

Ἡ ΠΡΩΤΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΒ'

● ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ—ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1963

● ΤΕΥΧΟΣ 136ον—137ον

ΕΥΡΙΠΙΔΗ

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ : ΓΕΩΡΓ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
Β. ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΣ

ΓΙΑΝΝΙΝΑ, 1963

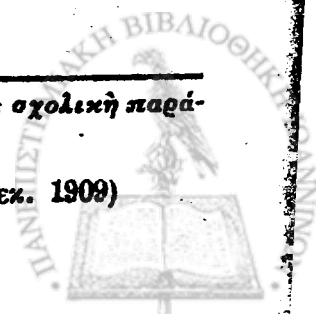
ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ

- ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ,** (γυναίκα του Έκτορα πριν), σκλάβα του Νεοπτόλεμου,
γιού του Άχιλλέα.
- ΘΕΡΑΠΙΑΙΝΑ,** υπηρέτρα της Άντρομάχης.
- ΧΟΡΟΣ,** από γυναίκες της Φθίας (έπαρχίας Θεσσαλικής)
- ΕΡΜΙΟΝΗ,** κόρη του Μενέλαου, νόμιμη γυναίκα του Νεοπτόλεμου.
- ΜΕΝΕΛΑΟΣ,** ο βασιλιάς της Σπάρτης.
- ΜΟΛΟΣΣΟΣ,** τὸ παιδί της Άντρομάχης.
- ΠΗΛΕΑΣ,** πάππος του Νεοπτόλεμου.
- ΤΡΟΦΟΣ,** παραμένα της Έρμιόνης.
- ΟΡΕΣΤΗΣ,** γιός του Άγαμέμνονα.
- ΑΓΓΕΛΟΣ.**
- ΘΕΤΙΣ,** Θεά της Θάλασσας, που γέννησε τὸν Άχιλλέα σμίγοντας
μέ τὸν Πηλέα.

Ἡ σκηνή στὴ Φθία τῆς Θεσσαλίας...Στὸ βάθος τὸ ἱερό (δηλ. ὁ ναός) τῆς Θέτιδας...Δίπλα στὸ ναὸ φαίνεται τὸ παλάτι τοῦ Νεοπτόλεμου. Μπροστά στὸ ναὸ ὑπάρχει βωμὸς καὶ ἄγαλμα τῆς Θέτιδας. Κοντὰ σ' αὐτὸ κάθεται ἡ Άντρομάχη ἰκέτισσα.

Γιὰ τὴν χρησιμοποίησιν ἢ μετάφρασιν αὐτῆς ἐν θεατρικῇ ἢ ἐν σχολικῇ παραστάσει, χρειάζεται γραπτὴ ἄδεια τοῦ μεταφραστοῦ.

(Νόμ. ΓΥΠΓ' τῆς 9 Δεκ. 1909)

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ

Ὦ πόλη Θήβη, τῆς Ἀσίας στόλισμα,
 ὁποῦθε στὸ παλάτι κάποι' ἦρθα ἐγὼ
 τοῦ Πρίαμου μὲ πλούσια κι ἄφθονα προικιά
 καὶ δόθηκα στὸν Ἔκτορα γυναῖκα του
 παιδογεννήτρα... Κι ἤμουν τὸν παλιὸ καιρὸ
 ἢ ζηλευτὴ Ἀντρομάχη... Κι ὁμως σήμερα
 εἶμαι τρισάμοιρη γυναῖκα... Καὶ καμμιά
 πιὸ δύστυχη ἀπὸ μένα δὲν ἐγένηκε
 καὶ δὲν θὰ γένη... Τὶ σφαγμένο ἀντίκρυσα
 τὸν Ἔκτορα ἀπ' τὸν Ἀχιλλέα κι εἶδα ἐγὼ
 τὸ τέκνο μου Ἀστυάνακτα, ποῦ γέννησα
 ἀπὸ τὸν ἄντρα μου, νὰ πέφτη στὸ γκρεμὸ
 ἀπ' τ' ἀκροπύργια, τότε ποῦ κυρίεψαν
 τὰ χῶματα τῆς Τροίας τὰ Ἑλληνόπουλα.
 Καὶ στὴν Ἑλλάδα αἰχμάλωτη κατέβηκα—
 κι ἄς μὲ νομίζαν ἀπὸ σπίτι λεύτερο—
 δοσμένη στὸ νησιώτη Νεοπτόλεμο
 βραβεῖο πολέμου διαλεχτὸ ἀπ' τὰ λάφυρα
 τῆς Τροίας... Τώρα κάθομαι στὸν κάμπο αὐτὸ
 ποῦ γειτονεύει μὲ τὴν πόλη Φάρσαλο
 καὶ μὲ τὴ Φθία, ἐδῶ ποῦ ἡ κυματοπλαστή
 μὲ τὸν Πηλέα συγκατοικοῦσε Θέτιδα,
 ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους χῶρια, δίχως συντροφιά.
 Τῆς Θεσσαλίας ὁ λαὸς τὸν τόπο αὐτὸ
 ἀπὸ τὸ γάμο τῆς Θεᾶς Θετίδειο
 τὸν ὀνομάζει. Τὸ παλάτι τοῦτο δῶ
 τὸ τέκνο τ' Ἀχιλλέα κληρονόμησε
 καὶ τὸν Πηλέα κυβερνήτην ἄφησε
 στῆς Φάρσαλου τὴ χώρα. Δὲν τὸ θέλει δᾶ
 τὸ σκῆπτρο νὰ τοῦ ἄρπάξη, ἐνόσω ὁ γέρος ζῆ.
 Μὲ τοῦ Ἀχιλλέα τὸ γιόκα, τὸν ἀφέντη μου,
 μέσα στὸ σπίτι τοῦτο δῶ κοιμήθηκα
 κι ἓνα παιδάκι ἄρσενικὸ τοῦ γέννησα.
 Στὴ δυστυχιά πνιγόμεναι καὶ πρωτύτερα,
 μὰ πάντοτε οἱ ἐλπίδες μὲ πλανεύανε,
 πὼς θᾶβρισκα ξαλάφρωμα στὰ πάθια μου
 καὶ δύναμη, ἂν ἐγλύτωνε τὸ τέκνο μου.
 Ὅμως, σὰν πῆρε ὁ ἀφέντης μου γυναῖκα του
 τὴ Σπαρτιάτισσα Ἑρμιόνη, κλώτσησε
 τὸ δουλικὸ κρεβάτι μου κι αὐτὴ ἢ κυρὰ
 μὲ βάσανα ἀνυπόφορα μὲ τυραννᾶ...
 Γιατ'—ὅπως λέει—μὲ μαγικὸ κατάδεσμο
 τὴν ἔκαμα ἄτεκνη, στὸν ἄντρα μισητῆ,
 καὶ θέλω ἐγὼ νὰ πάρω μέσ' στὸ σπίτι τῆς
 τὴ θέση τῆς μὲ τὸ στανιὸ χωρίζοντας

αὐτὴν ἀπὸ τὸν ἄντρα της, ποὺ ἀθέλητα
 ἐγὼ τὸν πρωτοδέχτηκα καὶ τώρα πιά
 τὸν ἔχω παρατήσει.—"Ἄς εἶναι μάρτυρας
 γιὰ τοῦτο ὁ μέγας Δίας!—τὸ κρεβάτι του
 ἐγὼ χωρὶς νὰ θέλω τὸ μοιράστηκα.
 Ἄλλὰ δὲν μὲ πιστεύει κι ἔχει ἀπόφαση
 νὰ μὲ σκοτώσῃ... Καὶ σ' αὐτὸ ὁ πατέρας της
 Μενέλαος βοηθάει τὴ θυγατέρα του.
 Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἀπὸ τὴ Σπάρτην ἔφτασε
 καὶ τώρα βρίσκεται στὸ σπίτι... Ὅμως ἐγὼ
 σ' αὐτὸν τῆς Θέτης τὸ ναό, παράπλευρα
 τοῦ βασιλιᾶ τὸ σπίτι, πέφτω ἰκέτισσα,
 μπᾶς κι ἡ Θεὰ μὲ σώσῃ ἀπὸ τὸ θάνατο...
 Τὸ ἱερὸ ὁ Πηλέας κι ἡ γενιά του σέβονται,
 ποῦναι τοῦ γάμου τῆς Νεραΐδας θύμῃσιν...
 Τὸ μόνο ἀγόρι πῶχω τὸ φευγάτισα·
 κρυφὰ σὲ ξένο σπίτι ἀπὸ τὸ φόβο μου,
 μὴ μοῦ τὸ σφάξουν. Γιατ' αὐτὸς ποὺ τῶσπειρε
 οὔτε σὲ μένα δίπλα βρίσκεται βοηθὸς
 οὔτε τὸ τέκνο του ὠφελεῖ... Ταξίδεψε
 στὴ χώρα τῶν Δελφῶν αὐτός... Ἐξίλασμο
 τοῦ Ἀπόλλωνα ζητεῖ γιὰ τὴ μανία του,
 ποῦ κάποιτ' ἦρθε στὴν Πυθῶ κι ἀξίωσε
 ὁ Φοῖβος νὰ πληρώσῃ τοῦ πατέρα του
 τὸ σκοτωμό. Γιὰ τὰ παλιά του σφάλματα
 συχώρεση γυρεύοντας κοιτάζει, πῶς
 νᾶχη στὸ μέλλον τοῦ Θεοῦ τὴν εὖνοια.

(Βγαίνει ἀπ' τὸ παλάτι μιὰ δούλα τῆς Ἀντρομάχης)

ΘΕΡΑΠΙΑ

—Κυρά, δὲν παύω ἐγὼ μὲ τοῦτο τὸνομα
 νὰ σὲ φωνάζω, ἀφοῦ καὶ στὸ παλάτι σου
 μοῦ ἄρεσε αὐτό τότε ποῦ κατοικοῦσαμε
 στὰ χῶματα τῆς Τροίας. Ἦμουν πιστὴ
 σὲ σένα καὶ στὸν ἄντρα σου, πρὶν σκοτωθῆ.
 Κι ἔρχομαι τώρα καὶ σοῦ φέρνω μήνυμα
 νέο. Φοβᾶμαι, μήπως πάρουν μυρωδιὰ
 τ' ἀφεντικά μας. Κι' ὅμως σὲ σπλαχνίζομαι.
 Γιατ' ὁ Μενέλαος κι' ἡ κόρη του φριχτὰ
 γιὰ σένα μελετοῦν... Λάβε τὰ μέτρα σου!

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ

Ἦ πολυαγαπημένη μου κι ὁμόσκληρη—
 γιατί σκλαβώθηκες κι' ἐσὺ μαζί μὲ μένα
 τὴν πρὶν βασίλισσα καὶ τώρα δύστυχη—
 Τί κάνουν; Τί παγίδες πάλι πλέκουνε,

θέλοντας νά με σφάξουν τήν τρισάμοιρη;

ΘΕΡΑΠΑΙΝΑ

Δύστυχη, θά σκοτώσουν τὸ παιδάκι σου,
πού ἀπὸ τὸ σπίτι σου κρυφὰ τὸ ξέβγαλες.

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ

Ὅϊμέ! Φευγᾶτον ἔμαθε τὸ γιόκα μου;
Ἐπὸ ποῦ τάχα; Δυστυχιά μου! Χάθηκα.

ΘΕΡΑΠΑΙΝΑ

Δὲν ξέρω. Μὰ ἀπὸ κείνους τὸ κατάλαβα.
Ἐπὸ τὸ παλάτι βγήκε πιά ὁ Μενέλαος
γιὰ κείνον ψάχνοντας...

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ. Σίγουρα χάθηκα!
Θά σὲ σπαράξουν, ἂν σὲ πιάσουν, τέκνο μου,
δὺο γυῖες... Ὅμως κείνος πού ὀνομάζεται
πατέρας σου βρίσκεται ἀκόμα στοὺς Δελφοὺς
κι' ἄργεῖ...

ΘΕΡΑΠ. Θαρρῶ, δὲν θάτυχοῦσες τόσο ἐσύ,
ἂν ἦταν στὸ πλευρό σου αὐτός... Μὰ σήμερα
εἶσαι ἀπὸ φίλους ἔρημη.

ΘΕΡΑΠ. Δὲν ἔφτασε
γιὰ τὸν Πηλέα μήνυμα, πῶς θάρθη ἐδῶ;
ΑΝΤΡΟΜ. Γέρος... Κι' ἡ παρουσία του δὲν σ' ὠφελεῖ.
ΘΕΡΑΠ. Ὅστοςο τοῦ παράγγειλα πολλές φορές.
Μήπως νομίζεις, πῶς γιὰ σένα γνοιάζεται
κανένας ταχυδρόμος;

ΑΝΤΡΟΜ. Ἐπὸ ποῦ; Λοιπὸν
θέλεις ἐσύ νὰ πᾶς μαντατοφόρος μου;
ΘΕΡΑΠ. Καὶ πῶς θά τὸ μπαλώσω, πού πολὺν καιρὸ
θά λείψω ἂπ' τὸ παλάτι;

ΑΝΤΡΟΜ. Μηχανὲς πολλές
μπορεῖς νὰ βρῆς, γιὰτὶ γυναῖκα εἶσαι καὶ σύ.
ΘΕΡΑΠ. Φρουρὸς ἀκοίμητος ἢ Ἐρμιόνη... Κίντυνος...
ΑΝΤΡΟΜ. Βλέπεις; Ἐρνεῖσαι στὰ δεινὰ τοὺς φίλους σου.
ΘΕΡΑΠ. Καθόλου! Τέτοια ρετσινιά μὴ μοῦ πετᾶς·
θά πάω... Γιὰτὶ σκλάβας γυναῖκας τῆ ζωῆ
δὲν λογαριάζει ὁ κόσμος, ἂν κακὸ μὲ βρῆ.

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ

Σύρε λοιπὸν!.. Κι ἐγὼ τὰ μοιρολόγια μου,
τοὺς θρήνους καὶ τὰ δάκρυα, ποῖμαι πάντοτε

σέ τοῦτα βουτηγμένη, στὸν αἰθέρα μπρὸς
 θὰ συνεχίζω... Στὶς γυναῖκες φυσικὰ
 ἀρέσει αὐτό, τὰ τωρινὰ τους βάσανα
 νᾶχουν στὸ στόμα καὶ στὴ γλῶσσα πάντοτε.
 Ἔχω πολλά, κι ὄχι ἓνα, νὰ στενάζω ἐγώ,
 τὴν πατρική μου πόλη καὶ τὸν Ἔκτορα
 τὸ σκοτωμένο, τὴν ἀνήλεα μοῖρα μου,
 ποὺ δέθηκα μαζί της, ὅταν ἔπεσα
 σέ δουλική ζωὴ, καθὼς δὲν μοῦ ἄξιζε.
 Ποτὲ δὲν πρέπει νὰ τὸν πῆς καλότυχο
 κανέναν ἄνθρωπο, πρὶν στὴ θανὴ του ἰδῆς,
 πῶς θὰ περάση τὴν ἡμέρα τὴ στερνὴ
 καὶ πῶς στὸν Ἄδη κάτω αὐτὸς θὰ κατεβῆ.

(ἀπαγγέλλει μελοδραματικὰ τοὺς παρακάτω στίχους)

Ὁ Πάρης δὲν ὀδήγησε νύφη του τὴν Ἑλένη
 στὴν Τροία τὴν καλοτείχιστη, μὰ στρίγλα στὸ κρεβάτι,
 στὸ νυφικὸ θαλάμι του. Γιὰ κείνης τὸ χατήρι,
 ὦ Τροία, σὲ κυρίεψαν πολεμορημασμένη
 μὲ σίδηρο καὶ μὲ φωτιά χίλια γοργὰ καράβια
 Ἑλληνικὰ πολεμικά... Τὸν ἄντρα μου τῆς δόλιας
 τὸν Ἔκτορα τὸν ἔσυρε στ' ἀμάξι του δεμένο
 γύρω ἀπ' τὰ κάστρα τὸ παιδί τῆς Θέτης τῆς Νεραΐδας.
 Κι ἐμένα ἀπ' τὸ θαλάμι μου μὲ σέρναν στ' ἀκρογιάλι
 φορῶντας στὸ κεφάλι μου σκλαβιάς πικρῆς τὸν πέπλο.
 Σὰν βρῦση μοῦ κατέβαιναν στὸ πρόσωπο τὰ δάκρυα,
 ὡς ἄφηνα τὴν πόλη μου, τὸ σπίτι καὶ τὸν ἄντρα
 στὴ σκόνῃ μέσα... Ἀλλοίμονο σὲ μένα τὴν καημένη!..
 Τὶ πρέπει πιά νὰ βλέπω φῶς τῆς Ἑρμιόνης σκλάβας;
 Ἐκείνη βασανίζει με... Γι' αὐτὸ κι ἐγὼ τὰ χέρια
 στ' ἄγαλμα τοῦτο τῆς Θεᾶς ἰκέτισσα συμπλέκω
 καὶ σὰν πηγὴ ἀναβρυστικὴ μέσ' ἀπὸ πέτρα λυώνω...

(Ἀπὸ τὴ δεξιὰ πάροδο μπαίνουν 15 Φθιώτισσες γυναῖκες, ποὺ ἀπαρτίζουν
 τὸ Χορό).

ΧΟΡΟΣ

Στρ. Α΄. ὦ γυναῖκα, ποὺ ἀπ' ὦρα πολλὴ
 μέσ' στῆς Θέτης τὸ τέμενος κάθεσαι
 στὸ ναὸ τῆς μπροστὰ καὶ δὲν φεύγεις,
 μ' ὄλο ποῦμαι Φθιώτισσα ἐγώ,
 ὅμως ἦρθα σὲ σένα,
 τῆς Ἀσίας τὴ γέννα,
 μὴ μπορέσω νὰ βρῶ γιὰ χατήρι σου
 τῶν ἀγιάτρευτων πόνων βοτάνι,
 ποὺ σᾶς ἔρριξαν σ' ἄγρια συνέρια
 τὴν Ἑρμιόνη καὶ σένα, ταλαίπωρη,
 γιὰτ' οἱ δύο σας μαζί τὸ μοιράζεστε

τοῦ παιδιοῦ τ' Ἀχιλλῆα τὸ κρεβάτι.

Ἄντιστρ. Α'. Νοιώσε ἐσὺ τὸ κακὸ ριζικό σου
καὶ τὰβάσταχτο βάσανο, ποῦφτασες, σκέψου!
Παραβγαίνεις μ' ἀφέντες, τῆς Σπάρτης παιδιά,
μ' ὄλο ποῦσαι Ἰλιάδα κοπέλλα; Παράτησε
τῆς θαλάσσιας θεᾶς τὸ αἱματόβαφο σπίτι.
Μέσ' στοὺς θρήνους σου τί σ' ὠφελεῖ
τὸ κορμί ν' ἀσχημαίνεις δακρύβρεχτο
μπρὸς στή βία τῶν ἀφέντηδων;
Θά σοῦ πνίξη τὸ δίκιο σου ἢ δύναμη.
Τί κοπιάζεις ἀνώφελα,
μ' ὄλο ποῦσαι ἓνα τίποτε;

Στροφή 2η Ὅμως ἔλα, παράτα τὸ θρόνο
τὸ λαμπρὸ τῆς Νεραΐδας Θεᾶς!
Μάθε, σκλάβα σὲ ξένη εἶσαι χώρα,
σὲ ξενόφωνη πόλη... Κανέναν ἐδῶ
ἀπ' τοὺς φίλους σου δὲν ἀντικρύξεις,
ὦ ταλαίπωρη νύφη,
πιὸ κακότυχη ἀπ' ὄλες...

Ἄντιστρ. 2η Ὡ γυναῖκα Ἰλιάδα, περίσσια
σὲ σπλαχνίστηκα, στῶν ἀφεντάδων μου
τὸ παλάτι σὰν ἦρθες... Φοβᾶμαι
κι ἤσυχάζω... Μὰ νοιώθω συμπόνια
γιὰ τὴ μοῖρα σου... Κι ὅμως φοβᾶμαι,
μήπως νοιώση ἢ κοπέλλα τῆς κόρης τοῦ Δία
τὴ δική μου τὴν εὐνοια γιὰ σένα...

(Βγαίνει ἀπ' τὸ παλάτι ἡ Ἑρμιόνη, γυναῖκα νεαρή, ντυμένη μὲ πολυτέλεια
καὶ φορῶντας στὸ κεφάλι χρυσὸ διάδημα).

ΕΡΜΙΟΝΗ

Τοῦ κεφαλιοῦ μου στόλισμα χρυσὸ ἀκριβό,
φόρεμα τοῦ κορμιοῦ ἀπὸ πέπλους κεντητοὺς
ἀπὸ τὸ σπίτι τ' Ἀχιλλῆα καὶ τοῦ Πηλέα
ἐγὼ δὲν πῆρα διαλεχτά, σὰν ἦρθα ἐδῶ...
Ἄπὸ τῆ Σπάρτη, τῶν Λακῶνων χώρα, αὐτὰ
μοῦ τᾶδωσε ὁ πατέρας μου Μενέλαος
μ' ἄλλα μαζὶ γαμήλια δῶρα. Καὶ γι' αὐτὸ
ἔχω δικαίωμα νὰ μιλήσω λεύτερα.
Λοιπὸν μὲ αὐτὰ τὰ λόγια μου ἀπαντῶ σὲ σᾶς...
Κι ἐσὺ τὸ σπίτι αὐτὸ ν' ἀρπάξης θέλησες
κι ἐμὲ νὰ διώξης, μ' ὄλο ποῦσαι αἰχμάλωτη
γυναῖκα δούλα... Μισητὴ στὸν ἄντρα μου
μὲ κάνουν τὰ δικά σου μαγιοβότανα...
Στεῖρα ἀπὸ σένα μοῦ μαραίνεται ἡ κοιλιά.
Γιατὶ στὰ τέτοια πολυμήχανος ὁ νοῦς

γυναίκας Ἀσιάτισσας. Ἐγὼ σ' αὐτὰ
 θὰ σ' ἐμποδίσω... Τίποτε δὲν σ' ὠφελεῖ
 τῆς κόρης τοῦ Νηρέα αὐτὸ τὸ τέμενος
 οὔτ' ὁ βωμὸς οὔτ' ὁ ναός... Μὰ θὰ σφαχτῆς!
 Κι ἂν πάλι κάποιος ἄνθρωπος εἶτε θεὸς
 θέλει νὰ σὲ γλυτώσῃ, πρέπει ἀφήνοντας
 ἐσὺ τῆς πρώτης σου ἀρχοντιᾶς τὶς κούχησιές
 ταπεινωμένη νὰ ζαρῶσῃς, νὰ συρθῆς
 στὰ πόδια μου, νὰ πλένης τὸ παλάτι μου
 τὸ ποταμήσιο δροσονέρι χύνοντας
 ἀπὸ χρυσὰ κανάτια μὲ τὸ χέρι σου.
 Νὰ καταλάβῃς, σὲ ποιά χώρα βρίσκεσαι.
 Αὐτὰ δὲν εἶναι Πρίαμος οὔτ' Ἔκτορας
 οὔτε χρυσός, ἀλλ' εἶναι πόλη Ἑλληνική.
 Δυστυχισμένη, τόσο ἀποβλακώθηκες,
 ὥστε τολμᾶς νὰ συγκοιμᾶσαι μὲ τὸ γιὸ
 ἐκείνου, ποῦ σοῦ σκότωσε τὸν ἄντρα σου,
 κι ἀπ' τὸ φονιά του νὰ γεννοβολᾶς παιδιά.
 Τέτοιες εἶν' ὅλες τῶν βαρβάρων οἱ γενιές.
 Πάτερας σμίγει μὲ τὴ θυγατέρα του...
 Μάνα μὲ τὸ παιδί της, κόρη μ' ἀδερφό...
 Κι οἱ στενοὶ συγγενεῖς ἀλληλασφάζονται.
 Κι αὐτὰ καθόλου δὲν μποδίζει ὁ νόμος τους.
 Στὸ σπίτι μου μὴ μπάξεις τὰ συνήθια αὐτά!
 Γιατ' εἶναι ἀνήθικο ἕνας ἄντρας νὰ κρατῆ
 δυὸ γυναικῶν τὰ χαλινάρια. Ἀλλὰ σὲ μιὰ
 ἐρωτικὴ παστάδα μάτι ρίχνοντας
 ἀρκοῦνται ὅσοι δὲν θέλουνε νὰ ζοῦν αἰσχρά.

ΧΟΡΟΣ

Πλάστηκε φτονερὴ ἡ ψυχὴ τῶν γυναικῶν
 καὶ πάντα τὶς ἀντίζηλες ἐχτρεύονται.

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ

Ἄλλοίμονο!

Κακὰ—θαρρῶ—τὰ νιάτα εἶναι στὸν ἄνθρωπο,
 ἂν μὲ τὴ νιότη του ἔχει κι ἄδικο μαζί.
 Γιατ' εἶμαι δούλα σου, φοβᾶμαι, μὴ δεθῆ
 ἢ γλῶσσα μου, κι ἄς μ' ἐπνίξε τὸ δίκιο μου.
 Μὰ κι ἂν τολμήσω πάλι, μὴ μοῦ βγῆ ξυνό.
 Γιατὶ πικρὰ ὑπομένουν οἱ περήφανοι
 ἀπ' τὸν κατώτερό τους λόγο τσουχτερό.
 Ὅμως προδότρα τοῦ ἑαυτοῦ μου δὲν θὰ βγῶ.
 Πές μου, κορίτσι μου, ποῖος λόγος βάσιμος
 μὲ σπρώχνει νὰ σὲ βγάλω ἀπὸ τὸ γάμο σου
 τὸ νόμιμο; Μὴν εἶναι ἡ Σπάρτη πιὸ μικρὴ
 ἀπ' τὴ Φρυγία; Μὴν ξεπερνάει τὴν τύχη σου
 ἡ μοῖρα μου; Μήπως μὲ βλέπεις λεύτερη;
 Ἡ ξιπασμένη γιὰ τὸ νιὸ καὶ σφριγηλὸ

κορμί, τοὺς φίλους, τὰ μεγάλα πλούτη μου
 νὰ καταλάβω θέλω ἐγὼ τὸ σπίτι σου
 ἀντὶ γιὰ σένα; Καὶ γιατί; Γιὰ νὰ γεννῶ
 ἀντὶ γιὰ σένα ἐγὼ παιδιά δουλόπουλα,
 πικρὸ φορτιὸ δικό μου; Ποιὸς τὰ τέκνα μου
 νὰ βασιλέψουνε στὴ Φθία θὰ τὸ δεχτῆ,
 ἂν μείνης στεῖρα ἐσύ; Τάχα ἀπ' τὸν Ἔκτορα
 οἱ Ἕλληνες μ' ἀγάπησαν; Ἀσήμαντη
 ἤμουνα κι ὄχι τῆς Φρυγιᾶς βασίλισσα;
 Ὁ ἄντρας σου δὲν σὲ μισεῖ ἀπ' τὰ φίλτρα μου,
 ἀλλὰ γιὰτ' εἶσαι ἀνίκανη νὰ ζῆς μ' αὐτόν.
 Νάτο τὰγαποβότανο. Γυναῖκα μου,
 ὄχι τὸ κάλλος τοῦ κορμιοῦ, μὰ τῆς ψυχῆς
 οἱ χάρες γοητεύουνε τοὺς ἄντρες μας.
 Μὰ ἂν κάπου πειραχτῆς ἐσύ, τὴ Σπάρτη σου
 παραφουσκώνεις καὶ τὴ Σκύρο πουθενά
 δὲν λογαριάζεις, χαίρεσαι τὰ πλούτη σου
 μέσ' σὲ φτωχοῦς. Γιὰ σὲ νικᾷ ὁ Μενέλαος
 τὸν Ἀχιλλέα. Γι' αὐτὸ κι ὁ ἄντρας σὲ μισεῖ.
 Γιατ' ἡ γυναῖκα, κι ἂν δοθῆ σ' ἄντρα κακό,
 χρωστάει νὰ κάνη ὑπομονή, στὰ ἐρωτικά
 νὰ μὴ συναγωνίζεται τὸν ἄντρα της.
 Κι ἂν πέρα στὴ χιονόσκεπη τὴ Θράκη ἐσύ
 ἔπαιρνες ἄντρα βασιλιά, ποῦ χωριστὰ
 ἓνας ἄντρας κοινὸς πλαγιάζει μὲ πολλές,
 ἐκεῖνες θὰ τίς σκότωνες; Μὰ φανερὰ
 λαγνεῖα στὸ γυναικείο γένος θ' ἔρριχνες.
 Εἶναι ντροπὴ! Κι ὅμως ἐμεῖς χειρότερα
 παθαίνομε ἀπ' τοὺς ἄντρες τὴν ἀρρώστια αὐτῆ,
 ἀλλὰ μὲ τὴν ἐγκράτεια τὴ δαμάζομε.
 Ἀγαπημένε μου Ἔκτορα, γιὰ νὰ χαρῆς,
 στοὺς ἐρωτῆς σου σὲ βοηθοῦσα, ἂν σ' ἔρριχνε
 ἢ Κύπριδα σὲ κάποιο παραστράτημα,
 καὶ τὸ βυζὶ μου ζύγωσα πολλές φορές
 ὡς τώρα στὰ δικά σου νοθογέννητα,
 γιὰ νὰ μὴ σὲ στενοχωρῶ σὲ τίποτε....
 Ἔτσι φερνόμουν. Μὲ τὴ φρονιμάδα μου
 τὸν ἄντρα μου τραβοῦσα. Μὰ φοβᾶσαι ἐσύ
 ν' ἀφήσης ἔστω τοῦρανοῦ δροσοσταλιά
 τὸν ἄντρα σου νὰ ἴγγιξη. Μὴ ζητᾶς, κυρά μου,
 νὰ ξεπεράσης στὴ λαγνεῖα τὴ μάνα σου.
 Πρέπει τὰ φρόνιμα παιδιά τὴ διαγωγή
 τῶν πρόστυχων μανάδων ν' ἀποφεύγουνε.

ΧΟΡΟΣ

Ὅσο σοῦ πέφτει βολικό, κυρούλα μου,
 σὲ μένα ὑπάκουσε, συμφώνησε μ' αὐτῆ...

ΕΡΜΙΟΝΗ

Τί σοβαρολογεῖς καὶ τί λογομαχεῖς;

Πῶς τάχα φρόνιμη εἶσαι κι εἶμαι ἀνέμουαλη;

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ

Ναὶ γιὰ τὰ λόγια αὐτά, πού τώρα ξεστομάς.

ΕΡΜΙΟΝΗ

Γυναῖκα, νὰ μοῦ λείπη ἡ φρονιμάδα σου!

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ

Μιλᾶς ἀδιάντροπα, κι ὅς εἶσαι νεαρή.

ΕΡΜΙΟΝΗ

Σὺ δὲν μιλᾶς, μὰ ὅσο μπορεῖς ντροπιάζεις με...

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ

Βάστα κρυφὸ τὸ ἐρωτικό σου βάσανο

ΕΡΜΙΟΝΗ

Γιατί; Γιὰ τίς γυναῖκες τοῦτο τ' ἀγαθὸ
δὲν εἶναι πρῶτο;

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ

Ναί, σὰν τ' ἀπολαύουνε
μὲ μέτρο. Ἄλλιῶς εἶναι ντροπή.

ΕΡΜΙΟΝΗ

Δὲν ζοῦμε δὰ
στὴν πόλη μας ἐμεῖς μὲ νόμους βάρβαρους.

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ

Ὅμως τὰ αἰσχρὰ κι ἐκεῖ κι ἐδῶ φέρνουν ντροπή.

ΕΡΜΙΟΝΗ

Σοφὴ, σοφὴ εἶσαι...Μὰ σοῦ πρέπει θάνατος.

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ

Βλέπεις τῆς Θέτης τ' ἀγαλμα, πού σὲ κοιτᾶ;

ΕΡΜΙΟΝΗ

πού δίχως ἄλλο τὴν πατρίδα σου μισεῖ
γιὰ τ' Ἀχιλλέα τὸ σκοτωμό...

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ

Τὸν χάλασε
αὐτὸν ἡ μάνα σου ἢ Ἑλένη κι ὄχι ἐγώ.
Θὰ ἴγγιξεις καὶ τὴ ρίζα τῶν βασάνων μου;
Νά με, σωπαίνω καὶ σφαλῶ τὸ στόμα μου.

ΕΡΜ,
ΑΝΤΡ.

ΕΡΜ. Για κείνο μίλα μου, πούρθα νά μάθω ἐδῶ.
 ΑΝΤΡ. Μυαλό δὲν ἔχεις ὅσο πρέπει, λέγω ἐγώ.
 ΕΡΜ. Παράτα αὐτὸ τάγνὸ τῆς Θέτης τέμενος!...
 ΑΝΤΡ. Ἄν δὲν μὲ σφάξης...Εἶδεμή, δὲν τὸ κουνῶ...
 ΕΡΜ. Μάθε, πῶς τοῦτο κιόλας τὰποφάσισα.
 Δὲν περιμένω νὰ ξανάρθη ὁ ἄντρας μου.
 ΑΝΤΡ. Μὰ οὔτε κι ἐγὼ σὲ σένα παραδίνομαι
 πρωτύτερα..
 ΕΡΜ. Φωτιὰ θὰ βάλω πάνω σου
 Δὲν θὰ γνοιαστῶ καθόλου γιὰ τὴν τύχη σου.
 ΑΝΤΡ. Φωτόκαπὲ με!.. Μάρτυρες θάναι οἱ θεοί.
 ΕΡΜ. Τὸ δέρμα σου θάργάση ἀπὸ φριχτὲς πληγές...
 ΑΝΤΡ. Σφάζε καὶ μάτωνε τῆς θέαινας τὸ βωμό,
 πὺ θὰ σέκδικηθῆ.

ΕΡΜ. Θράσος ἀλύγιστο,
 ὦ γέννα βάρβαρη, ἀψηφᾶς τὸ θάνατο;
 Μὰ θὰ σὲ κάμω θέλοντας νὰ σηκωθῆς
 ἀπὸ τὸ βωμολίθι τοῦτο γρήγορα.
 Ἐγὼ κρατῶ γιὰ σένα τέτοιο δόλωμα.
 Ἄλλὰ τὰ λόγια μου θὰ κρύψω βέβαια.
 Γοργὰ θὰ σοῦ τὸ δείξη μόνη ἢ πράξη μου.
 Κάθησε ἀσάλευτη! Μὰ κι ἂν σὲ ζῶνει γύρω
 λυωτὸ μολύβι, θὰ σὲ ξεσηκώσω ἐγώ,
 προτοῦ γυρίση τ' Ἀχιλλέα τὸ παιδί,
 πὺ πάνω του στηρίζεις τὴν ἐλπίδα σου.

(Ἡ Ἑρμιόνη μπαίνει στὸ παλάτι)

ΑΝΤΡ. Ναί, ἐγὼ σ' αὐτὸν πιστεύω. Μὰ παράξενο!
 Γιὰ τᾶγρια σεραπετὰ τὰ γιαιτρικὰ ἔδωσε
 στὸν ἄνθρωπο κάποιος θεός. Κι ὅμως κανεῖς
 δὲν βρῆκε ἀκόμα φάρμακο γιὰ τὴν κακὴ
 γυναῖκα, πὺ νικάει φωτιὰ κι ὀχιά.
 Τόσο τρανὸ κακὸ εἴμαστε στὸν ἄνθρωπο.

ΧΟΡΟΣ

Στρ. α'. Μεγάλων πόνων αἴτιος—ἀλήθεια—
 ἔγινε ὁ γιὸς τῆς Μαίας καὶ τοῦ Δία,
 σὰν ἔφτασε στὸ ζάλογγο τῆς Ἰδης,
 τῶν θεαινῶν τὸ τρίπωλο τὰμάξι
 τὸ καλοταίριαστο ὀδηγῶντας,
 ἄρματωμένο μὲ φριχτὴ ὁμορφιάς συνέρια..,
 στοῦ βοῖδολάτη τὰ μαντριά σὰν ἦρθε,
 κοντὰ στὸ νιὸ βοσκὸ τὸν ἀσυντρόφευτο
 στὸ φωτοκάπνιστο ἔρημο καλύβι του.

Ἄντιστρ. α'. Στὸ δασωμένο ζάλογγο σὰν ἦρθαν,
 μὲ τὸ νερὸ βουνήσιας βρυσομάνας
 ἐλούσανε τὰ γαλατένια τους κορμιά.
 Παρουσιάστηκαν στοῦ Πριάμου τὸ γιὸ

μέ λόγια μεταξύ τους παραβγαίνοντας
 περήφανα, έχτρικά. Κι αὐτὸν ἡ Κύπρη
 τὸν κέρδισε μὲ ἀπατηλὰ ταξίματα,
 γλυκὰ στ' αὐτιά, μὰ χαλασμὸ πικρὸ
 γιὰ τὴ ζωὴ τῆς δύστυχης Φρυγόπολης
 καὶ γιὰ τῆς Τροίας τὰ κροπύργια.
 Στρ. β'. Μακάρι ἀπ' τὸ κεφάλι τῆς ἐπάνω
 νᾶρριχνε πίσω τὸ κακὸ
 ἐκείνη ποὺ τὸν Πάρη εἶχε γεννήσει,
 πρὶν στήσῃ τὸ λημέρι τοῦ στὰ κράκουρα
 τῆς Ἰδης... Τότε ποὺ κοντὰ στὴ μαντικὴ
 δάφνη ἡ Κασάντρα φώναξε νὰ τὸν σκοτώσουν
 τῆς Πριαμόπολης τὸν ξεθεμελιωτὴ.
 Σὲ ποιὸν δὲν πῆγε; Ποιὸν ἀπὸ τοὺς προεστοὺς
 δὲν παρακάλεσε νὰ σφάζουνε τὸ βρέφος;
 Ἀντιστρ. β'. Στὶς Τρώισσες δὲν θᾶπεφτε ζυγὸς σκλαβιάς
 κι ἐσὺ σὲ παλατιοῦ βασιλικοῦ θρονί,
 γυναῖκα, θὰ καθόσουν. Καὶ τὰβάσταχτα
 θὰ σταματοῦσαν τῶν Ἑλλήνων βάσανα,
 ποὺ δέκα χρόνια γύρω ἀπὸ τὴν Τροία
 ἀρματομένα παλληκάρια παραδέρναν...
 Τὰ νυφοκρέβατα ἔρημα δὲν θάμεναν
 κι οὔτε γερόντοι ἀπ' τὰ παιδιά τους ὄρφανοί.:

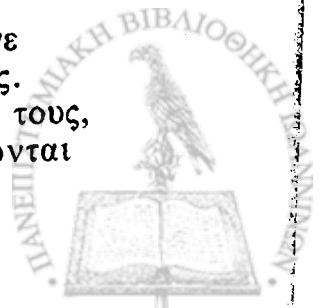
(Ὁ Μενέλαος μπαίνει στὴ σκηνὴ ἀπ' τὴν ἀριστερὴ πόρτα κρατῶντας τὸ παιδί τῆς Ἀντρομάχης. Τὸν ἀκολουθοῦν δυὸ ὄπλοφόροι).

ΜΕΝΕΛΑΟΣ

Ἦρθα κρατῶντας τὸ παιδί σου, ποὺ κρυφὰ
 ἀπὸ τὴ θυγατέρα μου φευγάτισες
 σὲ ξένο σπίτι. Ἐσὺ καυχίόσουν βέβαια,
 πὼς θὰ σὲ σώσῃ αὐτὸ τῆς θεάινας τᾶγαλμα
 καὶ τὸ παιδί σου ἐκείνοι ποὺ τὸ κρύψανε.
 Ἄλλ' ἀπὸ μένα τὸ Μενέλαο φάνηκες
 κουτότερη, ὦ γυναῖκα. Κι ἂν τὸν τόπο αὐτὸ
 δὲν τὸν ἀδειάσης φεύγοντας, τοῦτος ἐδῶ
 ἀντὶ γιὰ τὸ κορμί σου θὰ σφαχτῇ. Λοιπὸν
 στοχάσου το: Θέλεις νὰ σκοτωθῆς ἐσὺ
 ἢ τοῦτος νὰ πεθάνῃ γιὰ τὸ φταίξιμο,
 ποῦπεσες καὶ σὲ μένα καὶ στὴν κόρη μου;

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ

ὦ δόξα—δόξα, ἀνθρώπων μύριων τὴ ζωὴ
 τὴ φούσκωσες ἐσὺ καὶ τὴ μεγάλωσες,
 κι ἄς δὲν ἀξίζαν τίποτε. Ὅσους ἔχουνε
 καλὴ στ' ἀλήθεια φήμη, μακαρίζω τους.
 Ὅσοι στὰ ψέματα χρωστοῦν τὴ φήμη τους,
 θαρρῶ, δὲν ἔχουν δόξα αὐτοί, μὰ φαίνονται

πώς ἀποχτήσανε τυχαία τὴ φρόνηση.
 Ἄλῃθεια στρατηγὸς ἐσὺ ἦσουν κάποτε
 Ἑλλήνων διαλεχτῶν κι ἀπὸ τὸν Πρίαμο
 πῆρες τὴν Τροία, κι ἄς ἦσουν τόσο ἀναντρος;
 Ἐσὺ ποὺ ἀπὸ τῆς νεαρῆς κοπέλλας σου
 τὰ λόγια τόσο μάνιασες καὶ μπλέχτηκες
 σ' ἀγῶνα μὲ γυναῖκα σκλάβα δύστηχη;
 Λοιπὸν ἢ Τροία δὲν σοῦ ἄξιζε μήτε κι ἐσὺ
 τῆς Τροίας. Μόνο ἀπ' ἔξω λαμπροφέγγουνε
 ὄσοι μᾶς φαίνονται περισσὰ φρόνιμοι,
 μὰ μέσα μ' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους μοιάζουνε,
 ἐκτὸς ἂν διαφέρουνε στὰ πλούτη τους.
 Σὲ τοῦτο βρίσκεται ἡ τρανὴ τους δύναμη.
 Ἔλα λοιπὸν, Μενέλαε! Τὰ λόγια μας
 ἄς πάρουν τέλος! Ἔστω! Ἡ θυγατέρα σου
 μὲ σκότωσε καὶ πέθανε! Πάλι κι αὐτὴ
 δὲν θὰ μπορέση πιά ποτὲ τὸ μόλυσμα
 τοῦ φόνου νὰ ξεφύγῃ. Στὸ λαὸ μπροστὰ
 κι ἐσὺ γι' αὐτὸν τὸ φόνον θὰ τιμωρηθῆς.
 Χρωστᾶς νὰ τὴ βοηθήσης καὶ θ' ἀναγκαστῆς.
 Ἄν πάλι ἐγὼ γλυτώσω ἀπὸ τὸ θάνατο,
 θὰ σφάζετε τὸ γιό μου; Κι ὁ πατέρας του,
 ἂν σκοτωθῆ τὸ τέκνο του, θὰ κρατηθῆ
 χωρὶς ἐκδίκηση κατόπι; Ἡ Τροία αὐτὸν
 δὲν τὸν φωνάζει τόσο ἀναντρο. Μὰ αὐτὸς
 ἐκεῖ ποὺ πρέπει θὰ βρεθῆ. Καὶ φανερὰ
 ἔργα ἄξια τ' Ἀχιλλέα τοῦ πατέρα του
 καὶ τοῦ Πηλέα θὰ κάνῃ. Τὴν κοπέλλα σου
 θὰ διώξῃ ἀπὸ τὸ σπίτι. Τί θὰ εἰπῆς ἐσύ,
 ἂν μ' ἄλλον τὴν παντρέψῃς; Πῶς παράτησε
 τὸν πρόστυχόν της ἄντρα ἢ προκομμένη σου;
 Ἄλλὰ θὰ μάθῃ τὴν ἀλήθεια. Ποιὸς λοιπὸν
 γυναῖκα θὰ τὴν πάρῃ; Ἡ μέσ' στὸ σπίτι σου
 χήρα ἀντροχωρισμένη καὶ ψαρόμαλλη
 θὰ τὴν κρατᾶς; Δὲν βλέπεις, δύστηχε ἄνθρωπε,
 τῶσων μεγάλων πόνων τὸ ξεχείλισμα;
 ὦ! Πόσες θάθελες φορὲς ἢ κόρη σου
 νὰ προδοθῆ ἀπ' τὸν ἄντρα της στὸ γάμον της,
 παρὰ νὰ πάθῃ τοῦτα ποὺ σοῦ ἀνάφερα;
 Γιὰ μικροπράματα δὲν πρέπει συμφορὲς
 μεγάλες νὰ γεννᾶμε. Κι ἂν ἀβάσταχτο
 κακὸ οἱ γυναῖκες εἴμαστε, στὸ φυσικὸ
 οἱ ἄντρες μὲ γυναῖκες ἄς μὴ μοιάζουνε!
 Στ' ἀλήθεια ἂν κάνω μάγια τῆς κοπέλλας σου
 καὶ τῆς ξηραίνω τὴν κοιλιά, καθὼς αὐτὴ
 παραπονιέται, θέλοντας κι ὄχι ἄθελα,
 χωρὶς νὰ πέσω στὸ βωμό, τὸ κρίμα μου
 θὰ τὸ πληρώσω στὸ γαμπρό σου, ποὺ κι αὐτὸν
 ἐξίσου τὸν ζημιῶνω, ἀφοῦ τοῦ προξενῶ
 τὴν ἀτεκνία του. Λοιπὸν τέτοια εἶμαι ἐγώ.

Ἔνα φοβᾶμαι ἀπ' τὰ δικά σου αἰσθήματα:
Γιὰ μιᾶς γυναίκας μάχη ἐσὺ κατάστρεψες
καὶ τῶν Φρυγῶν τὴν πόλη τὴν ταλαίπωρη.

ΧΟΡΟΣ

Γυναῖκα ἐσὺ μὲ θράσος σ' ἄντρα μίλησες
κι' ἀπὸ τοῦ νοῦ σου πέταξεν ἡ φρόνηση.

MENEΛΑΟΣ

Γυναῖκα, τοῦτα δῶ εἶναι μικροπράματα
κι ἄπρεπα, καθὼς λές, στὴ βασιλεία μου
καὶ στὴν Ἑλλάδα. Καθαρὰ ὅμως μάθε το,
πλειότερο ἐνδιαφέρεται καθένας μας
γιὰ κείνο ποὺ τυχαίνει νὰ χρειάζεται
παρὰ τὴν Τροία νὰ κυριέψη. Γίνομαι
τῆς θυγατέρας μου βοηθός, γιατί θαρρῶ
σοβαρὸ τοῦτο, δηλαδή νὰ στερηθῇ
τὴν ἀγκαλιὰ τ' ἀντρός της. Τάλλα βάσανα,
ποὺ θᾶχε μιὰ γυναῖκα, εἶναι κατώτερα.
Μὰ χάνοντας τὸν ἄντρα της στερεύεται
καὶ τὴ ζωὴ της. Πρέπει αὐτὸς νὰ κυβερνᾷ
τοὺς δούλους μου καὶ τοὺς δικούς του ἢ κόρη μου
κι' ἐγώ. Δὲν ἔχουν τίποτε ἰδιαίτερο
οἱ φίλοι, ἀνίσως εἶναι φίλοι ἀληθινοί.
Μὰ τάγαθὰ τους τᾶχουνε κοινόχρηστα.
Κι ἂν τὸν ξενιτεμένο περιμείνω ἐγώ
καὶ δὲν βολέψω τὴ δική μου ὑπόθεση
μὲ μαστοριά, θᾶμαι δειλὸς κι ἀνόητος.
Μὰ σῆκω ἀπάνω ἀπ' τὸ βωμὸ τῆς θεάινας!
Γιατ' ἂν σφαχτῆς ἐσὺ, τοῦτο τὸ τέκνο σου
τὸ θάνατο γλυτώνει... Κι ἂν δὲν θέλεις σὺ
νὰ σκοτωθῆς, θᾶ σφάζω αὐτόν. Ἀπὸ τοὺς δυὸ
ἀνάγκη ὁ ἕνας σας νὰ χάσῃ τὴ ζωὴ.

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ

Ὅϊμέ! Πικρὴ ἐκλογή καὶ κλῆρο τῆς ζωῆς
μοῦ βάζεις! Ἄμοιρη, ἂν τραβήξω τὸ λαχνό,
κι ἂν δὲν τραβήξω, πάλι εἶμαι κακότυχη!
Ἄκου με ἐσὺ ποὺ μαγειρεύεις βάσανα
μεγάλα ἀπὸ μικρὴν αἰτία. Γιατί μὲ σφάζεις;
Τί σοῦφταιξα; Ποιὰ πόλη πρόδωσα; Καὶ ποιοὶ
ἀπ' τὰ παιδιά σου σκότωσα; Ποιὸ σπῖτι σου
φωτόκαψα; Ἀναγκάστηκα νὰ κοιμηθῶ
μὲ τὸν ἀφέντη. Καὶ θᾶ σφάζεις ὕστερα
ἐμένα κι ὄχι τὸν ὑπεύθυνο γι' αὐτά;
Ἀφήνεις τὴν αἰτία καὶ στάποτελεσμα

πηγαίνεις, μ' ὄλο πούναι ἐκεῖνο ὕστερινό;
 Ὅϊμένα μου, γιὰ τοῦτα μου τὰ βάσανα!
 Πατρίδα μου ταλαίπωρη, πόσο φριχτὰ
 παθαίνω! Τί χρειάζονταν καὶ νὰ γεννοβολῶ
 καὶ νὰ φορτώσω στὸ δικό μου τὸν καημὸ
 βάρος διπλό; Μὰ τί θρηνολογῶ γι' αὐτὰ
 καὶ δὲν κοιτάω τὰ πάθια μου τὰ τωρινὰ
 καὶ δὲν τὰ λογαριάζω; Ποῦ τὸν Ἔκτορα
 σφαγμένον τὸν ἀντίκρυσσεν νὰ σέρνεται
 ἀπὸ τίς ρόδες τὰμαξιοῦ καὶ θλιβερὰ
 τὴν Τροία φωτοκαμένη. Καὶ στ' Ἀργεΐτικα
 καρὰβια πῆγα σκλάβια μαλλιοτράβηχτη.
 Καὶ τὸ φονέα τοῦ Ἔκτορα παντρεύτηκα,
 σάν ἔφτασα στὴ Φθία. Λοιπὸν γιὰ μὲ ἡ ζωὴ
 τί γλύκα θάχε; Καὶ ποῦ πρέπει νὰ γυρνῶ
 τὰ μάτια μου; Στὴν τωρινή μου δυστυχιά
 ἢ στὴν παλιά; Τοῦτο μου τόνα τὸ παιδί
 φῶς ἀπομένει τῆς ζωῆς μου, μὰ κι αὐτὸ
 θὰ σφάζουν τοῦτοι, ποῦ τὰ κρίνουν δίκια αὐτά..
 Δὲν θὰ τὸ κάμουν βέβαια γιὰ τὴν ἄχαρη
 ζωὴ μου. Κάθε ἐλπίδα μου στηρίζεται
 σ' αὐτό, ἂν γλυτώσῃ. Καὶ δική μου εἶναι ντροπὴ
 νὰ μὴ σφαχτῶ γιὰ γλυτωμὸ τοῦ τέκνου μου.
 Γιὰ ιδέες, ἀδειάζω τὸ βωμό, εἶμαι σκλάβια σου!
 Δέσε με, σφάζε, σκότωνε καὶ σφίξε μου
 τὸ βρόχο στὸ λαιμό. Παιδί μου, ἡ μάνα σου
 τραβάω στὸν Ἄδη, γιὰ νὰ μὴ σφαχτῆς ἐσύ.
 Κι ἀνίσως ξεγλιστρήσῃς ἀπ' τὸ θάνατο,
 θυμήσου τὴ μανούλα σου, πῶς χάθηκα
 βασανισμένη. Δῶσε στὸν πατέρα σου
 φιλιὰ καὶ χύνε δάκρυα, μὲ τὰ χέρια σου
 ἀγκάλιασέ τον, πὲς του τί πράξη ἔκαμα.
 Ζωὴ τοῦ κάθε ἀνθρώπου εἶναι τὰ τέκνα του,
 ἀλήθεια! Κι ὅποιος ἴσως τὰ κατηγορεῖ,
 χωρὶς νὰ τὰπολάσῃ, αὐτὸς λιγώτερο
 πονεῖ κι ἐνῶ εἶναι δύστηχος—εὐδαιμονεῖ.

ΧΟΡΟΣ

Σᾶκουσα κι ἡ καρδιά μου σὲ σπλαχνίστηκε.
 Κάθε ἄνθρωπος τὴ δυστυχία συμπονεῖ,
 κι ἂν τύχη νᾶναι ξένος. Εἶναι χρέος σου,
 Μενέλαε, νὰ φιλιώσῃς τὴν κοπέλλα σου
 μὲ τούτη δῶ, γιὰ νὰ σωθῇ ἀπ' τὰ βάσανα.

ΜΕΝΕΛΑΟΣ

Πιάστε τὴν, μὲ τὰ χέρια περιζώστε τὴν,
 ὃ δοῦλοι μου!..Θάκούσῃ λόγια τσουχτερὰ.

Τοῦ τέκνου σου τὸ θάνατο σοῦ πρόβαλα,
γιὰ νὰ ξεκόψης ἀπ' τῆς θείαινας τὸν ἀγνὸ
βωμό, καὶ σὲ ξεγέλασα μ' αὐτὸ νάρθηξ
στά χέρια μου γιὰ σφάξιμο. Μάθε καλά,
εἶναι ἡ δική σου τύχη τέτοια. Μὰ γι' αὐτὸ
τὸ τέκνο σου θάποφασίση ἡ κόρη μου,
ἂν θέλει νὰ τὸ σφάξῃ ἢ νὰ τὸ σπλαχνιστῇ.
Ἄλλὰ στὸ σπῖτι τοῦτο τράβα, σκλάβα ἐσύ
νὰ μάθης νὰ μὴ βρίζης τοὺς ἐλεύθερους.

ΑΝΤΡ.

Ὅϊμέ!

Μὲ δόλο μὲ παγίδεψες...Γελάστηκα.

MENEAL.

Μπρὸς σόλους φώναξέ το! Δὲν τάρνιέμαι ἐγώ.

ΑΝΤΡ.

Σεῖς στὸν Εὐρώτα τὰ θαρρεῖτε αὐτὰ σοφά;

MENEAL.

Μὰ καὶ στὴν Τροίαν ἐκδικοῦνται ὅσοι ἔπαθαν.

ΑΝΤΡ.

Θαρρεῖς, θεοὶ δὲν εἶναι, δὲν θὰ ἐκδικηθοῦν;

MENEAL.

Σὰν ἔρθῃ ἡ τιμωρία, θὰ τὴ βαστάξωμε.

Μὰ ἐσένα θὰ σὲ σφάξω..

ΑΝΤΡ.

Θὰ σκοτώσετε

καὶ τὸ πουλί μου τοῦτο, θὰ τάρπάξετε

ἀπ' τὴ φτεροῦγα μου;

MENEAL.

Ὅχι! Στὴν κοπέλλα μου

θενὰ τὸ δώσω, ἂν θέλει, νὰ τὸ σφάξῃ αὐτῇ.

ΑΝΤΡ.

Ὅϊμέ!

Γιατὶ δὲν σὲ μοιρολογῶ, παιδάκι μου;

MENEAL.

Κι αὐτὸ σίγουρη ἐλπίδα δὲν τὸ καρτερεῖ.

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ

ὦ στουὺς ἀνθρώπους ὅλους πολυμίσητη
θνητῇ γενιά, πανοῦργοι συμβουλάτορες,
ὦ Σπαρτιᾶτες, μάστοροι στά ψέματα,
παγιδοπλέχτες κακουργίας, τίποτε
δὲν σκέπτεστε σωστά, μὰ πάντοτε λοξὰ
καὶ διαστρεμμένα...κρίμα ποῦεστε σεῖς
εὐτυχισμένοι στὴν Ἑλλάδα! Τί σᾶς ἔλειψε;
Οἱ φόνοι μήπως οἱ πολλοί; Πάντοτε σεῖς
δὲν κυνηγᾶτε φανερά κέρδος αἰσχρό;
Ἔσεῖς ἄλλα δὲν λέτε μὲ τὴ γλῶσσα σας
κι ἄλλα δὲν σκέπτεστε; Πᾶτε στὸν ἄνεμο!
Δὲν εἶναι ὁ θάνατος γιὰ μὲ τόσο βαρὺς,
καθὼς τὸν ἀποφάσισης...Μὲ χάλασαν
ἐκεῖνα τότε πῶσβησε ἡ ταλαίπωρη
Φρυγόπολη κι ὁ ξακουσμένος ἄντρας μου,
ποῦ μὲ τὴ λόγγη σ' ἔκαμε πολλές φορές
ἀντὶ στεριᾶς πολεμιστῇ ναύτη δειλό.
Μὰ τώρα σὲ γυναῖκα μπρὸς ἐφάνηκες
γοργὸς ὀπλίτης καὶ μὲ σφάζεις. Σφάξε με!..
Ἀχάϊδευτους ἐσένα καὶ τὴν κόρη σου
θὰ σᾶς ἀφήσῃ ἡ γλῶσσα μου. Γιατὶ τρανὸς
γεννήθηκες στὴ Σπάρτη ἐσύ, στὴν Τροία ἐγώ.
Κι ἂν τώρα δυστυχῶ, μὴν καυχῆθῃς γι' αὐτό.

Με τή σειρά μπορεί κι ἐσύ νά δυστυχήσεις.

(Οἱ δοῦλοι σύρουν τήν Ἄντρομάχη μέ τὸ παιδί της πρὸς τὸ παλάτι. Ἀκολουθεῖ ὁ Μενέλαος).

ΧΟΡΟΣ

Στρ. Α΄.

Ἀνθρώπων ἔρωτες διπλοῦς ποτὲ δὲν θά παινέσω
μηδὲ κι ἀλλάδερφα παιδιά,
συνέρια τῶν σπιτιῶν καὶ πίκρα ἀβάσταχτη.
Ὁ ἄντρας μου στὸ γάμο του νά χαίρεται
μονάχα μιὰ παστάδα,
ἀνέγγιχτη ἀπὸ ξένον ἄντρα.

Ἄντ. Α΄.

Μηδὲ καὶ κυβερνήτες δυὸ στήν πόλη μέσα ἀξίζει
ἀπὸ τὸν ἕνα πλειότερο νά τοὺς βαστοῦμε..
Κι' εἶναι διπλὸς ζυγὸς, διχόνοια στοὺς πολίτες.
Κι οἱ Μοῦσες χαίρονται νά βάζουν σὲ συνέρια
δυὸ ποιητές, πού γέννησαν τραγούδι.

Στρ. Β΄.

Κι ὅταν τοὺς ναῦτες ἄνεμοι γοργόπνοοι παρασέρνουν,
ἐμπόδιο στὸ τιμόνι ἢ γνώμη ἢ δὶβουλη.
Κι ὅλο μαζί τὸ πλῆθος τῶν σοφῶν
ἔχει μικρότερη ἀξία
ἀπ' ἕνα μέτριο μυαλὸ αὐτοδύναμο...
Αὐτὸ τίς πόλεις καὶ τὰ σπίτια δυναμώνει,
σὰν θέλουν σωτηρία νά βροῦν...

Ἄντ. Β΄.

Τὸδειξε ἡ Σπαρτιάτισσα, τοῦ στρατηλάτη ἢ κόρη,
τοῦ Μενελάου. Γιατ' ἄναψεν ἀπὸ θυμὸ
ἐνάντια στήν ἀντίζηλη, σκοτώνει
τὴν Ἰλιάδα κόρη τὴν ταλαίπωρη
ἀπὸ ζηλόφτονη συνέρια...
Φριχτός, ἀνόσιος κι ἄδικος ὁ φόνος.
Ὡ δέσποινα, γι' αὐτὴ τὴν πράξη
θά μετονοιώσης κάποτε...
Μὰ βλέπω καθαρά μπρὸς στὸ παλάτι
αὐτὸ τὸ συγκρατούμενο ζευγάρι σὲ ποινὴ
θανάτου καταδικασμένο.
Γυναῖκα δύστυχη, ταλαίπωρο παιδί,
πού γιὰ τὸν ἔρωτα τῆς μάνας σου πεθαίνεις,
κι ἄς εἶσαι ἄθῳο κι ἄς δὲν φταῖς στοὺς βασιλιάδες.

(Ἡ Ἄντρομάχη προχωρεῖ πρὸς τὸ παλάτι χεροδεμένη. Δίπλα
της βαδίζει τὸ παιδί της. Ἀκολουθοῦν ὁ Μενέ-
λαος κι οἱ δούλοι του).

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ

Γιὰ ἰδὲς ἐγὼ μέ τὰ αἱματοβάφα
τὰ χέρια μου σχοινοδεμένα
βαδίζω γιὰ τῆς γῆς τὰ βᾶθη.

ΜΟΛΟΣΣΟΣ

Ὦ μάνα, κάτω ἀπ' τὴ φτεροῦγα σου,
μάνα, μαζί σου κατεβαίνω ἐκεῖ κι ἐγώ.

ΑΝΤΡΟΜ.

Σφαχτὸ ἀνελέητο, ὦ κυβερνήτες
τῆς χώρας τῆς Φθιώτικης.

ΜΟΛΟΣΣΟΣ

Πατέρα, ἔλα προστάτης στοὺς δικούς σου!

ΑΝΤΡΟΜ.

Ἀγαπημένο μου παιδί, θὰ κείτεσαι
δίπλα στὸν κόρφο τῆς μανούλας σου
νεκρὸ κάτω στὴ γῆς ἀντάμα μὲ νεκρή.

ΜΟΛΟΣΣΟΣ

Ὀϊμένα! Τί θὰ πάθω; Σίγουρα
ἐγὼ κι ἐσύ, μανούλα, εἴμαστε δύστυχοι.

ΜΕΝΕΛΑΟΣ

Μπατέ βαθιὰ στὴ γῆς!.. Γιατ' ἤρθατε
ἀπ' ἐχτρικὴν ἀκρόπολη. Πεθαίνετε
κι οἱ δύο σας ἀπ' ἀνάγκες δύο.
Ἐσένα σὲ σκοτώνει ἡ ψῆφος μου
καὶ τὸ παιδί σου τοῦτο ἡ κόρη μου Ἐρμιόνη.
Γιατὶ μεγάλη θάταν κουταμάρα
ἐχτρούς, ἐχτρῶν σπορά, νὰ λυπηθῶ,
ἐνῶ μπορῶ νὰ τοὺς σκοτώσω,
νὰ βγάλω ἀπὸ τὸ σπίτι μου τὸ φόβο.

ΑΝΤΡΟΜ.

Ὦ γιὲ τοῦ Πρίαμου, ἄντρα μου κι ἀφέντη μου,
τὸ χέρι καὶ τὴ λόγχη σου
μακάρι νὰ βρισκα προστάτη μου!

ΜΟΛΟΣΣΟΣ

Ὁ δύστυχος ἐγὼ τί θρῆνο
νὰ βρῶ τοῦ Χάρου κυνηγάρη;

ΑΝΤΡΟΜ.

Ἰκέτεψέ τον, τέκνο μου,
ἀγκάλιασε τὰ γόνατα τὰ φέντη!

ΜΟΛΟΣΣΟΣ

Ὦ φίλε, φίλε, χάρισέ μου τὴ ζωὴ!

ΑΝΤΡΟΜ.

Στὰ μάτια μου ἀναβλύζουν δάκρυα
καὶ στάζω ἢ δύστυχη σὰν βρύση ἀνήλια
ἀπὸ γυαλιστερὴ πετρούλα.

ΜΟΛΟΣΣΟΣ

Ὀϊμένα μου! Στὰ βάσανά μου
ποιὸ γιατρικὸ νὰ βρῶ;

ΜΕΝΕΛΑΟΣ

Τί μοῦπεσες στὰ γόνατα σὰν κῦμα
σὲ θαλασσόβραχο καὶ μ' ἰκετεύεις
μὲ παρακάλια; Στοὺς δικούς μου γίνομαι
βοηθός, ἀλλὰ γιὰ σένα ψυχοπόνια
σταλιά δὲν ἔχω ἐγώ. Γιατὶ μεγάλο μέρος
ἀπ' τὴ ζωὴ μου ξόδεψα, γιὰ νὰ κOURΣÉψω
τὴν Τροία καὶ τὴ μάνα σου.
Γιὰ νὰ τὴ χαιρέσαι κι ἐσύ,
θὰ κατεβῆς στὸ μαῦρον Ἄδη.
Μὰ βλέπω τώρα τὸν Πηλέα βιαστικά
νὰ πλησιάζη ἐδῶ μὲ πόδι γέρικο.

ΧΟΡΟΣ

(Παρουσιάζεται δεξιὰ ὁ Πηλέας ἀκουμπώντας στὸ σκῆπτρο του. Τὸν ὑπο-
βαστάζει ἓνας δοῦλος. Τὸν συνοδεύει καὶ ἡ Τρωαδίτισσα
σκλάβα τῆς Ἀντρομάχης, ποὺ εἶχε σταλῆ νὰ τὸν προσκα-
λέση).

ΠΗΛΕΑΣ

Ἐσῶς ρωτῶ καὶ τὸν ἐπόπτη τῆς σφαγῆς

ἔσένα : τί συμβαίνει; τί θὰ ποῦν αὐτά ;
 Γιατί τὸ σπίτι βρίσκεται σὲ κίντυνο;
 Τί πράματα παράνομα σκαρώνετε;
 Μενέλαε, στάσου! Κι ἄδικα μὴ βιάζεσαι !
 Ὅδηγησέ με ἐσὺ πιὸ γρήγορα! Γιατί,
 —θαρρῶ,—δὲν παίρνει ἀναβολὴ τὸ πρᾶμα αὐτό.
 Στὸν ἑαυτό μου δίνω θάρρος, δύναμη
 νεανικὴ νὰ βρῶ πλειότερη σήμερα...
 Λοιπὸν θενά φυσηξῶ πρῶτα πάνω της
 σὰν πρῖμο ἀγέρι στὰ πανιά.— Μίλα μου ἐσύ,
 μὲ ποιὸ δικαίωμα τὰ χέρια μὲ σχοινιά
 σοῦ δέσαν τοῦτοι καὶ σὲ σέρνουνε μαζὶ
 μὲ τὸ παιδί; Σὰν προβατίνα μὲ τάρνι
 σκοτώνεσαι, χωρὶς κοντά σου νάμαι ἐγὼ
 μηδὲ κι ὁ ἀφέντης σου...

ΑΝΤΡΩΜ.

Γέροντα, τοῦτοι δῶ
 μὲ σέρνουν ἔτσι, καθὼς βλέπεις δὰ κι ἐσύ,
 γιὰ νὰ μὲ σφάζουν μὲ τὸ τέκνο μου μαζὶ.
 Τί λογοκοπανῶ; Δὲν σὲ προσκάλεσα
 μ' ἓνα μου μήνυμα γοργό, μὲ ἀμέτρητους
 μαντάτορες σὲ φώναξα... Ξέρεις—θαρρῶ—
 τὴ σπιτικὴ μας φαγωμάρα ποὺ ἄναψε
 ἡ κόρη τούτου. Ξέρεις γιατί σφάζομαι.
 Ἄπ' τὸ βωμὸ τῆς Θέτιδας, ποὺ τὸ παιδί
 τὸ ὠραιόμορφο σοῦ γέννησε, τῆς θέαινας,
 ποὺ ἐσὺ καὶ τὴ λατρεύεις καὶ τὴ σέβεσαι,
 μὲ χώρισαν καὶ μὲ τραβοῦνε μ' ἄδικη
 ἀπόφαση, χωρὶς νὰ περιμείνουνε
 αὐτοὺς ποὺ λείπουν ἀπ' τὸ σπίτι. Ξέρουνε
 καὶ τὴ δικὴ μου ὀρφάνια καὶ τοῦ τέκνου αὐτοῦ,
 ποὺ πᾶν νὰ τὸ σκοτώσουν δίχως φταίξιμο
 κι αὐτὸ μαζὶ μὲ μένα τὴν ταλαίπωρη...
 Μὰ σ' ἐξορκίζω, γέροντα, προσπέφτοντας
 στὰ γόνατά σου,—ἀφοῦ μὲ χέρι δὲν μπορῶ
 νὰ πιάσω ἐγὼ τὰγαπημένο γένει σου—,
 γιὰ τοὺς Θεούς, προστάτεψέ με! Ἄλλιῶς ντροπὴ
 θάναι γιὰ σᾶς ὁ θάνατός μας καὶ γιὰ μένα
 κακοτυχία...

ΠΗΛΕΑΣ

Νὰ λύση κάποιος τὰ δεσμὰ
 προστάζω—ἀλλιῶς θὰ κλάψη!—καὶ τὰ χέρια της
 τὰ δυὸ νὰ λευτερώση!

ΜΕΝΕΛΑΟΣ

Μὰ τὰπαγορεύω ἐγὼ.
 Δὲν εἶμαι δὰ ἀπὸ σένα πιὸ κατώτερος.
 Καὶ τὴν ἐξουσιάζω τούτη πλειότερο.

ΠΗΛΕΑΣ

Πῶς; Στὰ σωστά σου ἤρθες ἐδῶ στὸ σπίτι μου
 νὰ θρονιαστῆς; Δὲν σοῦφτανε νὰ κυβερνᾶς
 στὴ Σπάρτη κάτω;

ΜΕΝΕΛΑΟΣ

Αἰχμάλωτη τὴν ἔπιασα
 στὴν Τροία ἐγὼ.

ΠΗΛΕΑΣ

Καὶ τοῦ παιδιοῦ μου τὸ παιδί

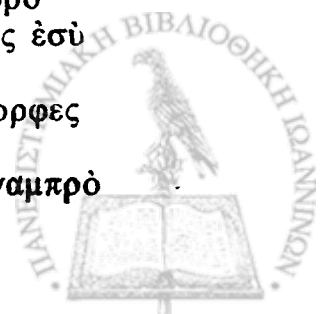
βραβεῖο πῆρε αὐτήν...
ΜΕΝΕΛΑΟΣ Λοιπὸν τὸ κτῆμα μου
 δὲν τὸ κατέχει αὐτὸς καὶ τὸ δικό του ἐγώ;
ΠΗΛΕΑΣ Γιὰ ὠφέλεια ναί, ὄχι ὅμως καὶ γιὰ βλάβιμο,
 μήτε καὶ νὰ σκοτώνετε μὲ τᾶδικο.
ΜΕΝΕΛΑΟΣ Ποτὲ δὲν θὰ τὴ βγάλης ἀπ' τὰ χέρια μου.
ΠΗΛΕΑΣ Θὰ σοῦ ματώσω τὸ κεφάλι μὲ τὸ ξύλο!

ΜΕΝΕΛΑΟΣ

Γίγξε με, γιὰ νὰ μάθης, κοντοζύγωσε!...

ΠΗΛΕΑΣ

Γι' ἄντρας περνᾶς κι ἐσύ, πρόστυχε κι ἄναντρε;
 Ἐσένα μὲ ἄντρες ποῦ σὲ λογαριάζουνε;
 Ποῦ σοῦ κλεψε ἄντρας Φρύγας τὴ γυναῖκα σου,
 γιὰτ' ἄφησες ἀφροῦρητο τὸ σπίτι σου,
 ξεκλείδωτο, σὰν νᾶχες τάχα φρόνιμη
 γυναῖκα στὸ παλάτι σου, τὴν πλειότερο
 ἀπ' ὅλες λάγνα. Ἔστω κι ἂν θέλει, δὲν μπορεῖ
 σεμνὴ νὰ γίνῃ κόρη Σπαρτιάτισσα.
 Αὐτὲς μαζί μ' ἀγόρια ξεπορτιζοῦνε
 ἀπὸ τὸ σπιτικό τους μὲ γυμνά μηριά
 καὶ μ' ἀνοιχτά φουστάνια κι ἔχουνε κοινὰ
 στάδια—παλαιῖστρες. Τοῦτο ἐγὼ δὲν τὸ βαστῶ.
 Κι ὕστερα πρέπει νὰ παραξενεύεστε,
 ποῦ δὲν μορφώνετε γυναῖκες φρόνιμες;
 Ἔπρεπε τὴν Ἑλένη νὰ ρωτᾶς γι' αὐτά,
 πού τὴ δική σου ἀγάπη περιφρόνησε
 καὶ μ' ἄγουρο ἄντρα μακριὰ ἀπ' τὸ σπίτι σου
 σὲ ξένη χώρα γλέντησε τὸν ἔρωτα.
 Κι ἔπειτα γιὰ χατήρι τῆς τόσο στρατὸ
 μάζεψες κι ἔφερες στὴν Τροία Ἑλληνικό;
 Ἔπρεπε νὰ τὴ σιχαθῆς καὶ πόλεμο
 νὰ μὴν κηρύξης, ποῦ τὴ βρῆκες πρόστυχη,
 μὰ νὰ τὴν παρατᾶς ἐκεῖ νὰ κάθεται,
 νὰ τῆς πληρώνῃς καὶ μισθό. στὸ σπίτι σου
 νὰ μὴν τὴ ξαναπάρῃς. Μὰ τὴ γνώμη σου
 δὲν τὴν καλοκυβέρνησες... Καὶ χάλασες
 πολλῶν ἡρώων τὴ ζωὴ. Στὰ σπίτια τους
 ἔρμες γριῆς χωρὶς παιδιὰ τὶς ἄφησες
 κι ἀπὸ ψαρόμαλλους πατέρες ἄρπαξες
 τὰ κριβογέννητα παιδιὰ τους. Ἀπ' αὐτοῦς
 εἶμαι ἓνας ὁ κακόμοιρος. Σὰν βδελυρὸ
 φονιά σὲ βλέπω τ' Ἀχιλλέα... Μόνος ἐσύ
 ἀπὸ τὴν Τροία γύρισες ἀλάβωτος
 καὶ τὰ πανώρια σου ἄρματα στὶς ὄμορφες
 τὶς θῆκες μέσα τᾶφες ἀνέγγιχτα
 κι ἐκεῖ καὶ πάλι ἐδῶ. Τὸ μέλλοντα γαμπρὸ

συμβούλεψα νὰ μὴ σὲ κάμη πεθερό,
 αἰσχροῦς γυναῖκας κόρη μέσ' στὸ σπίτι του
 νὰ μὴ δεχτῆ! Γιατὶ τῆς μάνας τὶς ντροπὲς
 οἱ τέτοιες κουβαλοῦν—Αὐτὸ προσέχετε,
 μνηστῆρες, θυγατέρα μάνας τίμιας
 νὰ παίρνετε γυναῖκα. Ἀκόμα πόσο ἐσὺ
 τὸν ἀδερφό σου πρόσβαλες, ποῦ πρότεινες
 ἀνόητα νὰ σφάξῃ τὸ κορίτσι του.
 Τόσο φοβήθηκες, μὴ χάσης ἄτιμη
 γυναῖκα...Καὶ τὴν Τροία ὅταν ἐκούρσεψες,
 —γιατὶ κι ἐκεῖ θὰ φτάσω γιὰ χατήρι σου—,
 αἰχμάλωτη κρατοῦσες τὴ γυναῖκα σου,
 μὰ δὲν τὴ σκότωσες..Τὸ ξίφος πέταξες,
 σὰν εἶδες τὸ βυζὶ τῆς, δέχτηκες φιλί,
 τὴ σκύλα τὴν προδότρα σου χαϊδεύοντας,
 γιατί μπροστὰ στὴν Ἀφροδίτη λύγισες,
 ἄναντρε! Κι ἤρθες ἔπειτα στῶν τέκνων μου
 τὸ σπίτι, τὸ ρημάζεις, γιατί λείπουνε,
 σκοτώνεις ἄτιμα γυναῖκα δύστυχη
 καὶ τὸ παιδί τῆς, ποῦ θὰ κάμη καὶ τοὺς δυὸ
 κι ἐσένα καὶ τὴν κόρη σου στὸ σπίτι αὐτὸ
 νὰ κλαῖτε, ἔστω κι ἂν εἶναι νόθο τρεῖς φορές..
 Βέβαια πολλὲς φορές τὸ ξεροχώραφο
 στὸ εἰσόδημα περνάει παχὺ ψωμότοπο.
 Νόθοι πολλοὶ ἀπὸ γνήσιους εἶν' ἀνώτεροι.
 Μὰ πάρε τὸ κορίτσι σου! Στὸν ἄνθρωπο
 ἀξίζει πλειότερο νὰ πιάνη πεθερὸ
 καὶ φίλο τίμιο καὶ φτωχό, παρὰ ἄτιμο
 καὶ πλούσιο... Ὅμως ἐσὺ δὲν εἶσαι τίποτε...

ΧΟΡΟΣ

Ἀπὸ μικρὴν αἰτία τρανὴ διχόνοια
 γεννάει ἢ γλῶσσα στοὺς ἀνθρώπους. Καὶ σ' αὐτὸ
 ὁ μυαλωμένος ἄνθρωπος φυλάγεται,
 συνέρια νὰ μὴν προκαλῆ στοὺς φίλους του.

ΜΕΝΕΛΑΟΣ

Λοιπὸν τοὺς γέρους πῶς μπορεῖς νὰ εἰπῆς σοφοὺς
 κι αὐτοὺς ποῦ κάποτε μπροστὰ στοὺς Ἕλληνας
 φαινόνταν φρόνιμοι; Ὁ Πηλέας εἶσαι σὺ
 κι ἀπὸ πατέρα ξακουστὸ κατάγεσαι,
 μαζί μου συμπεθέρεψες, κι ὁμως αἰσχροῦς
 γιὰ σένα ξεστομίζεις καὶ γιὰ μᾶς βρισιῆς
 γιὰ χάρη μιᾶς γυναῖκας βάρβαρης, αὐτῆς
 ποῦπρεπε νὰ τὴν κυνηγᾶς, φωνάζοντας
 κι' ἐμένα πάντοτε κοντά σου βοηθό,
 πέρα ἀπ' τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Φάση τὰ νερά,
 γιατί κρατάει ἀπ' τῆς Ἀσίας τὴ στεριά,

ποῦ λοχιοτροπημένοι πλῆθος Ἕλληνες
 σκοτώθηκαν καὶ πεθαμένοι κείτονται,
 γιὰτ' ἀπ' τὸ αἷμα τοῦ παιδιοῦ σου βάρηκε.
 Γιατί κι ὁ Πάρης, ποῦ τὸ γιό σου σκότωσε
 τὸν Ἀχιλλέα, ἦταν τοῦ Ἔκτορα ἀδερφός.
 Καὶ τούτη δῶ γυναῖκα τοῦ Ἔκτορα ἦτανε.
 Κι ἐσὺ μπαίνεις μ' αὐτὴ στὴν ἴδιαν αἴθουσα,
 στὴν ἴδια τάβλα καταδέχεσαι νὰ τρῶς
 καὶ τὴν ἀφήνεις νὰ γεννᾷ στὸ σπίτι σου
 παιδιὰ καταραμένα. Τοῦτα θέλω ἐγὼ
 νὰ τὰ σκοτώσω, γέρο, γιὰτὶ γνοιάζομαι
 γιὰ σένα καὶ γιὰ μένα. Κι ὅμως τούτη δῶ
 μοῦ τὴν ἀρπάζουν ἀπ' τὰ χέρια... Πρόσεξε!
 —ντροπή δὲν εἶναι νὰ μιλήσω καὶ γι' αὐτό—
 ἀνίσως δὲν γεννήση ἢ θυγατέρα μου
 κι ἂν ἀπὸ τούτη ξεφυτρώσουνε παιδιὰ,
 θὰ τοὺς θροنیσεις τῆς Φθιώτικης αὐτῆς
 τῆς χώρας βασιλιάδες; Καὶ τοὺς Ἕλληνες
 θὰ κυβερνοῦνε, κι ἄς κρατοῦν ἀπὸ γενιὰ
 βαρβαρική; Κι ἔπειτα ἐγὼ, ποῦ τᾶδικα
 μισῶ, παραλογίζομαι κι ἐσὺ ἔχεις νοῦ;
 Κι ἐκεῖνο τώρα ζέτασε: Ἄν τὴν κόρη σου
 μὲ κάποιο ἀπ' τοὺς πολίτες τὴν ἐπάντρευες
 κι ὕστερα τέτοια πάθαινε, θὰ κάθουσιν
 σωπαίνοντας; Δὲν τὸ πιστεύω. Συγγενεῖς
 φίλους γιὰ χάρη ξένης βρίζεις ἔτσι δά;
 Ἄλλὰ—θαρρῶ—ἔχουν ἴσα δικαιώματα
 γυναῖκα κι ἄντρας, ὅταν ἀτιμάζεται
 γυναῖκα ἀπὸ τὸν ἄντρα τῆς, κι ὅταν αὐτὸς
 κρατεῖ γυναῖκα παλαβὴ στὸ σπίτι του.
 Αὐτὸς στὰ χέρια του ἔχει δύναμη τρανὴ,
 μὰ αὐτῆς ἢ τύχη εἶναι στοὺς φίλους καὶ γονεῖς.
 Δὲν εἶναι δίκιο τοὺς δικούς μου νὰ βοηθῶ;
 Γέροντας ξεκουτιάρης εἶσαι. Πλειότερο
 ἐσὺ μπορεῖς νὰ μ' ὠφελήσης, ἂν μιλᾷς
 παρά ἂν σωπαίνεις γιὰ τὴ στρατηγία μου.
 Ἡ Ἑλένη πάλι κακοτύχησε χωρὶς
 τὴ θέλησή της... Οἱ Θεοὶ τὸ θέλησαν.
 Κι αὐτὸ περίσσια τὴν Ἑλλάδα ὠφέλησε.
 Γιατ' ἀπὸ μάχη κι ἄρματα ἦταν ἄμαθοι
 καὶ τὴν ἀντρεία ἀπόχτησαν. Στὸν ἄνθρωπο
 δασκάλα σ' ὅλα γίνεται ἡ ἐξάσκηση..
 Κι ἂν, ὅταν ἦρθα ἀντίκρυ στὴ γυναῖκα μου,
 κρατήθηκα νὰ μὴν τὴ σφάζω, φέρθηκα
 σὰν φρόνιμος. Οὔτε κι ἐσὺ θὰ τῶθελα
 τὸ Φῶκο νὰ σκοτώσης. Ὅχι ἀπὸ θυμό,
 ἀλλὰ ἀπὸ εὐνοια τοῦτα σοῦ τὰ χτύπησα.
 Κι ἂν παραθύμως, στὴν ἀθυροστομίᾳ
 λυγᾷς κι ἐγὼ ἔχω κέρδος μου τὴν πρόβλεψη.

ΧΟΡΟΣ

Τελειώνετε κι οί δύο σας πιά. Γιατί πολὺ
πιὸ φρόνιμο εἶναι αὐτό. Μήπως σκοντάψετε
κι οί δύο σας ἀπ' τὴν ἄσκοπη συνέρια σας.

ΠΗΛΕΑΣ

Ἄλλοίμονο! Τὶ γνῶμες ἔχουν σφαλερές
μέσ' στὴν Ἑλλάδα! Ἄμα πολέμου τρόπαια
στήση ὁ στρατός, αὐτὸ δὲν τὸ νομίζουνε
κατόρθωμα ὄσων γιὰ τὴ νίκη μόχθησαν,
ἀλλὰ τὴ δόξα τὴν κερδίζει ὁ στρατηγός.
Σὲ μύριους ἄλλους ἕνας τοῦτος μοναχὸς
κουνάει τὸ δόρυ καί, χωρὶς νὰ κάνη αὐτὸς
καθόλου ἀπὸ τὸν ἕνα περισσότερα,
ὥστόσο φήμη μεγαλύτερη ἀποχτᾶ.
Θρονιαζονται στὴν ἐξουσία σοβαροὶ
κι ἔχουν στὴν πόλη πιὸ τρανὴν ὑπόληψη
ἀπ' τὸ λαό, κι ἄς δὲν ἀξίζουν τίποτε.
Εἶναι ἄλλοι πιὸ πολὺ ἀπ' αὐτοὺς σοφώτεροι,
ἂν τόλμη δὲν τοὺς ἔλειπε καὶ βούληση.
Ἔτσι καὶ σὺ κι ὁ ἀδερφός σου κάθεστε
ἐξογκωμένοι ἀπὸ τῆς Τροίας τὸνομα
κι ἀπὸ τὴ στρατηγία ἐκεῖ, γιὰ βάσανα
καὶ κόπους ἄλλων σεῖς περηφανεύεστε.
Μὰ θὰ σὲ μάθω ἐγὼ νὰ μὴ θαρρῆς ποτὲ
τὸν Πάρη τὸν Ἰδαῖο ἀνώτερον ἐχτρὸ
ἀπ' τὸν Πηλέα, ἂν δὲν ξεκουμπιστῆς γοργὰ
ἀπὸ τὸ σπίτι αὐτὸ κι ἐσὺ κι ἡ κόρη σου
ἢ στεῖρα, ποῦ θὰ διώχνη ἀπ' τὸ παλάτι του
αὐτό μου τὸ δισέγγονο τραβῶντας τὴν
ἀπ' τὰ μαλλιά, γιὰτ' εἶναι στέρφα μόσχα αὐτὴ
καὶ δὲν ἀνέχεται ἄλλες νὰ γεννοβολοῦν,
ἀφοῦ παιδιὰ δὲν ἔχει αὐτὴ. Μὰ δύστυχη
ἂν εἶναι κείνη, ποῦ παιδιὰ δὲν ἀποχτᾶ,
πρέπει κι ἐμεῖς νὰ καταντήσωμε ἄτεκνοι;
Ξεκουμπιστῆτε, ὦ δοῦλοι, μακριὰ ἀπ' αὐτὴ!
Νὰ μάθω, ἂν θὰ ἐμποδίση ἐμένα κάποιος σας
τὰ χέρια τῆς νὰ λύσω. Ἀνασηκώσου ἐσὺ!
Κι ἐγὼ, μ' ὄλο ποῦ τρέμω, τοὺς περίπλοκους
τοὺς κόμπους τῶν λουριῶν θὰ χαλαρώσω.
Κακοῦργε, ἔτσι τῆς χάλασες τὰ χέρια τῆς;
Βόδι ἢ λιοντάρι νόμιζες πὼς ἔδενες
μὲ τὰ σκοινιά; Ἡ φοβήθηκες, μὴν ἐπαιρνε
σπαθὶ καὶ σὲ χτυποῦσε; Γλίστρα πρὸς ἐδῶ,
ἐσὺ μωρό μου, κάτω στὴν ἀγκάλη μου,
βόθηθαι νὰ λύσω τὰ δεσμὰ τῆς μάνας σου.
Ἐγὼ στὴ Φθία θὰ σ' ἀναθρέψω φοβερό
ἐχτρὸ γι' αὐτούς... ὦ Σπαρτιᾶτες, μάθετε,

δόξα ἂν σᾶς ἔλειπε καὶ πείρα τῶν μαχῶν,
κανένα δὲν περνᾶτε σ' ἄλλο τίποτε...

ΧΟΡΟΣ

Εἶναι ἀπὸ φυσικοῦ τους ἀθυρόστομοι
οἱ γέροι. στοῦ θυμοῦ τῆ βράση ἀκράτητοι.

ΜΕΝΕΛΑΟΣ

Πολὺ εὐκόλα ξεπέφτεις στὰ βρισόλογα.
Λοιπὸν ἐγώ, ποῦρθα στὴ Φθία στανικά,
οὔτε θὰ κάμω οὔτε θὰ πάθω τίποτε
κακό..Καὶ τώρα, ἀφοῦ δὲν ἔχω μακρινή
ἄδεια, θὰ πάω στὸ σπίτι μου: Γιατὶ κοντὰ
στὴ Σπάρτη ὑπάρχει κάποια πόλη, ποῦητανε
φίλη μας πρὶν, μὰ τώρα μᾶς ἐχτρεύεται.
Νὰ τὴ χτυπήσω θέλω φέροντας στρατὸ
καὶ νὰ τὴν πάρω λάφυρο στὰ χέρια μου.
Σὰν τὰ βολέψω ἐκεῖ κατὰ τὸν πόθο μου,
θὰ ξαναρθῶ. Καὶ θὰ σταθῶ ἀντιμέτωπος
μὲ τὸ γαμπρό μου. Εἰλικρινὰ τὸ δίκιο μου
θὰ τοῦ ἀναπτύξω καὶ θακούσω τὸ δικό του.
Κι ἂν τιμωρήσῃ αὐτὴν καὶ μαλακὸς σὲ μᾶς
φανῆ στὸ μέλλον, στοργικοὺς θὰ βρῆ κι ἐμᾶς.
Μὰ ἂν ὀργιστῆ, ὀργισμένους θὰ μᾶς βρῆ κι' ἐμᾶς,
θὰ πάρῃ πράξῃ ἀκόλουθη στὴν πράξῃ του.
Ἄψήφιστα τὰ λόγια σου τὰ παίρνω ἐγώ.
Ἄνήμπορος, σὰν ἥσκιος παραστάτης μας,
βγάζεις μιλιᾶ...Μόνο ἡ φωνὴ σοῦ ἀπόμεινε
καὶ τίποτε ἄλλο...

(Φεύγει ὁ Μενέλαος μὲ τὴν ἀκολουθία του).

ΠΗΛΕΑΣ

Στάσου ἐδῶ, παιδάκι μου,
στὴν ἀγκαλιὰ μου κάτω, γίνε μου ὀδηγός!
Κι' ἐσύ, ταλαίπωρη. Ἄραξες σ' ἀπάνεμο
λιμάνι, κι ἄς σὲ βρῆκε βαρυχειμωνιά.

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ

Γέρο, μακάρι νὰ ἀνταμείψουν οἱ Θεοὶ
καὶ σὲ καὶ τοὺς δικούς σου, ποῦ μᾶς γλύτωσες
τὸ τέκνο μου κι ἐμένα τὴν κακότυχη.
Μὰ πρόσεξε, μήπως καρτέρι στῆσουνε
αὐτοὶ σὲ μᾶς τοὺς δυὸ σὲ δρόμο ἀσύχναστο
καὶ στανικά μ' ἀρπάξουνε, γιατί θὰ ἰδοῦν

ἐσένα γέροντα κι ἐμένα ἀδύνατη
κι ἀνήλικο τὸ τέκνο τοῦτο. Πρόσεξε
σὲ τοῦτο, μήπως τώρα τοὺς ξεφύγωμε
κι ὕστερα ξαναπέσωμε στὰ χέρια τους...

ΠΗΛΕΑΣ

Δειλό, γυναίκειο λόγο, ἐσὺ μὴν ξεστομᾶς!
Βάδιζε! Ποιὸς θὰ βάλῃ χέρι πάνω σας;
Αὐτὸς—θαρρῶ—θὰ σᾶς ἐγγίξῃ κλαίγοντας.
Ἐγὼ μὲ τῶν Θεῶν τῆ χάρη κυβερνῶ
πολλοὺς ὀπλίτες, πλῆθος καβαλλάρηδες
στὴ Φθία μέσα. Κι εἶμαι ἀκόμα ὀρθόστητος
κι ὄχι γεροπαράλυτος, καθὼς θαρρεῖς.
Μὰ τέτοιον ἄντρα μόνο μὲ τὸ βλέμμα μου
θὰ τὸν κατατροπῶσω, ἂν κι εἶμαι γέροντας.
Γιατὶ κι ὁ γέρος βάζει κάτω νιοὺς πολλοὺς,
ἂν εἶναι ψυχωμένος. Τί χρειάζεται
κορμὶ μεγάλο νᾶχης, ἂν εἶσαι δειλός ;

(Ὁ γέρο—Πηλέας βγαίνει ἀπ' τὴ δεξιὰ πάροδο μὲ βή-
μα ἀργό... Τὸν ὑποβαστάζουν ἢ Ἄντρομάχη καὶ
τὸ παιδί της).

ΧΟΡΟΣ

(Στροφῆ)

Ἦ νὰ μὴν εἶχα γεννηθῆ
ἢ νᾶημουν κόρη διαλεχτοῦ πατέρα
καὶ κληρονόμος πλούσιου σπιτικοῦ.
Ἄπ' τοὺς ἀρχοντογέννητους δὲν λείπει
βοήθεια, ἂν πάθῃ κάποιος κάτι ἀπέλπιδο.
Κι' ὅσοι φημίζονται ἀπὸ τίμια σπίτια γόννοι
ὕποληψη ἀποχτοὺν καὶ δόξα.
Τῶν ξακουστῶν ἀντρῶν τὰχνάρια
ὁ χρόνος δὲν τὰ ἐξαφανίζει.
Καὶ σὰν πεθάνουν, ἢ ἀρετὴ τους λάμπει.

(Ἀντιστ.)

Κάλλιο νὰ μὴν κερδίζω ἐγὼ
νίκη κακόφημη παρὰ μὲ δύναμη
καὶ φτόνο νὰ καταπατῶ τὸ Δίκιο.
Γιατὶ γιὰ μιὰ στιγμή γλυκὺ εἶναι τοῦτο
στὸν ἄνθρωπο, μὰ καταντάει μὲ τὸν καιρὸ
ἄγονο κι αἴσχος μένει τοῦ σπιτιοῦ.
Αὐτὸν τὸ βίο ἐγκρίνω καὶ διαλέγω:
Νὰ μὴν μπορῶ νὰ ἐξουσιάζω δίχως Δίκιο
μηδὲ κρεβατοκάμαρη μηδὲ καὶ πόλη.

(Ἐπωδῆ)

Ἦ γέρο, τοῦ Αἰακοῦ παιδί,
πιστεύω, ἐσὺ μαζὶ μὲ τοὺς Λαπίθες

πολέμησες μέ δοξασμένο δόρυ
 τούς Κένταυρους. Καβάλλα στῆς Ἄργῶς τό σκάφος
 ἔσκισες τάφιλόξενο τό κύμα
 τῶν θαλασσοδαρμένων Συμπληγάδων
 γιά φημισμένο ναυτικό ταξίδι.
 Καί τότε πρώτα, ποῦ τοῦ Δία ὁ γιός
 τρισένδοξος τήν Ἰλιάδα πόλη
 αἵματοκύλησε, μοιράστηκες τῇ δόξα
 μ' αὐτόν καί στήν Εὐρώπη ξαναγύρισες.

(Μιά γριά δούλα βγαίνει ἀπ' τό παλάτι κρατώντας ἕνα
 σπαθί)

ΤΡΟΦΟΣ

—Γυναῖκες φιλενάδες μου, τί συμφορά
 ἤ μιὰ πάνω στήν ἄλλη σήμερα ξεσπᾶ!
 Ἡ ἀφέντρα τοῦ σπιτιοῦ, ἡ Ἑρμιόνη δηλαδή,
 ἀφοῦ τήν ἀπαράτησε ὁ πατέρας της
 κι ἀφοῦ κατάλαβε τί πράξη σκάρωσε,
 —γιατί κρυφομελέτησε τό θάνατο
 τῆς Ἀντρομάχης καί τοῦ τέκνου της—ποθεῖ
 νά σκοτωθῆ. Φοβᾶται ἀπό τόν ἄντρα της,
 μήπως γιά τὰ κατώματά της μέ ντροπές
 ἔξω ἀπό τοῦτο τό παλάτι πεταχθῆ,
 ἢ σκοτωθῆ, γιατί νά σφάζη πάσχισε
 ἐκείνους ποῦ δέν ἔπρεπε... Μέ τό στανιό
 τῆ συγκρατοῦν οἱ φύλακες οἱ δούλοι της,
 μήν κρεμαστῆ ἀπό τό λαιμό, καί τὰ σπαθιά
 τῆς κλέβουν ἀπ' τό χέρι καί τάρπάζουνε...
 Τόσο πικρά μετάνοιωσε, κατάλαβε
 πῶς ἄδικα τὰ πρὶν πραγμένα τάπραξε.
 Λοιπὸν, ὦ φιλενάδες μου, κουράστηκα
 ἀπ' τήν κρεμάλα νά ἐμποδίζω τήν κυρά...
 Μά στό παλάτι τοῦτο μέσα μᾶτε ἐσεῖς
 κι ἀπό τό θάνατο γλυτῶστε την! Γιατί
 νεοφερμένοι φίλοι καταπεῖθουνε
 ἀπ' τοῦς συνηθισμένους εὐκολώτερα.

ΧΟΡΟΣ

Καί νά, στό σπίτι μέσα ἀκοῦμε τίς κραυγές
 τῶν δούλων γιά τῇ συμφορὰ ποῦ μᾶς μηνᾶς...
 Θαρρῶ, θά δείξη ἡ δύστυχη, πόσο πονεῖ
 γιά τῇ φριχτῇ της πράξη... Ἀπό τῶν δούλων της
 τὰ χέρια ξέφυγε καί βγαίνει ἀπό τό σπίτι
 ποθῶντας νά πεθάνη.

(Ἡ Ἑρμιόνη ἀναμαλλιασμένη ὀρμαεῖ μέσα στή σκηνή)

ΕΡΜΙΟΝΗ

- Ἄλλοίμονό μου!
 Τὸ μάδημα θάρχισω τῶν μαλλιῶν μου.
 Τάνηλεο σχίσιμο τῆς σάρκας μὲ τὰ νύχια...
- ΤΡΟΦΟΣ
 Κορίτσι μου, τί πᾶς νὰ κάνεις;
 Θὰ βασανίσεις τὸ κορμί σου;
- ΕΡΜΙΟΝΗ
 Ἄχ!—Ἄχ! Ἄπ' τὶς κοτσίδες μου
 ἀνάερο πέταξε ψηλά,
 ψιλοῦφασμένο πέπλο!
- ΤΡΟΦΟΣ
 Κόρη μου, σκέπασε τὸ στήθος σου,
 τὸ φόρεμά σου ξαναδέσε!
- ΕΡΜΙΟΝΗ
 Καὶ τί χρειάζεται νὰ κρύβω μὲ τοὺς πέπλους
 τὸν κόρφο μου; Ἐπραξα στὸν ἄντρα μου
 καθάρια κι ὀλοφάνερα καὶ ξάστερα.
- ΤΡΟΦΟΣ
 Πονᾶς, ποῦ φόνο σκάρωσες γιὰ τὴν ἀντίζηλή σου;
- ΕΡΜΙΟΝΗ
 Μὰ καὶ βαριά στενάζω ἐγὼ
 γιὰ τὴ φριχτὴ μου τόλμη, πῶβαλα σὲ ἐνέργεια.
 Ἐγὼ ἡ καταραμένη
 κι ἀνθρωπομισημένη.
- ΤΡΟΦΟΣ
 Θὰ σοῦ σχωρέση ὁ ἄντρας σου τὸ κρῖμα αὐτό.
- ΕΡΜΙΟΝΗ
 Γιατί μοῦ πήρες ἀπ' τὸ χέρι τὸ σπαθί;
 Καλὴ μου, ξαναδός μου το, δός μου το πάλι,
 κατάστηθη πληγὴ νανοίξω!
- ΤΡΟΦΟΣ
 Τί μ' ἐμποδίζεις ἀπ' τὸ βρόχο;
- ΕΡΜΙΟΝΗ
 Νὰ σάφηνά νὰ σκοτωθῆς, ὡς ἦσουν μανιασμένη;
 Ἄλλοίμονο στή μοῖρα μου!
 Ποῦ εἶναι γιὰ μένα τῆς φωτιᾶς ἡ φλόγα ἡ ποθητή;
 Πάνω σὲ ποιὰ νὰ ὀρμήσω πέτρα
 ἢ μέσ' σὲ πέλαγο ἢ βουνήσιο δάσος,
 νὰ σκοτωθῶ κι ὁ Ἄδης νὰ μὲ γνοιάζεται;
- ΤΡΟΦΟΣ
 Τί βασανίζεσαι ἔτσι; Στὸν κάθε ἄνθρωπο
 θεόσταλτες οἱ πίκρες πέφτουν πάντοτε...
- ΕΡΜΙΟΝΗ
 Μ' ἄφησες, μὲ παράτησες, πατέρα μου,
 σὰν βάρκα, ποῦναι στ' ἀκρογιάλι
 ἀπὸ θαλασσινὸ κουπί ξαρμάτωτη...
 Θὰ μὲ σκοτώσῃ! Θὰ μὲ σφάξῃ!
 Σὲ τούτῃ δῶ τὴ νυφοκάμαρη
 δὲν θάμαι σπιτωμένη πιά.
 Ἰκέτισσα τίνος θεοῦ τᾶγαλμα νάγκαλιάσω;
 Ἦ σκλάβά νὰ ριχτῶ σὲ σκλάβας γόνατα;
 Σὰν μαυροπτέρουγο πουλὶ μακάρι
 νὰ πέταγα μακριὰ ἀπ' τῆς Φθίας τὴ χώρα!
 Ἦ σὰν τὸ πεύκινο σκαφίδι, πρωτοτάξιδο
 καράβι ποῦ τοὺς Μαύρους Βράχους ἔσχισε.
- ΤΡΟΦΟΣ
 Κόρη μου, οὔτε καὶ πρὶν σὲ πολυπαίνεσα,
 ποῦφταιξες σὲ γυναῖκα Τρωαδίτισσα,
 οὔτε καὶ τώρα πάλι δίκιο σοῦβγαλα
 γιὰ τὸ μεγάλο φόβο ποῦ δοκίμασες.
 Δὲν θὰ κλωτσῆσῃ ὁ ἄντρας σου τὸ γάμο του

μέ σένα λόγια πρόστυχα πιστεύοντας
 γυναίκας βάρβαρης... Γιατί δέν σέ κρατεῖ
 αἰχμάλωτη ἀπ' τήν Τροία... Μά σέ διάλεξε
 γυναῖκα ἀπό πατέρα ἀφέντη μέ πολλά
 προικιά κι ἀπό πατρίδα τρισκαλότυχη.
 Δέν θά σέ παρατήσει κι ὁ πατέρας σου
 ἔτσι, καθῶς φοβᾶσαι, κόρη μου. Ἄπ' αὐτό
 τὸ σπίτι δέν θ' ἀφήσει νά σέ διώξουνε.
 Ἄλλ' ἔμπα μέσα καὶ μὴ φαίνεσαι μπροστά
 στὸ σπίτι αὐτό, νά μὴ σοῦ ρίξουνε ντροπή
 μπρὸς στὸ παλάτι βλέποντάς σε, κόρη μου.

ΧΟΡΟΣ Καὶ νά, κάποιος ἀλλόμορφος ταξιδευτῆς
 ξένος μέ βῆμα βιαστικὸ ζυγώνει μας.

(Ἀπὸ τὴν ἀριστερὴν πᾶροδο μπαίνει ὁ Ὀρέστης)

ΟΡΕΣΤΗΣ Ξένες γυναῖκες, τ' Ἀχιλλέα τὸ παιδί
 μὴν ἔχει ἐδῶ παλάτι, βασιλόσπιτο;
ΧΟΡΟΣ Τὸ κατάλαβες. Μά ποιὸς εἶσαι πού ρωτᾶς;
ΟΡΕΣΤΗΣ Τῆς Κλυταιμῆστρας γιὸς καὶ τ' Ἀγαμέμνονα.
 Ὀρέστης ὀνομάζομαι καὶ στοῦ Διὸς
 τοῦ Δωδωναίου τὸ μαντεῖο πηγαίνω.
 Μ' ἀφοῦ στή Φθίαν ἔφτασα, θαρρῶ σωστὸ
 νά μάθω γιὰ συγγένισσα γυναῖκα, ἂν ζῆ
 κι ἂν εἶναι εὐτυχισμένη ἢ Σπαρτιάτισσα
 Ἑρμιόνη, πού τὴν ἀγαπῶ, κι ἄς κάθεται
 χώρια ἀπὸ μᾶς σὲ πεδιάδα μακρινή.

(Ἡ Ἑρμιόνη, πού ὡς τώρα δέν τὴν εἶχε ἀντιληφθῆ ὁ Ὀρέστης, προχω-
 ρεῖ καὶ πέφτει στὰ πόδια του)

ΕΡΜΙΟΝΗ ὦ τ' Ἀγαμέμνονα παιδί, πού φάνηκες
 λιμάνι γιὰ τοὺς ναῦτες μεσ' τὴν τρικυμιά,
 στὰ γόνατά σου πέφτω ἐγώ, σπλαχνίσου με
 σὲ τούτη μου τῆ μοῖρα, ποῦσαι μάρτυρας,
 γιὰτ' εἶμαι δύστυχη... Κι ἐγὼ τὰ μπράτσα μου,
 πού ἀξίζουν ἴδια μέ κλαδιά ἰκετευτικά,
 στὰ γόνατά σοῦ περιπλέκω...

ΟΡΕΣΤΗΣ Μπᾶ! Σὰν τι
 σημαίνει αὐτό; Τάχα μήπως γελάστηκα;
 Ἥ βλέπω καθαρὰ τὴν οἰκοδέσποινα,
 τὴν κόρη τοῦ Μενέλαου;

ΕΡΜΙΟΝΗ Τὴν ἴδια αὐτήν,
 πού ἡ Ἑλένη, θυγατέρα τοῦ Τυνδάρεου,
 τὴ γέννησε μονάκριβη στὸ σπίτι της
 ἀπ' τὸν πατέρα μου... Τὰ ξέρεις ὅλα πιά.
ΟΡΕΣΤΗΣ Φοῖβε γιαιτρέ, μακάρι ἀπὸ τὰ πάθια της
 νά τὴ λυτρώσης! Τί συμβαίνει; Ἀπὸ θεοῦς
 ἢ κι ἀπ' ἀνθρώπους ὑποφέρεις βάσανα;

- ΕΡΜΙΟΝΗ ἼΑλλα ἀπὸ μένα κι ἄλλα ἀπὸ τὸν ἄντρα μου,
 ποὺ μ' ἔχει, κι ἄλλα ἀπὸ θεό. Καὶ ρήμαξα
 ἀπ' ὄλες τὶς μεριές.
- ΟΡΕΣΤΗΣ Τάχα ποιά δυστυχιά
 μπορεῖ νάχη ἢ γυναῖκα ποὺ δὲν γέννησε
 ἀκόμα τέκνα, ἐξὸν στὸ γάμο της;
- ΕΡΜΙΟΝΗ Αὐτοῦ
 κακοπαθαίνω. Τεχνικά μὲ ψάρεψες.
- ΟΡΕΣΤΗΣ Ἐντὶ γιὰ σένα ἄλλη ἀγκαλιά λιμπίζεται
 ὁ ἄντρας σου;
- ΕΡΜΙΟΝΗ Τὴ σκλάβά του κι ὁμόκλινη
 τοῦ ἼΕκτορα.
- ΟΡΕΣΤΗΣ Κακὸ εἶπες, νάχη ὁ ἄντρας δυὸ
 γυναῖκες
- ΕΡΜΙΟΝΗ Εἶναι τέτοιο αὐτό. Κι ἔπειτα ἐγὼ
 τὴν ἐκδικήθηκα.
- ΟΡΕΣΤΗΣ Μὴν τάχα σκάρωσες
 ἐνάντια στὴ γυναῖκα αὐτὴ δολοπλοκιά
 ἀπ' ὄσες οἱ γυναῖκες κρυφομελετοῦν;
- ΕΡΜΙΟΝΗ Φόνο γι' αὐτὴ καὶ γιὰ τὸ νόθο τέκνο της.
- ΟΡΕΣΤΗΣ Τοὺς σκότωσες; Ἦ τυχερὸ τοὺς γλύτωσε;
- ΕΡΜΙΟΝΗ Ὁ γέροντας Πηλέας, ποὺ τοὺς ἄτιμους
 τιμᾶει...
- ΟΡΕΣΤΗΣ Σὲ βόηθησε κανεὶς στὸ φόνο αὐτό;
- ΕΡΜΙΟΝΗ Ἦρθε ὁ πατέρας μου ἀπ' τὴ Σπάρτη ἐπίτηδες.
- ΟΡΕΣΤΗΣ Καὶ πῶς νικήθηκε ἀπὸ χέρι γέροντα;
- ΕΡΜΙΟΝΗ Τὸν ντράπηκε. Ἐφυγε καὶ μᾶφησε ἔρημη.
- ΟΡΕΣΤΗΣ Κατάλαβα. Φοβᾶσαι γιὰ τὴν πράξη σου
 τὸν ἄντρα σου.
- ΕΡΜΙΟΝΗ Τῶνοιωσες. Μὲ τὸ δίκιο του
 αὐτὸς θὰ μὲ σκοτώσῃ. Τί χειάζονται
 τὰ λόγια; Σ' ἐξορκίζω.—τῆς συγγένειας μας
 τὸ Δία προστάτη κράζοντας,—ὁδήγα με
 ὅσο μπορεῖς πιὸ μακριὰ ἀπ' τὴ χώρα αὐτὴ
 ἢ κάτω στὸ παλάτι τοῦ πατέρα μου.
 Γιατὶ τὸ σπίτι τοῦτο βέβαια φαίνεται,
 πῶς κυνηγάει ἐμένα βγάζοντας φωνή.
 Στὴ χώρα τὴ Φθιώτικη μ' ἐχτρεύονται.
 Κι ἂν μὲ προλάβῃ μέσ' στὸ σπίτι ὁ ἄντρας μου
 ἀπὸ τοῦ Φοῖβου τὸ μαντεῖο γυρίζοντας,
 θὰ μὲ σκοτώσῃ βουτηγμένη στὴ ντροπὴ.
 Ἦ θάμαι σκλάβά στ' ἄνομο κρεβάτι της,
 αὐτὸ ποὺ ἐγὼ πρωτύτερα ἐξουσίαζα.
 Θᾶλεγε κάποιος; Καὶ λοιπὸν πῶς ἔπεσες
 σ' αὐτὸ τὸ σφάλμα; Μπαίνοντας στὸ σπίτι μου
 οἱ πρόστυχες γυναῖκες μὲ κατάστρεψαν,
 ποὺ μοῦ φουσκῶσαν τὰ μυαλὰ μ' αὐτὰ τὰ λόγια:
 «Ἐσὺ θανέχεσαι μιὰν ἄθλια αἰχμάλωτη
 καὶ τοῦ σπιτιοῦ σου δούλα νὰ μοιράζεται
 μαζί σου τὸ κρεβάτι; Μὰ τὴν ἼΗρα, αὐτὴ

τοῦ κρεβατιοῦ τῆ γλύκα μέσ' στὸ σπίτι μου
 δὲν θὰ τρυγοῦσε βλέποντας τὸ φῶς». Κι ἐγώ,
 τὰ λόγια τῶν Σειρήνων τοῦτα ἀκούγοντας,
 —σοφές, κακοῦργες φλυαρίες, δολερές—,
 στὸν ἄνεμο τῆς τρέλας παραδόθηκα.
 Ποιὰ ἀνάγκη νὰ φυλάγω ἐγὼ τὸν ἄντρα μου,
 ἀφοῦ τὰ χρειαζόμενα δὲν μοῦλειπαν;
 Πλούτη πολλά. Κι ἤμουν ἀφέντρα τοῦ σπιτιοῦ.
 Ἐγὼ παιδάκια θὰ γεννοῦσα γνήσια
 κι ἐκείνη νοθογέννητα σκλαβόπουλα
 τῶν τέκνων μου. Πολλές φορές θενὰ τὸ εἶπῶ:
 Ποτέ, ποτέ δὲν πρέπει ὅσοι ἔχουνε μυαλὸ
 κι ἔχουν γυναῖκα νὰ ἐπιτρέπουν θηλυκὰ
 στὸ σπίτι τους νὰ μπαίνουν, στὴ γυναῖκα τους.
 Γιατ' εἶναι αὐτὲς δασκάλες τῆς αἰσχροτήτας.
 Ἡ μιὰ μεσίτρα πληρωμένη σὲ βοηθεῖ
 στὴν ἀπιστία. Κι αὐτὴ ποὺ παραστράτησε
 στὴν ἁμαρτία θέλει νάχη σύντροφο.
 Κι ἀπὸ ξετσιπωσιὰ πολλές. Καὶ νὰ γιατί
 τὰ σπίτια τῶν ἀντρῶν ἀναστατώνονται.
 Γι' αὐτὸ τὶς πόρτες τῶν σπιτιῶν μὲ μάνταλα
 καὶ κλειδαριές νὰ τὶς φυλάγετε καλά,
 γιατί οἱ γυναῖκες ἀπ' τὴν πόρτα μπαίνοντας
 φέρνουν πολλά κακὰ καὶ κέρδος τίποτε.

ΧΟΡΟΣ

ΟΡΕΣΤΗΣ

Ἐβρισεσ τὶς ὁμόφυλες παραπολύ.
 Συγγνώμη σίγουρα μπορεῖς νὰ βρῆς γι' αὐτό.
 Μὰ χρέος τῆς γυναίκας τὰ γυναίκεια τῆς
 τὰ πάθη νὰ στολίζη μὲ σεμνότητα.
 Σοφὸς ἦταν τὸν ἄνθρωπο ὅποιος δίδαξε
 νὰκούη ἀπ' τὸν ἀντίπαλο φημολογιές.
 Ἦξερα ἐγὼ τὴ σύγχυση τοῦ παλατιοῦ
 τούτου, τὴ φαγωμάρα σου μὲ τὴ γυναῖκα
 τοῦ Ἔκτορα καὶ φυλάγοντας περίμενα,
 ἂν θὰ καθήσεις ἐδωπέρα ἢ τρέμοντας
 ἀπὸ τὸ φόβο, ποὺ μιὰ σκλάβα σουῦβαλε,
 θέλεις νὰ ξεπορτίσης ἀπ' τὸ σπίτι αὐτό.
 Χωρὶς νὰ σεβαστῶ δικό σου μήνυμα,
 ἦρθα, γιὰ νὰ σὲ βγάλω ἀπὸ τὸ σπίτι αὐτό,
 ἂν τὸν καημό σου μοῦ ξομολογιόσουνα,
 καθὼς ἀληθινὰ μοῦ ἐκμύστηρεύτηκες.
 Ἦσουν δική μου πρὶν, μὰ τώρα κάθεσαι
 μαζί μ' αὐτὸν τὸν ἄντρα ἀπ' τοῦ πατέρα σου
 τὴν ἀπιστία, ποὺ—πρὶν τῆς Τροίας πατήσωμε
 τὰ χῶματα—μὲ μένα σ' ἄρραβώνιασε
 κι' ὕστερα σ' ἔταξε σ' αὐτόν, ποὺ σ' ἔχει τώρα,
 ἂν κούρσευε τῆς Τροίας τὴν ἀκρόπολη.
 Καὶ τ' Ἀχιλλέα ὁ γιὸς ἐδῶ σὰν γύρισε,

ἔδωσα στὸν πατέρα σου συχώρεση
 κι ἰκέτευα τὸν ἄλλο νὰ παραιτηθῆ
 ἀπὸ τὸ γάμο του μὲ σένα. Τοῦλεγα
 τὰ πάθια μου, τὸ τωρινό μου τυχερό.
 Θᾶβρισκα νύφη μόνο ἀπ' τῆ συγγένεια μου,
 μὰ δύσκολα ἀπὸ ξένο σπίτι, ἐξόριστος
 καθὼς πλανιέμαι μακριὰ ἀπ' τὸ σπίτι μου.
 Μὰ ἐκεῖνος ἀθαδίασε καὶ μ' ἔβριζε
 γιὰ τῆ σφαγὴ τῆς μάνας μου, γιὰ τὶς θεές
 τὶς αἱματοβλεποῦσες. Ἐνοιωθα ντροπὴ
 γιὰ τῆς φαμίλιας μου τὰ δυστυχήματα,
 πονοῦσα, ναι πονοῦσα, μὰ τῆ συμφορὰ
 βαστοῦσα. Κι ὅταν τὴν ἀγκάλη σου ἔχασα,
 ἔφυγα, κι ἄς δὲν τῶθελα. Μὰ σήμερα,
 —ποῦ ξάφνου ἡ τύχη σου γυρίζει ἀνάποδα,
 καὶ πέφτοντας σ' αὐτὴ τὴν περιπέτεια
 στέκεις ἀναποφάσιστη—, ἀπ' τὸ σπίτι σου
 θὰ σὲ τραβήξω ἐγὼ καὶ στοῦ πατέρα σου
 τὸ χέρι θὰ σὲ δώσω. Παντοδύναμη
 εἶναι ἡ συγγένεια καὶ στὰ δυστυχήματα
 τίποτε δὲν ἀξίζει περισσότερο
 ἀπ' ἓνα φίλο συγγενῆ...

ΕΡΜΙΟΝΗ Ὁ πατέρας μου
 τὴν ἔγνοια θᾶχη γιὰ τὸ γάμο μου. Κι αὐτὸ
 ν' ἀποφασίσω δὲν περνᾷ ἀπὸ χέρι μου...
 Μὰ τράβηξέ με ὅσο μπορεῖς πιὸ γρήγορα
 ἀπ' τὸ παλάτι αὐτό, μήπως ὁ ἄντρας μου
 προλάβη με γυρίζοντας—ζυγώνοντας
 στὸ σπίτι ἢ μήπως ὁ Πηλέας ὁ γέροντας
 μάθη πὼς ἀπαράτησα τὸ σπίτι μου
 καὶ μὲ πηλάλα ἀλόγων καταδιώξη με...

ΟΡΕΣΤΗΣ Τὸ χέρι γέρου μὴ φοβᾶσαι! Μὴ σκιαχτῆς
 τὸ γιόκα τ' Ἀχιλλέα γι' αὐτὰ ποῦ μ' ἔβρισε.
 Γι' αὐτὸν ἀπὸ τὸ χέρι τοῦτο στήθηκε
 τέτοια παγίδα φονικὴ, περίπλεχτη
 μὲ βρόχια ἀμετακίνητα· πρωτύτερα
 μιλιὰ δὲν βγάζω. Κι ὅταν θὰ τελειώσουνε,
 σίγουρα θὰ τὰ μάθη ὁ βράχος τῶν Δελφῶν.
 Κι ἂν σεβαστοῦν τὸν ὄρκο τους οἱ φίλοι μου
 στὴ χώρα τῆς Πυθῶς, τῆς μάνας ὁ φονιάς
 θενὰ τοῦ δείξη νὰ μὴν παίρνη ταίρι του
 ἐκείνη ποῦπρεπε νὰ πάρω ἐγὼ. Πικρὰ
 τ' ἀφέντη Φοίβου τιμωρία θὰ ζητῆ
 γιὰ τοῦ πατέρα του τὸ φόνο. Κι οὔτε αὐτὸν
 τὸν ὠφελεῖ νὰλλάξη γνώμη σήμερα,
 ποῦ ἐξιλεώνει τὸ θεό, μὰ θὰ χαθῆ
 κακὰ ἀπ' αὐτὸν κι ἀπ' τὶς συκοφαντίες μου.
 Θὰ μάθη πόσο τὸν μισῶ. Γιατ' ὁ θεὸς

ἐχτρῶν ἀντρῶν γυρνάει τῆ μοῖρα ἀνάποδα,
δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ περηφανεύονται.

(Ὁ Ὀρέστης μὲ τὴν Ἑρμιόνη φεύγουν ἀπὸ τὴν ἀριστερὴ πᾶροδο).

ΧΟΡΟΣ

— ὦ Φοῖβε, ποὺ ὀρθοστύλωσες
τοῦ Ἰλίου τὰ καλόχτιστα ἀκροπύργια,
κι ἐσὺ τῆς θάλασσας θεέ,
ποὺ μὲ τὰ μαῦρα τᾶλογα αὐλακώνεις
τὰ πελαγήσια κύματα, γιατί
τ' ὠριοπελέκητο ἔργο τῶν χειρῶν σας
τὸ παραδώσατε ἄδοξα
στὸν πολεμόχαρο Ἐνύαλιο,
γιατί τὴν παρατήσαταν
τὴν ἄμοιρη, συφοριασμένη Τροία;

(Στροφή Α')

(Ἄντ. Α')

Στὶς ὄχθες τοῦ Σιμόεντα
ἀμάξια μύρια μὲ ὀμορφόθωρα ἄτια
ἐξέψαταν καὶ φονικοὺς
ἀντρῶν ἀγῶνες ἀστεφάνωτους
ἀφήσαταν. Χαθῆκαν, πᾶνε
οἱ βασιλιάδες ἀπ' τοῦ Ἰλου τὴ γενιά.
Κι οὔτε στὴν Τροία λάμπει πιά
γιὰ τοὺς θεοὺς ἐπάνω στοὺς βωμοὺς
μέσ' στὸν εὐωδερὸ καπνὸ ἢ φωτιά.

Χάθηκε ἀπ' τῆς γυναίκας του τὸ χέρι ὁ γιὸς τ' Ἀτρέα. (Στρ. Β')

Κι αὐτὴ τὸ φόνο ἀλλάζοντας μὲ θάνατο
τὸ κέρδισε ἀπ' τὰ τέκνα τῆς.
Θεοῦ, θεοῦ τὴ χτύπησε
τὸ πρόσταγμα τὸ μαντικὸ,
τότε ποῦ μπήκε μέσα στ' ἄδυτο τοῦ Φοίβου
τὸ τέκνο τ' Ἀγαμέμνονα
καὶ στ' Ἄργος φτάνοντας στερνὰ
τὴ σκότωσε, ἔγινε τῆς μάνας του φονιάς.
Θεέ μου Φοῖβε. πῶς νὰ τὸ πιστέψω;

(Ἄντ. Β')

Μύριες σ' Ἑλλήνων ἀγορὲς ἐστέναζαν γυναῖκες,
μοιρολογοῦσαν τὸν πικρὸ τους γάμο.
Παράταγαν τὰ σπίτια τους,
γιὰ νᾶβρουν ἄλλο ὀμόκλινο.
Δὲν ἔπεσαν μονάχα πάνω σου
καὶ στοὺς δικούς σου συγγενεῖς
οἱ φοβερὲς κακοτυχιές.
Ἄρρώστια, βάσανο ἔπαθε
ἢ Ἑλλάδα, μέσ' ἀπ' τῶν Φρυγῶν
τὴ χώρα πρὸς τὰ καρπερὰ χωράφια

ἀστροπελέκι διάβηκε
θανατερό στάζοντας αἷμα.

(Ἀπὸ τὰ δεξιὰ ξανάρχεται ὁ Πηλέας μὲ συνοδεία δούλων του).

ΠΗΛΕΑΣ Φθιώτισσες γυναῖκες, σ' ὅ,τι σᾶς ρωτῶ
φωτίστε με. Γιατ' ἄκουσα λόγο θολό,
πὼς ἄφησε τὸ σπίτι αὐτὸ καὶ χάθηκε
ἡ κόρη τοῦ Μενέλαου. Κι ἔρχομαι ἐγώ,
ποῦ βιάζομαι νὰ μάθω ἂν εἶν' ἀλήθεια αὐτό.
Γιατὶ ὅσοι στὸ σπίτι βρίσκονται χρεωστοῦν
γιὰ κέρδος τῶν φευγάτων φίλων νὰ γνοιαστοῦν.

ΧΟΡΟΣ Πηλέα, τᾶκουσες σωστά. Κι οὔτ' ἄρεστὸ
σὲ μένα θάταν νὰ σοῦ κρύψω βάσανα,
ποῦ ἡ τύχη μ' ἔφερε κοντὰ τους. Ἔφυγε,
τῶσκασε ἀπὸ τὸ σπίτι αὐτὸ ἡ βασίλισσα.

ΠΗΛΕΑΣ Τί φόβον ἐνοιωσε; Ὡς τὸ τέλος πές μου το.

ΧΟΡΟΣ Φοβάται μὴν τὴ διώξη ἀπὸ τὸ σπίτι
ὁ ἄντρας της.

ΠΗΛΕΑΣ Μήπως γιὰ τὸ θάνατο
σκάρωσε τοῦ παιδιοῦ;

ΧΟΡΟΣ Ναί, καὶ τὴ σκλάβα της
γυναῖκα σκιάζεται.

ΠΗΛΕΑΣ Κι αὐτὴ μὲ ποιὸν μαζὶ
ξεπόρτισε; Μήπως μὲ τὸν πατέρα της;

ΧΟΡΟΣ Τ' Ἀγαμέμνονα ὁ γιὸς τὴν πῆρε κι ἔφυγε.

ΠΗΛΕΑΣ Ποιὰ τρέφοντας ἐλπίδα; Μήπως ἤθελε
γυναῖκα νὰ τὴν πάρη;

ΧΟΡΟΣ Ναί, καὶ θάνατο
γιὰ σένα καὶ τὰ γγόνι σου μαγεῖρευε.

ΠΗΛΕΑΣ Βαλτὸς σ' ἐνέδρα ἢ πολεμῶντας φανερά;

ΧΟΡΟΣ Μέσ' στοῦ Λοξία τὸν ἀγνὸ ναὸ μαζὶ
μὲ τοὺς Δελφιώτες...

ΠΗΛΕΑΣ Ὡχ! Ὡχ! Τοῦτο εἶναι φριχτό.
Κάποιος ἄς πεταχτῆ στὸν Πυθικὸ βωμό,
ὅσο πιὸ γρήγορα μπορεῖ στοὺς φίλους μου
νὰ φανερώσῃ αὐτὰ ποῦ ἐδῶ σκαρώνουνε,
πρὶν τ' Ἀχιλλέου ὁ γιὸς ἀπ' τοὺς ἐχτροὺς σφαχτῆ.

(Ἀπὸ τὴν ἀριστερὴν πάροδο ἔρχεται ἓνας ἀγγελιαφόρος)

ΑΓΓΕΛΟΣ Ἀλλοίμονο!
—Γέρο, τί συμφορὲς ἦρθα ὁ ταλαίπωρος

σὲ σένα νὰ μηνύσω καὶ στοῦ ἀφέντη μου
τοὺς φίλους.

ΠΗΛΕΑΣ Ἄχ! Ἄχ! Σάμπως νὰ προμάντεψε,
κάτι ἢ καρδιά μου καρτερεῖ...

ΑΓΓΕΛΟΣ Γέρο Πηλέα,
μάθε, τὰγγόνι σου δὲν ζῆ. Τέτοιες πληγὲς
μὲ τὰ σπαθιά Δελφιῶτες ἄντρες τοῦ ἄνοιξαν
κι ὁ Μυκηναῖος ξένος...

ΧΟΡΟΣ Ἄχ! Ἄχ!, γέροντα,
τί πᾶς νὰ κάμης; Πρόσεξε, μὴ σωριαστῆς!
Ἄνασηκώσου!

ΠΗΛΕΑΣ Πάω χαμένος. Σβήστηκα.
Μοῦ ἐδέθη ἢ γλώσσα, κόπηκαν τὰ πόδια μου.

ΑΓΓΕΛΟΣ Ἄν θέλεις καὶ γιὰ τὸν ἀγαπημένο σου
ἐκδίκηση νὰ πάρης, στήσε τὸ κορμὶ
ὀρθὸ κι ἄκου πῶς ἔγιναν.

ΠΗΛΕΑΣ ὦ μοῖρα μου,
πῶς μὲ χτυπᾶς τὸ δύστυχο στῶν γερατειῶν
τὸ μακρυσμένο τέλος. Ξήγησέ μου, πῶς
ἐχάθη τὰκριβοῦ παιδιοῦ μου ὁ μόνος γιός;
Ν' ἀκούσω θέλω λόγια στ' ἄκουσμα φριχτά.

ΑΓΓΕΛΟΣ Στὴν ξακουστὴ τοῦ Φοῖβου χώρα φτάσαμε
καὶ κλείσαμε τοῦ ἡλιοῦ τρεῖς κύκλους φωτεινοῦς
καρφώνοντας τὰ μάτια μας στὸ θέαμα.
Μὰ σ' ὑποψία τοῦτο δὰ μᾶς ἔβαζε:
Οἱ ντόπιοι κάτοικοι τῆς χώρας τοῦ θεοῦ
σὲ ομάδες καὶ σὲ κύκλους συγκεντρώνονταν.
Καὶ τ' Ἀγαμέμνονα κατόπι τὸ παιδί
μέσα στὴν πόλη τρέχοντας ἐφώναζε
λόγια φαρμακερὰ στοῦ καθενὸς τ' αὐτί:
«Βλέπετε αὐτόν, ποὺ τρέχει μέσ' στὶς βαθουλές
κρυσφῶνες τοῦ θεοῦ, γεμᾶτες μάλαμα,
μέσ' στῶν ἀνθρώπων δηλαδὴ τοὺς θησαυροὺς;
Αὐτὸς γιὰ δεύτερη φορὰ βρίσκεται δῶ
γιὰ κείνα ποῦρθε καὶ πρωτύτερα, γιατί
θέλει τοῦ Φοῖβου νὰ κουρσέψη τὸ ναό.
Καὶ μέσ' στὴν πόλη ξέσπασε ὕστερ' ἀπ' αὐτὸ
ὄχλοβοή κακόλαλη. Συνάχτηκαν
οἱ προεστοὶ σὰ βουλευτήρια ὅλοι μαζί
κι ὅσοι φυλάγαν τοῦ θεοῦ τοὺς θησαυροὺς
στοὺς δρόμους τοὺς περίστυλους βάλαν φρουρά.
Κι ἐμεῖς,—χωρὶς ἰδέα νᾶχωμε ἀπ' αὐτὰ—
πρόβατα μὲ χλωρόφυλλα τοῦ Παρνασοῦ
καλοθρεμμένα πήραμε καὶ πήγαμε.
στὴ σκᾶρα τοῦ βωμοῦ παρασταθήκαμε
μαζί μὲ τοὺς προξένους καὶ τοὺς μάντιδες

τοὺς Πυθικοὺς. Καὶ κάποιος ἔτσι μίλησε:
 «Ἀγόρι μου, ποιά δέηση νὰ κάμωμε
 γιὰ σένα στὸ θεό; Γιὰ ποιὸ σκοπὸ ἔρχεσαι;»
 Κι αὐτὸς τοὺς εἶπε: «Γιὰ τὸ πρῶτο σφάλμα μου
 θέλω νὰ καλοπιᾶσω τὸν Ἀπόλλωνα.
 Γιατὶ κάποτε ζήτησα τὸ θάνατο
 ἐκεῖνος νὰ πληρώσῃ τοῦ πατέρα μου.»
 Τότε τ' Ὀρέστη ὁ λόγος πιστευτὸς πολὺ
 φαινόταν, πῶς τοὺς εἶπε τάχα ψέματα,
 κι ἄς ἔρχονταν μ' αἰσχρὸ σκοπὸ ὁ ἀφέντης μου.
 Τὰ σκαλοπάτια τοῦ ναοῦ προσπέρασε,
 στὸ Φοῖβο νὰ εὐχηθῆ μπρὸς στὸ Χρηστήριο.
 Βρέθηκε στὸ βωμό, ποὺ σφάγια καίγονταν.
 Καὶ ξάφνου συμμορία μὲ γυμνὰ σπαθιά,
 στῆς δάφνης τῆ σκιά κρυμμένη, τοῦστηνε
 καρτέρι. Ὁ γιὸς τῆς Κλυταιμῆστρας μόνος του
 ὄλες ἐτοῦτες τὶς παγίδες ἔπλεξε.
 Σ' ὄλους μπροστὰ στεκότανε τ' ἀγγόνι σου
 καὶ προσευχόταν στὸ Θεό. Καὶ τότε αὐτοὶ
 ἄρματωμένοι μὲ ἀθερόκοψα σπαθιά
 δόλια πληγώνουν τ' Ἀχιλλέα τὸ παιδί
 ξαρμάτωτο. Κι ἐκεῖνο πισωδρόμησε
 —δὲν ἔτυχε νὰ χτυπηθῆ θανάσιμα—
 Ξεσπάθωσε. Τὰ κρεμασμένα τάρματα
 ἀπ' τοὺς πασσάλους τῆς στοᾶς ἄρπαξε αὐτὸς
 κι ὀρμητικὸς ἐστάθη πάνω στὸ βωμὸ
 ὀπλίτης στῆ θωριά. Κραυγάζει, τῶν Δελφῶν
 τὰ τέκνα ἀναρωτάει:—«Γιατὶ μὲ σφάζετε,
 κι ἄς ἦρθα μὲ θεάρεστο σκοπὸ; Γιὰ ποιά
 αἰτία καταδικάζομαι σὲ θάνατο;»
 Κανένας ἀπ' αὐτοὺς μιλιὰ δὲν ἔβγαλε,
 κι ἄς ἦταν μύριοι γύρω του, μὰ τοῦρριχναν
 λιθάρια μὲ τὰ χέρια τους. Σκεπάζονταν
 ὄλουθε μὲ πυκνὸ χαλάζι, πρόβαλλε
 τάρματα καὶ φυλάγονταν ἀπ' τὶς χτυπιές,
 τέντωνε τὴν ἀσπίδα μὲ τὸ χέρι του
 κι ἐδῶ κι ἐκεῖ, μὰ χάνονταν ὁ κόπος του.
 Καὶ βλήματα πολλὰ μαζί, διπλόκοπα
 κεντριά, σαγίττες, βοῖδοσφάχτρες, μάχαιρες,
 κοντάρια πέφτανε κοντὰ στὰ πόδια του.
 Καὶ θᾶβλεπες τὰγγόνι σου παράξενες
 πυρρίχες νὰ χορεύῃ, ὅπως φυλάγονταν
 ἀπὸ τὰ βλήματα. Καθὼς τὸν ἔκλεισαν
 ὀλόγυρα σὲ κύκλο καὶ δὲν ἄφηναν
 νὰ πάρῃ ἀνάσα, ἀδειάζει τὴν αἰμόρραντη
 τῆ σκάρα τοῦ βωμοῦ, πηδάει τὸ πήδημα
 τὸ Τρωϊκόν, χυμάει τρεχᾶτος πάνω τους.
 Μ' αὐτοί, σὺν περιστέρια ποῦειδαν γέρακα,
 πισωπλατίσαν κι ἔφευγαν. Σωριάζονταν
 ἀνάκατα πολλοί, γιατί λαβώνονταν

κι ἄλλοι ἀναμεταξύ τους ἐσκοτώνονταν
 μεσ' στίς στενόχωρες ἐξόδους τοῦ ναοῦ.
 Καὶ νά, στὸ σιγηλὸ τὸ δῶμα ἀντήχησε
 κραυγὴ μέσ' ἀπ' τοὺς βράχους κακολάλητη.
 Καὶ σάμπως στής φουρτούνας τὴν ἀνάπαυλα,
 ἐστάθη ὁ ἀφέντης λάμποντας μεσ' στ' ἄρματα
 τὰστραφετερά. Καὶ τότε κάποιος φώναξε
 ἀπὸ τῆ μέση τ' Ἄδουτου τρομαχτικά,
 φριχτά, ξανάδωσε τὸ θάρρος στὸ στρατό
 καὶ τὸν ξεσήκωσε. Καὶ τότες ἔπεσε
 τὸ τέκνο τ' Ἀχιλλέα μὲ ἀθερόκοφο
 μαχαίρι χτυπημένος στὰ κοντόπλευρα
 ἀπὸ Δελφιώτην ἄντρα. Αὐτὸς μὲ ἄλλους πολλοὺς
 βοηθοὺς τὸν σκότωσε. Καθὼς ξαπλώθηκε
 στὸ χῶμα, ποιὸς δὲν τὸν χτυποῦσε μὲ σπαθί;
 Λιθάρια ποιὸς δὲν τοῦρριχνε; Τίς σάρκες ποιὸς
 δὲν τοῦκοβε; Ἄπ' τίς ἄγριες λαβωματιῆς
 ὄλο τ' ὠριόμορφο κορμί του χάλασε.
 Κι ὡς δίπλα στὸ βωμὸ τετνώθηκε ἄψυχος,
 ἀπ' τὸ θυσιαστήρι τὸ αἱματόβαφο
 ἔξω τὸν πέταξαν. Καὶ παρευθὺς ἐμεῖς,
 ὦ γέρο, τὸν ἀρπάξαμε στὰ χέρια μας
 καὶ σοῦ τὸν κουβαλήσαμε, γιὰ νὰ τὸν κλαῖς,
 νὰ τὸν μοιρολογήσης μυριοστέναχτα,
 νὰ τὸν νεκροστολίσης μέσ' στὸν τάφο του.
 Ὁ Βασιλιάς—Προφήτης, ποῦ χρησιμολογεῖ
 στοὺς ἄλλους, ὁ Κριτὴς ποῦ σπαταλᾷ
 τὸ δίκιο σ' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, ἔτσι δὰ
 τὸ τέκνο τ' Ἀχιλλέα μεταχειρίστηκε,
 τὴν ὥρα ποῦ τοῦ ζήταε συχώρεση.
 Σάν ἄνθρωπος κακὸς ξαναθυμήθηκε
 παλιῆς φιλονικίης. Πῶς λοιπὸν μπορεῖ
 νᾶναι σοφὸς αὐτός;

(Μερικοὶ δοῦλοι παρουσιάζονται ἀριστερά, ποῦ μεταφέρουν τὸ κουφάρι
 τοῦ Νεοπτόλεμου βαδίζοντας ἀργὰ στὴ σκηνή).

ΧΟΡΟΣ Μὰ ἰδοῦ! ὁ ἀφέντης μου
 κουβαλητὸς στὰ χέρια ἀπ' τῶν Δελφῶν
 τῆ χώρα στὸ παλάτι του ζυγώνει.
 Τί δύστυχος ὁ σκοτωμένος! Μὰ κι ἐσύ,
 ὦ γέροντα, ταλαίπωρος, ποῦ δέχεσαι
 στὸ σπίτι σου, καθὼς δὲν τῶθελες,
 τ' ἀκριβοπαίδι τοῦ Ἀχιλλέα!
 Κι ἐσύ σὲ βάσανα φριχτὰ πεσμένος
 τὴν ἴδια μοῖρα βρῆκες μὲ τὰγγόνι σου.

ΠΗΛΕΑΣ

(Παίρνει στὴν ἀγκαλιά του τὸ νεκρὸ Νεοπτόλεμο)

(Στροφή)

— Ὀϊμένα μου! Τί πένθος εἶναι τοῦτο,
 πού βλέπω καί χουφτώνω μέ τὰ χέρια
 μέσα στό σπίτι μου!
 Ἄλλοίμονό μου!
 Ἄχ! Ἄχ! ὦ Πόλη Θεσσαλιώτικη,
 πεθαίνω, χάνομαι. Στό σπίτι μου
 δέν ἀπομένουν πιά γιά μένα
 μήτε γενιά μήτε παιδιά.
 ὦ! Τί παθαίνω ὁ δύστυχος!
 Λοιπὸν σέ ποιὸν ἀγαπητὸ
 τὸ φῶς νὰ ρίξω τῶν ματιῶν καί νὰ χαρῶ;
 Ἀγαπημένο στόμα, μάγουλο καί χέρι,
 μακάρι νὰ σέ θέριζεν ὁ Χάρος
 στό Ἴλιο κάτω, στοῦ Σιμόεντα τις ὄχθες δίπλα!

ΧΟΡΟΣ Γέροντα, ἂν σκοτωνόταν, θᾶπαιρνε ὕστερα
 τιμές κι ἡ μοῖρα σου ἔτσι θᾶταν πιὸ καλή.

ΠΗΛΕΑΣ (Ἀντιστροφή)

— ὦ γάμε, γάμε, πού κατάστρεψες,
 πού ρήμαξες τὴν πόλη μου, τὸ σπίτι αὐτό!..
 Ἄχ! Ἄχ! Ἔ! Ἔ! παιδί μου,
 μακάρι νὰ μὴν ἔσωνε ποτὲ ἡ γενιά μου
 τὴν κακονόματη γυναῖκα σου
 νὰ φορτωθῆ νοικοκυρὰ παιδογεννήτρα,
 τὴν Ἑρμιόνη, θάνατο γιά σένα,
 παιδί μου! Μὰ πρωτότερα
 μακάρι αὐτὴ νὰ πέθαινε
 κεραυνωμένη! Μήτε νᾶσωνες ποτέ,
 μπρὸς σέ θεὸ θνητὸς ἐσύ,
 τὸ θεοστάλαχτο ν' ἀνάψης αἷμα
 τοῦ Φοίβου γιά τὴ σαγιτιτιά
 τὴ φονικὴ πού βρῆκε τὸν πατέρα σου.

ΧΟΡΟΣ Ἄλλοι καὶ τρισαλλοί! Τοῦ σκοτωμένου (Στροφή Α')

τ' ἀφέντη μου θάρχισω μοιρολόγια,
 καθὼς τὸ συνηθᾶν στοὺς πεθαμένους.

ΠΗΛΕΑΣ Ἄλλοι καὶ τρισαλλοί! Μὲ τὴ σειρά μου
 ὦχ! χύνω δάκρυα κι ἐγὼ ταλαίπωρος,
 δυστυχισμένος γέροντας...

ΧΟΡΟΣ Θεϊκὴ βουλή, θεὸς σοῦ σώριασε τὰ πάθια.

ΠΗΛΕΑΣ Χαδιάρη μου, τὸ σπίτι ἀφήνεις ἔρημο! (Στροφή Β')

Κι ἐμένα τὸν ταλαίπωρον—ὀϊμένα!—
 τὸ γέροντα μέ ρήμαξες ἀπὸ παιδιά.

ΧΟΡΟΣ Ἐπρεπε νὰ πεθάνης πρὶν ἀπ' τὰ παιδιά σου,
 ναί, νὰ πεθάνης, γέροντα.

- ΠΗΛΕΑΣ** Δέν θά μαθήσω τὰ μαλλιά μου; (Στροφή Γ')
Καὶ δέν θά κοπανήσω τὸ κεφάλι μου
μὲ τοῦ χεριοῦ μου χτύπημα θανάσιμο;
ὦ Πόλη, ὁ Φοῖβος μοῦ ἄρπαξε παιδί κι ἀγγόνι!
- ΧΟΡΟΣ** Δύστυχε γέροντα, σὺ ποῦεῖδες κι ἔπαθες (Ἀντ. Α')
βάσανα, τί ζωὴ στὸ μέλλον θά τραβᾷς;
- ΠΗΛΕΑΣ** Ἄτεκνος κι ἔρημος ἐγώ, χωρὶς νὰ βρῶ
στὰ βάσανά μου τέλος, ὡς τὸν Ἄδη
τοῦ πόνου τὸ ποτήρι θά στραγγίξω.
- ΧΟΡΟΣ** Στὸ γάμο σου ἄδικα οἱ θεοὶ σὲ μακαρίσαν.
- ΠΗΛΕΑΣ** Πέταξαν ὅλα, ἀφανιστῆκαν, κείτονται (Ἀντ. Β')
ἀπὸ τίς κούφιεσ καυχησιῆς πιὸ πέρα.
- ΧΟΡΟΣ** Μονάχος μέσα σ' ἔρμο σπίτι τριγυρνᾷς.
- ΠΗΛΕΑΣ** Δέν ἔχω πόλη, πόλη! (Ἀντ. Γ')
Καὶ κατ' ἀνέμου ἄς πάη τὸ σκῆπτρο αὐτὸ κατάχαμα!
—Κι ὦ κόρη τοῦ Νηρέα ἐσὺ στή σκοτεινὴ
σπηλιά σου, θά μὲ ἰδῆς στὸ χῶμα κάτω
νὰ πέφτω κακοθάνατος.

- ΧΟΡΟΣ** ὦ! ὦ! Σὰν τί κινήθηκε;
Τὶ θάμα πού ἀγροικῶ!. Κορίτσια.
κοιτάξετε καὶ ἰδέστε! Νὰ! Κάποιος θεὸς
διασχίζει τὸ λαμπρὸν αἰθέρα
καὶ στοὺς ἀλογοβόσκητους τῆς Φθίας
τοὺς κάμπους ἀκουμπάει.

(Σὰν ἀπὸ μηχανῆς θεὸς παρουσιάζεται ἀνᾶερη ἢ θεὰ Θέτις. Κινεῖται
μὲ τὴ βοήθεια τῆς μηχανῆς λίγο στὸν αἰθέρα, ἐπειτα κα-
τεβαίνει καὶ στέκεται στὸ Θεολογεῖο).

- ΘΕΤΙΣ** Πηλέα, θυμᾶμαι τὸν παλιὸ τὸν γάμο μου
μὲ σένα κι ἦρθα ἢ Θέτη ἐγὼ ξεφεύγοντας
ἀπ' τοῦ Νηρέα τὸ παλάτι. Πρῶτα ἐγὼ
στὰ τωρινά σου σ' ὀρμηνεύω βάσανα
νὰ μὴ στενοχωριέσαι τόσο ὑπέμετρα.
Γιατὶ κι ἐγὼ, πού μοῦπρεπεν ἀθρήνητα
παιδάκια νὰ γεννῶ, τὸ γοργοπόδαρο
τὸν Ἀχιλλέα μου ἔχασα, τὸ τέκνο μου
πού γέννησα ἀπὸ σένα τῆς Ἑλλάδας μας
καμάρι. Θά ἐξηγήσω τί μ' ἀνάγκασε
νάρθῶ κι ἐσὺ στὸ νοῦ σου βάλ'το. Τοῦτο δῶ
τὸ σκοτωμένο τ' Ἀχιλλέα τὸ παιδί
κοντὰ στὸν Πυθικὸ βωμὸ κουβάλησε
καὶ θάψε το, γιὰ νὰ ντροπιάζη τοὺς Δελφούς,
κι' ὁ τάφος του νὰ διαλαλῆ τὸν ἄδικο
τὸ φόνο, πού τοῦ Ὀρέστη σκάρωσε τὸ χέρι.
Κι ὅσο γιὰ τὴ γυναῖκα τὴν αἰχμάλωτη,

τὴν Ἄντρομάχη, γέροντά μου, πρέπει αὐτὴ
 νὰ σμίξη μὲ τὸν Ἑλενο' στὸ νυφικὸ
 κρεβάτι καὶ νὰ σπιτωθῆ στῶν Μολοσσῶν
 τὴ χώρα μὲ τὸ τέκνο αὐτό, πού μοναχὸ
 ἀπὸ τὸν Αἰακὸ βλαστάρη ἀπόμεινε.
 Κι ἓνας κοντὰ στὸν ἄλλον ἀπ' τὸ γένος τοῦ
 εἶναι γραπτὸ τῆ Μολοσσία νὰ κυβερνοῦν
 εὐτυχισμένοι βασιλιάδες. Ἡ γενιὰ
 τῆς Τροίας κι ἡ γενιὰ ἡ δική μας, γέροντα,
 δὲν πρέπει νὰ χαθῆ. Φροντίζουν οἱ Θεοὶ
 καὶ γιὰ τὴν Τροία, μ' ὄλο πού γκρεμίστηκε
 ἀπ' τῆς Παλλάδας τὴ βουλή. Κι ὅσο γιὰ σέ,
 γιὰ νὰ γνωρίσης δῶρο τῆς ἀγκάλης μου,—
 ποῦναι θεά, θεοῦ πατέρα γέννημα,—
 ἐγὼ θὰ σὲ λυτρώσω ἀπὸ τὰνθρώπινα
 τὰ βάσανα καὶ θὰ σὲ κάμω ἀθάνατο
 κι ἀγέραστο θεό. Κατόπι ἐσὺ θεὸς
 μαζί μὲ μένα τῆ θεά θὰ κάθῃσαι
 στὸ μέλλον πιά μεσ' στοῦ Νηρέα τὰ δώματα.
 Θὰ βγαίνης ἀπὸ κεῖ χωρὶς νὰ βρέχεται
 τὸ πόδι σου ἀπ' τὸ κύμα, τὸ χαδιάρη μας
 τὸν Ἀχιλλέα θὰ βλέπεις, τὸ παιδάκι μας,
 νὰ κατοικῆ σ' ἀνάκτορο νησιώτικο
 στὸν Ἄσπρο πέρα τὸ Γυαλό, στὸν Εὐξεινο
 τὸν Πόντο μέσα. Στὴ θεόχτιστη λοιπὸν
 πῆγαινε πόλη τῶν Δελφῶν, κουβάλα ἐκεῖ
 καὶ τὸ κουφάρι αὐτό, στὸ χῶμα κρύψε το
 κι ἔλα καὶ κάτσε στὴν παλιὰ βραχοσπηλιά,
 τὴ βαθουλή Σηπιάδα, καὶ περίμενε,
 ὥσπου κι ἐγὼ νὰ βγῶ ἀπ' τὸ κύμα σέρνοντας
 γιὰ συνοδείά σου τὸ χορὸ μὲ τὶς πενήντα
 Νεραίδες. Νὰ ξοφλήσης τὸ μοιραῖο σου
 κι ἐσὺ χρωστᾶς. Ὁ Δίας τὰποφάσισε.
 Λοιπὸν πάψε γιὰ τοὺς νεκροὺς νὰ θλίβεσαι.
 Ἄπ' τοὺς θεοὺς ἡ ἴδια τούτη ἀπόφαση
 γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ὄλους πάρθηκε: Ὅλοι τους
 χρωστοῦνε νὰ πεθάνουν.

(Ἡ Θεὰ Θέτις ἐξαφανίζεται)

ΠΗΛΕΑΣ

ὦ σεβάσμα
 καὶ θεογεννημένη συγκοιμήτρα μου,
 ὦ κόρη τοῦ Νηρέα, χαῖρε! Τάπραξες
 πρεπούμενα γιὰ σένα καὶ τὰγγόνι σου
 Θεά, τὸ πένθος κόβω, ὅπως προστάξεις με.
 Κι ἀφοῦ ταφιάσω αὐτόν, στοῦ Πήλιου τὶς σπηλιές
 θὰ πάω, στὸν τόπο ποῦπιασαν τὰ χέρια μου
 τὸ πάγκαλο κορμί σου. Κι ἔπειτα λοιπὸν

δέν πρέπει νύφη από καλή γενιά να βρῆ,
σὲ διαλεχτὸ νὰ δώσῃ τὸ κορίτσι του,
ὅποιος ὀρθὰ στοχάζεται, νὰ μὴν ποθῆ
γυναῖκα πρόστυχη, οὔτε κι ἂν ἀρίφνητα
προικιά τοῦ κουβαλήσῃ μέσ' στὸ σπίτι του;
Γιατ' ἔτσι ἀπ' τοὺς θεοὺς δέν κιντυνεύουνε
ποτὲ νὰ δυστυχήσουν...

(Ἡ ἐπικήδεια πομπὴ μπαίνει στὸ παλάτι. Ἀκολουθεῖ ὁ Πηλέας)

ΧΟΡΟΣ

(ἐνῶ βγαίνει ἀπὸ τὴ δεξιὰ πᾶροδο)

Πολλὲς μορφὲς οἱ μοῖρες παίρνουν καὶ πολλὰ
τὰ τελειώνουν οἱ θεοὶ ἀνεπάντεχα.
Δέν φτάνουνε στὴν πράξῃ οἱ προσδοκίες μας,
στ' ἀνέλπιστα ὁ θεὸς ἀνοίγει δρόμο.
Ἔτσι κατάληξε κι αὐτὸ τὸ δράμα.

ΤΕΛΟΣ

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ, Διδασκάλου

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΕΡΕΥΣ ΣΟΥΓΔΟΥΡΗΣ*

Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

(1645;—1725)

III

«Τιμιωτάτη και πολλά αγαπημένη μου κυρία ἀδελφή Χάϊδω γλύκαινα τὴν αὐθεντία σου ἀκριβῶς προσκυνῶ. Ἐλάβομεν ταῖς δύο γραφαῖς σου καὶ ἐχάρημεν τὴν ὑγίαν σας, ἐλάβομεν καὶ τὸ κουτὶ ἀπὸ τὸν Ἄρτινόν, καὶ σὲ εὐχαρίστησα πολλὰ εἰς τὴν ῥοδοζάχαριν ὅπου μοῦ ἔκανε χρεία· ἐκατάλαβα καὶ τὰ ὅσα σὲ ἐπότισεν ὁ κύρ Μιχέλης καὶ δοξασμένος ἄς εἶναι ὁ Θεὸς ὅπου ἐλευθέρωθης καὶ ἔπεσεν ἡ κατάκρισις καὶ ἡ ἀτιμία εἰς αὐτόν, ἐπειδὴ ἐπεχειρίσθη ἄπρεπα πράγματα καὶ ἱμφάμε· πλὴν εἰς μίαν σου γραφὴν ἴδα ὅπου τὸν καταρίεσε, καὶ τοῦτο δὲν πρέπει τῆς αὐθεντίας σου ὅτι βάνεις βάρος εἰς τὴν ψυχὴν σου. Εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς λέγει ὁ Χριστὸς μας, εὐλογεῖτε καὶ μὴ καταρᾶσθε. Εἶδα ὅπου ἐβῆκες καὶ ἀπὸ τὸ σπίτι σου, καὶ ὑπῆγες εἰς τὰ ἐξαδέλφια μας τὰ κοθωνόπουλα, καὶ καλὰ ἔκαμες, κάθου αὐτοῦ ἕως ὅπου νὰ εὔρης σπίτι τῆς ἀρεσιᾶς σου εἰς τιμιμένην κοντράδα, καὶ πλεον μετ' αὐτόν μὴ ἔχης ἀντάμωσιν, οὔτε συναναστροφὴν. Διὰ δὲ τὰ φουρνιμένα, καὶ μπιανκαριὰν, καὶ μασαρίας ὅπου σοῦ ἄφησεν ὁ μακαρίτης νὰ τὰ γοδέρης ζῶντα σου, μοῦ φαίνεται εὐλογον ἂν ἰσταθῆτε ντακόρδο εἰρηνικὰ νὰ τὰ μοιράσιτε καὶ οὔτε νὰ ἔχη πλεον αὐτὸς νὰ ἀναζητᾷ τίποτε ἀπὸ τὴν αὐθεντία σου, οὔτε ἡ αὐθεντία σου ἀπ' αὐτόν. Τὸ προικίον σου ὀρίζεις νὰ σοῦ τὸ γράψω καὶ νὰ βάλω καὶ μάρτυρας· καὶ ἐδῶ καὶ τριάντα χρόνους τί εἶναι ὅπου θυμᾶται; ἂν ὀρίζης γυναῖκες εἶναι ἡ μητέρα μας καὶ ἡ Χάϊδω τῆς ἀρτινῆς ὅπου τὰ θυμοῦνται. Εἶναι καὶ ὁ κύρ Λεοντάρης ὅμως αὐτὸς ντηρεύεται νὰ μαρτυρήσῃ ἀπὸ τὸν κύρ Μιχάλη· καὶ δὲν ἠξεύρω τί νὰ σοῦ κάμω· ὅμως λογιάζω νὰ μὴ σταθῇ ἐναντίος καὶ εἰς αὐτό· διὰ τὰ μετριὰ λογιάζεις νὰ ἦταν ὀγδοῆντα χιλιάδες, πλὴν ὡς λέγει ἡ μητέρα μας, δὲν ἦταν ὀγδοῆντα, ἀλλὰ εὐδομῆντα. Εἰς τὸ ζευγάρι θέλω γίνῃ νοικοκύρης ἕως ὅπου νὰ στείλης καὶ τὴν πρεκούρα, καθὼς ὀρίζεις. Ἐμαθα πῶς γυρεύει ὁ κύρ Μιχάλης νὰ τοῦ ὀμπλιγαριστῆς μὲ χαρτί διὰ τὰ στολίδια σου καὶ ἄλλα. καὶ ὁ μακαρίτης δὲν σε ὀμπλιγάρισε καὶ αὐτὸς διατὶ θέλει νὰ νὰ σὲ ὀμπλιγάρῃ μὲ γράμμα; πρόσεχε καλὰ τὴν δουλείαν σου καὶ μὴ σὲ γελάσῃ νὰ τὸ κάμης· ὅτι τὰ πράγματα αὐτὰ εἶναι ἐνδεχόμενον ἄλλα νὰ χαλάσουν, ἄλλα νὰ χαθοῦν, καὶ ἄλλα νὰ κλεφθοῦν, ὕστερον αὐτὸς μᾶς τὰ γυρεύει σωσιὰ· διὰ τοῦτο βλέπει καλὰ τὴν δουλείαν σου, καὶ ὅτι σοῦ εἰποῦν τὰ ἐξαδέλφια μας, ἐκεῖνο κάμε, τὰ ὅποια ἀκριβῶς τὰ προσκυνῶ, ὁμοῦ καὶ κυρίαν Ἑλλένην.

Τὸ προικοσύμφωνον ὀρίζεις πῶς δὲν τὸ ἤγρες καὶ θαυμάζω πῶς δὲν εὐρέθη· ὁ μακαρίτης δὲν ἔχανε ποτὲ χαρτί, καὶ πῶς αὐτὸ ἐχάθη; μήπως ὁ κύρ μιχάλης τὸ ἤγρε καὶ δὲ θέλει νὰ τὸ φανερώσῃ; βάλτου σφίξῃ νὰ πρεζεντάρῃ· ἀπὸ τὰ ἄμπιτά σου.....ἂν ὀρίζης ἀπὸ ἐκεῖνα ὅπου δὲ σοῦ κάνουν χρεία νὰ κάμωμε τοῦ ἀνεψιοῦ ντουλα καὶ γελίχῃ· καὶ διὰ τὸ μοναστήρι μας κανένα φαίλονι ἢ στιχάρι. Ἐχθὲς ἦλθεν καὶ ὁ ἀνεψιὸς μας ὁ Ζῶτος ἀπὸ τὴν Οὐγκρια ὑγιῆς καὶ ὅταν ὀρί-

σης να έλθης εδώ (μία λέξις σχισμένη) και την μητέρα μας αυτός έρχεται και σε φέρνει, ή αν όρισης έρχομαι εγώ.

Περιπατούν τρεις χρόνους όποι άσπρα του σχολείου μας δεν ήρθαν απ' αυτου, και δια τουτο βούλομαι να το αφήσω παρακαλώ τα εξαδέλφια μας να συνδράμουν να κρίνουν του γαλιτάλδου μήπως μās πείσουν καμπόσα ότι δεν ήμπορώ να δουλεύω, και να δανειζομαι να τρώγω.

Η κυρία μητέρα μας σās χαιρετᾷ, και αν δεν σου γράφει, μου ειπε με την ξεσυνερίζεσαι, ότι δεν ήμπορει, αμή ή αφεντία σου γράφε μας συγχνά δια να μαθαίνωμε τα πάντα· ο Γεώργιος ανεψιός μας σās προσκυνᾷ και έμαθε κάμποσον την γλώσσαν, και διαβάζει εις το Ευτέχον.

Ταυτα κατὰ το παρόν· ο δε κς' να σε ελευθερώση από παντός κακού.

1964 Ιουνίου 26 εις Ιωάννινα.

Αδελφός σου ήγαπητός

Γεώργιος Ιερεύς ο σουγδουρηῆς

IV

† Τιμιωτάτη—άκριβώς άσπάζομαι. Την προχθές έδέχθημεν το τίμιόν σου γράμμα και έχάρημεν πολλά την σην υγίαν, έλαβα και την πρεκούραν, όμως με το να εύρα την παροῦσαν δκαζιόν, όποι έκίνησε σαν ξεαφνα δεν ήμπορώ να σου γράψω δι' αυτό λόγον βέβιον, πλην ως γροικῶ ή μεχέλωβα δεν μ' αφίνει να το λάβω εις χειρας μου, μόνον αυτου νη πάρης ένα γράμμα από τον μιχέλην να μās το στείλης και τότε το αφίνει με το στανιόν της. Τα δέκα τζεκίγια, όποι όριζεις άκόμη είναι εις τους κορφούς· και εως την ώραν δεν τα έλάβαμεν, όμως εις δύο τρεις ήμέραις λογιάζω θέλομεν τα λάβη και ευχαριστουῦμεν πολλά την αυθεντία σου, επειδή ήλθαν εις καιρόν χρείας· ιδα ότι ο μιχέλης άκόμη σε πειράζει, και ας το εύρη από τον Θεόν· ή αφεντία σου μη βιάλης εις τον νοῦν σου τίποτε τα τραβαίτου, και αυτός έτζη είναι αυθάδης και λαίμαργος, και πάσχει με κάθε τρόπον να σου φάγη και εκείνο ποῦ σου αφησεν ο μακαρίτης, και το ιδιον έδικόν έτι. Δια το προικιον σου έγραφε του κυρ Λεοντάρη πώς δεν το αρνειτε, και παλιν ειδές τι σου αφίνει, και τι αρνειται, και γράψαι μας· μα εγώ βλέπω πώς κατὰ την διαθήκην πρέπει να πάρης όλα εις τα χέρια σου, διατι λοιπόν τόσον καιρόν τα αφησες και τα έχει αυτός ας γυρεύει απ' εσένα· και τα έξοδα όποι γίνονται εις τας κρίσεις, ιδές πούλησε τίποτε προῦγμα από του μακαρίτου, δια να μη όλιγοστεύρουν τα τριακόσια σου και δεν σου φθάνουν.

Ο Ζώτος ανεψιός μας ειηγε εις την βλαχία δια πραγματείαν, και έχθές ήλθεν άνθρωπος απέκει και μās ειπε πώς εινε γερός. Ο Γεώργιος σās προσκυνᾷ και έμπηκε εις τον προ αιώνων. Η κυρία μητέρα μας σε χαιρετᾷ και μόνον σε απαντέχει, και τώρα ιδε όποι έπιασες στίτι να καθίσης χώρια σου, και της εκακοφάνη. Αύριον πλερώνεται ή προικα της θυγατρός του μούφεση και την κυριακήν Θεου θελοντος χαιρομέστε τους γάμους. Και συχαίρομαι με τον κυρ Διαμάντην αυτου, μα δεν ήξεύρω αν σε βοηθῆ τίποτε εις τα τραβάια σου ή μόνον κιτάζει απ' αγνάγια· με άλλην μου σου έγγραψα πώς εκαμα έπίτροπον τον S:gr δομένικον εξαδέλφόν μας να τα λάβη και να μου τα στείλη και ιδές αν δεν τίλαβε ως την ώραν παρακλήσέ τον τον παρακαλώ να τα λάβη να μου τα στείλη ότι έχω χρεία· ως ποτε ειστε μαχημένοι και με τον κυρ Μιχέλη· αν είναι μόδος κάμετε να ειρηνεύσετε, και κάλλια χάσα (μία λέξη σχισμένη) από το δικό σου, παρὰ να εύρίσκεσαι εις πάλη και κρίσεις· ειστε σε κρίσεις, μα δε μου γράφεις τι ζητᾷ· αυτός ως (σχισμένον) να σου τα δώση γράφαι μου καθαρά να καταλαμβάνω· ο δε κύριος βοηθήση· ιδα ποῦ δεν τα πήρες τα 300 σου δουκάτα και εθαύμασα, διότι τα αφίνεις τόσον καιρό· ιδου όποι έφθασεν ο χρόνος· αδελφός σου ήγαπητός.

ή χρονολογία σχισμένη

Γ. Ιερεύς ο σουγδουρηῆς

V

† Τιμιωτάτη κυρία αδελφή χάρω γλύκαινα τήν αυθεντία σου προσκυνῶ προχθές με τὸν κύρ Τριαντάφυλλον ζύμουλα σου ἔγραψα ἀρκετῶς τὰ ὅσα ἔκαναν χρεία, σοῦ ἔστειλα ἔτι καὶ τὸ ἀσκόπουλο με ταῖς ἐλιαῖς, με τὸ παρὸν εἶμαι μόνον νὰ σοῦ δώσω εἶδησιν, πῶς ὁ μιχέλης σήμερον τῆς ὀρθοδοξίας πρώτη κυριακὴ τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἔβριλε τὸν ἀρχιερέα καὶ ἔκαμεν ἀφορισμόν, ὅτι εἰ μὲν τοῦ ἐπῆρες τίποτε παραπάνω ἔξω ἀπὸ ἐκεῖνο ὅπου σοῦ ἄφησεν ὁ ἄνδρας σου, σὲ ἔβαλε εἰς ἐπιτίμιον· καὶ ἔτσι ὅποιος σὲ παρεκίνησε καὶ σὲ ἐσυμβούλευσε ἢ με λόγῳ ἢ με γράμμα νὰ τοῦ πάρῃ τίποτε, νὰ εἶναι εἰς τὸ ἐπιτίμιον. Τοῦτα ἔκατεσκεύασεν ὁ υἱὸς τῆς Ἀπωλυνίας (ἀπωλείας βεβαίως) λογιάζοντας πῶς ἔμεῖς σὲ ἐσυμβουλεύσαμεν νὰ πάρῃς τὸ βίος του. Τόση προκοπὴ νὰ ἰδῇ καὶ αὐτὸς καὶ τὰ παιδιὰ του ὅσην παρακίνησιν σοῦ ἔκαμαμεν ἔμεῖς.

Μὲ τὸν μούργην μου ἔγραψες πῶς ὁ ἄνωθεν ποῦ ἐπῆρε τὸ φόρεμα τὴν λάστρα τὴν καλὴν καὶ μοῦ ἔπεψες καὶ τρία κομάτια ἀπ' αὐτὴν προστάζουσά με νὰ θεωρῶ ἐπιμελῶς μήπως ἴδω νὰ τὸ κάμη τίποτε νὰ τὸ πιάσω· λοιπὸν ἤξευρε πῶς ἔκαιακίταζα ἐπιμελῶς, καὶ τέλος πάντων ἴδα ὅτι τὸ ἔκαμε πύλη εἰς τὰ βημόθυρα τῆς μητροπόλεως μας. Τὸ ὅποιον δὲν τὸ ἐφανέρωσα τινός, οὔτε τῆς μητρὸς μας· ὁ Θεὸς τὸ γινώσκει διὰ νὰ μὴ τοῦ γίνῃ τέτοια πομπὴ καὶ ἀτιμία· ὅμως καὶ ἐπειδὴ αὐτὸς ἠθέλησε νὰ μᾶς κάμη ἐντροπὴ με τὸν ἀφορισμόν, ἰδοὺ ὅπου καὶ ἐγὼ τὸ ἐφανέρωσα καὶ ἐδῶ καὶ τὸ γράφω καὶ εἰς τὴν ἀφεντία σου διὰ νὰ τὸν γνωρίσετε καλλίτερα ποταπὸς εἶναι, καὶ νὰ τοῦ ζητήσης τὴν λάστρα σου νὰ τὴν βάλῃς. Σὲ ἔκαμα ἐπιτρόπισαν εἰς τὸ νὰ λάβῃς ἀπὸ τὴν μπάκαν αὐτοῦ τζεκίνια ἑκατό, καὶ πάσχισε νὰ τὰ λάβῃς ἀπὸ τὸν κύρ Διαμάντι ἕως ὅπου εἶναι Γουαρδιάνος, ἔτῃ τὸν περικαλῶ, καὶ ἐγὼ πάλιν εἶμαι εἰς τοὺς ὀρισμούς της εἰς ὅτι δυνατόν με προστάξῃ. Λάβε ἀκόμη καὶ τὸ ὄρεστο ὑπὸ τὸ πρῶτο γράμμα τὰ 66 2/3 τζεκίνια ἀπὸ τὸν αὐτὸν καὶ στείλαι τα· τὴν ἐπιτροπίαν ὅπου σοῦ ἄφησεν ὁ μακαρίτης γαμβρός μου ἰδὲς φύλαγε τὴν καλὰ μὴν τὴν χάσης ὅτι εἶναι ἁμαρτία νὰ μὴ γίνωνται τὰ ὅσα διατάσσει· μοῦ γράφεις νὰ βλέπω καλὰ ἂν γίνωνται ὅλα ὅσα διατάσσει καὶ ἐγὼ δὲν βλέπω τίποτε, μόνον ἢ αὐθεντία σου ἐπιμελήσου ὡσὰν νοικοκυρά. Ταῦτα κατὰ τὸ παρὸν, ὁ δὲ κύριος εἶη βοηθὸς 1696 μαρ. Α'.

Εἰς Ἰωάννινα

Ἀδελφὸς ἡγαπητὸς

Γεώργιος ἱερεὺς ὁ σουγδουρῆς

VI

† Τιμιωτάτη αδελφὴ κυρία Χάρω Γλύκαινα προσκυνῶ σε· με τὸν κύρ Κωνσταντῖνον μοσπινιώτην σοῦ ἔστειλα τὰ δεκατέσσερα αὐγοτάραχα, ἔτι δὲ σοῦ ἔστειλα καὶ ἄλλην γραφὴν με τὸν Νάκον ὅπου ἔρχεται εἰς τὸ μαγαζὶ τοῦ καραγιάννη, καὶ σοῦ ἔγραψα τὰ ὅσα ἔκαναν χρεία, κατὰ τὸ παρὸν ὅμως δὲν ἔχω τίποτε ἀναγκαῖον νὰ τῆς σημειώσω, παρὰ διὰ νὰ μὴ λείψω ἐπειδὴ ἔρχεται αὐτοῦ ὁ κύρ Πᾶνος μούργγας. τοῦτο μόνον τῆς ξαναθυμίζω νὰ κρίνῃς τοῦ Sgr γουαρδιάνου εἰς δὲν ἐγένεν ἢ δουλειὰ τῆς πάγκας μου ἕως τὴν ὥρα, νὰ δώσῃ σολδία τοῦ καραγιάννη καὶ τὰ στείλῃ ἐδῶ διὰ τὴν πάγαν μου. Εἰ δὲ καὶ τοῦ ἔδωσαν ἱκανὰ σολδία νὰ τὸν προστάξῃ νὰ τὰ στείλῃ ἐδῶ νὰ δοθοῦν εἰς τὴν πάγαν τοῦ διδασκάλου. ὅτι ἐδῶ λέγει ὁ κύρ Πᾶνος καραγιάννης πῶς αὐτὰ ὅπου σκονδάρει αὐτοῦ ὁ καραγιάννης ἀπὸ τὴν μπάνκαν, εἶναι μόνον διὰ τοὺς μαθητὰς, καὶ ὄχι διὰ τὸν διδασκάλον· τὸ ὅποιον δὲν λογιάζω νὰ εἶναι ἔτῃ, καὶ διὰ τοῦτο φανέρωσέ το εἰς τὸν Sgr γουαρδιάνον καὶ εἰς τὴν μπάνκαν, πάσχισε νὰ πάρῃς καὶ κομάτι χαρτὶ ἀπὸ χέρι τους, ὅτι τὰ σολδία ὅπου δίδουσι τοῦ νικολοῦ καραγιάννη τὰ δίδουσι διὰ τὸν διδασκάλον καὶ τοὺς μαθητὰς τοῦ γγιουματικοῦ φροντιστηρίου. ἔτσι προκουράρισε, με τὸν

κύρ Πάνον μούργγα λάβε μπισσίμι κομάτια τρία, δύο μαῦρα καὶ ἓνα κομάτι καβελίν' καὶ ἰδὲς ἂν εἶναι τῆς ἀρεσκείας σου, γράψαι μου νὰ σοῦ στείλω καὶ ἄλλο' καὶ ἂν τὸ καβελίν δὲν σ' ἀρέσῃ, στείλαί μου μίαν κλωστή ἀπ' αὐτοῦ καὶ θέλω βάλῃ νὰ τὸ κάμουν ὅμοιον. Τὰ ἑξαδέλφια μας, καὶ τὴν κυρία 'Ελλένην προσκυνῶ' ὁ Ζῶτος ἀνεψιός μας εὐρίσκεται κατὰ τὸ παρὸν εἰς 'Αδριανούπολιν. Ταῦτα κατὰ τὸ παρὸν ὁ δὲ κς'' εἶη μετὰ σοῦ. 1698 Νοεμβ. 20 εἰς 'Ιωάννινα.

δύο ντουβασίλια, καὶ δύο ὀμπόλιους κάμε νὰ στείλῃς τῆς μητρὸς μας. Τὰ σαράντα δουκάτα ἔλεγες νὰ τὰ στέλνῃς τοῦ κομπογιόργῃ, τὴν ἑπειδὴ ἀπέθανε, διατί δὲν τὰ στέλνεις τῆς μητρὸς σου κάθε χρόνον νὰ πορευθῆ ἕως ὅτου ζῆ καὶ νὰ σοῦ δίδῃ τὴν εὐχὴ της; βλέπω τὰ ζεις ἀμὴ δὲν κάνεις. κὰν τὸ ψαλτικὸ της στείλαι, αὐτὴ ἐντρέπεται νὰ σοῦ γράψῃ. Τὴν ὑπόθεσιν τῆς πάγκας μου κυβέρνα καλὰ μὲ τὴν συμβουλή τῶν ἑξαδέλφων μας.

ἄδελφὸς ἠγαπητὸς
Γεώργιος ἱερεὺς ὁ σουγδουρῆς

13) Τὸ γεγονός, πὺ μνημονεῦει καὶ ὁ 'Αραβαντινὸς (χρον. Α' σελ. 225) χαρακτηρίζοντάς το «ὡς μέγιστον διὰ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς 'Ηπειροῦ δεινοπάθημα», συνέβη «ἐν ἔτει 1635 ἐπὶ τῆς βασιλείας 'Αμοιράτου τοῦ Δ', τοῦ καταργήσαντος τὸ παιδομάζωμα».

14) Δὲς σχετικὰ καὶ 'Αραβαντινοῦ χρονογρ. Β' σελ. 263.

15) «1645 'Απριλίου 30. 'Ἦλθε μόλις τώρα ἀπὸ τὰ Γιάννινα ὁ Νικόλας Σουγδουρῆς ὁ ὁποῖος ἀνέφερε ὅτι εἰς τὰ Γιάννινα ἦλθε γράμμα ἀπὸ τὸν 'Ασλάν—μπεὴν Θεσνίκης»... «Τοὺς γνωρίζω (τοὺς ἐμπόρους) ἐξ ὄψεως (καταθέτει ὁ Σουγδουρῆς) διότι εἶναι 20 χρόνια, πὺ μένω ἐδῶ ὡς πρῶξενος καὶ δὲν ἔχω γνωριμίαν μαζί των». ('Ἡπειρ. χρον. ΙΕ' σελ. 47).

16) Δὲς 'Ἡπειρ. Χρον. Ι σελ. 9.

17) Τὸ 1647 (9)1) σὲ σχετικὴ ιδιόγραφῃ του ἀπόδειξη δημοσιευόμενῃ ἀπὸ τὸν κ. Μέρτζιο ('Ἡπειρ. Χρον. ΙΓ' σελ. 110) ἀναφέρεται ὁ Εὐστάθιος Σουγδουρῆς αὐτὸς, πὺς ἔλαβε ἀπὸ τὸ γνωστὸ εὐεργέτη ἰδρυτὴ τῆς ὁμώνυμης Σχολῆς 'Επιφάνειο 'Ηγούμενο ἐμπόρευμα ἀπὸ τὴν πώληση τοῦ ὁποῖου θὰ πλήρωνε τὸ δάσκαλο Νικηφόρο Πριγγελέα (8.000 ἄσπρα διὰ δύο χρόνους).

18) 'Απὸ τότε καὶ γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους, οἱ ἐξοχώτερες οἰκογένειες τῆς ὑπαίθρου, καθὼς ἤδη μᾶς εἶπε ὁ Λαμπρίδης (Μελ. Α' σελ. 47), ἐγκαταλείπουν τὰ γενέθλια χωριὰ τοὺς ἐγκαθιστάμενες γιὰ περισσότερὴ ἀσφάλεια στὴν πόλιν καὶ ἐπιδιδόμενες γιὰ βιοπορισμὸ στὸ ἐμπόριο, στὶς τέχνες καὶ τὰ γράμματα.

19) Δὲς 'Ἡπειρ. Χρον. Δ' σελ. 69.

20) Δὲς σχετικὰ 'Ἡπειρ. Χρον. Ι σελ. 101. Καθὼς δὲ ὁ ἴδιος ὁ Παῖσιος ἀναφέρει στὸ πρῶτο ἀπ' αὐτὰ του τὰ στιχογραφήματα, εἶδε νόμισμα τοῦ 'Αλεξάνδρου Μακεδόνοσ στὸ ἐργαστήριον τοῦ «Σουγδουρέως», στὸ δὲ δεύτερο, σὺγνὰ ἀναφέρει τοὺς Σουγδουρῆδες, τὸ δάσκαλο καὶ τὸ θεῖο του 'Αναστάσιον, μεταξὺ τῶν ἄλλων Γιαννιωτῶν ἀρχόντων, νὰ παίρουν μέρος στὶς λαϊκὰς ἐκδηλώσεις κατὰ τὸ πάγωμα τῆς λίμνης τοῦ 1687.

(Δὲς καὶ 'Ἡπειρ. Χρον. Ι σελ. 101 καὶ 104).

21) Δὲς καὶ Τρυφ. Εὐαγγελίδου. 'Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας Α' σελ. 157.

22) 'Ἡπειρ. Χρον. ὁ. π. σελ. 141.

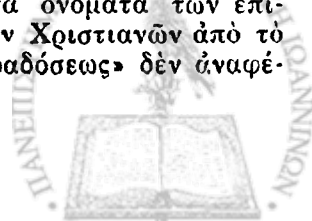
23) Δὲς καὶ Ζαβίρα: Νέα 'Ελλάς σελ. 197.

'Ο Σουγδουρῆς αὐτὸς ('Ανδρέας), νέος ἀκόμα, ἀντικατέστησε (1787) στὴν ἐπίζηλη ἐκείνη θέση, τοῦ δασκάλου δηλ. τῶν ἐγγονῶν τῆς Αἰκατερίνης, τὸν ἐπίσης σοφὸ ἐκ Ματσουκίου τῆς Πίνδου 'Ἡπειρώτη Γεώργιο Μπαλδάνη, πὺ μὲ ἑξοδὰ της στάλθηκε γιὰ θεραπεία στὴν 'Ιταλία. (Δὲς καὶ Ν. Κουβαρά—1961—σελ. 21).

24) Δὲς καὶ 'Αραβαντινοῦ: Βιογρ. Συλλογῆ, σελ. 197.

25) Δὲς καὶ Ν. Βέη: 'Ο Χριστόφορος Βαρολααμίτης καὶ τὸ βραχὺ χρονικὸν αὐτοῦ ('Ἡπ. Χρ. Α', σελ. 65). Περί τοῦ 'Αντ. Σουγδουρῆ αὐτοῦ παραπέμπει ὁ Βέης σὲ δημοσιευθεῖσα στὴ Γερμανικὴ ἐργασία του (ὁ. π.).

26) 'Ἐχω ἀπ' αὐτὸ τὴ γνώμη—κι ὁ γηραιὸς δάσκαλος ὁ Μπαλάνος, πὺ μᾶς παρέδωσε τὴ γνωστὴ ἱστορία τῶν Σουγδουρῆδων μὲ τὴν ἀδύνατη μνήμη προφανῶς κάνει σύγχυση—πὺς τὸ «Συρβάνος» δὲν ἀποτελεῖ, καθὼς μᾶς εἶπε, ὄνομα ξεχωριστῆς παλιᾶς οἰκογένειας ἀλλὰ μᾶλλον τὸ βαπτιστικὸ ὄνομα τοῦ γενάρχου τῶν Σουγδουρῆδων, λεγόμενον Σερμπάνον Σουγδουρῆ. 'Ο 'Αραβαντινὸς τοῦλάχιστο ἀπαριθμῶντες τὰ ὀνόματα τῶν ἐπισημοτέρων 'Ιωαννιτικῶν οἰκογενειῶν κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς ἔξωσης τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τὸ κάστρο (1613), τὰ ὁποῖα ἔχει, κατὰ πὺς λέγει, «ἐξ εἰκασιῶν καὶ παραδόσεως» δὲν ἀναφέ-

ρει οικογένεια με τὸ ὄνομα Σερμπάνου, ἀλλὰ Σερμπάνου Καραϊωάννου Σουγδουρῆ, Μπέρκου, Μακρῆ, Τσουκαλά καὶ Δελιπαρᾶ (χρον. Β' σελ. 263). Τοῦτο, ὄχι θεϊκὸ ἄλλωστε, μᾶς κάνει νὰ ὑποθέσουμε πάρα πέρα, πὼς κλάδος τῆς Σουγδουρεΐκης οικογένειας κατοικοῦσε πρὸ τοῦ 1611 στὰ Γιάννινα.

27) Σὲ ἐπιστολὴ τοῦ Ἀναστ. Παπαβασιλοπούλου (Εὐλ. Κουρίλα: Ἑπειρ. Ἀνάλεκτα, σελ. 22) πρὸς τὸν λογιώτατο ἱερομόναχο Μερκοβίτη, ἀναφέρεται ὡς δάσκαλός τους Γρηγόριος τις Σουγδουρῆς «ἐν ἱερεῦσι τῇ πραότητι μέγας καὶ τῇ φιλανθρωπίᾳ μέγιστος» καθὼς τὸν ἀποκαλεῖ ὁ ἐπιστολογράφος. Ἀμέσως δὲ ἐπεξηγεῖ ὁ Κουρίλας (ὁ. π. σελ. 38 σημ. 2), ὅτι «Γρηγόριος ἐλέγετο ἅμα κατετάχθη εἰς τὸν κλῆρον ἀλλ' εἶναι γνωστὸς ὡς Γεώργιος». Πιὸ κάτω ὁμοῦς (ὁ. π. σελ. 71) ἀλλάζει γνώμη γράφοντας πὼς, «ὁ Γρηγόριος Σουγδουρῆς, τὸν ὁποῖον καταλέγει μεταξύ τῶν πολλῶν λογίων Σουγδουρῆδων, ὑποθέτει δὲ ὅτι εἶναι ὁ πατέρας τοῦ Γεωργίου, δὲν πρέπει, γράφει, νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸν γνωστὸν Γεώργιον Σουγδουρῆν, καθ' ὅτι αὐτὸς ἦν ἱερομόναχος! Περιπλέκει ἔτσι χωρὶς λόγο τὰ πράγματα, ἐπειδὴ ὁ Γεώργιος Σουγδουρῆς «ἀνεδείχθη ἀπὸ διακόνου ἱερεὺς ἔγγαμος» (Ἀραβ. Βιογρ. Συλλογὴ σελ. 197) οὐδέποτε δὲ ὑπῆρξεν ἱερομόναχος. Κατὰ τὴ γνώμη μας τὸ «Γρηγόριος», πού σημειωτέον μόνον σ' αὐτῇ τοῦ Παπαβασιλοπούλου τῆν ἐπιστολὴ ἀναφέρεται, εἶναι τὸ παπαδίστικο, κατὰ τὴ συνήθειαν τῆς ἐποχῆς, τοῦ Σουγδουρῆ ὄνομα (ἀρχίζει μὲ τὸ ἀρχικὸ τοῦ πραγματικοῦ γράμμα) οὐδέποτε δὲ ὁ ἴδιος, κοθόσο γνωρίζω, τὸ χρησιμοποίησε. Μεγάλος τέλος Δάσκαλος ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτὸ (Γρηγόριος Σουγδουρῆς) πουθενά ἄλλου δὲν ἀναφέρεται.

28) Ἐκτὸς τῆς Χαΐδως Γλύζαινας (1640—1706) ὁ Σουγδουρῆς εἶχε καὶ ἄλλη ἀδελφὴ ὀνόματι Βασιλική, ἴσως ἀπὸ τοὺς δύο τοὺς νεώτερη πού παντρεύτηκε ἀργότερα τὸν Γιαννιώτη ἄρχοντα Δελήντορη. Στὴ διαθήκῃ τῆς πρώτης (Ἑπειρ. Χρον. ΙΓ σελ. 107) μνημονεύεται ὁ ἀνεψιὸς τῆς Ζώτος Δελήντορης πρᾶματευτῆς (παιδὶ τῆς Βασιλικῆς), στὸν ὁποῖον ἡ Χαΐδω ἀφήνει 200 δουκάτα.

Σὲ ἐμμάρτυρο ἐπίσης γράμμα τῆς Χαΐδως ὑπογραφόμενο ἀπὸ τὸν μητροπολίτη Φιλαδελφείας Μελέτιο (7—10—1694) καὶ τὸ Πρεσβυτερίο του, μὲ τὸ ὅποιο αὐτῇ «ἐκουσίᾳ βουλῇ καὶ ἀποφάσει» ἐχάριζε στὸν Δάσκαλο τὸ ὑποστατικὸ τῆς τῆς Βελτισίας, «ὅπως αὐτὸς σὺν τῇ μητρὶ αὐτοῦ καὶ συναδελφῆς καταπολαύη πάντοτε τῶν καρπῶν», ἀναφέρεται καὶ ἄλλη—ἂν δὲν πρόκειται γιὰ τὴ Βασιλική—ἀγνωστοῦ ὀνόματος ἀδελφῆ τοῦ Σουγδουρῆ, ἄγαμη ἴσως ἢ ἀτυχήσασα, πού ζοῦσε μὲ τὴ μητέρα τους στὴ πατρικὴ τους στέγη. Ἐπειδὴ αὐτὲς οἱ δύο οἱ τελευταῖες, δὲν φαίνονται στὴ λίγο ἀργότερα συνταχθεῖσα διαθήκῃ τῆς, ἔχω τὴ γνώμη, ὅτι τότες δὲν ἐβρίσκονταν στὴ ζωῇ. (Δὲς καὶ Ἑπειρ. Χρον. Ι σελ. 30 καὶ ΙΓ' σελ. 107). Τέλος στὶς ἴδιες ἐπιστολές του πρὸς τὴ Χαΐδω γίνεται ἀκόμα λόγος γιὰ δύο τοὺς ἀνεψιῖδα, ἀγνωστο ἀπὸ τί, μᾶλλον ἀπροσπάτευτα, τὸν Λάμπρο καὶ τὸ Γιώργο, πού ὁ Δάσκαλος συντηρεῖ στὸ σπίτι του καὶ τοὺς μαθαίνει, καθὼς γράφει, «ἀράδα τὰ γράμματα».

29) Δείχνουν καὶ σήμερα ἀκόμα τὸν τόπο, ὅπου βρισκόνταν τὰ Σουγδουρεΐκα σπίτια, καθὼς κι ἓνα ζευγάρι παλαιότατα χειρόμυλα αὐτῆς τῆς οικογένειας.

30) Ἦταν φαίνεται συνήθεια τῶν παλαιότερων βιογράφων (Ἀραβαντινός, Ζαβίρας, Σάβας, Βρεττὸς κ. ἄ.) προσεχόμενη μᾶλλον ἀπὸ ἄγνοια τῆς ἰδιαίτερης Πατριδᾶς τῶν βιογραφουμένων, νὰ παρουσιάζουν ὡς τόπο γέννησης διαπρεπῶν ἡπειρωτῶν ἀνδρῶν τὰ Γιάννινα, ὑπὸ τὴν εὐρύτερη βέβαια σημασίᾳ τῆς λέξης (ἐπαρχία). Γιὰ τοὺς παρακάτω π.χ. ἐπιφανεῖς ἡπειρωτῆς ἀναφέρεται στερεότυπα, ὅτι «πατριδὰ ἔσχε τὰ Ἰωάννινα» ἐνῶ εἶναι ἐξακριβωμένο, πὼς ὁ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης γεννήθηκε στὴν Καμνιά τοῦ Ζαγορίου, ὁ Μάνθος Ἰωάννου, ὁ ποιητῆς, στὸ Γραμμενοχώρι Λιόζου, ὁ Μοσπινιώτης στὴ Μοσπίνα, ὁ Γρηγόριος Παλιουρίτης στὴ Δραγομή, ὁ Παρθένιος Κατζίουλης στὴ Ζίτσα, γιὰ νὰ σταθῶ σ' αὐτοὺς τοὺς λίγους μόνο.

31) Ἀπὸ τῆ σὲ συνέχεια εἶδηση, πού μᾶς παρέχει ὁ Ἀραβαντινός (Ἑπ. Χρον. ΙΕ' σελ. 80), φαίνεται, ὅτι ὁ Σουγδουρῆς καὶ πρὶν ἀκόμα ξεκινητῆ στὴν Ἰταλία, γιατί ἐπιστρέφοντας (1682) ἀνέλαβε ἀμέσως τὴ διεύθυνση τοῦ Γκιουματικοῦ Φροντιστηρίου, ἐδασχάλευε κιόλας. «Ἐκπαιδευθεὶς, ἀναφέρει ἡ εἶδησις αὐτῇ, ὁ Παρθένιος Κατζίουλης ἐν Ἰωαννίνοις ὑπὸ τὸν κλεινὸν Γεώργιον Σουγδουρῆν, πρὶν οὗτος ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς τοῦ Γκιουμά τῷ 1682, ὅποτε ὁ Παρθένιος μετήρχειτο ἤδη τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἱεροδιδασκάλου ἐν Ζίτση καὶ Μετσόβῳ, ἴσως δὲ καὶ ἀλλαγῶ μέχρι τῆς 1ῆς)2)1692, ὅποτε ἐξελέγη Σχολάρχης τῆς Ἐπιφανείου Σχολῆς, ὡς διάδοχος τοῦ Μελετίου χειροτονηθέντος Μητροπολίτου Ναυπάκτου».

32) Ἑπειρωτῆς διορθωτῆς τῶν ἐκδόσεων Γλυκῆδων ἐχρημάτισαν ἐκτὸς τοῦ Σουγδουρῆ καὶ τοῦ διακεκριμένου μαθητοῦ του Ἀλέξανδρου Καγκελάριου ἱατροφιλοσόφου, ὁ Ἀθηνῶν Μελέτιος (Μιχαὴλ Μῆτρος) καὶ ὁ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης (Ἑπειρ. Χρον. Ι σελ. 39).

33) Τὸ 1712 καθὼς μαθαίνω (Ἑπειρ. Χρον. Ζ' σελ. 191) τὸ Πατριαρχεῖο τὸν καθήρεσε ὡς ἀποστατήσαντα τῆς Ἀνατολικῆς Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, στὸ ἀφοριστικὸ δὲ

γράμμα του Πατριάρχου Κυρίλλου Δ' του από Κυζίκου, υπογράφει και ο Ίωαννίνων Κλήμης ο Χίος, για τον οποίο θα γίνει εύρως λόγος παρακάτω.

34) Του Πανεπιστημίου τούτου αναφέρονται πλείστοι επιφανείς παλαιότεροι Έλληνες άνθρωποι των γραμμάτων και της επιστήμης σαν φοιτητές και διδάκτορες του ακόμα, των οποίων η συμβολή στην αναγέννηση του νεογραικικού κόσμου υπήρξε όντως αποφασιστική, καθώς ο Κυρ. Λούκαρις, ο Κορυδαλεύς, ο Γόρδιος, ο Ευγ. Βούλγαρης, ο Χρ. Νοταράς, ο Πατούσας, ο Μοισιόδαξ, ο Ν. Θεοτόκης, ο Βαρδαλάχος, ο Κωνσταντάς, ο Βηλαράς, ο Καποδίστριας, ο Σολωμός, για να σταθώ σ' αυτούς τους έξοχότερους.

Προσθέτω, πώς από τα μέσα ακόμα του ΙΖ' αιώνα ο Μακεδόνας Ίω. Κωτούνιος, περικλής αυτού του Πανεπιστημίου διδάκτορας, θα διαθέσει κεφάλαιο σημαντικό για να λειτουργήσει στην Πάδονα φροντιστήριο με οικότροφείο για τα έλληνόπουλα. (Δες και Δημαρά: Ίστορία της Λογοτεχν. σελ. 99).

35) Από επιστολή του Μ. Γκιόμα (Ήπειρ. Χρον. ΙΑ' σελ. 104) γράφοντας ότι, «ο διδάσκαλος ο μαζαράκης αναπαύθηκε από ανεπάντεχο θάνατο και ο θεός να τον εμακάρισε...» συμπεραίνουμε, πώς ο Δάσκαλος αυτός υπήρξε θύμα της ένοσηψίας τότε στην πόλη μας φοβερής επιδημίας.

36) Οι προσπάθειες αυτές του Σουγδουρή για χρήση της λαϊκής γλώσσας, αποτελούν κατά κάποιον τρόπο συνέχεια των παρόμοιων εκείνων, που πρώτος έγκαινίασε στις αρχές του ίδιου αιώνα (ΙΖ') μαζί με το θρησκευτικό ούμανισμό, ο πιο φωτισμένος και προοδευτικότερος ίσως από τους ανέλθοντες τα χρόνια εκείνα στον Οικουμενικό θρόνο της Πόλης Πατριάρχης Κυρίλλος Λούκαρης, ανέκοψε δε ο μαρτυρικός του θάνατος. Θα αναθερμάνη λίγο αργότερα στη Βενετία ο συμπατριώτης του Γεράσιμος Βλάχος ενισχύοντας και διαδίδοντας τις πιο πέρα με τους μαθητές του, το δικό μας δηλ. Σουγδουρή, τον Ήλία Μηνιάτη, το διασημότερο αυτόν έκκλ. ρήτορα της Τουρκοκρατίας, τον και νέον, καθώς τον είπαν, Χρυσόστομο, που έδιδασκε «όσον ηδύνατο απλώς δια να τον καταλαβαίνουν οι όλοι» και το Βικέντιο Δαμωδό (Δες και Δημαρά ό. π. σελ. 64, 112, 113).

37) Ο Μπαλάνος Βασιλόπουλος στο «Προοίμιο της όδου Μαθηματικής» του, αναφέρει σαν μαθήματα, που ο Άνθρακίτης διδάχθηκε από το Δάσκαλό του Σουγδουρή τη Γραμματική, την Έγκυκλοπαιδεία, τη Φυσική και Μεταφυσική, ενώ τα Μαθηματικά, λέγει, τα είχε διδαχθή στη Βενετία (Π. Χρήστου: Μ. Άνθρακίτης σελ. 20). Δεν έπεται όμως απ' αυτό, πώς ο Σουγδουρής δεν έδιδασκε και Μαθηματικά στο Σχολείο του. Αυτόν μάλιστα τον έρωτα του Μεθόδιου προς τα Μαθηματικά και τις θετικές γενικότερα επιστήμες, ο Σουγδουρής αρχικά εξέκαυσε, για να τον ικανοποιήσει ύστερα με τις στην Ίταλία εύρύτερες σπουδές του.

Κατά τον Εύλόγιο Κουρίλα (ό. π. σελ. 133) πρώτος ο Παπαβασιλόπουλος μαθητής του Σουγδουρή και διάδοχός του στη διεύθυνση του Σχολείου, έδίδαξε σ' αυτό τα μαθηματικά κατά το Εύρωπαικό σύστημα, το οποίο προήγαγε ο διαδεχθείς αυτόν Άνθρακίτης. Ο Σουγδουρής δε μαζί με τον Παπαβασιλόπουλο επεξέτεινε τις αρχές της Γεωμετρίας και Άστρονομίας.

38) Παράδειγμα χτυπητό αναφέρω τον Άθανάσιο Πάριο (1725—1813), που έμεινε γνωστός όχι μονάχα για τη λυσσαλέα πολεμική του κατά του φλογερότερου κήρυκα της αναγέννησης στην Ελλάδα, σου σοφού Κοραή και κατά παντός φορέως της ανώτερης δυτικής σκέψης στον τόπο μας, αλλά και σαν συγγραφέας άκρως αντιδραστικών βιβλίων, καθώς της «Άντιφώνησης» κι ίσως κι εκείνης της ψευδεπίγραφης μὲν κατάπτυστης δε «Πατρικής Διδασκαλίας». (Κ. Δημαρά ό. π. σελ. 157 και 207—8).

Κι όμως «όπως παραδόξως» ο καθηγητής κ. Δασκαλάκης (Οι Έλληνες Λόγιοι επί Τουρκοκρατίας... Β' σελ. 179) αποσιωπώντας την σ' όλο τό μάκρος της ζωής αυτού του δασκάλου έμφανη φωτοσβεστική του δράση, τον συγκαταριθμεί μεταξύ των «επιφανεστάτων» καθώς γράφει Διδ)λων... του Γένους και την καθηγεσία του χαρακτηρίζει «σταθμόν μορφωτικής άκμης και λάμπσεως δια την Χίον», παραλείπει δε όλόκληρα να μνημονεύση ανάμεσά τους τους Σουγδουρή, Άνθρακίτη και Ψαλίδα...

39) Περί του ιεράρχη τούτου ο Άραβαντινός γράφει (Χρον. Β' σελ. 224) ότι ήν άνηρ άμαθέστατος, όστις έλθών εις Ίωάννινα και καταδείξας την μεγίστην αυτού άμάθειαν και άπειρίαν έκίνησε την και' αυτού περιφρόνησιν των τότε φιλομαθών Ίωαννιτών» που τον υποχρέωσαν για να μη ζητήσουν την αντικατάστασή του από το Πατριαρχείο, να παρακολουθήση μαθήματα έλληνικής Έγκυκλοπαιδείας κοντά στο γνωστό Δάσκαλο Βησ. Μακρή, που την εποχή αυτή έμόναζε στο μοναστήρι του Άγίου Γεωργίου στους Λυγγιάδες, όπου επιτυχώς έμαθήτευσε επί πέντε χρόνια (1685—1690). Άπ' εδώ και ο στενώτατος μεταξύ των δύο αυτών άνδρων σύνδεσμος και ή κοινή άπέναντι του Σουγδουρή στάση των. Τις παραπάνω πληροφορίες του Άραβ. με τον όποιον σημειωτέο συμφωνεί και ο Μυστακίδης, ο Άθηναγόρας (Η Έκκλησία των Ίωαννίνων Ήπειρ. Χρον. Γ' σελ. 33 κ. κ.) χαρακτηρίζει «Παραμύθια άνυπόστατα και άπροσιόνυσα». Πιο κάτω όμως όλο και προσεγγίζει προς την άποψη του Ήπειρώτη Ίστορικού, παραδεχόμενος ότι, «πιθανόν ο Κλήμης να ήκουσε ακαδημαϊκώς μαθήματα παρά τω Βησσαρίωνι».

40) Πλήρη περί του μεγάλου τούτου Δασκάλου (1635—1699) εργασία έδημοσίευσε πα-

λαιότερα (Ήπειρ. Χρον. Ε' σελ. 30 - 49) ὁ Εὐάγ. Σαβράμης, ὅπου καὶ ὅλη ἡ προγενέστερη σχετική βιβλιογραφία.

41) Περισσότερο καθὼς φαίνεται ἐξένισαν οἱ νεωτερισμοὶ τοῦ Σουγδουρῆ, τὸν προκατόχου του Βησσαρίωνα, ἄμοιρον παιδείας εὐρωπαϊκῆς—μισαλληλότατος γὰρ τῶν διδλῶν τὸ γένος!—, ὁ ὁποῖος παύοντις γιὰ συμμαχίαν τὸν ἡ ὑποκινῶντας τὸν Μητροπολίτη Κλήμεντα, πού σάν μαθητὴ τοῦ ἀποφασιστικῶς ἐπιγράφε, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Σουγδουρῆ.

42) Ὁ Κλήμης κατὰ τὶς συγγένες ἐπὶ Βασιλεύουσα ἐπισκέψεις του καὶ μετὰ τὴν πανηγυρικὴ δικαίωση τοῦ Σουγδουρῆ, αἰγμάλωτος τοῦ καλογεριχοῦ τοῦ πεισματος καὶ μὴ θέλοντας νὰ παραδεχθῆ τὴν ἥτταν του, δὲν ἔπαυε νὰ διαβάλλει καὶ κακολογῆ τοὺς κύκλους του τὸ Δάσκαλο. Πεισθεὶς ἴσως στὶς καταγγελίες του καὶ μᾶλλον «χαιρῶμενος» σ' αὐτὸν ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος Νοταρᾶς, ἔγραψε κατὰ τοῦ Σουγδουρῆ ἀνωνύμως, ὅτι δὲν ἐφρόνει δηλ. συμφώνως πρὸς τοὺς θεῖους πατέρες» (Δῆς καὶ Χρ. Παπαδοπούλου ὁ. π.)

Πέθανε στὰ 1714 ἀφ' ἄρχιερέτευσε στὰ Γιάννινα τριάντα περίπου χρόνια (1686—1714).

43) Ἡ ἀναγεννητικὴ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς παιδείας γεννικώτερα προσπάθεια, πού ἐγκαινίασε ὁ Σουγδουρῆς, θὰ διαρκέσῃ τό πολὺ ὡς τὰ 1753, χρόνον ὀριστικῆς ἀποχώρησης τοῦ Εὐγενίου ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ τελικῆς μαζὶ ἐπικράτησης τῶν συντηρητικῶν στοιχείων τῆς πόλεως, ἐκπροσωπούμενων ἐπὶ ἓνα πλήρη αἰῶνα ἀπὸ τοὺς Μπαλαναῖους διδλούς, ἰὶ ὁποῖοι κηρύχοντες ἐξαρχίς πόλεμον ἀδυσώπητον κατὰ τῶν νεωτεριστῶν συναδέλφων τους, θὰ ἐκτοπίσουν μετὰ τὸν Παπαβασιλόπουλον καὶ τὸν Ἀνθρακίτη «τὸ σέμνωμα, καθὼς γράφει ὁ Ἅγιος Κορυτσᾶς, τῶν λογίων καὶ ταμείων πάσης σοφίας Εὐγένιον τὸν Βούλγαρον καὶ ἔπειτα τὸν ἱεροφάντορα τῆς Παιδαγωγίας καὶ φιλοσοφίας Ἀθαν. Ψαλίδαν».. (Εὐλ. Κουρίλα ὁ. π. σελ. 69). Τοῦτον τὸν τελευταῖον βέβαια δὲν κατάφεραν νὰ τὸν ἐκτοπίσουν οὔτε νὰ τὸν βλάψουν γιὰ τὸν λόγον ἀκριβῶς, πού ἀναφέραμε. (Δῆς καὶ λίαν διαφωτιστικὰ ἐπ' αὐτοῦ εἰς Λ. Βρανούση «Ἀθ. Ψαλίδας» σελ. 31—54).

Δοκιμίζουμε δηλ. μετὰ τὴν ἀποχώρηση καὶ τοῦ Εὐγενίου ἀπὸ τὰ Γιάννινα τὴν ἐντύπωση, καθὼς γράφει κάποιος, ἐνὸς ἡλιοβασιλέματος, πού τὸ ἀκολουθεῖ ἓνα ἀγωνιώδες λυκόφως καὶ μιὰ βαθεῖα ἴσως νύχτα!

44) Ὅμως στὶς 11)5)1712 συναντοῦμε τὸ Σουγδουρῆ νὰ ὑπογράφει μετὰ τὸν Κλήμεντα ἐκκλησιαστικὸ μαρτυρικὸ γράμμα, πού δόθηκε ἀπὸ τὰ μοναστήρια τῶν Γιαννίνων πρὸς ἐκείνα τῶν Τρικάλων. Ἀπὸ τοῦτο συνάγουμε, πὼς ἡ μεταξὺ τῶν δυὸ ἀνδρῶν ψυχρότητα εἶχε διασκεδασθεῖ, ὁ δὲ Σουγδουρῆς ἐξακολουθοῦσε μᾶλλον νὰ δασκαλεύει. (Δῆς Εὐάγ. Σαβράμη : Ἡ Ἐκκλ. τῶν Ἰωαννίνων Ἁπειρ. Χρον. Ζ' σελ. 161).

45) Ὁ Τρ. Εὐαγγελίδης σημειώνει τὸ χρόνον σχολαρχίας τοῦ Σουγδουρῆ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1683—1715, ὁ Παρανάκας «Μέχρι τῆς Α' δεκαετηρίδος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος» ὁ Σαβράμης ἀπὸ τοῦ 1683—1713 χωρὶς ν' ἀναφέρει πηγές, ὁ δὲ Χρ. Παπαδόπουλος «ὅτι τὴν σχολαρχίαν διετήρησεν μέχρι τοῦ 1715».

46) Ὁ Φ. Μιχαλόπουλος (ὁ. π. σελ. 35) ἀναφέρει, χωρὶς καὶ νὰ μᾶς κατονομάζει τὴν πηγὴν ἀπ' ὅπου τὸμαθε, πὼς «ἐξαναγκάστηκε σὲ πικραίτηση» πρᾶγμα πού δὲν φαίνεται πιθανόν. Τὸ βέβαιον εἶναι, πὼς ἐξακολούθησε καὶ μετὰ τὴν ἐκπαύσασα ἔριδα (1695) ρίχνοντας κατὰ κάποιο τρόπο νερό στὸ χροσί του νὰ σχολαρχεῖ καὶ πέρα ἀπὸ τὸ 1710, ἴσως δὲ μέχρι τοῦ 1715, πού ἀναλαμβάνει τὴ σχολαρχία ἐπὶ μαθητῆς του Παπαβασιλόπουλος, «ἀποχωρήσας, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ Ἀραβαντινοῦ, λόγῳ γήρατος». Μεταξὺ δὲ τοῦ 1710—1715, πού στερούμεστε γι αὐτὸν πληροφοριῶν θετικῶν, οὐδεὶς ἄλλος τὸ ὄνομα, καθ' ὅσον γνωρίζω, ἀναφέρεται ὡς διευθύναντος τῆ Σχολῆ. Καθὼς δὲ ἤδη ἐσημείωσα, τὸ γεγονός, ὅτι τὸ 1712 συνυπογράφει μὲ τὸν Κλήμεντα ἐπίσημο ἔγγραφο, μαρτυρεῖ τὴν ἐνεργὸν κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴ διδλὴν τὴν ἰδιότητα.

47) Τὴν εἰσπραξὴν τοῦ μισθοῦ του ὁ Σουγδουρῆς εἶχεν ἀναθέσει μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Γκιούμα στὴν ἀδελφὴν του Χαΐδω, τῆς ὁποίας δυὸ ἰδιόχειρες ἀποδείξεις πληρωμῆς ἀνεῦρε στὰ βιβλία τῆς Ἑλλ. Κοινοῖτος καὶ σὲ συνέχεια δημοσίευσεν καὶ φωτοτυπημένες, ὁ κ. Κ. Μέρτζιος (Ἁπειρ. Χρ. ΙΑ' σελ. 108). Τὶς παραθέτω αὐτούσιες.

α) Ἐλαβα ἐγὼ Χαΐδω γλυκεῖα ἀπο τὸν ἀνοθεν (Προεδρον) δουκατα κορεντα τετρακοσια πενηντα εἰτα καὶ μισο τα οπεια ηνε ἀπο τα οσα ηχε να λαβη ο αδελφος μου ο διδασκαλος για το σχολιο του γγιομα οπου αφηνη για να σπουδαζη τα πεδια και ηνε πληρωμενος με τα ἀνοθεν εος 1695 καθος ηφεδε (πιστοποιητικὸν) καὶ η προκουρα (πληρεξούσιον) διαλαβανη». δ. 457,12.

β) Εἰλυβα ἀκόμα ἐγὼ η ἀνοθεν ἀπο τὸν ἀνοθεν τζεκινια εκατο τα οπη ηνε δια το ἀδελφο μου ος ἀνοθεν δια τσα εχη να λαβη δια τῆ χρονη 1696 ος καθος «φεδε καὶ η προκουρα φανερονη 23.100».

48) Ὁ ἰδρυτῆς τῆς σχολῆς σαφῶς ὀρίζει ἐπὶ τὴν διαθήκην του, πὼς ἀπὸ τοὺς ἐπιτρόπους του «δὲν νὰ ἐκ' ἐγεται... δ)λος ἕλλην καλῆς φήμης καὶ διαγωγῆς καὶ μὲ τὸν ὀλιγώτερον μισθόν, πού θὰ ἤμπορέσουν». Τοῦτο δυστυχῶς τηρήθηκε σάν κανόνος καὶ ἐπὶ κατοπινὰ χρόνια, οὐδέποτε δὲ οἱ ἀπαδοχῆς τῶν διασκάλων ἦταν ἀνάλογες πρὸς τὶς ἀνάγκες τους τὶς βιοτικῆς καὶ τὴν κοινωνικῆς θέσης. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἀνάγκαζε καὶ τὸν Ψαλίδα ν' ἀνακατεύεται

και σ' άλλες αλλότριες πρὸς τὸ καθ'αυτὸ ἔργο του ὑποθέσεις, πρᾶγμα πὺ ἐπέσυρε κατ' αὐτοῦ τὴν ὀργή και τὶς σφοδρὲς ἐπικρίσεις τῶν ἀντιπάλων του. Ἀνοφείρονται βέβαια κατὰ τὴν περίοδο τῆς γενικῆς ἐξάπλωσης τῶν Σχολείων και πράξεις πλειοδοσίας μεταξύ πόλεων γιὰ ἀπόκτηση ὀνομαστῶν Δ/λων, καθὼς συνέβηκε στὴν περίπτωση τοῦ Εὐγενίου μὲ τοὺς Κοζιανίτες και Γιαννιωτῆς, τοῦτο ὁμως δὲν κλονίζει τὴ γενικὴ διαπίστωση τῆς ἀνεκαθεν γλισχρότητας τῶν διδ/λικῶν ἀπολαβῶν.

49) Στὴ Χριστιανικὴ Ἀνατολή. οὐδέποτε ἔπαισε ἡ μελέτη τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας. Οἱ ποτέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐχορησιμοποίησαν τὴν ἀριστοτελικὴν λογικὴν σὰν μεθοδολογικὸ ὄργανο γιὰ τὴ σαφῆ ταξινόμηση και διαλεκτικὴν ὑπεράσπιση τῶν δογμάτων. Ἀπὸ τὸν μέγαν δογματικὸν τοῦ 8ου αἰῶνος Ἰω. τὸ Δαμασκηνὸ ὡς τὸν ἱερὸ Φώτιο, τὸ Μιχ. Ψελλό. τὸν Νικ. Βλεμμύδη και τὸ Γεώργ. Σχολάριο, πὺ ἦταν και ὁ τελευταῖος ἀριστοτελικός, οἱ Βυζαντινοὶ ὑπῆρξαν θαυμαστῆς τοῦ Ἀριστοτέλη «τῆς κορυφαίας αὐτῆς τῶν φιλοσόφων ἀκρότητος» κατὰ τὸν Παρθ. Κατζιούλη, και ἀσχολήθηκαν μὲ ἰδιαίτερο ζῆλο περὶ τὰ φυσικά και λογικά συγγράμματα τοῦ Σταγειρίτη. Μετὰ τὴν ἄλωση δὲ φάνηκε στὴν Ἑλλάδα κανένας ἄξιος λόγου μελετητῆς τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας. Πάντως στὰ ἑλληνικά Σχολεία κατὰ τὴν περίοδο τῆς δουλείας ἐδιδάσκονταν σὰν ἰδιαίτερο μάθημα ἡ ἀριστοτελικὴ λογικὴ, ἀσχολήθηκαν δὲ μ' αὐτὴν ὁ Θεοφ. Κορυδαλεύς, τοῦ ὁποίου ἡ διδ/λία, ὁ κορυδαλισμός, ἦταν γιὰ 200 σχεδὸν χρόνια ἡ βῆσις τῆς φιλοσοφικῆς ἐκπαίδευσης τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ, ὁ Βικ. Δαμωδός και ὁ Γεώργ. Σουγδουρῆς. (Δὲς κ. Κ. Γεωργιούλη σχετ. ἄρθρα εἰς Δεξ. «Ἡλιος» Τόμ. 3ος σελ. 585 και Κ. Δημαρᾶ ὁ. π. σελ. 63).

50) Δίπλα στὶς ἄλλες κοινοτομίες πὺ εἰσήγαγε ὁ Σουγδ. στὸ σχολεῖο του, ἦταν και ἡ γιὰ πρώτη φορὰ σ' αὐτὸ διδ/λία τῆς Λατινικῆς γλώσσας. Ἡ πληροφορία εἶναι τοῦ Χριστοφ. Φιλητᾶ γράφοντος «ὅτι ἐν Ἰωαννίνοις ἀπὸ τῆς ουστάσεως τῶν σχολείων και ἐφεξῆς, οἱ διδάξαντες ἠγωνον. ἐκ τῶς ἐνός ἢ δύο. ἅπαντες μὲ τὴν τῆς πατρίου και τὴν τῆς λατινικῆς ἀκόμη φωνῆς γνώσιν, ὁ Σουγδουρῆς, ὁ Παπαβασιλόπουλος ὁ Ἀνθρακίτης, ὁ Εὐγένιος, ὁ Τρύφων, ὁ Κοσμάς και ἐσχάτως ὁ μακ. ἡμέτερος διδ/λος Ἀθ. Ψαλίδας, ὅστις και ποίημα λατινιστὶ ἐξέδωκε...» (Εὐλ. Κυρίλα ὁ. π. σελ. σημ. 2).

60) «... ἄλλωστε οὐδὲ παιδείας και διδασκαλίας τυγῶν ὑγιούς, ἀναφέρει ἡ κατὰ τοῦ Μεθόδιου ἀπόφαση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, οὔτε μὴν τοῦ καθ' ἑλληνας λόγου πεπειραμένος καλῶς, ὡς πον μαρτυροῦν αὐτὸν τὰ ἀσύντακτα και ολοικίζοντα συγγράμματα αὐτοῦ...» (Π. Χρήστου ὁ. π. σελ. 30).

61) Σὰν διαπρεπέστεροι μαθητῆς τοῦ Σουγδουρῆ, Γιαννιωτῆς τὴν καταγωγή οἱ περισσότεροι, μνημονεύονται ἀπὸ τὸν Ἀραβαντινὸ (Βιογρ. Συλλογὴ...), ὁ ἀπὸ τῆ Ζίτσα Παρθένιος Κατζιούλης, πρώτος Ἑλληνας παρομιολογός, σχολάρχης δὲ μετὰ τὸ Μελέτιο ἐπὶ σειρᾶν ἐτῶν (1662—1717) στὴ Σχολὴ Ἐπιφανείου (ὁ. π. σελ. 82), ὁ Ἀθ. Βουθρωτῆς ἀναδειχθεὶς σχολάρχης τῆς Σχολῆς Ἀδριανούπολης «ἦν εὐδοκίμως ἐπὶ πολλὰ ἔτη διηύθυνε» (σελ. 29), ὁ Ἀλέξ. Κηκελάριος χρηματίας στὴ Βενετία ἐπιστάτης και διορθωτῆς ἐκκλησ. συγγραμμάτων (σελ. 76), ὁ Ἀλέξ. Τοέτιος ὑπαντῶμενος τὸ 1723 πρὸχοντας τῆς πόλης (σελ. 207), ὁ σφοδρὸς Ἀναστάσιος ἱερεὺς Παπαβασιλείου διάδογός του στὸ Γκιουματικὸ Σχολεῖο (1715—1722) (σελ. 63) σχετικὴ περὶ τοῦ ὁποίου ἐργασία ἐγραψεν ὁ σεβασμ. Ἅγιος Κορυτσᾶς και τέλος ὁ πολὺς Μεθόδιος Ἀνθρακίτης διάδοχος τοῦ Παπαβασιλείου στὴν ἴδια Σχολὴ (1722—1725), «ὁ μεγαλύτερος ἀναμφισβήτητα ἀναγεννητῆς τῶν χρόνων ἐκείνων, πὺ ὑπέστη τὰ πάνδεινα χάριν τῶν ἀρχῶν του και τοῦ διαφωτισμοῦ τοῦ Γένους» πλήρη βιογραφία τοῦ ὁποίου παρὰ τὶς κάποιες σωστῆς ἐπικρίσεις τοῦ Ἁγίου Κορυτσᾶς, μᾶς ἔδωσε ὁ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης συμπατριώτης κ. Χρήστου.

62) Πρῶτος ὁ Δαμασκηνὸς Στουδίτης μητροπολίτης Ἄρτας (1570—1580) ἐδημοσίευσε στὰ 1527 «ἐν ὑποδιακόνις ἐπι διατελῶν» συλλογὴ 40 ὁμιλιῶν «ἐν ἀπλοικῆ φράσει» μὲ τίτλο «Θησαυρός», πὺ ἀγαπήθηκε τότες και κατόπι και διαβάστηκε ἀπὸ τὸ λαὸ πολὺ. Πάνω στὰ μέτρα αὐτοῦ τοῦ βιβλίου φαίνεται ἐκοψε ὁ Σουγδ. τὸ δικὸ του θησαυρὸ, πὺ τὸν ἐβάφτισε γιὰ διάκριση «Νέο». (Δὲς Σεραφ. Βυζαντινίου: Δοκίμιον περὶ Ἄρτης σελ. 98 και Κ. Δημαρᾶ ὁ. π. σελ. 97).

63) Ὁ Χουσόπτομος Παπαδόπουλος (ὁ. π. συμφωνῶντας μὲ γνώμη τοῦ Μ. Γεδεῶν διατυπούμενη σὲ σχετικὴ τοῦ τελευταίου ἐργασία (Γ. Σουγδουρῆ Ἀπολογία—Ἱερὸς Συνέδημος Ἀθηνῶν ἔτος ΚΒ' 1922 ἀριθ. 15), τὴν ὁποίαν δυστυχῶς δὲν κατώρθωσα νὰ ἰδῶ και κατὰ κάποιον τρόπο ἐλέγξω κατὰ πόσον εὐσταθεῖ, σημειῶναι ὅτι «ὁ Ἀποδιδόμενος εἰς τὸν Σουγδουρῆν «Νέος Θησαυρός» δὲν ἀνήκει εἰς αὐτόν, πιθανῶς ἐκδοθεὶς ἐν Βευστίαι».

Ὁ δὲ Βρεττός (ὁ. π.) ἀναφερόμενος κὶ αὐτὸς στὸ ἴδιο ἔργο σημειῶναι πῶς «ἐκδότης τοῦ ἐκκλ. τούτου βιβλίου εἶναι ὁ ἱεροδιάκονος Γ. Σουγδουρῆς» χωρὶς περισσότερες ἐξηγήσεις.

64) Τὰς δύο ταύτας γραμματικὰς (Μακρῆ και Σουγδουρῆ), γράφει ὁ Εὐγ. Κυρίλας (ὁ. π. σελ. 92), παλαιωθεῖσας ἀντικατέστησε ἄλλος Ἡπειρώτης, ὁ κορυφαῖος τῶν ἑλληνιστῶν τοῦ καιροῦ ἐκείνου, Νεόφυτος ὁ Δούκας ἱερομόναχος και αὐτός, κληθεὶς ἐκ Βουκουρε-

οτίου εις Βιέννην... και άμέσως προέβη εις την έκδοσιν τής γραμματικῆς του: «Ἡ κατ' ἐπιτομήν γραμματικὴ Τερψιθέα. Βιέννη αωδ...».

65) Ὁ κ. Μέρτζιος στὸν κατάλογο τῶν ἐκδόσεων Ν. Γλυκέος ὡς ἐξῆς ἀναφέρει αὐτὴν τὴν έκδοση: «1680. Ἐλικῶνος ἀνθη ἐπὶ τῇ ἀναγορεύσει Ἀποστόλου Ράσπη Βυζαντινοῦ ἀξιωτάτου φιλοσόφου καὶ ἱατροῦ. Περιέχει καὶ ἐλεγείον ὀκτὼ στίχων τοῦ Σουγδουρῆ». (Ἡπειρ. Χρον. I. σελ. 62).

66) Ἡ Χαῖδω στὴ διαθήκη τῆς ἐκδηλώνουσα ἔμπραχτα τὴν περισσὴν ἀγάπην τῆς πρὸς τὸν ἔξοχο Δάσκαλο ἀδερφό τῆς, τοῦ ἀφήνει ἐκτὸς τοῦ πολυθρυλήτου ἐκείνου ζευγαριοῦ τῆς Βελτισίας, τὸ ὁποῖο καθὼς ἤδη σημειώσαμε, προτοῦ ἀκόμα πεθάνει μὲ πρόξην τῆς μπροστὰ στὸ μητροπολίτη Φιλαδελφείας Μελέτιο καὶ ἓνα περίπου χρόνον μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀνδρός τῆς (7)10)1694) εἶχε ἐκχωρήσει. «ὅπως αὐτὸς (ὁ Σουγδουρῆς) σὺν τῇ μητρὶ αὐτοῦ καὶ συνιδελφῆς (;) καταπολαύη παντοτε τῶν καρπῶν» (Ἡπειρ. Χρον. I σελ. 30), καὶ τοῦτα ἐπὶ πλέον, γράφοντας: «Ἀφήνω τοῦ εὐλαβεστάτου καὶ ἀγαπημένου μου ἀδελφοῦ κυρ Γεωργ. Σουγδουρῆ τὸ διάφορον τῶν 1000 δουκάτων, ὅπου βρίσκονται εἰς τὸ ὄνομά μου εἰς τὸ δεπόζιτο τοῦ κρασιοῦ, τὸ ὁποῖον διάφορον νὰ ἴημορρεῖ νὰ τὸ σκοδέρη (εἰσπράττη) ὁ ἄνωθεν ἀδελφός μου ὡς ὅπου νὰ ζῆ καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του ἀφήνω νὰ δίδεται τὸ μὲν μισθὸ διάφορο τῶν αὐτῶν χιλίων δουκάτων εἰς τὸ ἱερὸν μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Γκιούμα εἰς τὸ νησί τῶν Ἰωαννίνων αἰωνίως...».

Ἀφήνω τοῦ ἄνωθεν ἀδελφοῦ μου κυρ Γεωργίου τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας...καὶ τὴν κανδήλαν τὴν ἀσημένιαν...» (Ἡπειρ. Χρον. ΙΓ' σελ. 107).

Ὁ δὲ προουποθανὼν ἄνδρας τῆς Νικ. Γλυκῆς, ἀναγράφει στὴ δική του: «...του λαοιοτατου παπα γεωργιου σουγδουρι δια να με μνιμονεβῆ και να παρακαλη τὸν επουρανιον θεον να μου συγχωρεσι τα πολλα μου πτεσματα του ἀφινο δουκατα εικοσι Δ. 20...» (Ἡπειρ. Χρον. I σελ. 22).

67) Προσωπογραφία μαρτυρημένη τοῦ Σουγδουρῆ, καθὼς τῶν πιδὸ πολλῶν συγκαιρινῶν του Γιαννιωτῶν Δασκάλων, δὲν κατῶρθωσα νὰ ἴδω καὶ μᾶλλον δὲν ὑπάρχει. Ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ κάποια ἴσως ἐκδηλῆ ἀντιπάθεια πρὸς τὴν ὑστεροφημία, πού κοντὰ στὶς ἄλλες ἀρετὲς φαίνεται νὰ διέκριναν τὸ Δάσκαλο, τὸν ἀπέτρεψαν στὸ ν' ἀπαθανάτισει τὴ μορφή του. Ἡ ὑπογραφή του παρμένη ὀπδ' ἐγγραφο τοῦ 1673 ὀρθογραφημένη καὶ πολὺ εὐανάγνωστη († ἐγὼ Γεώργιος ἱεραδιάκονος σουγδουρῆς μαρτυρῶ τὰ ἄνωθεν) δημοσιεύτηκε σὲ φωτοτυπία ἀπὸ τὴν κ. Μέρτζιο εἰς Ἡπειρ. Χρον. ΙΑ' σελ. 324.

68) Μὲ τὸν σοφὸν τοῦτο Ἡπειρώτη Δάσκαλο, ἀρχιερέα καὶ συγγραφέα θὰ ἀσχοληθῶ σὲ προσεχῆ μου ἐργασία.

69) Θεώρησα, καθὼς εἶπα, ἀπαραίτητο νὰ ἐπισυνάψω στὴν παροῦσα ἐργασία μου τὶς ἐπιστολὲς αὐτῆς τοῦ Σουγδουρῆ, ὄχι μόνον σὰν δεῖγμα γραφῆς του καὶ καθρέφτη λαγαρὸν τῆς προσωπικότητός του, ἀλλὰ καὶ σὰν πηγὴ πληροφοριῶν ἀνεκτίμητης ἀξίας καὶ γενικώτερου ἐνδιαφέροντος γιὰ προβλήματα τοῦ καιροῦ του καὶ τοῦ τόπου του, τὰ ὁποῖα ὁ σοφὸς Δάσκαλος ἄμεσα ἢ ἔμμεσα, ἐπιφανειακὰ ἢ κατὰ βάθος στὶς γραμμὲς του θίγει.

70) Ἡ πλάκα, πού ἐντειχίστηκε στὰ 1930 μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ γιορτασμοῦ, καθὼς ἄκουσα, τὶς ἑκατονταετηρίδας ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Ἰω. Δομπόλη (αὐτὸς ὁμοῦς πέθανε τὸ 1849) γράφει «Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ Κρετσούνιστα.

ἐγεννήθησαν

ὁ μέγας Διδάσκαλος τοῦ Γένους Παπα—Γεώργιος Σουγδουρῆς

καὶ

ὁ μέγας ἐθνικὸς εὐεργέτης Ἰδρυτῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις Καποδιστριακοῦ

Πανεπιστημίου Ἰω. Δομοτόλης 1830—1930» (μὲ κεφ. Γράμμ.).

Γ'. ΠΗΓΕΣ

Γι' αὐτὴ μου τὴν ἐργασία χρησιμοποίησα περισσότερο τοῦτες ἐδῶ τὶς πηγές:

- 1) Ἀθηναγόρα : Σχολὴ Ἐπιφανείου (Ἡπειρ. Χρον. Τ. Δ' σελ. 69—78).
» Ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἰωαννίνων (Ἡπειρ. Χρ. Γ' σελ. 3—48).
- 2) Ἀραβαντινοῦ Π. : Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου Ἀθῆναι 1856.
» Π. : Βιογραφικὴ Συλλογὴ λογίων τῆς Τουρκοκρατίας Ἰωάννινα 1960
- 3) Βρανούση Λεάνδ. : Ἀθαν. Ψαλίδας ὁ Διδάσκαλος τοῦ Γένους Ἰωάννινα 1952
- 4) Βρεττοῦ Παπαδοπούλου Ἀ. : Νεοελληνικὴ Φιλολογία Ἀθῆναι 1857
- 5) Δημαρᾶ Κ. : Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας Ἀθήνα 1948
- 6) Εὐαγγελίδου Τρυφ. : Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας Ἀθῆναι 1936
- 7) Ἐκκλησ. Ἀλήθεια : Τόμ. Α', Γ', Η', ΚΔ'.
- 8) Ζαβίρα Γεωργίου : Νέα Ἑλλάς ἐκδ. Γ. Κρέμου Ἀθῆναι 1872
- 9) Θεριανοῦ Διονυσίου : «Ἀδαμάντιος Κοραΐς» 1889—90
- 10) Κουβαρᾶς Νέος : (ἐτήσιος Ἡπειρ. Χρονογράφος) 1961
- 11) Κούρκουλα Κ. : Τὸ κήρυγμα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας
- 12) Κουρίλα Εὐλόγιου : Ἡπειρωτικὰ Ἀνάλεκτα Ἰωάννινα 1956
- 13) Λαμπρίδου Ἰωάν. : Ἡπειρωτικὰ Μελετήματα Ἀθῆναι 1888
- 14) » » Περί τῶν ἐν Ἡπείρῳ Ἀγαθοεργημάτων Ἀθῆναι 1888
- 15) Legrand : Bibliographie Hellenique Siecle XVII et XVIII Paris 1928.
- 16) Μελετιοῦ Γεωγράφ. Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία
- 17) Μέρτζιου Κ. : Ἡ οἰκογένεια Γλυκῆδων (Ἡπειρ. Χρ. Τ. Ι)
- 18) » » Μικρὸς Ἑλληνομνήμων Τ. Β'. Ἰωάννινα 1960
- 19) » » Τὸ ἐν Βενετία Ἡπειρ. Ἀρχεῖον (Ἡπειρ. Χρον. ΙΑ')
- 20) » » Παραλειπόμενα περὶ τοῦ Διδ. τοῦ Γένους
» » Γεωργίου Σουγδουρῆ (Ἡπειρ. Ἔστια Τ. 121—122—1962)
- 21) Μιχαλοπούλου Φ. : Τὰ Γιάννινα καὶ ἡ Νεοελληνικὴ Ἀναγέννηση Ἀθῆνα 1930
- 22) Παρανίκα Μ. : Σχεδιάσμα περὶ τῆς ἐν τῷ Ἑλλην. Ἔθνει καταστάσεως τῶν
γραμμάτων Κων)πολις 1867
- 23) Σάθα Κ. : Νεοελληνικὴ Φιλολογία Ἀθῆναι 1867
- 24) Σαβράμη Εὐαγ. : Ὁ Βησσαρίων Μακρῆς (Ἡπειρ. Χρον. Ε' 1930),
- 25) » » Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἐκκλ. Ἱστορίαν τῶν Ἰωαννίνων (Ἡπειρ.
Χρον. Ζ'. 1932)
- 26) Χρήστου Παναγ. ; «Μεθόδιος Ἀνθρακίτης» Ἰωάννινα 1953
- 27) Χρυσοστόμου Παπα-
δοπούλου : Ἱστορικὸ σημεῖωμα—(Θεολογία Τ. Δ'. σελ. 8—10)
- 28) Παπαγεωργίου Κῶσ. Ἡ παιδεία στὴν Ἡπειρο Κέρκυρα 1950.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Θεωρῶ χρέος νὰ ἐκφράσω κι ἀπ' ἐδῶ τὶς θερμὰς μου εὐχαριστίες πρὸς τὸν δια-
λεχτὸ μου φίλο καὶ συμμαθητὴ Δ)ντὴ δὲ τοῦ Μεσ. Ἀρχεῖου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν
κ. Λεάνδρου Βρανούση, πού μὲ συγκινητικὴ προθυμία, κατὰ πρόσφατη σύντομη ἐπί-
σκεψή μου στὴν Πρωτεύουσα, ἔθεσε στὴ διαθεσὴ μου ἀριθμὸ πηγῶν σπανίων γι αὐτὴ
μου τὴν ἐργασία.

Βελτιστιστα : Ὀκτώβρης—Δεκέμβρης 1962.

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗΣ

Κ. Σ. ΚΩΝΣΤΑ

ΜΙΑ "ΔΙΔΑΧΗ," ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΟΣΜΑ

Ἐκ τῆς Ἡπειρώτικης κώδικας τοῦ 1814

Ι. Γ Ε Ν Ι Κ Α

Ἡ «Διδαχὴ τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ποὺ ἀκολουθεῖ, εἶναι ἀντιγραμμένη τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1955 ἀπὸ Ἡπειρώτικον κώδικα τοῦ «Γεωργίου 1. Πηγὴ τῆς ἀναγνώστου τοῦ ποτὲ Ζήκο(υ) Μπιστρέκη: ἐκ κώμη(ς) Τζεροκοβίστας (,αωιδ'. Ἰουλίου κ')», ποὺ σώζονταν στὸ Μεσολόγγι, στὴ συλλογὴ τοῦ μακαρίτου τῶρα Ἀρχιμανδρίτου Σωφρόνιου Παπακυριακοῦ, Ἱεροκήρυκα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, καὶ ἄγνωστό μας ποῦ μετὰ τὸ θάνατό του (1958†).

Τὸ σχῆμα τοῦ κώδικα: 0,22X0,15 μ. Σελίδες του: 115. Βιβλιοδετημένος καὶ κατάστασή του ἀριστη. Σὲ καλὴ, εὐκολοδιάβαστη γραφῇ, ἀρκετὰ ἀνορθόγραφος ὅμως. Ἡ ὑπαρξὴ του ἐγένετο πλατύτερα γνωστὴ ἀπὸ τοῦ 1953 (κύτ. Ἀρχιμ. Σωφρ. Παπακυριακοῦ: «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχαί, Ἐπιστολαὶ Μαρτύριον», Ἀθῆναι 1953, σελ. 12—13, 17, 174,—Τοῦ ἴδιου: «Συμβολὴ εἰς τὸν βίον τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ», Ἀθῆναι 1953, σελ. 55—56).

Τὰ περιεχόμενά του εἶναι: 1. Διδαχὴ τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ (1814, Ἰουλίου 20) σελ. 46.—2. Τὸ Μαρτύριον τοῦ ἁγιωτάτου καὶ ἱεροδιδασκάλου πατρὸς ἡμῶν Κοσμᾶ (1814, Σεπτεμβρίου 28) σελ. 8.—3. Ἐπιστολὴ περὶ τῆς Ἁγίας Κυριακῆς (1814, Ἰουλίου 20) σελ. 10.—4. Θεία καὶ ἱερὰ διδαχὴ τῆς Κυρίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου (1815, Ἰουλίου 28) σελ. 18.—5. Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀντωνίου τοῦ Μεγάλου περὶ τοῦ μισοκάλου καὶ κακοποιῦ δαίμονος (1815, Αὐγούστου 20) σελ. 12.—Καὶ 6. Νικολάου Κυριακοῦ τοῦ Τζεριζένη σύντομος ἐκθεσις περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὁμιλίας σελ. 18. Ἀπὸ τὴν ὕλη αὐτὴ ἔχει ἐκδοθῆ μονάχα τὸ «Μαρτύριον τοῦ Κοσμᾶ» (κύτ. Σωφρ. Παπακυριακοῦ: «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχαί κτλ.», ὅπ. παρ., σελ. 174—178).

Τὸ κείμενό της ἀποτελεῖ ἄγνωστη παραλλαγὴ γνωστῆς «Διδαχῆς» τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ, ποὺ ἀπὸ διάφορα χειρόγραφα ἔχει πολυτυπωθῆ μάλιστα. α) Ἀπὸ 2. Ἐκδόσεις της χειρόγραφο τοῦ 1795 τῆς μονῆς Μυρτιάς—Τριχωνίας, κωμωμένο ἀπὸ τὸν Ἱερομόναχο Σαμουήλ, δημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸν Παπακυριακοῦ στὰ 1931—1932 στὸ περιοδικὸ τοῦ Ἀγρινίου «Ποιμὴν ὁ Καλός», ἀπ' ὅπου τὴν ξανατύπωσε καὶ στὸ βιβλίον του «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχαί κτλ.», Ἀθῆναι 1953, σελ. 29—58. β) Ἡ αὐτὴ «Διδαχὴ» περιέχεται καὶ σὲ ἁγιορειτικὸν χειρόγραφο τῆς βιβλιοθήκης τοῦ κελιοῦ τοῦ «Ἐσταυρωμένου» τῶν Καρυῶν τοῦ Γέροντος Εὐθύμιου Κρητικοῦ, δημοσιευμένη στὴν Ἁγιορειτικὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Σωτήριου Ν. Σχοινᾶ, στὸ Βόλο. γ) Τυπώθηκε ἀκόμα καὶ στὴν πολὺ ἐλαττωματικὴ ἐκδοσὴ τοῦ Ἀποστολιᾶ (1897), ἀντιγραμμένη ἀπὸ χειρόγραφο

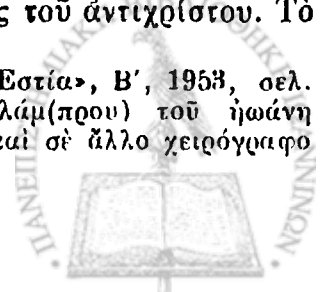

τῆς μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου καὶ ἀντίγραφό της εἶναι καὶ ἡ προηγούμενη ἔκδοσις τοῦ Βόλου. δ) Ἡ ἄλλη ἔκδοσίς της εἶναι ἡ ἐξέδοσις τοῦ πανοσιωτάτου Ἡγουμένου τῆς ἱερᾶς μονῆς Χάλκης Δαμιανοῦ (Ἀθήναι 1864). ε) παραλλαγή της ἀπὸ Ἡπειρώτικο χειρόγραφο τοῦ Παναγιώτη Ζώη ἔχει δημοσιεῖσαι καὶ ὁ Κ. Φωτόπουλος στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» (τόμ. Β; 1963, σελ. 779—788, 929—936, 1041—1045). στ) Τέλος περιέχεται καὶ στὰ βιβλία (α' ἔκδ. Βόλος 1950, σελ. 11—23, β' ἔκδ. Ἀθήναι 1959, σελ. 56—101) τοῦ Ἀρχιμ. Αἰγυουσίνου Καντιώτη, ἀλλὰ σὲ πολὺ διαφορετικὴ συγκρότησις ἀπὸ τὶς προηγούμενες: παραλείψεις, παραλλάγματα, προσθήκας τὶς δίνουν διαφορετικὸ περιεχόμενον. Ἄγνωστο ἀπὸ ποῦ ὁ ἐκδότης πῆρε τὸ κείμενό τους· δήλωσέ του σὲ ὑποσημείωσι τῶν βιβλίων του (σελ. 11 τοῦ πρώτου· σελ. 55 τοῦ δευτέρου) πληροφορεῖ πὼς «αἱ διδαχαὶ τοῦ Ἁγίου δημοσιεύονται, ὅπως ἔχουν εἰς τὰς παλαιότερας ἐκδόσεις», χωρὶς ὅμως καὶ νὰ τὶς μνημονεύῃ (1).

Ἡ ἀνακοινούμενη παραλλαγή ἔχει καὶ αὐτὴ σὲ πολλὰ σημεῖα τὶς παραλείψεις της, τὶς προσδαφαιρέσεις της, ἀνακατατάξεις παραγράφων ὀλοκλήρων κατὰ μιὰ ὀρ-
3. Ἀξία της θότερη ἴσως ἐννοιολογικὴ σειρά, δηλαδὴ εἶναι καὶ σ' αὐτή, ὅπως καὶ στὶς ἄλλες καταγραφάς της, ἀποτυπωμένα ὁ βαθμὸς τῆς πνευματικῆς στάθμης τοῦ καταγραφέα, ἡ ἀπομνημονευτικὴ τοῦ ἱκανότητα, ὁ—συχνὸς—λογιωτατισμὸς του, ἡ γλωσσικὴ τοπικὴ ἐπίδρασις. Μοιάζει κυρίως μὲ τὶς ἀντίστοιχες τοῦ Παπακυριακοῦ καὶ τοῦ Φωτόπουλου, ἡ γλῶσσα της ὅμως εἶναι περισσότερο δημοτικὴ, χρησιμοποιοῖ τύπους τοῦ Ἡπειρώτικου γλωσσικοῦ ἰδιώματος, ὅπως: εἴμεσθεν, φοβούμεσθεν, ἐδεχτήκαταν, ἐβλέπαταν, καλλιώτερος, τὰ ἔργατα, τὰ ἄστρια, τὰ χαϊμένα, τρογύρου, ἡ στρογγυλη, τὰ κίνδυνα, τὸ πᾶσα κακὸ, ἡ στρατά, τὰ σφαγιά, ὁ Κᾶης, οἱ ἐπτωχοί, ὁ ζουρλός, τὸ ἄχαμνό, οἱ ἀργάται. Δίπλα σ' αὐτοὺς ὅμως τύποι λόγιοι, ἂν καὶ σπάνιοι, ὅπως: συνδοεάζοντες, ὑπέμετρος, τεθνεῶτες, ἐνεπαίχθη, γεννοῦν κάποια ὑποψία γιὰ τὴν πιστότητα τῆς ἀπόδοσός της, ἂν καὶ ἡ πολιτογράφησί τους καὶ στὸν πιὸ κοινὸ λόγον εὐκόλα δικαιλογεῖται ἀπὸ τὴν ἐπίδρασι τῆς ἐκκλησιαστικῆς φρασεολογίας, Ἀρχαϊκὴ εἶναι καὶ ἡ συντακτικὴ της διάρθρωσις μὲ τὶς κατὰ παράταξι συχνότατα προτάσεις της.

Δύο, σὰν «ἐκτὸς κειμένου», ἀλλὰ ὄχι τόσο ἄσχετα μ' αὐτή, σημεῖα συνοδεύουν τὴ «Διδαχή». Τὸ πρῶτο, γραμμένο στὸ δεξιὸ περιθώριον καὶ σὲ πλάγια
4. Σημεῖα γραφῆ τῶν στίχων, στὴν 1η σελίδα, λέει: «Ὁ Ἰσαπόστολος πατὴρ ἡμῶν Κοσμᾶς ἦτον πρόδρομος τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, ἢ] «ἀγία ἀποκάλυψις Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, καὶ θέλει τὸν στείλει ὁ Θεὸς εἰς ταῖς «ἡμέραις τοῦ ἀντιχρίστου»] ὡς προφήτην Ἡλίαν νὰ διδάξῃ τὸν λόγον τοῦ ἱεροῦ «Εὐαγγελίου χρόνους—3—ἡμισυ: μῆνας 42». Τὸ δεύτερον, καταχωρισμένον στὸ ἀριστερὸ κάτω περιθώριον τῆς τελευταίας σελίδας (46) τῆς «Διδαχῆς», εἶναι τὸ ἀκόλουθο: «Οὗτος ὁ παρὼν φιλόστοργος ἡμῶν πατήρ καὶ Ἅγιος Κοσμᾶς ἦτον ἀντί- «τυπον τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, ἢ γουν] πρόδρομος, καὶ μᾶς εἶπεν νὰ μὴν καρτεροῦ- «μεν προφήτην Ἡλίαν καὶ καλὰ μᾶς εἶπεν νὰ μετανοήσωμεν,] διὰ τὸ οὐκ οἶδαμεν τὶ «τέξεται ἡ ἐπιούσα, δὲν ἤξεύρομεν πὼς ξημερώνει αὐριον. Ἐξομολογεῖσθε ἀλλή- «λοις] τὰ παραπτώματα ἡμῶν, διὰ τὸ πᾶς ἄνθρωπος, ἀπ' οὗ ἀπεθάνη, τὸ τέλος του «εἶναι. Καὶ ὁ] προφήτης Ἡλίας θέλει ἔλθει ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ ἀντιχρίστου. Τὸ

1. Ἀπὸ ἀνακοίνωσι τοῦ κ. Σαλαμάγκα (περιοδ. «Ἡπειρ. Ἑστία», Β', 1953, σελ. 780—781) ἡ ἴδια «Διδαχή», γραμμένη «παρ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ λάμπ(ρου) τοῦ ἰωάννη παπα, χωρὶν Βατατάδες, ἔτος 1806, μαρτίου 11», ἀναγράφεται καὶ σὲ ἄλλο χειρόγραφο Ἡπειρώτικο, ποὺ κατέχει ὁ φίλος Ἰωαννίτης λόγιος.

« φανερώνει ἡ ἅγια ἀποκάλυψις Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, καὶ ὑπ' αὐτοῦ θέλουν
 « φονευθῆναι οἱ δύο προφῆται, Ἡλίας καὶ Ἐνώχ. εἰς τὴν ἅγιαν πόλιν Ἱερουσα-
 « λὴμ τελειώνοντας τὸν διωρισμένον καιρὸν τὰ θεῖα λόγια, ἤγουν ἔτη :3: | καὶ
 « ἡμῖς, μῆνας 42, καὶ τὰ ἅγια τοὺς σώματα θέλουν μείνει ἄθραπτα 3: ἡμῖς | ἡ-
 « μέραις καὶ θέλει κατέβῃ νεφέλη οὐρανόθεν καὶ φωνὴ λέγουσα: ἀνεβῆτε | ἐδῶ·
 « σᾶς ἐδόξασεν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Τότες θέλουν πέσει τὰ τέκνα τοῦ διαβόλου, μὰ |
 « οὐκ ὠφελοῦνται, αἱ δὲ ἡμέραι τοῦ ἀντιχρίστου κολοβωθήσονται καὶ θέλει φύγει
 « ὁ διάβολος | κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ νὰ τὸν φονεύσῃ καὶ εὐθύς τὰ σκυλιά, σέρ-
 « νοντες αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως | Ἱερουσαλήμ, ὡς καθὼς τὸν Χριστὸν ἔξω τὸν |
 « ἑσταύρωσαν, ἔξω τῆς πόλης ἔπαθε, τὰ δὲ σώματα τῶν προφητῶν οὗτος μέγα θέλει
 « | τὰ καλέσει. (αωιέ: Ἰουλίου 10) (2)».

Γιὰ τὴ συμβολικὴ μεταφορὰ τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ στό πρόσωπο τοῦ προφήτη
 Ἡλία, πού καὶ στόν τίτλο τῆς «Διδαχῆς» καὶ στό βιβλιογραφικὸ σημεῖωμα τοῦ
 τέλους τῆς, καθὼς θὰ ἰδοῦμε, μνημονεύεται, ἀλλὰ καὶ μέσα στή «Διδαχῆ» ἀπὸ
 τὸν ἴδιο τὸν Ἅγιο (σελ. 41—42), ὅπως καὶ στίς Δ', ΣΓ' καὶ Θ', κύτ. Ἀρχιμ.
 Σωφρ. Παπακυριακοῦ: «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχαί... κτλ.» ὅπ. παρ. σελ. 12—
 13, 158—161.

II. Τ Ο Κ Ε Ι Μ Ε Ν Ο Τ Η Σ*

[Σελίς 1] Διδαχῆ τοῦ ἐν μακαρίᾳ | τῇ λήξει Ἁγίου πατὴρ ἡμῶν [Κο-
 σμᾶ, ὅστις ἦν ὁ προφήτης] Ἡλίας ὁ Θεσβίτης, ὅπου ἐκήρυξε
 τὴν | τελευτὴν τοῦ Κόσμου, ἦτοι τὰ τοῦ Ἀντιχρίστου]: Γεώρ-
 γιος ἀνάξιος ἀναγνώστης τοῦ ποτὲ Ζήκο(υ) Μπιστρέκη.
 1814, Ἰουλίου 20.

Ο ΚΥΡΙΟΣ ἡμῶν Ἰησοῦς χριστὸς καὶ Θεός, | ἀδελφοὶ μου, ὁ γλυκύτατός μου
 αὐθέντης | καὶ δεσπότης, ὁ ποιητὴς τῶν Ἀγγέλων καὶ πάσης | κτίσεως νοητῆς καὶ
 αἰσθητῆς, αὐτὸς ἐκαταδέ|χθη καὶ ἐγένε τέλειος ἄνθρωπος ἐκ Πνεύματος | Ἁγίου
 ἀπὸ τὰ καθαρότατα αἵματα τῆς Κυρίας | Δεσπίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρ-
 θένου Μα|ρίας διὰ νὰ μᾶς ἐβγάλῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ δι| (σελ, 2) αβόλου, νὰ μᾶς
 κάμῃ υἱὸς καὶ κληρονόμος τῆς οὐρανόθεν | βασιλείας του νὰ εὐφραινώμεσθαι καὶ
 νὰ χαιρώμε|σθε πάντοτε εἰς τὸν Παράδεισον μαζί μὲ τοὺς Ἀγγέ|λους καὶ νὰ μὴν
 εἴμεσθαι εἰς τὴν κόλασιν μαζί μὲ | τοὺς διαβόλους. Ἐκαμε' καὶ καθὼς ἕνας
 ἄρχοντας ὁ|πού ἔχει ἀμπέλια καὶ χωράφια καὶ βάνει ἀργά|τας νὰ τὰ δουλεύουν,
 ἔττι καὶ ὁ Κύριος, ὡσάν ἕνα | ἀμπέλι ἔχει τὸν κόσμον, καὶ ἐπῆρεν ὡσάν | διὰ ἀρ-
 γάτας τοὺς δώδεκα Ἀποστόλους καὶ τοὺς ἔδωσεν | τὴν χάριν του καὶ τὴν εὐλογίαν
 του καὶ τοὺς ἔστειλεν | εἰς ὅλον τὸν κόσμον· καὶ τοὺς ἐπαράγγειλεν ὁ Κύ|ριος νὰ
 διδάξουν τοὺς ἀνθρώπους, ἀνίσως θέλουν | νὰ ζήσουν καὶ ἐδῶ καλὰ εἰρηνικά, καὶ
 μετὰ ταῦτα | νὰ πηγαίνουν καὶ εἰς τὸν παράδεισον, νὰ χαιρών|ται αἰῶνια καὶ νὰ
 πιστεύουν καὶ νὰ βαπτίζονται εἰς | τὸ ὄνομα κοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ
 Ἁγίου Πνεύμα|τος. Καὶ εἰς ὅποιαν χώραν πηγαίνουν καὶ τοὺς δε|χτοῦν νὰ εὐλο-
 γοῦν τὴν χώραν ἐκείνην καὶ νὰ τὴν ἀγαπᾶ|ζουν, καὶ εἰς ἐκείνην τὴν χώ-
 ραν, ὅπου δὲν τοὺς ἐ|δέχονταν νὰ τινάζουν καὶ τὰ τσαρούχιά τους.

2. Γιὰ τρίτο σημεῖωμα τοῦ κώδικα μὲ σχολικὴ εὐχή, πού μελωδοῦσαν οἱ μαθητὲς
 κατὰ τὴν ἑσπερινὴ ἀπόλυσή τους, γραμμὴν σὲ ξεχωριστὸ φύλλο χάρτου καὶ κολλημένη
 στὴν ἐσωτερικὴ πλευρὰ τοῦ ἀριστεροῦ ἐξώφυλλου, κύτ. Κ. Σ. Κώνστα: «Τὰ Κρυφὰ Σχο-
 λειὰ τῆς σκλαβιάς», περιοδ. «Ἡπειρ. Ἐστία», Δ', 1955, σελ. 213—215.

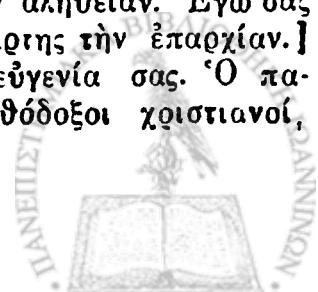
* Ἀποκαθιστᾶμε τὸ κείμενο μονάχα ὀρθογραφικά.

καὶ ἔτι οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι ὡς φρόνιμοι καὶ πιστοὶ δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ μας λαμβάνοντες τὴν χάριν τοῦ Παναγίου Πνεύματος ἔτρεξαν ὡς ἀστρατὴ εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ μετ' ἐκείνην χάριν τὴν ἐλαλοῦσαν ὁ(σελ. 3.)λαὶς ταῖς γλώσσαις τοῦ κόσμου, μετ' ἐκείνην τὴν χάριν [, ἰατρευσαν τυφλοὺς καὶ κωφοὺς καὶ λεπροὺς καὶ δαιμονισμένους, καὶ τὸ μεγαλύτερον, μετ' ὄνομα τοῦ χριστοῦ καὶ νεκροὺς ἀνέσταιναν. Καὶ εἰς ὅποιαν χώραν ἐπήγαιναν καὶ τοὺς ἐδέχονταν τοὺς ἔκαναν χριστιανούς, ἐχειροτονοῦσαν Ἀρχιερεῖς καὶ Ἱερεῖς, ἔκτιζαν ἐκκλησίαις καὶ εὐλογοῦσαν τὴν χώραν ἐκείνην καὶ ἐγένονταν ἕνας ἐπίγειος παράδεισος ὅλος εὐφροσύνη, χαρὰ, κατοικία τῶν Ἀγγέλων, κατοικία τοῦ Χριστοῦ μας. Καὶ εἰς ὅποιαν χώραν, ἐπήγαιναν καὶ δὲν τοὺς ἐδέχονταν ἐτίναζαν καὶ τὰ τσαρούχιά τους καὶ ἔφευγαν καὶ ἔμεινεν εἰς τὴν χώραν ἐκείνην κατάρα καὶ ὄχι εὐλογία, κατοικία τοῦ διαβόλου καὶ ὄχι τοῦ Χριστοῦ μας. Διὰ τοῦτο πρέπον ἦτον καὶ ἐγώ, ἀδελφοί μου, νὰ ἔχω τὴν καρδίαν μου λαθαρὰν, ὡσὰν τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους, νὰ ἔχω ἐκείνην τὴν χάριν τοῦ παναγίου Πνεύματος, νὰ με ἀξιῶσθαι νὰ χύσω καὶ ἐγὼ τὸ αἷμα μου διὰ τὴν ἀγάπην του, καθὼς τὸ ἔχυσεν καὶ αὐτὸς διὰ τὴν ἀγάπην μου. Διὰ τὴν εὐσπλαχνίαν τοῦ Κυρίου μας μετ' ἐδεχτήκατον ὡσὰν Ἀπόστολον καὶ προφήτην τοῦ Χριστοῦ μας. Νὰ εἶχα τὴν καρδίαν μου καθαρὰν καὶ τὴν χάριν ὡσὰν τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους νὰ εὐλογήσω τὴν χώραν σας, μὰ δὲν ἠμπορῶ, διὰ τὴν εἶμαι καὶ ἐγὼ ἁμαρτωλός. Πλὴν ἀποτολμῶ καὶ παρακαλῶ τὸν γυμνάσιόν μου Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ Θεὸν καὶ καθὼς εὐσπλαγχνισθῆ ὁ Κύριος ἡμῶν διὰ μέσου τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἔτι νὰ εὐσπλαγχνισθῆ. Λοιπὸν προσκυνῶ τὸν Χριστὸν μας καὶ τὸν παρακαλῶ νὰ με καθαρῶσθαι ἀπὸ κάθε ἁμαρτίαν ψυχικὰ καὶ σωματικὰ καὶ νὰ με δυναμώσθαι νὰ νικήσω τοὺς τρεῖς μεγάλους ἐχθρούς: τὴν σάρκα, τὸν κόσμον καὶ τὸν διάβολον· καὶ πάλιν τὸν παρακαλῶ διὰ πρεσβειῶν τῆς Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ δι' εὐχῶν τοῦ Πανιερωτάτου ἀρχιερέως καὶ Δεσπότη ἡμῶν καὶ τῶν ἁγίων Ἱερέων νὰ εὐσπλαγχνισθῆ ὁ Κύριος νὰ εὐλογήσθαι τὴν χώραν σας καὶ ὅλα τὰ χωρία τῶν χριστιανῶν νὰ εὐλογήσθαι καὶ τοὺς ἀνδρες καὶ ταῖς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά σας καὶ τὰ πράγματα σας καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σας. Καὶ πρῶτον, ἀδελφοί μου, ἄμποτες νὰ εὐσπλαγχνισθῆ ὁ Κύριος νὰ συγχωρήσθαι ταῖς ἁμαρτίαις σας καὶ νὰ φυτεύσθαι καὶ νὰ ριζώσθαι εἰς τὴν καρδίαν σας τὴν θεομὴν πίστιν, τὴν ὀρθὴν ἐξομολόγησιν, τὴν ἀγάπην, τὴν ὁμόνοιαν καὶ νὰ σᾶς ἀξιῶσθαι νὰ ἀπεράσθαι καὶ ἐδῶ καλὰ καὶ εἰρηνικὰ καὶ νὰ πηγαίνητε καὶ εἰς τὸν παράδεισον νὰ δοξάζητε τὴν παναγίαν Τριάδα.

Πρέπον καὶ εὐλογον εἶναι, ἀδελφοί μου, ὅταν ἕνας διδάσκαλος θέλῃ νὰ διδάξῃ, νὰ ἐξετάξῃ τι ἀκροατὰς ἔχει καὶ οἱ ἀκροαταὶ νὰ ἐξετάξουν τὸν διδάσκαλον εἰ διδάσκαλος εἶναι. Καὶ ἐγώ, χριστιανοί μου, εἰς αὐτὸν τὸν τόπον τὸν ἀποστολικὸν διὰ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Κυρίου μας ἐξέταξα πρῶτον διὰ λόγου σας πῶς μετ' τὴν χάριν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ δὲν εἴστε Ἕλληνες, (*) δὲν εἴστε ἀσεβεῖς ἀπιστοί, ἀλλὰ ἐβεβαιώθηκα πῶς εἴστε εὐσεβεῖς ὀρθόδοξοι χριστιανοί, πιστεύετε καὶ εἴστε βαπτισμένοι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ εἴστε τέκνα καὶ θυγατέρας τοῦ Χριστοῦ μας καὶ ὄχι μόνον δὲν εἶμαι ἀξιὸς νὰ σᾶς διδάξω, ἀλλὰ μῆτε τὰ ποδάρια νὰ σᾶς πλύνω, διὰ τὸν ὅτι κάθε ἕνας ἀπὸ λόγου σας εἶναι τιμιώτερος ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον. Πρέπει καὶ ἡ εὐγενία σας νὰ ἠξεύρητε διὰ λόγου μου· τὸ ἠξεύρω πῶς ἄλλοι σᾶς λέγουν ἄλλα καὶ ἄλλοι ἄλλα, μονάχα μάθετε τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν. Ἐγὼ σᾶς λέγω ἡ πατρίδα μου εἶναι ἀπὸ τὸ Ἀπόκουρον, ἀπὸ τοῦ Ἄρτης τὴν ἐπαρχίαν. Εἶμαι καὶ ἐγὼ ἀπὸ πατέρα καὶ ἀπὸ μητέρα, καθὼς καὶ ἡ εὐγενία σας. Ὁ πατέρας μου καὶ ἡ μητέρα μου, τὸ γένος μου ὅλον εὐσεβεῖς ὀρθόδοξοι χριστιανοί,

* Οἱ πρὶν Χριστοῦ Ἕλληνες, εἰδωολάτρεις.

καὶ εἶμαι ἁμαρτωλὸς χειρότερος ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον, εἶμαι ὅμως δουλὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ καὶ ὄχι πὼς εἶμαι ἄξιος νὰ εἶμαι τοῦ Χριστοῦ μου, ἀλλὰ ὁ Χριστὸς μου ἐκαταδέχτηκε διὰ τὴ εὐσπλαχνίαν (σελ. 6) τοῦ τὸν Χριστὸν, λοιπόν, ἀδελφοί μου, δοξάζω, πιστεύω καὶ προσκυνῶ. Ἀδελφοί χριστιανοί, θέλω νὰ σᾶς φανερώσω τὴν αἰτίαν, ὅπου ἐβῆκα καὶ περιπατῶ εἰς τὸν κόσμον. Σιμὰ εἰς τὰ ἄπειρα χαρίσματα, ὁ τοῦ μᾶς ἐχάρισεν ὁ Θεός, μὲ ἀξίωσεν ὁ Θεός καὶ ἐμένα τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ ἔμαθα καὶ ἐγὼ πεντέξη γράμματα, ἔγινα καὶ ἱερεὺς ἀνάξιος, ἔγινα καὶ καλόγηρος, ἐπῆγα καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ἐκλαιγα ταῖς ἁμαρτίαις μου—17— δέκα ἐπτὰ χρόνους. Διαβάζοντας τὸ Ἅγιον Εὐαγγέλιον ἤυρα πολλὰ καὶ διάφορα νοήματα μέσα καὶ ἀνάμεσα ἤυρα καὶ ἐτοῦτον τὸν λόγον, ὅπου λέγει ὁ Χριστὸς μου πὼς ὅποιος ἄνθρωπος φροντίζει διὰ λόγου του καὶ δὲν φροντίζει διὰ τοὺς ἀδελφούς του ἐκεῖνος θέλει νὰ κολασθῆ. Ἀκούοντας καὶ ἐγὼ ἐτοῦτον τὸν λόγον, ὅπου λέγει ὁ Χριστὸς μου, μὲ ἐτρωγε μέσα εἰς τὴν καρδίαν, ὡσὰν τὸ ξύλο ὅπου τὸ τρώγει τὸ σαράκι, καὶ τόσους χρόνους καὶ ἐγὼ τί νὰ κάμω; Στοχαζόμενος τὴν ἀμάθειάν μου ἐσυμβουλευτήκα καὶ εἰς πνευματικούς πατέρας καὶ Ἀρχιερεῖς καὶ Ἱερεῖς καὶ εἰς Πατριάρχας, ἐφανέρωσα τὸν λογισμόν μου καὶ ὅλοι μὲ ἐπαρεκίνησαν λέγοντες τέτοιον ἔργον καλὸν καὶ ἅγιον, καὶ μάλιστα παρακινούμενος καὶ ἀπὸ τὸν Πανιερώτατον Πατριάρχην Κύρ-Σωφρόνιον, ὅπου εὐρί (σελ. 7) σκεταί σήμερον, καὶ λαμβάνοντας τὰς ἀγίας του εὐχὰς ἐβῆκα καὶ περιπατῶ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ ἀνίσως καὶ ἦτον δυνατόν νὰ ἀνέβω εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ νὰ φωνάξω μὲ μίαν μεγάλην φωνὴν νὰ κηρύξω εἰς ὅλον τὸν κόσμον πὼς ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ Υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἤθελα νὰ κάμω αὐτὸ τὸ μεγάλο· μὰ κάμνω ἐτοῦτο τὸ παραμικρὸν καὶ περιπατῶ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ διδάσκω τοὺς ἀδελφούς μου. Λοιπόν, χριστιανοί, σᾶς ἐφανέρωσα τὸν λογισμόν μου καὶ δὲν εἶναι χρεῖα νὰ μάθετε ἀπὸ ἄλλους. Πρέπον καὶ εὐλογον εἶναι, ἀδελφοί μου, ὅταν ἓνας εἶναι διδάσκαλος καὶ θέλῃ νὰ διδάξῃ, νὰ ἀρχίσῃ τὴν διδασκαλίαν του ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ὅταν τὴν τελιώνῃ, νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεόν.

Ο ΚΥΡΙΟΣ καὶ πανόγαθος καὶ πολυβλεὸς Θεὸς εἶναι ἓνας καὶ ὅποιος λέγει πὼς εἶναι πολλοὶ Θεοὶ ἐκεῖνος εἶναι διάβολος. Εἶναι δὲ ὁ Θεὸς Τριάς, Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, μία φύσις, μία δόξα, μία βσιλεία· ἓνας Θεὸς εἶναι ἀκατάληπτος, ἀνερμήνευτος, ἀπερίγραπτος, παντοδύναμος, ὅλος φῶς, ὅλος χαρὰ, ὅλος εὐφροσύνη καὶ εὐσπλαχνία, ὅλος ἀγάπη. Δὲν ἔχομεν κα (σελ. 8) νένα πρᾶγμα νὰ παρομοιάσωμεν αὐτὴν τὴν παναγίαν Τριάδα, ἐπειδὴ καὶ δὲν εὐρίσκειται εἰς τὸν κόσμον ἄλλη παρομοία. Ἀμή, διὰ νὰ λάβῃ παραμικρὰν βοήθειαν ὁ νοῦς μας νὰ καταλάβωμεν ὀλίγον καὶ μᾶς φέρουν μερικὰ παραδείγματα οἱ θεολόγοι τῆς ἐκκλησίας μας· μὰ σιμὰ ἢ ἀνάμεσα εἰς τὰ ἄλλα μᾶς φέρουν καὶ τὸν ἥλιον. Ὁ ἥλιος, ἀδελφοί μου, βλέπομεν ὅλοι πὼς εἶναι ἓνας, ὁμοίως καὶ ὁ Θεὸς ἓνας εἶναι. Καὶ καθὼς ἐτοῦτος ὁ ἥλιος φωτίζει ἐτοῦτον τὸν αἰσθητὸν κόσμον, ἔτσι ὁ Θεὸς ἢ Ἅγία Τριάς φωτίζει καὶ τὸν αἰσθητὸν καὶ τὸν νοητὸν κόσμον, ἡγουν τὴν ψυχὴν μας. Εἴπαμεν ἀδελφοί μου, πὼς ὁ ἥλιος εἶναι ἓνας, μὰ ἔχει καὶ τρία μάζι του: ἔχει τὸν δίσκον, ὅπου κατοικεῖ· ἔχει ἀκτῖνας, ὅπου ἔρχονται εἰς τὰ ὀμμάτια μας, ὡσὰν γραμμαῖς, ὡσὰν κλωσταῖς· ἀκόμη καὶ φῶς, ὅπου ἔξαπλώνει εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Μὲ τὸν ἥλιον ὁμοιάζομεν τὸν Ἀναρχον Πατέρα καὶ Θεόν μας, μὲ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου ὁμοιάζομεν τὸν Μονογενῆ Υἱόν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ μὲ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ὁμοιάζομεν τὸ Πανάγιον Πνεῦμα. Εἶναι καὶ ἄλλος τρόπος καλλιώτερος νὰ καταλάβωμεν αὐτὴν τὴν Παναγίαν Τριάδα· ὅμως πρέπει (σελ. 9) πρῶτα νὰ ἀφήσωμεν τὰ κακὰ καὶ ταῖς ἁμαρτίαις μας, νὰ ἐξομολογηθῶμεν καθαρὰ καὶ νὰ κοινωνήσωμεν τὰ Ἀχραντα Μυστήρια

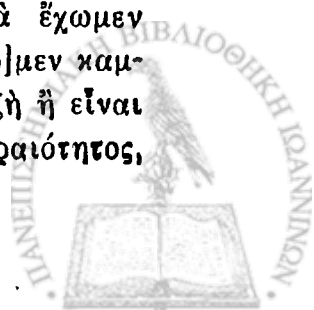
μὲ μέγαν φόβον] καὶ τρόμον καὶ μὲ εὐλάβειαν καὶ τότε νὰ μᾶς φωτίσῃ] τὸν νοῦν ἢ χάρις τοῦ Παναγίου Πνεύματος διὰ νὰ ἡμ|πορέσωμεν νὰ τὴν καταλάβωμεν αὐτὴν τὴν πανα|γίαν Τριάδα. Ὅσοι δὲ λέγονται Θεοὶ ἔξω ἀπὸ αὐτὴν] εἶναι δαίμονες. Ὅχι μόνον ἔμεῖς πιστεύομεν καὶ δοξάζομεν καὶ προσκυνοῦμεν αὐτὴν τὴν πανα|γίαν Τριάδα, ἀλλὰ ὡσὰν τ' ἄστρια τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὸν ἄμ|μον τῆς θαλάσσης Ἄγγελοι, Ἀρχάγγελοι καὶ πάντα] τὰ τάγματα τοῦ οὐρανοῦ ἀκαταπαύστως ἡμέραν] καὶ νύκτα ὑμνοῦν καὶ προσκυνοῦν καὶ δοξάζουν] αὐτὴν τὴν παναγίαν Τριάδα. Πάλιν ὡσὰν τὰ ἄστρι|α τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὸν ἄμμον τῆς θαλάσσης ἄνδρες] καὶ γυναῖκες ἔχυσαν τὸ αἷμα τους διὰ τὴν ἀγάπην] τῆς Ἁγίας Τριάδος, καὶ ἐπῆγαν νὰ χαίρωνται καὶ νὰ] εὐφραίνωνται πάντοτε εἰς τὸν παράδεισον. Ὡ|σὰν τὰ ἄστρια τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὸν ἄμμον τῆς θαλάσσης ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες ἀρνήθη|καν τὸν] κόσμον καὶ ἐπῆγαν εἰς τοὺς ἐρήμους καὶ ἀσκή|τευαν εἰς ὅλην τους τὴν ζωὴν διὰ τὴν ἀγάπην τῆς] Ἁγίας Τριάδος καὶ ἐκέρδισαν τὸν παράδεισον] νὰ χαίρωνται πάντοτε. Ὡσὰν τὰ ἄστρια τοῦ οὐρανοῦ,] (σελ. 10) τὸν ἄμμον τῆς θαλάσσης ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἔζη|σαν μέσα εἰς τὸν κόσμον μὲ σωφροσύνην καὶ] μὲ παρθενίαν καὶ μὲ νηστείας καὶ μὲ προσευχαῖς] καὶ μὲ ἐλεημοσύνην καὶ μὲ καλὰ ἔργα] διὰ τὴν ἀγάπην τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ ἀπέρασαν] καὶ ἔδω καλὰ καὶ εἰρηνικά καὶ ἐπῆγαν καὶ εἰς τὸν παράδεισον νὰ χαίρωνται πάντοτε. Καὶ δὲν εὐ|ρίσκει]ται τόπος πουθενά, ὡσὰν τοῦ ψύλλου τὸ μάτι, ὅπου νὰ λείπῃ ὁ Θεός. Καὶ πρέπει ἡμεῖς, ἀδελφοί μου, ὅταν κάμνωμεν καμμίαν ἁμαρτίαν,] νὰ στοχαζώμεσθαι πὼς ὁ Θεός εἶναι παρὼν καὶ εἶναι] πανταχοῦ εἰς τὸν νοῦν μας καὶ εἰς τὴν καρδίαν μας] καὶ βλέπει, ὅσα κάνομεν, καὶ ἐγνωρίζει ἀκόμη ὅσα] νοοῦμεν· νὰ ἐντρεπώμεθα καὶ ἀπὸ τοὺς Ἁγίους Ἀγγέλους, μάλιστα ἀπὸ τὸν Ἄγγελον τὸν φύλακά μας.] Ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοὺς Ἁγίους νὰ ἐντρεπώμε]θα καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μας, καθὼς ἐντρεπόμεθα] ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀπὸ ἓνα παραμικρὸν] παιδί.

Ὁ πανάγαθος καὶ πολυέλεος Θεός, ἀδελ]φοί μου, ἔχει πολλὰ καὶ διάφορα ὀνόματα. Λέγεται] καὶ φῶς καὶ ζωὴ καὶ ἀνάστασις καὶ σιράτα. Ὅμως] τὸ κύριον καὶ καθολικὸν ὄνομά του εἶναι καὶ λέ]γεται ἀγάπη. Λοιπὸν πρέπει καὶ ἡμεῖς, ἂν θέλω]μεν νὰ λέγωμεν τὸν Θεὸν πατέρα, πρέπει νὰ ἔχω] (σελ. 11) μεν αὐταῖς ταῖς δύο ἀγάπαις: μιὰ ἀγάπη εἰς] τὸν Θεὸν καὶ ἄλλην εἰς τοὺς ἀδελφούς μας τοὺς χρι]στιανούς. Φυσικόν μας εἶναι νὰ ταῖς ἔχωμεν] αὐταῖς ταῖς δύο ἀγάπαις, παρὰ φύσιν εἶναι] νὰ μὴν ταῖς ἔχωμεν. Καὶ καθὼς ἓνα χελιδό]νι χρειάζεται δύο πτέρυγας διὰ νὰ ἀπετάῃ εἰς] τὸν ἀέρα, ἔτσι καὶ ἡμεῖς χρειαζόμεσθαι αὐταῖς] ταῖς δύο ἀγάπαις, διατὶ χωρὶς αὐταῖς ἀδύνα]τον εἶναι νὰ σωθῶμεν. Καὶ πρῶτον πρέπει νὰ] ἀγαπῶμεν τὸν Θεὸν, διατὶ αὐτὸς μᾶς ἐχάρισεν] τόσα ἀγαθὰ, τόσην γῆν μεγάλην καὶ εὐρύχω]ρον ἔδω πρόσκαιρα νὰ κατοικῶμεν, τόσαις χι]λιάδες χορτάρια, φυτὰ, βρύσαις, ποτάμια, πηγὰδια, θάλασσαν, ὄψαρια, ἀέραν, ἡμέραν, νύ]κταν, οὐρανό, ἥλιον, φεγγάρι, ἄστρια, ὅλα] αὐτὰ, ἀδελφοί μου, διὰ ποῖον τὰ ἔκαμεν; Διὰ] ἡμᾶς τὰ ἔδωσεν. Μᾶς ἔκαμεν ἀνθρώπους καὶ] δὲν μᾶς ἔκαμεν ζῶα μᾶς ἔκαμεν ἀνθρώ]πους εὐσεβεῖς, χριστιανούς καὶ ὄχι ἀσεβεῖς αἰ]ρετικούς, καὶ μ' ὅλον ὅπου ἁμαρτάνομεν χι]λιάδαις φοραῖς τὴν ὄραν εὐσπλαγχνίζεται] καὶ δὲν μᾶς θανατώνει νὰ μᾶς βάλῃ εἰς τὴν] κόλασιν, ἀλλὰ καρτερεῖ τὴν μετάνοιάν μας] πότε νὰ ἀφήσωμεν τὰ κακὰ μας νὰ κάνωμεν] (σελ. 12) καλὰ νὰ μᾶς βάλῃ εἰς τὸν παράδεισον. Τώρα τέ]τοιον γλυκύτατον δὲν πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ τὸν] ἀγαπῶμεν καὶ ἂν τύχη καὶ ἀνάγκη νὰ χύσωμεν] καὶ τὸ αἷμα μας χιλιάδαις φοραῖς διὰ τὴν ἀγά]πην του καδιδιὰ τὴν πίστιν του, καθὼς καὶ ἐκεῖ]νος τὸ ἔχυσεν διὰ τὴν ἀγάπην μας, καὶ νὰ ἀγα]πῶμεν τοὺς ἐχθρούς μας, ὅτι εἴμεσθαι μιᾶς φύ]σεως, ἔχομεν μίαν πίστιν, ἓνα βάπτισμα, τὰ] Ἄχραντα Μυστήρια μεταλαμβάνομεν, ἓνα] Κύριον προσκυνοῦμεν, ἓνα παράδεισον ἐλπίζομεν νὰ ἀπολαύσωμεν; Καλότυχος ἐκεῖνος] ὁ ἄνθρωπος, ὅπου ἔβαλεν αὐταῖς ταῖς δύο ἀγά]παις καὶ ἄλλοίμονον ἀπὸ ἐκεῖνον, ὅπου δὲν ταῖς

] ἔβαλεν αὐταῖς ταῖς δύο ἀγάπαις, διατι ὅποιος] ἔχει αὐταῖς ταῖς δύο ἀγάπαις ἔχει τὸν Θεὸν] μέσα εἰς τὴν καρδίαν του, ἔχει πάντα τὰ καλὰ καὶ ἁμαρτίαις δὲν ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ· καὶ] ὅποιος δὲν ταῖς ἔχει αὐταῖς ταῖς δύο ἀγάπαις] ἔχει τὸν διάβολον μέσα του, ἔχει πάντα τὰ] κακὰ καὶ ὅλαις ταῖς ἁμαρτίαις ταῖς κάμνει.

Ὁ Θεὸς, ἀδελφοί μου, δὲν χρειάζεται τίποτας ἀπὸ λόγου μας, μόνον αὐταῖς ταῖς δύο ἀγάπαις] πάντοτες. Μὲ αὐταῖς οἱ Ἅγιοι Προφῆται καὶ Ἀπόστολοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἐκέρδισαν τὸν παράδεισον.] (σελ. 13) Πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ ἀγαπῶμεν τὸν ἀδελφὸν μας, διατι τὸν ἠγάπησεν καὶ ὁ Χριστὸς τόσον ὅπου ἔχυσεν] τὸ πανάγιον αἷμα του διὰ τὴν ἀγάπην του, καὶ ἡμεῖς] ποῖον πρέπει νὰ ἀγαπῶμεν; τὸν διάβολον; Καὶ] πῶς νὰ τὸν ἀγαπῶμεν, ὅπου αὐτὸς μᾶς ἔβγαλεν] ἀπὸ τὸν παράδεισον καὶ μᾶς ἤφθρεν εἰς ἐτοῦτον] τὸν καταραμένον κόσμον καὶ παθαίνομεν τὰ] κακὰ καὶ ὄχι προαίρεσιν; Ὁ διάβολος αὐ]τήν, τὴν ὄραν, ὅπου ἂν ἡμποροῦσεν νὰ μᾶς θανα]τώσῃ ὅλους νὰ μᾶς βάλῃ εἰς τὴν κόλασιν; Ὅμως]δὲν ἀφήνει ὁ Θεός. Χιλιάδαις, χιλιάδαις φοραῖς] ἂν κάμωμεν νησιτείας καὶ προσευχαῖς καὶ ἐλεημο]σύναις καὶ ἔργατα καλὰ καὶ ὕστερον νὰ χύσω]μεν καὶ τὸ αἷμα μας διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ χριστοῦ] μας, ἀνίσως καὶ δὲν ἔχωμεν αὐταῖς ταῖς δύο ἀ]γάπαις, ἀμὴ ἔχομεν μῖσος καὶ ἔχομεν ἔχθραν] εἰς τοὺς ἀδελφούς μας, ὅλα ἐκεῖνα τοῦ διαβόλου] εἶναι καὶ εἰς τὴν κόλασιν πηγαίνομεν. Καλὰ, θέ]λετε μοῦ εἰπῆ, μήτε ἐκεῖνον τὸ ὀλίγον μῖσος καὶ] ἔχθραν, ὅπου ἔχομεν εἰς τοὺς ἀδελφούς μας, ἔχον]τας τόσα καλὰ καμωμένα, εἰς τὴν κόλασιν πα]γαίνομεν; Ναί, λέγω χριστιανοί μου, ἡ ἔχθρα εἰ]ναι φαρμάκι τοῦ διαβόλου καὶ ὅλα τὰ καλὰ, ὅπου] κάμνομεν, ὅλα χαῖμένα εἶναι. Καὶ καθὼς βρά] (σελ. 14.) νομεν εἰς ἓνα σκαφίδι καὶ ἀλεύριον καὶ ὀλίγον προ]ζύμι, ἔτσι εἶναι ἡ ἔχθρα. Ὅλα τὰ καλὰ, ὅπου κάμνομεν, τὰ γυρίζει καὶ τὰ κάνει φαρμάκι τοῦ δι]αβόλου.

Ἡ Ἁγία Τριάς ὁ Θεός, ἀδελφοί μου, ἔκα]μεν πρῶτον δέκα τάγματα Ἁγγέλους. Οἱ Ἅγγελοι]εἶναι πνεύματα ἄϋλα, πύρινα, καθὼς εἶναι] ἡ ψυχὴ μας. Διατι τοὺς ἔκαμεν διὰ νὰ χαίρων]ται; Ποῖος ἐπαρεκίνησεν τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἔκα]μεν; Ἡ εὐσπλαγχνία του. Ἀνίσως θέλομεν καὶ ἡμεῖς] νὰ λέγωμεν τὸν Θεὸν πατέρα, πρέπει νὰ εἴμε]σθεν εὐσπλαγχνικοί, νὰ κάνωμεν τοὺς ἀδελφούς] μας νὰ χαίρωνται καὶ τότες νὰ λέγωμεν τὸν Θεὸν] πατέρα. Πρέπει καὶ εἴμεσθεν. Εἰ δὲ καὶ εἴμε]σθεν ἄσπλαγχνοι, σκληροκάρδιοι καὶ κάν]ομεν τοὺς ἀδελφούς μας καὶ πικραίνονται,] ὅπου τοὺς βάνομεν τὸν θάνατον εἰς τὴν καρ]δίαν τους, δὲν πρέπει νὰ λέγωμεν τὸν Θεὸν] πατέρα, ἀλλὰ τὸν διάβολον. Τώρα ποῖον θέλε]τε νὰ λέγωμεν πατέρα: τὸν Θεὸν ἢ τὸν δι]άβολον; Τὸν Θεόν. Ἐτσι λέγομεν ὅλοι μας καὶ καλὰ τὸ] λέγομεν, ὁ Θεὸς χρειάζεται στρώμα νὰ κα]θήσῃ. Τί εἶναι τὸ στρώμα; Ἡ ἀγάπη. Πρέπει καὶ] ἡμεῖς νὰ ἔχωμεν τὴν ἀγάπην εἰς τὸν Θεὸν καὶ] εἰς τοὺς ἀδελφούς μας καὶ τότες νὰ κατοικήσῃ] (σελ. 15) ὁ Θεὸς εἰς τὴν καρδίαν μας. Καὶ ἔτσι τὸ πρῶτον] τάγμα, ἀδελφοί μου, ἀπὸ τοὺς Ἁγγέλλους, ὅπου προ]εῖπαμεν, βλέποντας τὴν ἄπειρον δόξαν, ὅπου] ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Θεόν, ὑπερηφανεύθη καὶ ἐζή]τησεν νὰ δοξασθῆ ἴσια μὲ τὸν Θεόν. Καὶ ἀπὸ] Ἁγγελοι φωτενοί, ὅπου ἦτον, ἔγιναν δαί]μονες] σκοτινοὶ καὶ πολέμοι τῶν ἀνθρώπων καὶ ἔχουν] νὰ καίωνται πάντοτες εἰς τὴν κόλασιν. Τὰ ἄλλα τὰ ἑννέα τάγματα ἐταπεινώθησαν καὶ] ἔπεσαν καὶ ἐπροσκύνησαν τὴν παναγίαν] Τριάδα καὶ ἐκάθησαν εἰς τὸν θρόνον τους νὰ χαί]ρωνται. Πάντοτες ἀκούομεν, ἀδελφοί μου τί κακὸν πρᾶγμα εἶναι ἡ ὑπερηφάνεια. Ναί, ἡ ὑπερηφάνεια ἐγκρέμισεν τοὺς δαίμο]νας ἀπὸ τὴν ἀγγελικὴν τους δόξαν καὶ πὼς ἡ τα]πεινῶσις ἐκράτησεν τοὺς Ἁγγέλους εἰς τὸν οὐ]ρανόν. Διὰ τοῦτο, ἀδελφοί μου, ὅσον νὰ ἡμπορῶμεν,] νὰ φεύγωμεν τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ νὰ ἔχωμεν τὴν ταπεινῶσιν, διατι εἶναι ἀγγελικὴ. Καὶ βλέπομεν φανερά, ὅταν ἰδῶ]μεν καμμίαν γυναῖκα νὰ εἶναι ταπεινὴ, ἐὰν] καὶ ἄσκημη εἶναι ἢ κουλὴ ἢ κουτζὴ ἢ εἶναι] ἔσχισμένα τὰ φορέματά της καὶ ὅλως εἰπεῖν] μὴν ἔχουσιν εἶδος ὠραιότητος,

καὶ ἔχει πάντοτες] (σελ. 16.) τὴν ταπεινώσιν καὶ τὴν ἀτροπὴν καὶ ἔχει τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, μᾶς φαίνεται ὡσάν ἄγγελος, μᾶς] φαίνεται νὰ σχίσωμεν τὴν καρδίαν μας νὰ] τὴν βάλωμεν μέσα. Ὅμως πάλιν βίεπομεν] μίαν γυναῖκα καὶ ἔχει πολλῆς τιμῆς φορέματα καὶ λάμπει ὡσάν τὸν ἥλιον, ἀμὴ εἶναι ἀ]διάντροπη, ξέσκεπη, φαίνονται τὰ μαλλιά της, τὸ στήθι της καὶ εἶναι περίφανη, μᾶς φαίνεται ὡ]σαν διάβολος ἢ γυρίζομεν τὸ πρόσωπόν μας νὰ] τὴν βλέπωμεν; Διὰ τοῦτο, χριστιανοὶ μου, νὰ συμβουλευέτε] ταῖς γυναῖκες σας, ὡσάν ὁποῦ εἶσθε κεφαλὴ] τῆς γυναικός, νὰ μὴν περιπατοῦν ἄσκεπες, ἀλλά, ἀδελφαῖς, νὰ σκεπάξεσθε εὐμορφα, κατὰ] τὸ πένθιμον τῶν ἀνθρώπων σιμά, νὰ εἶσθε] παρὰ Θεοῦ εὐλογημέναις καὶ παρὰ ἀνθρώπων] ἐπαινεμέναις, νὰ ἔχετε τὸν Θεὸν πάντοτες] εἰς τὴν συνοδείαν σας καὶ σωφροσύνην μὲ λόγου] σας. Καὶ ὅταν μιὰ γυναῖκα περπατεῖ ξέσκε]πη, φανερώνει πὼς δὲν εἶναι εὐχαριστημένη ἀ]πὸ τὸν ἄνδρα της· καὶ ὅταν πάλιν σκεπάζεται] (σελ. 17.) φανερώνει καὶ λέγει: ἄς εἶναι δοξασμένος ὁ Θεὸς] ὁποῦ μου ἐχάρισεν τὸν ἄνδρα μου. Ἄκόμη καὶ οἱ] ἄνδρες νὰ φεύγετε ταῖς ξέναις γυναῖκαις,] καθὼς φεύγει τὸ φίδι. Ὅμοίως καὶ σύ, γυναῖκα, φεῦ]γε τὸν ξένον ἄνδρα, ὡσάν φεύγεις ἀπὸ τὴν φωτιάν.] Ἄκόμη οἱ ἄνδρες νὰ προσέχετε νὰ μὴν κοιτάξε]τε ταῖς γυναῖκαις σας μὲ ἄγριον βλέμμα πὼς] δὲν κάνουν παιδιὰ, ὅτι δὲν πταίγει αὐτὴ, ἀλλὰ] ἔτσι εἶναι θέλημα Θεοῦ. Νὰ μὴν κάνετε, ὡσάν] ἕνας τρελλὸς, ὁποῦ ἐχώρισεν τὴν γυναῖκα του,] διατι δὲν ἔκανεν παιδιὰ, καὶ ἐπῆρην ἄλλη καὶ] ἔκαμεν τὸ θέλημα τοῦ διαβόλου καὶ ἐκολάστηκεν] ὁ ἀνόητος, ὁ ἄνομος. Ὁ νόμος, ἀδελφοί μου, προ]στάζει νὰ μὴ χωρίζωνται τὰ ἀνδρόγυνα, εἰμὴ] ἐκ συνεργίας τοῦ διαβόλου καὶ ξεπέση εἰς πορ]νεϊάν, εἰ δὲ ἄλλος τρόπος δὲν τοὺς χωρίζει καὶ] ὅποιος ἀφήνει τὴν γυναῖκα του καὶ παίρνει ἄλλην] ἔχει νὰ κριθῆ ὡς μοιχὸς καὶ ἐνεξεταζόμενος] καὶ περισσότερον ἔχει νὰ κριθῆ καὶ ἀπὸ τὸν πόρ]νον. Καὶ διὰ τοῦτο, ἀδελφοί μου, προσέχετε νὰ μὴ] κάμετέ τινας παρόμοιον ἔργον, διατι εἶναι ἄμαρ]τία μεγάλη. Καὶ νὰ φυλάγεσθε, τέκνα μου, νὰ μὴ] σμίγεσθε ταῖς Κυριακαῖς, ὄλαις ταῖς ἑορταῖς τοῦ] χρόνου, ἀκόμη ταῖς Τετράδαις καὶ ταῖς Παρασκευαῖς] (σελ. 18) τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ὁποῦ αὐταῖς] ταῖς ἁγίαις ἡμέραις μᾶς προστάζει ὁ Χριστὸς μας νὰ] ταῖς φυλάττωμεν ὅτι εἶναι ἐδικαῖς του νὰ τὸν δο]ξάζωμεν ἐδῶ πρόσκαιρα εἰς ἐτοῦτον τὸν κόσμον] καὶ αὐτὸς πάλιν νὰ μᾶς ἀνταποδώσῃ τὴν οὐ]ράνιον βασιλείαν νὰ τὸν ὑμνῶμεν ἀκατα]παύστως μαζὶ μὲ τοὺς ἁγίους Ἄγγελους. Καὶ ὅταν] σμίγεσθε, τέκνα μου, ὄχι μὲ λογισμὸν πορνικόν,] ἀλλὰ νὰ πληρώσετε τὴν οὐράνιον παραγγελίαν,] τὸ: αὐξάνεσθαι καὶ πληθύνεσθαι ὡς τὸν ἄμμον] τῆς θαλάσσης διὰ νὰ δώσετε δῶρον εἰς τὸν δοτῆ]ρα πάντων τῶν ἀγαθῶν. Καθὼς τὰ τέκνα τοῦ προ]πάτορος μας Ἀδὰμ Ἄβελ καὶ Κάης, ὁποῦ ἐ]πρόσφεραν τὴν θυσίαν ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν χει]ρῶν τους, καὶ ὁ Ἄβελ, ἀδελφοί μου, ὡσάν ὁποῦ ἦτον] ἄκακος ἐπήγαιναν οἱ θυσίαις, ἤγον] ἡ φλόγα τοῦ πυρός, ἴσια εἰς τὸν Θεὸν μὲ τὸ νὰ] ἐφύλαττεν τὰς προσταγὰς τοῦ Θεοῦ, τοιαύτης λο]γῆς καὶ ἡ εὐγενία σας, ὅταν ἔχετε τὸν φόβον τοῦ] Θεοῦ εἰς τὴν καρδίαν σας θέλουν γενῆ τὰ τέ]κνα σας ἀρεστὰ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ θέλετε νὰ τὰ] ἔχετε εἰς τὸν παράδεισον νὰ εὐφραίνεσθε] αἰω]νίως. Καὶ ὅταν ἀκούωμεν διάβολον, αὐτὸς] εἶναι ἐκεῖνος, ὁποῦ ἦτον πρῶτος Ἄγ]γελος· αὐ] (σελ. 19.) τὸς εἶναι ἐκεῖνος, ὁποῦ παρακινάγει τοὺς ἀνθρώ]πους καὶ κλέπτουν, νὰ φονεύουν, νὰ πορνεύουν καὶ] νὰ κάνουν ὅλα τὰ κακά, ὅπου κάνουν οἱ ἀνθρω]ποι· αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος, ὁποῦ ταραζει μερι]κοὺς ἀνθρώπους καὶ σεληνιά]ζονται. Ἄμὴ ἄς] ἔχη δόξαν ὁ Θεός, ὁποῦ μᾶς ἐχάρισεν] τρία δυνατὰ ἄματα διὰ νὰ τὸν πολεμῶμεν:] νησιεῖαν λέγω καὶ προσευχὴν καὶ ἐξομολό]γησιν. Μὲ αὐτὰ κατακαίεται καὶ φεύγει ὁ δι]άβολος. Αὐτὶ μου ἐχάρισεν ὁ Θεός, αὐτὰ] σᾶς δίδω καὶ ἐγώ. Νὰ προσέχετε, ἀδελφοί] μου, ποτὲ ἀφορισμὸν νὰ μὴν κάνετε διὰ χί]λια πουργιά, διατι θέλει νὰ εἰπῆ ξεχωρι]σμὸν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ παραδομὸν εἰς] τὸν διάβο]λον εἰς τὴν κόλασιν. Ὁ Κύριός μας] διὰ ἐκεῖνον τὸν ἄνθρωπον ἔπαθε καὶ ἔσταν·

ρώθη και ἔχυσεν τὸ τιμιον αἷμα του και τὸν ἐλύτρωσεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ διαβόλου, και | πάλιν διὰ ἐπίγεια κοσμικὰ πράγματα τὸν | παραδίνεις εἰς τὰ χεῖρα τοῦ διαβόλου, ἔχεις | στόμα νὰ ὀνομάσῃς τὸν Θεὸν πατέρα; "Ὁχι, | ἀλλὰ τὸν διάβολον. Ὁ Θεὸς δὲν θέλει νὰ | ἀφορίζωνται οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ ὁ διάβολος. | Στοχάσου, ἀδελφέ μου, ἀπὸ τὴν ὥραν ἐκείνην | (σελ. 20.), ὅπου ἐγεννήθης ἕως τώρα, πόσαις ἁμαρτίαις ἔχεις | κάμει. "Ἄν θέλῃς διὰ νὰ μᾶς συγχωρέσῃ ὁ Θεός, | πρέπει νὰ εἰπῶμεν τρεῖς φοραῖς διὰ τοὺς ἐχθροὺς | μας ὁ Θεὸς συγχωρέστους. Ὡσὸν ἕνας ἄνθρωπος, ὅπου ἔχει δέκα δούλους, και ἄν σπάλλῃ | ὁ ἕνας τὸν διώχνει και βάνει ἄλλον εἰς τὸν | τόπον του, ἔτσι και ὁ Κύριος ὡσὸν ἐξέπε]σεν τὸ πρῶτον τάγμα τῶν Ἄγγελων ἀπὸ τὴν | ἀγγελικὴν ἀξίαν, τότες εὐδόκησεν ὁ Θεὸς και | ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον διὰ νὰ βάλῃ αὐτὸν | εἰς τὸν τόπον τὸν ἀγγελικόν, μαζὶ μὲ τὸ γένος | του. Και κάνοντας ἡ ἀπειρος σοφία τοῦ | Θεοῦ, τοὺς ἔβαλεν τὸν νοῦν διὰ νὰ στοχαζώ]μεσθεν πάντοτε εἰς τὰ ἄνω, ἦγουν ὡσὸν ὁ Θεὸς | μὲ τὸ ἅγιόν του θέλημα μᾶς ἔταξεν διὰ | νὰ βλέπωμεν τὰ οὐράνια χαρίσματα και | νὰ βλέπωμεν τὰ φθαρτὰ ἔτοῦτα και ψεύτικα | πράγματα και νὰ μᾶς εἶναι φανερὰ και τὰ δύο | νὰ καταλάβω]μεν πόσῃν διαφορὰν ἔχουν | τὸ ἕνα ὑπὲρ τὸ ἄλλο και νὰ ὑποφέρω]μεν | τοὺς πολέμους, ὅπου μᾶς πολεμοῦν διὰ νὰ μᾶς | καθάρισῃ νὰ εἴμεσθεν ἑλαφροὶ νὰ ἀνέ]βωμεν, | ὡσπερ θυμίαμα εἰς τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, | ἔνθα ὁ τῶν ἑορταζόντων ἦχος, ἡ ἀκατὰ] (σελ. 21.) παυστος και ἀνεκλά]λητος χαρά.

ΑΠΟ τὸν καιρόν, ὅπου ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν κόσ]μον, εἶναι ἑπτὰ χιλιάδες και διακόσιοι ὄγδοῆντα ἑπτὰ χρόνοι. (*) | Και εἶναι ἐτοῦτος ὁ κόσμος, ὡσὸν τὸ αὐγόν. | Καθὼς εἶναι ὁ κρόκος τοῦ αὐγοῦ εἰς τὴν | μέσην, ἔτσι εἶναι και ἡ γῆ προσταγ]μένη νὰ | στέκη, χωρὶς νὰ ἐγγίξῃ εἰς κανένα μέρος. | Και καθὼς εἶναι τὸ ἀσπράδι ὄλο τρογύρου ἀπὸ τὸν | κρόκον, ἔτσι ὄλο τρογύ]ρου, ὁ ἀέρας, και καθὼς | εἶναι τὸ τζῶφλι τοῦ αὐγοῦ ἀπὸ τὸ ἀσπράδι τρογύ]ρου, ἔτσι εἶναι ἡ γῆ και ὁ οὐρανὸς ὄλο τρογύρου ἀ]πὸ τὴν γῆν. Ὁ ἥλιος και τὸ φεγγάρι και τὰ ἀ]στρια εἶναι κολλημένα εἰς τὸν οὐρανόν. Ἡ γῆ | εἶναι στρόγγυλη, και ὅπου πηγαίνει ὁ ἥλιος, ἐ]κεῖ πηγαί]νει και τὸ φῶς και γίνεται ἡμέρα | και νύξ. Ἡ νύξ δὲν εἶναι κανένα πρᾶ]γμα παρὰ ὁ ἥσκιος τῆς γῆς. Τώρα ἡμεῖς | ἔχομεν αὐγὴν, εἰς ἄλλο μέρος εἶναι μεση]μέρι και ἄλλοῦ εἶναι μεσάνυχτα. Ὅπου πη]γαίνει ὁ ἥλιος, ἐκεῖ γίνεται ἡμέρα. Και | καθὼς ἡμεῖς ἐδῶ ἔχομεν τὸν οὐρανὸν μα]κρὰν ἀπὸ τὴν γῆν, ἔτσι ἔχομεν ἀπὸ κάτω τὴν | (σελ. 22.) γῆν, και καθὼς εἶναι οἱ ἄνθρωποι ἐδῶ, ἔτσι εἶναι | και ἀποκάτω τὴν γῆν. Διὰ τοῦτο οἱ θεῖοι πατέρες ἐνο]μοθέτησαν νὰ βιά]ωμεν τὸ αὐγὸν τὴν Λα]μπρὰν νὰ | τὸ βλέπωμεν μὲ τὰ αἰσθητὰ μας ὀμμάτια και νὰ | νοῶ]μεν, ἦτοι νὰ στοχαζώ]μεσθεν και μὲ τὰ νοητὰ τῆς ψυχῆς μας πῶς τὸ αὐγὸν σημαίνει τὸν | κό]σμον και τὸ κόκκινον τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ | μας, ὅπου τὸ ἔχυσεν ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν | και ἀγίασεν ὄλον τὸν κόσμον. Διὰ τοῦτο πρὲ]πει και ἡμεῖς νὰ εὐφραι]νώ]μεσθεν και νὰ καυχώ]μεσθεν χιλιάδαις φοραῖς διὰ τὴν ἀγάπην του πῶς | ὁ Χρι]στός μας ἔχυσεν τὸ αἷμα του διὰ τὴν ἀ]γάπην μας και μᾶς ἐλευθέρωσεν ἀπὸ τὰς χεῖ]ρας τοῦ διαβόλου. Ἄμῃ πάλιν πρέπει νὰ κλαίω]μεν και νὰ θρηνη]ω]μεν πῶς οἱ ἁμάρ]τί]αις μας τὸν | ἐσταύρωσαν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ. "Ἐτσι, ὡσὸν ἐξέ]πεσεν τὸ πρῶτον τάγμα ἀπὸ τὴν ἀγγελικὴν δόξαν | και ἔγιναν δαίμονες, ἐπρόσταξεν ὁ Θεὸς ἡμᾶς τοὺς | ἀνθρώπους και ἔγινεν ὁ κόσμος και ἔκαμεν εἰς ἑ]πτὰ ἡμέραις. Και τὴν πρῶτην ἡμέραν ἐπρό]σταξεν ὁ Θεὸς ἔγινεν Κυριακὴ και τὴν ἐκρά]τησεν διὰ λόγου του, και ταῖς ἄλλαις ἕξ ἡμέραις | ταῖς ἐχάρισεν ἡμᾶς νὰ ἐργαζώ]μεσθεν διὰ τοῦ]τα

* 7287—5508=1779. *Ἐτσι ἐδῶ ἔχομε τὴν ἀκριβῆ και ὄχι τὴν χοντρικὴν, ὅπως σὲ ἄλλες παραλλαγές, χρονολογία. Εἶναι ἡ «Διδαχὴ» στὸ ναὸ τῆς Περιβλέπτου τῶν Γιαννίνων.

τὰ ψεύτικα καὶ μάταια καὶ γήϊνα πράγματα.] (σελ. 23.) Καὶ τὴν Κυριακὴν νὰ στοχαζόμεσθην νὰ πηγαίνωμεν] εἰς τὴν ἐκκλησίαν μας, νὰ διαβάζωμεν τὰ βιβλία τῆς ἐκκλησίας μας, νὰ ἀκούσωμεν τὸ Ἅγιον] καὶ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον νὰ ἰδῶμεν τὴν μᾶς παραγγέλλει ὁ Χριστὸς μας καὶ νὰ στοχαζόμεσθην τὴν] ψυχὴν μας, ὅπου εἶναι τιμιωτέρα ἀπὸ ὅλον τὸν] κόσμον· νὰ τρώγωμεν, νὰ πίνωμεν τὸ ἀρκετὸν μας καὶ τὸν] ἐπίλοιπον καιρὸν νὰ τὸν ἐξοδιάζωμεν εἰς] ἔργα ψυχοφελῆ διὰ νὰ κάμωμεν τὴν ψυχὴν μας] νομὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ ὄχι διὰ τὸ χωροδύναμον τῆς] ἡμέρας νὰ πολυτρώγωμεν καὶ νὰ πολυπίνωμεν] καὶ νὰ μεθῶμεν καὶ νὰ κάνωμεν τὴν Κυριακὴν ἀ]λισβερίσι. (*) Νὰ ἠξεύρετε, ἀδελφοί μου, ἐκεῖνο τὸ κέρδος,] ὅπου κάμνομεν τὴν Κυριακὴν εἶναι τοῦ διαβόλου καὶ βάνομεν] τὴν φωτιὰν εἰς τὰ πράγματά μας καὶ τὰ κατακαίωμεν. Ἀ]κόμη, ἀδελφοί μου, νὰ μὴν τρώγωμεν ὀψάρια Τε]τραδάαις καὶ Παρασκευαῖς, διατι σταυρώνομεν] τὸν Χριστόν. Καὶ ὅποιος τρώγει ὀψάρια Τε]τραδάαις καὶ] Παρασκευαῖς γίνεται ὅμοιος μὲ τοὺς Ἰουδαίους. (**)

Ἄχ.] ἄχ, ἀδελφοί μου χριστιανοί, ἤθελα νὰ σᾶς ἐξ]μολογήσω, ἢ νὰ ἦτον τρόπος νὰ μοῦ εἰπῆτε τὰ] παράπονά σας διὰ νὰ σᾶς παρηγορήσω· ἀμὴ] διὰ νὰ μὴν ὑστερηθῆτε πάλιν τελείως σᾶς φανε] (σελ. 24.) ρώνω τέσσαρα πράγματα, ὅταν θέλετε νὰ ἐξομολογηθῆτε. Πρῶτον νὰ συγχωρήσετε τοῦ ἀδε]λφοῦ σας τὸ πταισίμον καὶ δεῦτερον νὰ εὐ]ρηγετε πνευματικὸν καλὸν καὶ νὰ τοῦ εἰπῆτε: Ἐγὼ, πνευματικέ, θέλω] νὰ κολασθῶ, ὅτι δὲν ἀγαπῶ τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀδε]λφούς μου, καθὼς πρέπει. Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἀχάριστος εἰς τὸν] Θεὸν εἰς τόσα καλά, ὅπου μοῦ ἐχάρισεν ὁ Θεός,] μοῦ ἔδωσεν ὀμμάτια νὰ κοιτάζω εἰς τὸν οὐρανὸν] καὶ νὰ βλέπω τὸν αἰσθητὸν ἥλιον, καὶ νὰ λέγω ἔαν] ἐτοῦτος ὁ ἥλιος εἶναι τόσον λαμπρός, ἀμὴ ἐκεῖνος] ὅπου τὸν ἔκαμεν, πόσον εἶναι λαμπρότατος! Ἄχ.] ἄχ, Θεέ μου, ἀξίωσε με νὰ σὲ ἀπο]λαύσω· ἐγὼ δὲν] κάνω ἔτζι, ἀλλὰ κοιτάζω τὸ ξένον πρᾶγμα] τοῦ ἀδελφοῦ μου νὰ τοῦ τὸ κλέψω· τὸν φθονῶ, πῶς] ἐκεῖνος ἔχει καὶ ἐγὼ δὲν ἔχω. Περιεργάζομαι] ταῖς ξέναις γυναῖκες. Μοῦ ἐχάρισεν ὁ Θεὸς τὰ] αὐτιά μου νὰ ἀκούω τὸ Ἅγιον καὶ Ἱερὸν Εὐαγγέ]λιον, καὶ ἐγὼ δὲν κάμνω ἔτζι, ἀλλὰ πηγαίνω εἰς τὴν] ἐκκλησίαν ὄντις διὰ νὰ ἀκούσω τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ] λόγια καὶ ἀκούω μύθους καὶ ψευδολογίας καὶ δὲν] στέκομαι μὲ ἀκρὴν εὐλάβειαν. Μοῦ ἐχάρισεν] ὁ Θεὸς τὸ στόμα μου νὰ λέγω τὸ Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ] ἐλέησόν με, καὶ νὰ κοινωνῶ τὰ Ἀχραντα Μυστήρια] καὶ νὰ κατηγορῶ τοῦ λόγου μου πάντοτε, ἐγὼ περι] (σελ. 25.) φινεύομαι, στολίζομαι, βλασφημῶ, κατηγορῶ Ἀρ]χιερεῖς καὶ Ἱερεῖς καὶ ὅλον τὸν κόσμον, νὰ κά]μνω] ὄρκους ψεύματα, πηγαίνω καὶ μεθῶ καὶ γίνομαι χειρό]τερος καὶ ἀπὸ τὸ γουροῦνι. Μοῦ ἐχάρισεν ὁ Θεὸς] τὰ χέρια μου νὰ ἐργάζομαι, τὸ ψωμί μου νὰ τρώ]γω μὲ τὸν κόπον μου καὶ νὰ ζῶ καὶ νὰ θρέφω καὶ ἄλλους ἀδελφούς μου. Μοῦ ἐχάρισεν ὁ Θεὸς τὰ πο]δάριά μου νὰ περιπατῶ εἰς τὴν καλὴν καὶ ἴσιαν] στράταν τοῦ κό]σμου, νὰ πηγαίνω εἰς τὴν ἐκκλη]σίαν, νὰ στέκομαι μὲ εὐλάβειαν, ἐγὼ περιπατῶ] νύκτα καὶ ἡμέραν εἰς τὰ διαβολικὰ θελήματα,] πηγαίνω εἰς τὰ παιγνίδια τοῦ δια]βόλου νὰ] ζῶ μὲ ἀδικίας καὶ μὲ αἵματα τῶν ἀδ]ελφῶν καὶ μὲ ἀζούραις ἄσπρῶν (***) Διὰ τοῦτο, πνευματικέ μου, θέλω νὰ κολασθῶ. Ἐτζι νὰ τοῦ εἰπῆτε,] χωρὶς καμμίαν ἐντροπὴν. Ἡξευρε ἀδελέ μου,] ἕκατον ἁμαρτίας νὰ ἔχης καὶ μίαν νὰ κρύ]ψης ὅλαις εἶναι ἀσυγχώρηταις. Λέγοντας ὁ] πνευματικὸς, διατι τὰ ἔκαμες, πρό-

* Τουρκ., δοσοληψία ἐμπορικὴ, συναλλαγὴ, κίνησις ἐργασιῶν.

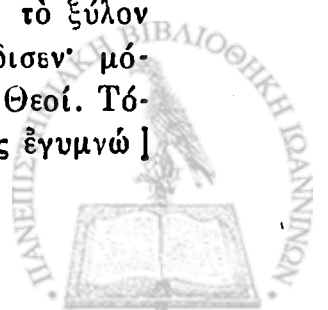
** Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀπλὴ τούτη νύξιν καὶ μερικὰς ἄλλας ὅμοιες παρακάτω ἀπὸ τὸν γνωστὸ ἀντιβραϊσμὸν τοῦ Ἁγίου, ὁ Μπιστρέκης ἔχει παρεμβάλλει στὸ μέσον τῆς σελ. 16, στ. 10 κέξ., ἓνα ἀνεξάρτητο καὶ ἐντελῶς ἄσχετο ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ὄλη ἐκεῖ ἐνόητα, τὸ ἐξῆς: «... Ἡξεύρετε, ἀδελφοί μου, ὅτι καλλιῶ]τερον νὰ σφίξετε ἓνα σκύλον νὰ τὸν φά]τε ἔχετε συγχώρησιν, παρά μὲ ἓνα Ἐβραῖον] νὰ κάμετε ἀλισβερίσι, συγχώρησιν δὲν ἔχε]τε».

*** Ἀζούρα σημαίνει κυρίως σκουριά· ἐδῶ ὁμοίως: ἀζούρα ἄσπρῶν=ὁ τόκος, ἡ τοκογλυφία· αὐτὴν στηλιτεύει ὁ πρωτοπόρος κοινωνιστὴς Ἅγιος, παρουσιάζοντας τὸν ὀρθὸν τρόπο τῆς ζωῆς σὲ μιὰ ἐποχὴ, ὅπου βασιλεύει ἡ ληστεία καὶ ἡ τοκογλυφία.

σεχε νὰ μὴν] κατηγορήσης ἄλλον καὶ προφασισθῆς ὅτι δὲν ἔ]πταιγα ἐγώ, ὅτι ἦτον ἄλλος ἢ αἷτια ἄλλα, ἀλ[λὰ τοῦ κεφαλιοῦ μου νὰ εἰπῆς. Ἐπειτα νὰ ἀ]ποφασίσης, νὰ κάμης ἀπόφασιν μὲ στερεὰν] γνώμην ὅπου καλλιώτερον εἶναι νὰ χύσης τὸ](σελ. 26.) αἷμα σου παρὰ νὰ μεταμαρτήσης. Αὐτὰ παιδιὰ μου,] νὰ ἐνθυμῆσθε καὶ νὰ ἐξομολογήσθε, ὅτι αὔριον] δὲν ἠξεύρομεν τί ἔχομεν νὰ πάθωμεν. Ἴδου σᾶς] φανερώνω τέσσερα, διὰ νὰ μὴν ὑστερηθῆτε. Νὰ ἠ]ξεύρετε, ἀδελφοί μου, ὅτι ὁ ἀβάπτιστος ὁ ἄνθρωπος] καὶ ὁ ἀξιολόγητος εἶναι ἀδύνατον νὰ σωθῆ. Καλλιώ]τερον εἶναι, ἀδελφοί μου, νὰ θανατώσης πολλοὺς] ἀνθρώπους βαπτισμένους, παρὰ νὰ ἀφήσης ἓνα] μικρὸν παιδίον νὰ ἀποθάνῃ ἀβίπτιστον.

Ἄγιοι Ἰερεῖς, νὰ ἔχετε κολυμβήθρας μεγάλας,] διατι ὁ διάβολος προχωρεῖ εἰς τὰ μέρη τὰ ἀβάπτιστα'] διὰ τοῦτο σεληνιαζονται καὶ φοβοῦνται, διατι δὲν] εἶναι καλὰ βαπτισμένα.

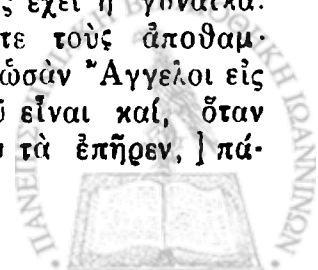
Ὁ Πανάγαθος Θεὸς ἔκαμεν τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν] γῆν, χῶμα καὶ λάσπη, καὶ ἔπλασεν ἓνα ἄν]δρα καὶ μίαν γυναῖκα, ὡσὰν ἐμᾶς, καὶ τοὺς ἔδωσεν] ψυχὴν ζῶσαν καὶ ἀγγελικὴν. Καὶ καθὼς βάνομεν] εἰς ἓνα σκαφίδι ἀλεῦρι καὶ νερὸν καὶ τὸ ζυμῶν]ομεν καὶ τὸ κάνομεν ἓνα ψωμί, ἔτσι καὶ ὁ Κύ]ριος καὶ ὁ Πανάγαθος Θεὸς ἐζύμωσεν τὴν λά]σπην καὶ τὸ χῶμα καὶ ἔκαμεν τὸν ἄνδρα.] Πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ στοχαζώμεσθον τί εἶναι] τὸ σῶμα, ὅπου βλέπομεν· δὲν εἶναι ἄνθρωπος, ἀλλὰ νὰ εἶναι φόρεμα τῆς ψυχῆς. Ὁ ἄν]θρωπος](σελ. 27), ὅπου βλέπει, ἀκούει, ὁμιλεῖ, περπατεῖ, μαθαίνει καὶ ἡ ψυχὴ] μας εἶναι ὅπου ἐτοῦτο τὸ σῶμα δὲν ἀφήνει] νὰ βρωμήσῃ. Καὶ βλέπετε φανερά, ὅταν ἔβγη ἡ ψυχὴ] ἀπὸ τὸ σῶμα, εὐθὺς βρωμαίει, σκουλικιάζει, διατι εἶναι] χῶμα καὶ λάσπη. Ἐβγαλεν ὁ Θεὸς μίαν πλευ]ρὰν ἀπὸ τὸν ἄνδρα καὶ ἔκαμεν μίαν γυναῖκα καὶ] τὴν ἔδωσεν σύντροφον καὶ παρηγοριὰν] τοῦ ἀνδρός. Πρέπει καὶ ἐσύ, ὦ ἄνδρα, νὰ μὴν μετα]χειρίζεσαι τὴν γυναῖκα σου, ὡσὰν σκλάβαν, διατι εἶναι] πλάσμα τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτῆ. Πατέρα τὸν λέγεις ἐσὺ] τὸν Θεόν, πατέρα τὸν λέγει καὶ αὐτῆ. Ἐχετε ἓνα] βάπτισμα, μίαν πίστιν, τὰ Ἄ]χραντα Μυστήρια μετα]λαμβάνομεν· δὲν τὴν ἔκαμεν κατοιτέραν ἀπὸ λό]γου σου, διατι τὴν ἔκαμεν ἀπὸ τὴν πλευρὰν σου, διὰ] νὰ εἶναι ὁ ἄνδρας κεφαλή καὶ ἡ γυναῖκα σῶμα.] Καὶ ὠνόμασε τὸν ἄνδρα Ἀδὰμ καὶ τὴν γυναῖκα] Εὐᾶν. Ἐκαμεν καὶ ἓνα παράδεισον κατὰ τὸ μέρος] τῆς Ἀνατολῆς, ὅπου χαρὰ καὶ ὄλος εὐφροσύνη: μῆτε] πείνα, μῆτε δίψα, μῆτε κρύο, μῆτε καύση,] μῆτε ἄρρωστία, μῆτε ἄλλο κανένα λυπηρόν.] Καὶ τοὺς ἐστόλισεν μὲ τὰ ἑπτὰ χαρίσματα τοῦ Πανα]γίου Πνεύματος, τοὺς ἔβαλεν μέσα] εἰς τὸν παράδεισον νὰ χαίρωνται, ὡσὰν Ἄ]γγελοι. Τοὺς ἐπαρήγ]γειλεν ὁ Κύριος νὰ τρώωσιν ἀπὸ ὅλα τὰ κα]](σελ. 28) λά, ἀμὴ πάλιν, διὰ νὰ γνωρίσουν πὼς ἔχουν Θεὸν πλά]στην καὶ ποιητὴν, τοὺς ἐπαρήγγειλεν ἀπὸ μιὰ συκιά σὺ]κα νὰ μὴν φάγουν· καὶ τοὺς εἶπε, ἂν φάγουν καὶ κατα]φρονήσουν τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ, θέλουν ἀποθάνει. Ἄ]μὴ ὁ διάβολος, ὅπου προείπαμεν, βλέποντας τὴν] ἀπειρον δόξαν, ὅπου ἔλαβον ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐᾶ] ἀπὸ τὸν Θεὸν μέσα εἰς τὸν παράδεισον, τοὺς ἐφθό]νησεν, ὡς πνεῦμα πονηρὸν ὅπου εἶναι καὶ ἠξευρε πὼς εὐκ]ολώτερον πέφτει ἢ γυναῖκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα, καὶ ἐμβαίνει] μέσα εἰς ἓνα ὀφίδιον καὶ πηγαίνει πρῶτον εἰς τὴν γυ]ναῖκα, τὴν Εὐᾶν, καὶ τῆς λέγει: Τί σᾶς εἶπεν ὁ Θεὸς] νὰ κάμετε ἐδῶ μέσα εἰς τὸν παράδεισον; Ἄ]πεκρίθη ἡ γυναῖκα: Μᾶς εἶπεν νὰ τρώωμεν ἀπὸ ὅλα τὰ] ξύλα τοῦ παραδείσου, ἤγουν ἀπὸ τοὺς καρποὺς τῶν ἐπι]φυτευμένων, πάρεξ ἀπὸ ἓνα καρπὸν νὰ μὴ φά]γωμεν. Καὶ μᾶς εἶπεν, ὅποιαν ἡμέραν νὰ φάγωμεν,] θέλομεν ἀποθάνει. Τότες ἄρχησεν ὁ διάβολος καὶ τῆς] λέγει: Σᾶς εἶπεν, ἂν δὲν φᾶτε θέλα εἶστε εἰς αὐτὴν] τὴν κατάστασιν, ὅπου εἶστε· καὶ ἀνίσως καὶ φᾶτε ἀπὸ ἐ]κείνο τὸ ξύλον θέλα θεωθῆτε νὰ γένετε ὅμοιοι] μὲ τὸν Θεὸν καὶ διὰ τοῦτο σᾶς ἐμπόδισεν· μόνον φάγε] καὶ ἐσύ καὶ δόσε καὶ τοῦ ἀνδρός σου, νὰ φάγετε νὰ γένετε] Θεοί. Τότες ἀπατήθη ἡ γυνὴ καὶ ἔλαβον ἀπὸ] τὸν καρπὸν καὶ ἔφαγαν καὶ εὐθὺς ἐγυμνῶ]

(σελ. 29.) ἤσαν ἀπὸ τὰ ἑπτὰ χαρίσματα τοῦ Παναγίου Πνεύματος] διὰ μωρίαν καὶ δειλίαν.

ΕΝΑΣ ἄνθρωπος, ἀδελφοί μου, ὅπου φυλάγει τὸ πρόσταγμα] τοῦ Θεοῦ, ἢ ἄνδρας ἢ γυναίκα, γίνεται σοφὸς εἰς ὄλον] τὸν κόσμον. Καὶ ἓνας ἄνθρωπος, ὅπου δὲν φυλάγει τὸ πρόσταγμα] τοῦ Θεοῦ γίνεται μωρὸς, ἤγουν ζουρλὸς καὶ ἀπὸ τὸν ἡσκιόν του φοβᾶται, ἃς εἶναι καὶ βασιλιᾶς καὶ νὰ ὀρίζῃ τὸν κόσμον ὄλον, πάλε δειλὸς θέλα εἶναι. Θέλοντας ὁ Θεός,] ἀδελφοί μου, νὰ τοὺς φέρῃ εἰς μετάνοιαν νὰ τοὺς ἀφήσῃ] πάλιν εἰς τὸν παράδεισον, ἔκαμώθη πὼς δὲν ἤξερε] καὶ πηγαίνει εἰς τὸν παράδεισον ὁ Θεὸς καὶ ἐφώνησε καὶ] λέγει: Ἄδὰμ, Ἄδὰμ, ποῦ εἶσαι; Ἄπεκρίθη ὁ Ἄδὰμ] καὶ λέγει: Ἐδῶ εἶμαι, Κύριε ἄμῃ ἤκουσα τὴν φωνὴν] σου πὼς ἔρχοσουν καὶ ἐφοβήθηκα! Τοῦ λέγει ὁ] Θεός: Διατί ἐφοβήθηκες; Μήνα εἶμαι ἐγὼ ὁ Θεὸς] φόβος; Διὰ τοῦτο, χριστιανοί μου, ὁ Θεὸς δὲν εἶναι φόβος, ἀλλὰ ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη. Δὲν μᾶς ἔκαμεν] νὰ τὸν φοβώμεσθην, μᾶς ἔκαμεν διὰ νὰ τὸν ἀγαπῶμεν.] Τὸν διάβολον καὶ τὴν ἁμαρτίαν νὰ φοβώμεσθην, ὅπου] μᾶς θανατώνουν. Ἐτὶ τοῦ λέγει ὁ Θεός: Μὴν ἔφαγες ἀπὸ] τὴν συκιὰν σῦκα, ὅπου σᾶς ἐπαρήγγειλα νὰ μὴ φᾶ]τε; Ἄπεκρίθη ὁ Ἄδὰμ ὑπερήφανα καὶ διαβολικὰ καὶ] λέγει: Ναί, Κύριε, ἔφαγα ἄμῃ δὲν ἔπαιγα ἐγὼ, ἄμῃ] (σελ. 30.) ἢ γυναίκα, ὅπου μοῦ ἔδωσε, μὲ ἐγέλασε καὶ ἔφαγα!] Λέγει του ὁ Θεός: Ἐγὼ δὲν σοῦ τὴν ἔδωσα τὴν γυναίκα] νὰ σὲ γελᾷ. Ἐγὼ σοῦ τὴν ἔδωσα διὰ σύντροφον. Ἐ]γὼ σοῦ εἶπα νὰ μὴν φάγῃς, διατι ἀποθαίνεις. Ἡ γυναί]κα, καὶ ἂν σοῦ εἶπε νὰ φάγῃς, μήπως σὲ ἀνά]γκασε στανικῶς; Ἐπρεπε νὰ φυλάγῃς τὸν ἐδικόν] μου λόγον καὶ ὄχι τῆς γυναικός. Ἄμῃ ἀναγελάστηκες] καὶ ἔφαγες, νὰ εἰπῆς: ἤμαρτον, Θεέ μου, νὰ σὲ συγχω]ρέσω, νὰ σὲ βάλω πάλιν εἰς τὸν παράδεισον. Ἄμῃ] ἐσὺ κατηγορᾷς τὴν γυναίκα, ὅπου σοῦ ἔδωσα,] κατηγορᾷς ἐμένα, ὅπου τὴν ἐπλασα! Βλέπετε,] ἀδελφοί μου, διὰ τοῦτο μὴν κατηγορᾶτε καὶ ρίχνετε] τὰ σφάλματα ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου, παρὰ εἰς τοῦ ἐλόγου του ὁ] ἄνθρωπος. Ἄν ἀχαμνὸ εἶναι, ἂν καλὸ τοῦ ἄλλουνοῦ τὸ πταί]σιμον, μὴν τὸ ρίχῃς, ἐτὶ τὸ θέλει ὁ Θεός. Ἐπειτα ρω]τάγει καὶ τὴν Εὐαν, τὴν γυναίκα: Μὴν ἔφαγες ἀπὸ τὰ] σῦκα, ὅπου σᾶς εἶπα, ὅπου σᾶς ἐπαρήγγειλα νὰ μὴ] φᾶτε; Ἄπεκρίθη καὶ ἐκείνη ὑπερήφανα καὶ δια]βολικὰ: Ναί, Κύριε, ἔφαγα ἄμῃ δὲν πταίγω ἐγὼ! Τὸ] φίδι μὲ ἐγέλασε καὶ ἔφαγα. Βλέποντας ὁ Πανα]γαθὸς Θεὸς τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ τῶν δυονῶν τοὺς] ἔδιωξεν ἀπὸ τὸν παράδεισον, καὶ ἔκαταράστη τὸν Ἄδὰμ] νὰ ὀργῶνῃ τὰ χωράφια, νὰ σπέρῃ καὶ νὰ θερίζῃ, νὰ] ἐβγάγῃ τὸ ψωμί του μὲ τὸν κόπον του διὰ νὰ τὸν εὐ] (σελ. 31.) σπλαγχνισθῇ ὁ Θεὸς νὰ τὸν βάλῃ πάλιν εἰς τὸν] Παράδεισον.

Διὰ τοῦτο, ἀδελφοί μου, νὰ χαίρεσθε καὶ νὰ εὐφραίνεσθε] ὅσοι ζῆτε μὲ τὸν κόπον σας, διότι ἐκεῖνο τὸ ψωμί εἶναι εὐ]λογημένον καί, ἂν δώσης τοῦ πτωχοῦ ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ψωμί] ἀγοράζεις τὸν παράδεισον διὰ ἓνα κομμάτι ψωμί. Ὁμοί]ως πάλιν νὰ κλαίτε καὶ νὰ θρηνητε, ὅσοι δὲν ζῆτε μὲ] τὸν κόπον σας, μόνον ζῆτε μὲ ἀδικίας καὶ αἵματα] τῶν ἀδελφῶν σας καὶ μὲ ἀζούραις ἀσπρῶν, διατι ἐκεῖ]νο τὸ κέρδος εἶναι ἀφωρεσμένον, κατηραγμένον, φαρμά]κι τοῦ διαβόλου καὶ βάνετε τὴν φωτιὰν καὶ κατακαίεσθε.] Ἐκαταράσθη καὶ τὴν Εὐαν, τὴν γυναίκα, νὰ γεννάῃ τὰ παι]διά της μὲ πόνους, καὶ μὲ κίνδυνα, καὶ μὲ ἀναστεναγμούς, καὶ μὲ] δάκρυα, καὶ μὲ σφαγιά μεγάλα διὰ νὰ τὴν εὐσπλαγ]χνισθῇ ὁ Κύριος νὰ τὴν βάλῃ πάλιν εἰς τὸν παράδει]σον. Καὶ βλέπετε φανερά, ἀδέλφια μου, ὅταν γεννοῦ]ν] τὰ ζῶα, δὲν ἔχουν πόνον, διατι δὲν ἔχουν κατάρα, κα]θὼς ἔχει ἢ γυναίκα. Νὰ προσέχετε, ἀδελφοί μου καὶ] θυγατέρας μου, νὰ μὴν κλαίετε τοὺς ἀποθαμμένους,] μάλιστα καὶ διὰ τὰ μικρὰ παιδιὰ ἐκεῖνα χαίρονται,] ὡσάν Ἄγγελοι εἰς τὸν παράδεισον, καὶ ἐσεῖς κάθεστε] καὶ τὰ κλαίετε. Τοῦ Θεοῦ εἶναι καί, ὅταν σᾶς τὰ ἔδωσεν,] ὁ Θεὸς σᾶς τὰ ἐτίμησεν καὶ τῶρα πάλιν, ὅπου τὰ ἐπῆρεν,] πά-

λιν σᾶς τὰ ἐτίμησεν. Χριστιανοί μου, τὰ παιδιὰ σας] (σελ. 32.) ἔχουν νὰ λάμπουν εἰς τὴν Δευτέραν Παρουσίαν, ὡ]σάν τὸν ἥλιον, καὶ τότε πάλιν ἔχει νὰ σᾶς τὰ ματαχαρί]ση ὁ Θεός. "Ἄν ἓνας βασιλεὺς σοῦ χάλυε τὸ παιδί]ον σου νὰ σοῦ τὸ κάμη Βεζύ]ρην διὰ νὰ χαίρεται ἢ καρ]δίᾳ σας, πόσο μᾶλλον πρέπει νὰ χαίρεσθε περισσό]τερον, ὅπου σὲ ἀξίωσεν ὁ Θεός καὶ ἐπῆρεν ἀπὸ τὴν βρω]μισμένην καρδίαν σου καρπὸν καὶ τὸν ἔβαλεν μέσα εἰς τὸν] παράδεισον καὶ χαίρονται, ὡσάν "Ἄγγελοι, καὶ σοῦ τὸ] φυλάγη νὰ σοῦ τὸ ματαχαρί]ση νὰ χαίρεσθε πάντο]τες. Καὶ μὴν λυπᾶσθε διὰ τοὺς ἀποθαμένους, ἀλλὰ νὰ] χαίρεσθε, ὅπου ἀναπαύθησαν, χριστιανοί μου, καὶ] ἔχουν νὰ χαίρωνται μαζί με τοὺς Ἁγίους Ἁγγέλους, συν]δοξάζοντες τὴν Παναγίαν Τριάδα. Ἄ]κόμη, ἀδελφοί] μου, νὰ τοὺς βοηθᾶτε τοὺς ἀναπαυμένους με ἐλεημο]σύναις καὶ με λειτουργίαις καὶ με μνημό]συνα, διὰ τὴν] λειτουργίαις καὶ ἁγίαις εὐχαῖς σώζουν τοὺς ἀποθαμένους.] Ἄ]κόμη, παιδιὰ μου, ὅταν ἀποθάνῃ ἓνας ἀπὸ τὸ ἀνδρ]όγυ]νον, ἄνδρας ἢ γυναίκα, νὰ κάμνετε τὸ πρέπον, μνη]μό]συνα, τὰ σαρανταλείτουργα καὶ κάθε ἄλλο ἔργον] ἀρεστὸν εἰς τὸν ἐλεήμονα Θεόν, νὰ ἀνάπτετε] κεριὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου καὶ εἰς ὅποιον] ἑορτάζετε, ἀδελφοί μου, διὰ τὴν] σὼν τὸ φῶς] εἰς τοὺς κεκοιμημένους. Πάλιν λαμβάνουν οἱ κεκοιμη]μένοι ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἀναιμάκτους θυσίας, ὅπου γίνον] (σελ. 33.) ται διὰ τὰς ψυχὰς των. Ὁ ἄνδρας ἔχει χρεῖαν ἀπὸ τὴν] γυναίκα του καὶ ἡ γυναίκα ἔχει χρεῖαν ἀπὸ τὸν ἄνδρα της] νὰ κάμνουν τὰ μνημό]συνα ὁ ἓνας με τὸν ἄλλον. Ἔ]τσι] εἶναι εὐλογον καὶ δεκτὸν πρὸς τὸν Θεόν.

Καθὼς εἶναι φανερόν, ἀδελφοί μου, ὅτι ἡ εὐσπλαγ]χνία τοῦ Θεοῦ μᾶς ἔβαλεν πάλιν εἰς τὸν παράδεισον, ὅ]που ἐκατεδέχθη καὶ ἐγένεν ἄνθρωπος διὰ ἡμᾶς τοὺς] ἀνθρώπους, ὅπου εἴμεσθεν ἔργα τῶν χειρῶν του, ὅπου ἀ]πόρησαν "Ἄγγελοι καὶ ἐτρόμαξαν δαίμονες, ἄνδρες ἀναστέ]ναξαν πίκρας. Λοιπὸν, ἀδελφοί μου, ἄς πάρωμεν παρὰ]δειγμα ἀπὸ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ. Ἐκατα]ράσθη τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὐᾶν καὶ τοὺς ἐδιώξαν ἀπὸ] τὸν παράδεισον καὶ ἔ]τσι ἐβγῆκαν ἀπὸ αὐτὸν] καὶ ἔκλαυσαν πικρῶς καὶ ὀδυνηρῶς καὶ μὴ λέγοντες: ἀλλοί]μονον, πῶς ὑστερή]θημεν τοιαύτης χάριτος, ἔκλαιγαν με μᾶ]ρα δάκρυα καὶ ἔ]ζησαν σὲ τοῦτον τὸν κόσμον 930: ἦτοι ἐνιαχοσίους τριάντα: χρόνους καὶ ἔκαμαν τέκνα] ἀρσενικά: 33: τριάντα τρία, καὶ θηλυκὰ 27: εἴκοσι ἑπτά,] καὶ τὰ τέκνα τοὺς ἔκαμαν τέκνα καὶ ἐγίόμωσεν ὁλος ὁ κό]σμος ἀπὸ ἓνα πατέρα καὶ ἀπὸ μίαν μητέρα καὶ μόνον] ἢ πίστις μᾶς χωρίζει. Ἀπέθανεν ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐᾶ καὶ] ἐπῆγαν εἰς τὴν κόλασιν καὶ ἐκαίγονταν καὶ φλογίζονταν πέν]τε ἡμισυ χιλιάδες χρόνους καὶ ὀκτὼ διὰ μίαν καὶ μόνην] (σελ. 34.) ἁμαρτίαν ἁμῆ ἡμεῖς, ὅπου ἐκάμαμεν ταῖς πολλαῖς, τί] ἔχομεν νὰ πάθωμεν; Ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐᾶ δὲν ἐφύλαξαν] τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ καὶ ἐδιώχθησαν ἀπὸ τὸν παράδει]σον ἁμῆ ἄς φυλάξωμεν ἡμεῖς τὰ προστάγματα τοῦ] Θεοῦ νὰ πηγαίνωμεν εἰς τὸν παράδεισον. Ἡ γυναίκα μεγαλύτερον] καλὸν δὲν ἠμπορεῖ νὰ κάμη, ὡσάν τὸ νὰ ὑπομένη καὶ] νὰ παρηγορῇ τὸν ἄνδρα της. Καὶ ὅταν, ἐσὺ γυναίκα,] ἔχῃς κακὸν ἄνδρα, νὰ χαίρεσαι περισσό]τερον ἀπὸ] ἐκείνην, ὅπου ἔχει καλόν, διὰ τὴν] ἔχεις καὶ περισσό]τερον μισθὸν εἰς τὴν ψυχὴν σου. Βλέπετε πῶς οἱ ἄνδρες σας,] θυγατέραις μου, κινδυνεύουν νύκτα καὶ ἡμέραν διὰ λό]γου σας; Ὅμως, ἂν ἔχη κανένα σφάλμα ὁ ἄνδρας] σας, πρέπει νὰ μὴν τὸν παραβλέπετε, διὰ τὴν] ἄνθρωπος] εἶναι, δὲν εἶναι Ἄγγελος. Πρέπει νὰ στοχάζεσθε καὶ τὰ] καλὰ τοῦ ἀνδρός σας καὶ ὄχι μόνον τὰ κακά, καὶ] νὰ στοχάζεσθε καὶ τὰ κακά τὰ δικά σας. Ὅμοίως πάλιν καὶ σεῖς οἱ ἄνδρες ἀνίσως τινὰς ἔχη κακὴν γυναίκα νὰ χαίρεσθε περισσό]τερον ἀπὸ ἐκείνον, ὅπου ἔχει καλὴν γυναίκα, διὰ τὴν] με ἐκείνην τὴν ὑπομονὴν] ἔχει ὁ Κύριος νὰ σὲ εὐσπλαγχνισθῇ νὰ σὲ βάλῃ] εἰς τὸν παράδεισον. Καὶ ἂν πταίγῃ καὶ αὐτὴ, μὴ τὴν ξεσυνερίζεσαι, ὅτι καὶ αὐτὴ ἄνθρωπος εἶναι, δὲν εἶναι Ἄγγελος,] καὶ νὰ στοχάζεσθε καὶ τὰ καλὰ της καὶ ὄχι μόνον τὰ κακά] της καὶ νὰ στοχάζεσαι καὶ τὰ δικά σου τὰ κακά.

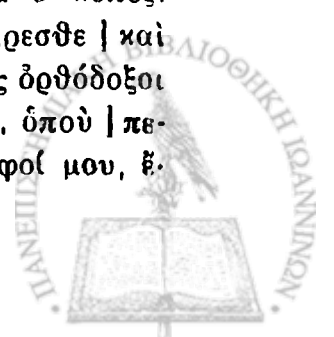
(σελ. 35.) Καὶ ὅταν τὰ παιδιά σας σηκώνονται ἀπὸ τὸν ὕπνον, νὰ] μὴ τοὺς δίδετε εὐθὺς ψωμί, ἀμὴ νὰ τὰ πηγαίνετε μπροστά] εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου καὶ εἶπέ του: Ἐγὼ,] παιδί μου, δὲν ἔχω ψωμί νὰ σοῦ δώκω· ὁ Χριστὸς ἔχει. Ἔλα] νὰ πᾶμε νὰ τὸν παρακαλέσωμεν νὰ μᾶς δώσῃ· νὰ κάμωμεν τὸν σταυρὸν μας νὰ μᾶς δώσῃ, ὅπου αὐτὸς ἔχει.] Ἐτὶ συνηρίζει τὸ παιδί ἀπὸ μικρὸν εἰς τὸν καλὸν δρόμον.] Ἐγὼ, χριστιανοί μου, ἤθελα νὰ εἶμαι μὲ τὸ σῶμα πάντοτε] μαζὶ σας νὰ σᾶς λέγω ἀπὸ κανένα νόημα τῆς πίστεώς] μας νὰ ὠφελῆθῃτε. Μὰ τί νὰ κάμω, ὅπου εὐρίσκωμαι] εἰς πολλαῖς φροντίδαις καὶ ζάλαις, καὶ τί νὰ σᾶς πρωτοειπῶ καὶ] τί νὰ σᾶς πρωτοσυμβουλεύσω; Ἄγιοι Ἱερεῖς, ὅσον ἤμπορεῖτε νὰ φροντίζετε διὰ τοὺς χριστιανούς πῶς νὰ σωθοῦν] καὶ μὴν κοιτᾶτε τὴν φιλαργυρίαν, διατι ἔχετε νὰ δώσετε] ἀπολογία καθε ἑνας διὰ τὴν ἐνορίαν του. Καὶ ἔσεῖς] οἱ χριστιανοὶ νὰ προσέχετε τοὺς Ἱερεῖς σας καὶ νὰ τοὺς πεποιποιεῖσθε καὶ νὰ μὴν τοὺς οἴχνετε χρέη, χαράτζια καὶ] ἄλλα δοσίματα, διατι αὐτοὶ παρακαλοῦν τὸν Θεὸν διὰ] ταῖς ἁμαρτίαις σας καὶ διὰ τὴν ψυχὴν σας· μὲ ἔκεινο τὸ] δόσιμον, ὅπου θέλει σᾶς δώσει ὁ παπᾶς, δὲν πλουταίνετε. Ἄν σοῦ τύχῃ ἑνας βασιλιάς ἢ τύχῃ ἑνας] Ἄγγελος καὶ ἑνας παπᾶς, τὸν παπᾶ νὰ τιμήσῃς καλλιώτερον] καὶ νὰ τὸν πρωτοχαιρετήσῃς καὶ ἀπὸ τὸν βασιλέα καὶ ἀπὸ τὸν] Ἄγγελον, ὅτι ὁ παπᾶς εἶναι μεγαλύτερος. Αὐτὸ σᾶς] (σελ. 36.) λέγω, ἀδελφοί μου, νὰ τιμᾶται τοὺς Ἱερεῖς σας καὶ νὰ τοὺς εὐλο]βεῖσθε διὰ ἔδικόν σας καλόν. Ἄνισως καὶ αὐτοὶ θέλουν κά]μει τὸ χρέος τους, ἔχει καλῶς, εἰδὲ μή, ἂν δὲν κάμουν καθῶς πρέπει, ἔχουν νὰ δώσουν ἀπολογία ἐν ἡμέρᾳ κρί]σεως. Ἀκόμη νὰ πληρώνετε τὰ δοσίματα τῶν Ἀρχιερέ]ων καὶ τῶν Ἱερέων σας καὶ τῶν ζαπιτάδων (*) σας. Οἱ] προεστοί, ἤγουν οἱ γκοτζιαμπουσῆδες, ὅπου εὐρίσκονται] εἰς χώραις καὶ χωρία, ἔχουν χρέος νὰ βάνουν τὴν ζοὴν τους] διὰ τοὺς ἐπτωχοὺς καὶ κατωτέρους των. Ὅμοίως καὶ αὐτοὶ νὰ] τιμοῦν καὶ νὰ ὑποτάσσουν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τοὺς μεγαλύτερους των] καὶ νὰ μὴν ὑπερηφανεύωνται. Ἀκόμη, ὅσον ἤμπορεῖτε, νὰ] ἔχετε ἀγάπην καὶ νὰ μὴν ἔχετε ἔχθραν ἑνας μὲ τὸν] ἄλλον. Πρέπει καὶ τὰ παιδιά νὰ τιμοῦν τοὺς γονεῖς τους καὶ νὰ] ὑπακούουν εἰς ταῖς συμβουλαῖς τους. Καὶ ἔσεῖς οἱ γονεῖς νὰ] φροντίζετε διὰ τὰ παιδιά σας πῶς νὰ σωθοῦν καὶ ὄχι πῶς] νὰ πλουτίσουν γῆινα, ἀλλὰ οὐράνια, νὰ σωθῆτε καὶ] ἡ εὐγενία σας. Ἀκόμη νὰ ἔχετε ἀγάπην γείτονας μὲ γεί]τονα, ἀδελφὸς μὲ τὸν ἀδελφόν του. Ἠξεύρετε καὶ τοῦτο:] ὅτι χιλιάδες καλὰ καὶ ἂν κάμωμεν καὶ νὰ μὴν ἔχω]μεν τὴν ἀγάπην, ὅλα χαϊμένα τὰ ἔχομεν καὶ εἰς τὴν] κόλασιν πηγαίνομεν. Ἀπὸ ὅσα σᾶς εἶπα καὶ σᾶς ἔφα]νέρωσα δὲν τὰ ἐνθυμεῖσθε ὅλα, πλὴν δύο πράγμα]τα σᾶς φανερώνω: νὰ ἔχετε πάντοτε τὴν ἀγάπην] εἰς τὴν καρδίαν σας. Τὸ πρῶτον εἶναι ἐκεῖνο, ὅπου δὲν] (σελ. 37.) ἀγαπᾶς νὰ σοῦ κάμῃ ἄλλος ἐσένα, ἔττι καὶ ἐσὺ μὴν] τὸ κάμῃς τοῦ ἄλλουνοῦ· καὶ ἐκεῖνο τὸ καλόν, ὅπου ἀγα]πᾶς ἐσὺ νὰ σοῦ τὸ κάμῃ ἄλλος ἐσένα, νὰ τὸ κάμῃς] ἐσὺ ἄλλουνοῦ. Δεύτερον εἶναι νὰ μὴ σοῦ λείπῃ ποτὲ] ἐτοῦτος ὁ λόγος: τό, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ καὶ Λόγε τοῦ] Θεοῦ τοῦ ζῶντος, διὰ τῆς Θεοτόκου καὶ πάντων τῶν Ἁγίων] ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ ἀνάξιον δοῦλον σου.] Αὐτὰ νὰ ἔχετε μέσα εἰς τὸν νοῦν σας διὰ νὰ σᾶς προφυλάγῃ ἀπὸ] πᾶσαν κακὸν φθόνον. Ἀκόμη, χριστιανοί, σᾶς λέγω καὶ] τοῦτο: νὰ μὴ σᾶς λείπουν οἱ διδάσκαλοι ἀπὸ ταῖς χώραις] σας διὰ νὰ ἐπιμελοῦνται τὰ παιδιά σας εἰς τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ] γράμματα· καὶ νὰ τοὺς τιμᾶτε κατὰ χρέος καὶ] νὰ τοὺς εὐχαριστῆτε κατὰ τὸ πρέπον. Καὶ ἂν δὲν σᾶς] δίδῃ χέρι, νὰ πάρετε ἀπὸ τὸ βακοῦφι, διὰ νὰ καταλάβουν] τὴν εὐθεϊαν στράταν. Χριστιανοί μου, μὲ βίαν τῆς] καρδίας μου σᾶς τὰ ἐφανέρωσα, καὶ ὅποιος γένη πρῶ]τος ἐπιμελῆς καὶ διὰ δάσκαλον καλύπτει πλῆθος] ἁμαρτιῶν του. Ζητήσατε νὰ μάθετε καὶ ἡ εὐγενία σας] πῶς ἕως τοὺς πέντε ἡμισυ χιλιάδαις χρόνους ἐπήγαιναν] εἰς τὴν κόλασιν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὴν

* ζαμπίτης, ὁ [λ. ἀραβοπερ.] = ἀξιωματικὸς, ἀστυνόμος.

κόλασιν και εὐσπλαγχνίσθη ὁ Πανάγαθος Θεὸς χάριν γένος τῶν ἀνθρώπων, ἦλθεν και ἔγινεν ἄνθρωπος] τέλειος ἀπὸ τὰ καθαρῶτατα αἵματα τῆς Δεσποίνης] ἡμῶν Θεοτόκου και Ἀειπαρθένου Μαρίας, και μᾶς] ἐλύτρωσεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ διαβόλου και μᾶς ἐδίδαξεν τὴν] (σελ. 38.) ἀγίαν του πίστιν, τὸ ἅγιόν του βάπτισμα. Ζητήσατε νὰ] μάθετε πὼς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐδάρθη, ὑβρίσθη, ἐπεριγελάσθη, ἐσταυρώθη, ἐνεμπαίχθη, ἐτάφη, ἀνέστη, ἐπῆγεν εἰς τὴν κόλασιν και ἔβγαλεν τὸν Ἀδὸν και τὴν Εὐαν και ἔγινε χαρὰ εἰς τὸν οὐρανόν, χαρὰ εἰς τὴν γῆν, χαρὰ εἰς τὸν Ἄδην και σπαθὶ δίστομον εἰς τὴν καρδίαν τῶν Ἑβραίων και τοῦ διαβόλου. Ζητήσατε νὰ μάθετε πὼς ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς και ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ και Πατρὸς νὰ συνβασιλεύσῃ αἰωνίως και ἀτελεύτητα και πάλιν θέλει ἔρθῃ] μετὰ δόξης διὰ νὰ κρίνῃ ζῶντας και τεθνεώτας και νὰ δώσῃ] καθενὸς κατὰ τὰ ἔργα και καμώματά του. Ὅταν ἦλθεν] και ἐσταυρώθη, ἦλθεν με πολλὴν ταπεινώσιν, ὥστε ὅπου] ἐξάπλωσε τὰς ἀγίας του χεῖρας εἰς τὸν Σταυρὸν διὰ νὰ μᾶς] τραβήξῃ ὅλους, ὅσοι τὸν ἀγαποῦν, εἰς τὰς ἀγίας ἀγκάλας του] μὰ τώρα δὲν θέλει μᾶς ἔρθῃ με ταπεινώσιν, ἀλλὰ με] ὑπέρομετρον ἐξουσίαν, ὅπου νὰ λάμπῃ ἐπὶ φοραῖς] ἀπὸ τὸν ἥλιον περισσότερον, ὥστε ὅπου οἱ δίκαιοι νὰ] τὸν βλέπουν και νὰ χαίρωνται, ὅτι ὅλα τὰ βίσινα τοὺς ἦλθαν εἰς χαρὰν και οἱ ἁμαρτωλοὶ, οἱ ὅποιοι ἀπόλαυσαν τὰ κατὰ εἰς τὴν ζωὴν τους, θέλουν τυφλωθῆ και νὰ βουχιωῦνται, ὥσαν ἀλλοίμονό τους, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι και κριτῆς και] μάρτυρας, ἐπειδὴ ἔχει νὰ μᾶς παραστήσῃ ὅλους εἰς τὸν οἶκον τοῦ Δαβὶδ διὰ νὰ μᾶς κρίνῃ ζῶντας και τεθνεῶ] (σελ. 39.) τας εἰς μίαν στιγμὴν ἐν μιᾷ ἡλικίᾳ τριάντα τριῶν χρόνων διὰ νὰ πληρωθῆ ἡ ἀλήθεια Ἰωάννου τοῦ] Δαμασκηνοῦ, ὅπου λέγει: ἐπὶ οἶκον Δαβὶδ φόβος] μέγας· ἐκεῖ γὰρ ἐκτίθενται θρόνοι και κριθῆσονται ἅ] τασαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς και γλῶσσαι. Ζητήσατε νὰ μάθετε πὼς τώρα ὀγλήγορα μέλλει νὰ γένη τὸ τέλος τοῦ κόσμου και θέλει χαλάσει ἐ] τοῦτος ὁ κόσμος. Ζητήσατε νὰ μάθετε, χριστιανοὶ μου,] και ἄλλα πολλά, ὅπου ἐγὼ δὲν ἠμπορῶ νὰ σᾶς τὰ εἰπῶ.] Ἀλλὰ εἶστε φρόνιμοι και γνωστικοὶ και καταλάβετε ἀπὸ λόγου σας τὸ καλόν, ὅτι εἶναι εἰς κάθε ἄνθρωπον φανερόν. Ἐνας ἄνθρωπος, χριστιανοὶ μου, ὅπου δουλεύει ἕνα] ἀμπέλι, εἶναι κατὰ νὰ μὴ φάγῃ ἕνα σταφύλι;] Ἐγὼ, χριστιανοὶ μου, θέλω νὰ χύσω τὸ αἷμα μου και] τότες νὰ με παραστήσῃ ὁ Χριστὸς μου εἰς τοῦ λόγου σας.

Τώρα, ἀδελφοὶ μου, δὲν πρέπει νὰ με δώσετε και ἐμένα] κομμάτι πληρωμῆν, κομμάτι παρηγοριάν, ἀμὴ ἔτι] μάταια νὰ κοπιᾶζω; Ἀμὴ τί πληρωμὴ νὰ μοῦ δώ] σετε; Φλωριά, γρόσια, ἄσπρα τί νὰ τὰ κάμω; Ἐγὼ, μὴ] τε σακούλαν ἔχω, μὴτε καρσέλαν· μόνον ἕνα ρασά] μον ἔχω και ἄλλο τίποτε δὲν χρειάζομαι. Και ἐτοῦτο τὸ] τοιοῦτο σκαμνί, ὅπου ἔχω, δὲν εἶναι ἐδικόν μου, διὰ λόγου σας] τὸ ἔχω και αὐτὸ δὲν εἶναι σκαμνί, παρὰ τάφος εἶναι και] (σελ. 40.) ἐγὼ βρίσκομαι μέσα και οὐκ ὡς νεκρός. Ἐτοῦτος] ὁ τάφος ἔχει ἐξουσίαν νὰ διδάξῃ Ἀρχιερεῖς, Ἱερεῖς,] Βασιλεῖς και ὅλον τὸν κόσμον. Ἄλλη δὲν εἶναι ἡ πληρωμὴ μου παρὰ νὰ καθήσετε δύο—τρεις—πέντε—δέκα ὀνόματα] νὰ μελετήσετε αὐτὰ τὰ θεῖα λόγια και νοήματα, νὰ] τὰ βάλετε εἰς τὸν νοῦν σας διὰ νὰ προξενήσουν τὴν αἰώνιον ζωὴν. Ἐγὼ, δὲν εἶναι ἄλλο ἢ πληρωμὴ, παρὰ] νὰ σωθοῦν οἱ χριστιανοὶ. Λοιπὸν ἐτοῦτο τὰ λόγια, ὅπου] σᾶς λέγω δὲν εἶναι ἐδικά μου, ἀμὴ εἶναι λόγια τοῦ Παν] αγίου Πνεύματος. Εἶναι τόσα μαργαριτάρια, τόσα] διαμάντια, ὅπου δὲν τὰ ἀκούσαταν ἄλλην φοράν, οὔτε] θέλετε τὰ ἀκούσει. Ὅμως, ἂν κάμετε αὐτὰ, ὅπου σᾶς] λέγω τώρα, ἂν τὰ βάλετε εἰς τὸν νοῦν σας, δὲν μοῦ χάνεται] και ἐμένα ὁ κόπος. εἰδὲ κοὶ ἂν δὲν τὰ ἐνθυμεῖσθε, λυποῦμαι και ἐγὼ πολὺ. Ἀκόμη νὰ χαίρεσθε] και νὰ εὐφραίνεσθε χιλιάδες φοραῖς πὼς ἠξιώθημεν] και εἴμεσθεν εὐσεβεῖς ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ· και νὰ κλαί] γετε τοὺς ἄσεβεῖς και ἀπίστους και αἵρετικούς, ὅπου] περιπατοῦν εἰς τὸ σκότος και εἰς τὰς χεῖρας τοῦ διαβόλου.] Ἐγὼ, ἀδελφοὶ μου, ἔ-

φθειρα την ζωήν μου εις την σπουδήν] 45: σαράντα πέντε: χρόνους, ἐγὼ ἐδιάβασα καὶ περὶ] τῶν Ἑβραίων καὶ περὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ αἰρετικῶν καὶ ἀπίστων, Τὰ βάρη τῆς σοφίας ἠρεύνησα· τοῦ μόνον ἢ] (σελ. 41) ξεύρω βέβαιον καὶ ἀληθινόν: πῶς μόνον ἢ πίστις] τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν εἶναι ἀληθινὴ καὶ ἀγία.

ΕΝΑ πρᾶγμα θέλω νὰ σᾶς φανερώσω καὶ ἠξεύρω] πῶς θέλα σᾶς κάψω τὴν καρδίαν, ἀμὴ τί νὰ κά]μω καὶ ἐγώ, ὁποῦ μοῦ λέγει ὁ Χριστὸς μοῦ πῶς.] ἂν δὲν σᾶς τὸ φανερώσω, μὲ θανατώνει καὶ μὲ βάνει εἰς τὴν κόλασιν;

Μᾶς λέγει ἡ Θεία Γραφή καὶ τὸ ἅγιον καὶ ἱερὸν] τοῦ Χριστοῦ Εὐαγγέλιον πῶς εἰς τὸν ὄγδοον αἰ]ῶνα θέλει χαλάσει ἐτοῦτος ὁ κόσμος καὶ θέλει] στείλει πρωτύτερα τὸν προφήτην Ἡλίαν νὰ διδάξῃ] τοὺς χριστιανούς νὰ φυλάγουν τὴν πίστιν τους, διατι ὕ]στερα θέλει ἔλθει ὁ ἀντίχριστος. Ἄδελφοί μου, ὁ] ἀντίχριστος εἶναι ἄνθρωπος, ὁποῦ ἔχει κακὴν γνώμην] καὶ ἔχει τὸν διύβολον μέσα του καὶ λέγει πῶς εἶναι] Θεός. Ἄν θέλετε νὰ μάθετε, ποῦ βρίσκεται; ἐδῶ] εἰς τὸν κόσμον περπατεῖ ὁ προφήτης Ἡλίας, ἀδελ]φοί μου, τόσαις χιλιάδαις χρόνους καὶ ἠξεύρει ὁ Θεὸς] ποῦ τὸν ἔχει φυλαγμένον ἕως τὴν σήμερον· ἐδῶ κοντὰ] εἶναι καὶ αὐτός. Τὰ λόγια, ὁποῦ σᾶς λέγω ἐγώ, ἐκε]ינוῦ εἶναι· καὶ μὴν καρτερεῖτε, χριστιανοί μου, ἄλλον] προφήτην Ἡλίον νὰ σᾶς διδάξῃ. Ὁ προφήτης] Ἡλίας δὲν ἔχει νὰ φανερωθῇ εἰς τὸν κόσμον, μόνον] (σελ. 42.) ὁ ζῆλος του καὶ ἡ διδασκαλία του ἔχει νὰ φανερωθῇ] εἰς τὸν κόσμον. Ἐτοῦτα τὰ δύο μὲ ἀξίωσεν ὁ Θεὸς] καὶ μοῦ τὰ ἐχάρισεν καὶ μὴν καρτερεῖτε ἄλλον νὰ σᾶς] διδάξῃ· Τί καρτεροῦμεν, τώρα, ἀδελφοί μου; Πεί]ναις, δίψαις καὶ θανατικὸν μεγάλο, ὁποῦ νὰ μὴν προ]φθαίνουσι οἱ ἄνθρωποι οἱ ζωντανοὶ νὰ θάψουσι τοὺς] ἀποθαμένους· νὰ δίνετε χίλια φλωριά καὶ νὰ μὴν] εὐρίσκηται ὀλίγον ψωμί καὶ μίαν σταλαματιὰν νερό.] Θέλα γίνεσι σεισμοὶ μέγας νὰ πέσουν τὰ σπίτια,] τὰ βουνὰ νὰ γένουν ἕνας κάμπος, ἡ θάλασσα] νὰ ἀνέβῃ δεκαπέντε: 15: πύχαις νερὸν ἀπὸ] τὰ ὑψηλότατα βουνά. Ὁ ἥλιος καὶ τὸ φεγγάρι] νὰ σκοτίσων, τὰ ἄστρια νὰ πέσουν ἀπὸ τὸν οὐρανόν.] Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ τὰ πάντα...θέλουσι κατὰ] ὁ κόσμος ὅλος θέλουσι ἀπαθάνει. Πότε θέλα] γένουν αὐτά; Δὲν μοῦ εἶπεν ὁ Χριστὸς μου. Ἐξεύρει αὐ]τός. ἠξεύρει καὶ τὴν ἡμέραν, ἠξεύρει καὶ τὴν ὥραν.] Μόνον τώρα ὀγλήγορα, τώρα κοντὰ τῶν σημείων,] δὲν καρτεροῦμεν ἄλλο νὰ ἰδῶμεν παρὰ τὸν πανάγιον] Σταυρὸν νὰ λάμπῃ περισσότερο ἀπὸ τὸν ἥλιον. Τότε θέλουσι πέ]σει τὰ τέκνα τοῦ διαβόλου οἱ Ἑβραῖοι νὰ προσκυ]νήσουσι, ἀμὴ δὲν ὠφελεῖ ἐκεῖ ἢ ἡ πίστις, τότες τί] χρειάζεται; Τότες θέλει λάμψει ὁ γλυκύτατός μου] (σελ. 43.) Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ Θεὸς ἐφ' ἑσθ' ἡμερῶν περισσό]τερον] ἀπὸ τὸν ἥλιον καὶ τότες θέλει κρίνει ὅλον τὸν] κόσμον καὶ νὰ βάλῃ τοὺς δικαίους εἰς τὸν παράδεισον] καὶ ἔχει νὰ ἀνοίξῃ ἕνα πύρινον ποταμὸν νὰ βάλῃ] ὅλους τοὺς ἀπίστους, ἀσεβεῖς καὶ αἰρετικούς νὰ καίγων]ται αἰωνίως εἰς τὴν κόλασιν. Ἐξεύρω, χριστιανοί μου,] πῶς μὲ περιγελοῦν καὶ μὲ λέγουσι ἀνόητον καὶ τρελλόν, καθὼς καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Νῶε. Λέγει] ὁ Χριστὸς μου, ἔτρωγαν, καὶ ἔπιναν, ἔκαμναν πραγματείας,] ἀλισβερίσι· ἐκοιμοῦνταν ἐξηνουσία, ἕως ὁποῦ] ἦλθεν ἡ ὀργὴ τοῦ Κυρίου καὶ τοὺς ἐκαταπόντισεν ὅλους!] Τότες ἔλεγον: Νῶε, Νῶε, ἀνοίξέ μας; Καὶ αὐτὸς] τοὺς ἔλεγεν: Ποῦ εἴσταν τόσους χρόνους, ὁποῦ σᾶς τὸ ἔλεγμα] καὶ μὲ περιγελάγατε; Τώρα τί νὰ σᾶς κάμω καὶ ἐγώ; Ὅντας σᾶς τὸ ἔλεγμα, ἦτον βουλωμένα τὰ αὐτιά σας] ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας σας καὶ τὰ ὀμμάτιά σας τετυφλω]μένα καὶ δὲν τὰ ἐβλέπατε. Ἐ]ξὶ λέγει ὁ Χριστὸς] μου· καθὼς τότες δὲν ἤκουον αἱ ἄνθρωποι, ἐ]ξὶ] καὶ εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν δὲν ἔχουν νὰ πιστέ]ψουν. Πλὴν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται,] αἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι καὶ τὰ ζω]ποια λόγια ἔχουν νὰ πληρωθοῦν· πλὴν ἡμεῖς] τοιαύτην παραγγελίαν ἔχομεν ἀπὸ τὸν Κύριόν μας,] ὅτι νὰ μὴν μᾶς μέλλῃ τίποτες. Ἄλλην παραγγε] (σελ. 44.) λῖαν δὲν ἔχομεν, ἀμὴ ψυχὴν καὶ Χριστόν, τὸν Κύριόν μας.]

Τὸ κορμί μας ἄς τὸ ψήτουν, ἄς τὸ τηγανίσουν, ἡμεῖς ψυχὴν καὶ Χριστὸν | ἔχομεν
 νὰ τὰ φυλάσσωμεν· τὰ ὅποια, ὅλος ὁ κόσμος νὰ πέσουν, ἐσὺ δὲν μᾶς τὰ παίρνεις,
 ἔξω ἂν τὰ | δώσωμεν μοναχοί μας. Ὁ ἀντίχριστος, τώρα-τώρα | κοντό, θέλα περά-
 ση καὶ αὐτός. Ὅλαις ταῖς δουλιαῖς | του ταῖς ἔχει τοιμασμέναις νὰ πλανᾷ τοὺς
 χριστιανούς | νὰ ἀρνηθοῦν τὴν πίστιν τους, νὰ λέγῃ πὼς εἶναι | ὁ Χριστὸς καὶ
 θαύματα νὰ κάμνῃ κατὰ φαντασίαν καὶ | νεκρούς νὰ ἀναστήσῃ· καὶ ἔχετε νὰ τοῦ
 εἰπῆτε πὼς ἡμεῖς ἔχομεν τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ μας καὶ τὸ ἱερὸν | Εὐαγγέλιον
 καὶ ἐσέ-α δὲν σὲ ἠξεύρομεν· ὅμως, ἀνίσως | καὶ εἶσαι ὁ Χριστὸς, μεθαύριο νὰ
 μᾶς χάρισης τὸν παρὰδεισον καὶ τώρα δὲν σὲ χροιαζόμεσθην καὶ πῆγαινε ὅθεν
 θέλεις. Ὅμως πάλιν ἔχει νὰ περπατῇ | νὰ εἰπῇ πὼς εἶμαι ἡ Παναγία καὶ θαύ-
 ματα νὰ κάμνῃ καὶ νὰ τοῦ εἰπῆτε πὼς ἡμεῖς ἔχομεν τὴν εἰκόνα | τῆς καὶ δὲν σὲ
 χροιαζόμεσθην, ἀμὴ ἀνίσως καὶ εἶσαι | ἡ Παναγία μεθαύριο νὰ παρακαλέσης τὸν
 ρι|ον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν | κόλασιν καὶ νὰ μᾶς χα-
 ρίσῃ τὸν Παρὰδεισον καὶ τῶρα δὲν σὲ χροιαζόμεσθην! πῆγαινε ὅπου θέλεις. Χρι-
 στι|ανοί μου, τί εἴστε; Δίκαιοι ἢ ἁμαρτωλοί; Εἰ μὲν καὶ εἴστε δι|καιοι, καλότυ-
 χοι καὶ τρισμακάριοι οἱ δίκαιοι· καὶ οἱ ἄ | (σελ. 45.) μαρτωλοὶ τώρα εἶναι καιρὸς
 νὰ παύσετε ἀπὸ τὰ κακά, | διατὶ ἡ κόλασις σᾶς καρτερεῖ. Προσέχετε, χριστιανοί
 μου, | νὰ μὴν πορνεύετε, νὰ μὴν κλέπτετε, νὰ μὴν κατακραί|νετε ἕνας τὸν ἄλλον,
 νὰ μὴν κάμνετε ὄρκους ψέμμα|τα, νὰ μὴν στολίζετε ἐτοῦτο τὸ βρωμερὸν κορμί,
 ὅπου | θέλα τὸ φάγουν τὰ σκουλίκια, ἀλλὰ νὰ στολίζετε | τὴν ψυχὴν σας, ὅπου εἶ-
 ναι εὐαγγελικῶς τιμιω|τέρα ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον· νὰ νηστεύετε τὸ κατὰ | δύναμιν,
 νὰ ἔχετε πάντοτε τὸν θάνατον εἰς τὴν καρ|δίαν σας πότε νὰ χωρίσετε ἀπὸ τοῦτον
 τὸν μάτα|ιον κόσμον νὰ πηγαίνετε εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν. Δὲν εἶμαι | ἄξιος, ἀδελ-
 φοί μου, νὰ σᾶς διδάξω καὶ νὰ σᾶς | συμβουλέψω, μὰ πάλιν ἀποτολμῶ καὶ παρα-
 καλῶ | τὸν Κύριόν μου Ἰησοῦν Χριστὸν νὰ στείλῃ οὐρανόθεν | τὴν χάριν του καὶ
 τὴν εὐλογίαν του διὰ πρεσβειῶν | τῆς Ἀειπαρθένου καὶ Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτό-
 κου καὶ πάν|ντων τῶν Ἁγίων, καὶ δι' εὐχῶν τοῦ πανιερωτάτου | αὐθέντου καὶ
 Δεσπότου ἡμῶν καὶ τῶν ἁγίων Ἱερέων | νὰ εὐλογήσῃ καὶ τὰ παιδιὰ σας καὶ τὰ
 πράγματά σας καὶ | τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σας· καὶ πρῶτον, ἀδελφοί μου, ἀμ|ποτες
 νὰ εὐσπλαγχνισθῇ ὁ Κύριος νὰ συγχωρέσῃ | (σελ. 46.) καὶ ταῖς ἁμαρτίαις σας, νὰ
 φυτεύσῃ καὶ νὰ ριζώσῃ εἰς | τὴν καρδιαν σας τὴν ἀγάπην, τὴν πίστιν καὶ τὴν
 πρα|ότητα, τὴν θερμὴν ἐξομολόγησιν, νὰ ἀξιωθῆτε νὰ | ἀπεράσητε καὶ ἐδῶ καλά,
 νὰ πηγαίνετε καὶ ἐκεῖ | καὶ νὰ δοξάζετε Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον | Πνεῦμα,
 Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον. Ἀμήν, | Ἀμήν. Ἀμήν.

Σᾶς παρακαλῶ νὰ εἰπῆτε τρεῖς | φοραῖς μὲ τὴν καρδίαν σας: συγχωρεῖτε με
 καὶ ὁ Θεὸς συγχωρέσει σας.

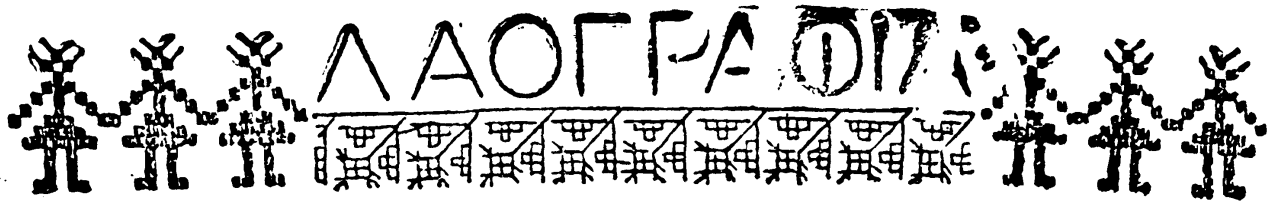
Γεώργιος συγγραφεὺς

Ἀναγνώστα, ἀνάγνωσον τὰ εἰρημένα λόγια | μὲ μεγάλην προσοχὴν καὶ βε-
 βαιώσου ὅτι οὗτος | ὁ πατὴρ ἡμῶν καὶ ἱερὸς ὀνομαζόμενος Κο|σμάς εἶναι ὁ ἴδιος
 ὁ θεσβίτης Ἡλίας ὁ προ|φήτης καὶ μὴν ἀμφιβάλῃς διὰ νὰ μὴν καίγεται εἰς | τὴν
 κόλασιν διότι εἶναι λόγια τοῦ Παναγίου Πνεύματος | καὶ ἄλλον προφήτην δὲν
 καρτεροῦμεν, πλὴν δύναμιν | εἰς ὅλους νὰ ὑπομένωμεν τοὺς πειρασμούς.

Καὶ παρακαλῶ σας, πατέρες καὶ ἀδελφοί μου ἐν Χριστῷ, | νὰ μὲ συγχωρή-
 σετε τὸν ὑπὲρ τὴν ἄμμον τῆς θαλάσ|σης ἡμαρτηκότα καὶ σφάλματα πολλὰ ἔχω
 ἀνορ|θόγραφα τε καὶ λέξεις ὁμοῦ ἐλλειπομέναις, ὡς ἀγράμ|ματος ὅπου εἶμαι τῆς
 παιδεύσεως τῶν γραμμάτων.

Ἐγράφη δὲ παρ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἀχρείου | δούλου σας ἀναξίου Γε.

ΝΙΚ. ΧΡ. ΤΣΙΑΚΑ

ΠΑΡΓΑ-ΘΑΛΑΣΣΑ*

(ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ)

Β' ΟΙΚΑΙΡΟΙ (ΑΝΕΜΟΙ)

Όνοματολογία—Περιγραφή—Χαρακτηριστικά—Πρόβλεψις κ.λ.π.

Όπως ή ναυτική όρολογία τής Πάρ-
γας έτσι και ή όνοματολογία τών καιρών
είναι έπηρεασμένη από την Ίταλική γλώσσα.

Οι βασικοί καιροί (άνεμοι) Βορράς,
Νότος, Άνατολή και Δύσις, όνομάζονται
άντιστοίχως: Τραμουντάνα και Τρεμου-
τάνα (ή), Όστρια (ή), Λεβάντες (δ) και
Πουνέντες (δ). Ένδιάμεσα από τούς τρι-
σερις αυτούς καιρούς υπάρχουν άλλοι ό-
κτώ πού όνομάζονται: Ό Βορ. άνατολ.=
Γραιγος ή Γραιγος, ό Ν. Άνατολ.=Σι-
ρόκος, ό ΝΔ.=Γαρμπής ή Γαρμπινό και
ό Β.Δ.=Μαΐστρος. Άνάμεσα από τούς
τέσσαρις αυτούς καιρούς υπάρχουν άλλοι
όκτώ και παίρνουν τό όνομά τους από τή
σύνθεσι τών δύο όνομάτων τών πλαϊνών
τους καιρών. Δηλαδή: γραιοτραμουντάνα
(Γραιγος+Τραμουντάνα), γραιολεβάντες ή
γραιολεβάντες (Γραιγος+Λεβάντες), σιρο-
κολεβάντες, όστριασιρόκος, όστριογάρμπης,
πουνεντογάρμπης, πουνεντογάρμπης, που-

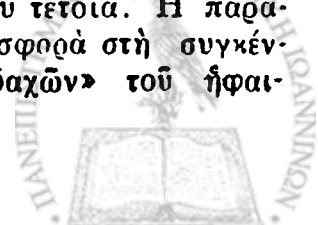
νεντεμαΐστρος και μαΐστροτραμουντάνα.

Όλα σχεδόν τά όνόματα τών άνέμων
είναι Ίταλικά και μάλιστα όπως χρησιμο-
ποιούνται στη ναυτική γλώσσα και όχι
στην καθομιλουμένη Ίταλική και σημαί-
νουν τό σημείον του όρίζοντος από τό ό-
ποιον προέρχονται ή τό μέρος, τόν τόπο
κ.λ.π. Έτσι Λεβάντες (Ίταλ. Levante)
διότι έρχεται από την Άνατολή, Σιρόκος
διότι έρχεται από τή Συρία, Όστρια=(Ί-
ταλ. ostro) διότι έρχεται από τό νότο (με-
σημβρινός), Γαρμπής (Ίταλ. Garbino) ά-
φρικανικός, Πουνέντες (Ίταλ. Ponente)=
δυτικός, Μαΐστρος (Ίταλ. Maestro=δά-
δάσκαλος), Τραμουντάνα (Ίταλ. tramou-
ntana=διά μέσου τών βουνών, διότι για
την Ίταλία έρχεται από τις Άλπεις ή τα
Άπέννινα και Γραιγος (Ίταλ. Greco=
Έλληνικός) διότι για την Ίταλία έρχεται
από την Ελλάδα, ένώ έμεις έπρεπε να τόν
ονομάσουμε Άσιατικόν, Μικρασιατικόν ή
Τουρκικόν κ.λ.π.

* Συνέχεια εκ του προηγουμένου, σελ. 515.

ωργίου αναγνώστου του ποιητή Ζήκο(υ) Μπιστρέκη: εκ κόμης Τζεροκβίστας]
(,αωιδ': Ίουλίου κ':).

Η χειρόγραφη παράδοση του λογογραφικού έργου του Αϊτωλού λαοκατη-
του, 249 τώρα χρόνια από τής γεννήσεώς του (1714) και 184 από του μαρτυρίου
του (1779), παραδέρνει μέση σ' ένα χίος άνομολόγητο. Ένας σταράτος δημοτικός
λόγος του 18ου αιώνα παραποιήθηκε τόσο με τις προσθήκες και τις αφθονες
παραμορφώσεις των λογιωταταίων καταγραφών του, γιατί ό ίδιος δέν έγραφε
τις «Διδαχές» του, ή τουλάχιστον δέν σώθηκαν χειρόγραφα του τέτοια. Η παρα-
πάνω παραλλαγή του κώδικα Μπιστρέκη άποτελεί μια προσφορά στη συγκεν-
τρωση, τή σύγκριση και την κριτική ύστερα έκδοση των «Διδαχών» του ήφαι-
στειακού άναγεννητού, πού επιβάλλεται να γίνη κάποτε.

**ΜΙΑ ΜΙΚΡΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΣΧΕΤΙΚΑ
ΜΕ ΤΟΥΣ ΚΑΙΡΟΥΣ :**

Ἄ γ ρ ι ό κ α ι ρ ο ς (δ) = ὁ καιρὸς ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ πολλὰς βροχές, χαλάζι, κερανοὺς καὶ τρικυμία μαζύ.

Ἄ ν τ ι μ ἄ μ α λ ο (τὸ) = τὸ χτύπημα στὰ βράχια κυμάτων ποὺ ἔρχονται ἐνῶ ἡ τρικυμία στὸ πέλαγος ἔχει κοπάσει. Εἶναι πολὺ συνηθισμένο φαινόμενο στὴν Πάργα καὶ παρατηρεῖται καρᾶβια ποὺ ταξιδεύουν ἔξω στὸ πέλαγος, διότι ἡ τρικυμία ἔχει περάσει, νὰ μὴ μποροῦν νὰ μποῦν μέσα στὸ λιμάνι.

Ἄ π α γ γ ε ι ἄ ζ ε ι (ρ) = ἕνα ὠρισμένο σημεῖο (κολπίσκος, ἀβάλη) ποὺ λόγῳ τῆς κατασκευῆς του καὶ τῆς θέσεως ἀλλὰ καὶ τῆς κατευθύνσεως τοῦ ἀνέμου δὲν τὸ προσβάλλει ὁ καιρὸς αὐτός, γι' αὐτὸ καὶ λέγεται τὸ μέρος αὐτὸ **ἀ π ἄ γ γ ε ι ο**.

Ἄ π ό ν ε ρ α (τὰ) = τὰ χτυπημένα νερὰ ποὺ ἀφήνει πίσω του ἕνα σκάφος ἀπὸ τὴν τρόπιδα (κοράκι) ἢ τὴν προπέλλα του.

Β α σ τ ἄ ε ι λέγεται γιὰ ἕνα ἀπάγγειο μέρος ποὺ δὲν τὸ προσβάλλει ἕνας καιρὸς.

Γ ν έ φ ι α (τὰ) = σύννεφα (καὶ κατσιδούρα), τὰ ὁποῖα πάντοτε οἱ ναυτικοὶ χρησιμοποιοῦν σὰν ἀνεμοδούρα δηλ. γιὰ νὰ βλέπουν τὴν κατεύθυνσι τοῦ καιροῦ, διότι τὰ χαμηλὰ στρώματα τοῦ ἀέρος συνήθως «στρίβουν».

Γ ρ α ι ο γ ἄ ρ μ π ι α (τὰ) = Ὁ Γραιγος μὲ τὸ Γουμπῆ εἶναι καιροὶ ποὺ βρίσκονται σχεδὸν ἀντίθετοι (μοῖρες 165). Ὁ ὄρος θέλει νὰ δείξῃ μιὰ μεγάλη ἀκαταστασία καιροῦ ποὺ πετάγεται ἀπὸ μιὰ στὴν ἄλλη, περνώντας πάντα ἀπὸ τοὺς νότιους ἀνέμους ποὺ γιὰ ἐδῶ εἶναι οἱ πιὸ δυσάρεστοι.

Δ ρ υ μ ο κ ό λ ι α (τὰ) = Ἀκατάστατοι φθινοπωρινοὶ καὶ ἀνοιξιάτικοι καιροὶ ποὺ ἀπὸ τὴ μιὰ ἔχει καλωσύνη καὶ ἀμέσως κάνει λιμπαδίτσες, τρόμπες, βροχές καὶ ἀμέσως τὸ γυρίζει στὴν κλιωύνη.

Ἐ γ κ ω μ α (τὸ) = Ἐὐχρησμία τῆς θάλασσας ἀπὸ τὴν καλωσύνη στὴν φουρτούνα ποὺ φυσικὰ ἀρχίζει νὰ ἐγκώνη (ὀγκοῦται).

Κ α ἰ τ σ α (ἡ) = ζέστη μεγάλη καὶ γαλήνια θάλασσα (βλορὸλ.).

Κ ἄ λ μ α (ἡ). Γαλήνη, ἡρεμία, ἡσυχία. (Ἀπὸ τὴν Ἴτ. *calmare*—*calma*).

Κ α ν ἄ λ ι (τὸ). Στένεμα τῆς θάλασσας ἀπὸ δυὸ στεριές. (Ἰταλικὴ) λ: *canale* = πορθμός). Φυσάει κανάλι = ὅταν ὁ καιρὸς διασχίζει ἕνα κανάλι.

Κ α τ ε β α τ ὸ (τὸ) = βραδυνὸ ἀεράκι ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὴ στεριά, Ἡ ἀπόγειος αὔρα. Εἶναι εὐχάριστη καὶ δροσερὴ καὶ κατάλληλη γιὰ ἡσυχὸ ταξεῖδι μὲ τὰ πανιά.

Κ α τ σ α δ ο ύ ρ α (ἡ) = ὄλα μαζύ τὰ σύννεφα ποὺ βρίσκονται στὸν οὐρανὸ.

Κ ό β ε ι. Λέγεται γιὰ τὸν καιρὸ ποὺ ἀρχίζει νὰ χάνῃ τὴν ἀρχικὴ του ἔντασι καὶ γιὰ ἕνα μέρος ποὺ δὲν τὸ πιάνει ὁ καιρὸς.

Κ ό ρ φ ο ς (δ) = στρωτὸς ἀέρας ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικό, δηλαδή ἀπὸ τὸν κόλπο, διότι κόρφος σημαίνει κόλπος. Πρβλ. «φυσάει κόρφος».

Κ ρ α τ ἄ ε ι. Λέγεται γιὰ τὸν καιρὸ ποὺ ἔχει δυνάμεις καὶ δὲν πρόκειται νὰ «κόψῃ» ἢ νὰ «κρατήσῃ».

Λ ἄ δ ι = χαρακτηρισμὸς γιὰ τὴν πολὺ ἡσυχὴ θάλασσα ποὺ ἡ ἐπιφάνειά της μοιάζει μὲ ἐπιφάνεια δοχείου μὲ λάδι.

Λ α ὕ α α (ἡ) = μεγάλη καλοκαιρινὴ ἐξέστη μὲ κύματα θερμοῦ ἀέρος. Συνήθως ὄταν φυσάει λίβας. (Ἴτ. *Libeccio*).

Λ ε β α ν τ ι έ ρ α (ἡ) = Στρωτὸς ἀνατολικὸς ἀνεμὸς (λεβάντες).

Λ ί β α ς (δ) = ζεστὸς ἀφρικανικὸς ἀνεμὸς πολὺ ἐνοχλητικὸς ἀλλὰ καὶ ἐπιζήμιος γιὰ τὴ γεωργία.

Λ ι μ π α δ ἰ τ σ α (ἡ) = Ἀπότομος ἀέρας, μὲ βροχή, μπόρες καὶ τρόμπες πολὺ συνήθως κατὰ τὴν ἀνοιξὶ καὶ τὸ φθινόπωρο.

Μ π α σ ι ἄ (ἡ) = πλημμυρὶς. Παρατηρεῖται ὅταν πνέουν κυρίως νότιοι ἀνεμοί, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κανονικὴ ἀμπωτι καὶ πλημμυρίδα ποὺ ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὶς φάσεις τοῦ φεγγαριοῦ.

Μ π ό ρ α (ἡ) = Ξαφνικὸς ἀέρας μὲ πολὺ μεγάλη ταχύτητα καὶ καταστρεπτικὲς ἱκανότητες συνοδευόμενος ἀπὸ βροχή. Εἶναι πολὺ συνηθισμένος κατὰ τὸ φθινόπωρο καὶ μὲ μεγαλύτερη ἔντασι στὴν Ἀδριατικὴ. Στὴν Τεργέστη κάνει πολὺ συχνὰ μπόρες καὶ στοὺς δρόμους της, στὸ λιμάνι κυρίως, ὑπάρχουν οἶδερα καὶ ἀλυσίδες γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ κρατιέται ὁ κόσμος καὶ νὰ μὴ παρασύρεται, διότι παρὰ

πολλά άτομα έχουν άρπαγή από τον τρομερό αυτόν αέρα, που κύριο χαρακτηριστικό του είναι ο αϊφνιδιασμός. Στην Πάργα πολλές φορές έχουν άρπαγή ζῶα, ξεριζωθῆ δένδρα και πετάχτηκαν σὲ μεγάλες ἀποστάσεις ὀλόκληρες στέγες σπιτιῶν.

Μ π ο υ ν ἄ τ σ α (ἦ)=νηνεμία, γαλήνη (Ἰταλ. bonnacia), ἀγαθὴ καὶ καλή.

Ξ ε ἰ δ ι (τὸ)=χαρακτηρισμὸς ἑνὸς πολὺ δυνατοῦ καιροῦ.

Ὅ σ τ ρ ἔ λ λ α=στρωτὴ ὄστρια.

Ρ ο ῦ φ ο υ λ α ς (ὀ)=Ἄλλη ὀνομασία τῆς μπόρας (Ἰτ. a ruffa=ἐπιρ. ἀρπακτικά).

Σ β ο υ λ ι ἄ δ α (ἦ)=Μιά ριπὴ ἀπότομη ἀνέμου ἀνάμεσα ἀπὸ στρωτὸν αέρα. Ἐπικίνδυνη γιὰ τὴ ναυσιπλοΐα. Ὁ κυβερνήτης πρέπει νὰ διατάξῃ λασκάρισμα τῆ σκότα καὶ νὰ ὀρτσάρῃ πρὸς τὸ σοβράνο γιὰ ν' ἀποφύγῃ μπατάρισμα. (Ἰτ. Svogliata=ἀνεπιθύμητη, ἀηδής). Ἄλλη ὄνομ.: σπηλιάδα.

Σ ο β ρ ἄ ν ο καὶ **Σ ο υ β ρ ἄ ν ο** (τὸ)=Ἡ πλευρὰ τοῦ σκάφους καὶ γενικὰ τὸ μέρος πού βρίσκεται πρὸς τὸν ἀνεμο πού πνέει (ἰτ. sopra il vento).

Σ ο υ ρ ῶ ν ε ι (ρ). Λέγεται γιὰ ἕνα σημεῖο ὅπου συγκεντρώνεται ὁ αἶρας (σὸν σὲ χωνί) καὶ ἔχει ἐκεῖ μεγαλύτερη ἔντασι. Ὅ,τι π.χ. γίνεται στὰ μέρη πού λέγονται μπουγάζια. Πρβλ. «Σουρώνει ὁ κάβος», «Σουρώνουν οἱ ἄκρες» κ.λ.π.

Σ τ α β ἔ ν τ ο καὶ **Σ τ ο β ἔ ν τ ο** (Ἰτ. soto il vento)=Ἡ πλευρὰ τοῦ σκάφους πού δὲν προσβάλλεται ἀπὸ τὸν αἶρα.

Σ τ ε ρ ι α ν ὸ ς (ὀ)=κάθε αἶρας πού φυσάει ἀπὸ τὴ στεριά.

Τ ὀ κ α (ἦ)=Ὅταν ἡ θάλασσα εἶναι πολὺ ἤσυχη λέγεται τ ὀ κ α.

Τ ρ ὀ μ π α (ἦ)=σίφων, κυκλὼν βλ. κατωτέρω.

Φ ε υ γ ἄ τ α (τὰ)=τὰ νερὰ φευγᾶτα=ἀμπωτις.

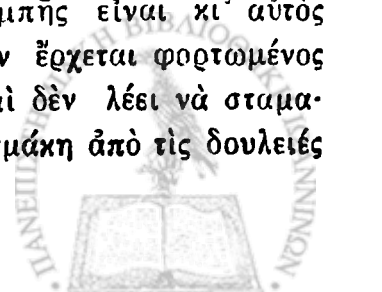
Φ ο υ σ κ ο θ α λ α σ σ ι ἄ (ἦ)=ἐξωκωμένη θάλασσα.

Χ ι ο ν ι ἄ ς=Ὅταν φυσάει βορεινὸς καιρὸς καὶ εἶναι στὰ χιόνια.

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΔΡΑΣΙ ΤΩΝ ΚΑΙΡΩΝ ΣΤΗΝ ΠΑΡΓΑ

Ἀπὸ τὸν Γραιολεβάντε μέχρι τὸν που-

νέντεμαίτρο ὅλοι οἱ βορεινοὶ καιροὶ στὴν Πάργα εἶναι εὐχάριστοι. Οἱ ὑπόλοιποι κάνουν βροχές, θάλασσες θεομηνίες. Ὁ πιὸ εὐχάριστος ἀπὸ ὅλους εἶναι ὁ Μαίτρος. Δροσερός, στρωτὸς καὶ εὐχάριστος στὸ ταξεῖδι, ἰδίως τὸ καλοκαῖρι πού πιάνει κατάφατσα τὴν Πάργα καὶ τῆς δίνει πιὸ χαμηλὴ θερμοκρασία ἀπὸ πολλὰ ἄλλα παραθαλάσσια μέρη. Εἰδικὰ γιὰ τὴν Πάργα ὁμως μπορεῖ νὰ εἶναι ἕνας χιονιᾶς πολὺ πιὸ εὐχάριστος ἀπὸ ὅλα τὰ μαίτρα τοῦ καλοκαιροῦ, γιὰτὶ μ' αὐτὸν δένει ὁ καρπὸς τῆς ἑληᾶς ἐπάνω στὰ δένδρα πού εἶναι ὁ κύριος πόρος ζωῆς γιὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν κατοίκων τῆς. Οἱ γέρικες χουσοφόρες ἑληῆς πού ἐφύτταναν ἐδῶ καὶ αἰῶνες οἱ Βενετσιᾶνοι, μὲ τὸ γκριζοπράσινο χρώμα, πού στέκουν ὀλόιδιες κι' ἀγέραστες ἀπὸ τὰ χρόνια εἶναι ἡ κυριότερη πηγὴ χαρᾶς καὶ εὐτυχίας τῶν κατοίκων. Ἀπὸ τὴ «λαδιά» τὸ ψωμί, τὰ ροῦχα, τὰ χρέη, οἱ προῖκες, ἀλλὰ καὶ τὰ γλέντια, τὰ πανηγύρια καὶ τὰ βιολιά πού ἔρχονται σ' ἀπανωτὰ «τακίμια». Κάθε δεῦτερο χειμῶνα εἶναι ἡ σοδειὰ τῆς ἑληᾶς καὶ κάθε ἀνέσοδη χτυπάει στὸ μάτι τοῦ πιὸ ἀδαῆ ἀπὸ τὶς νέκρες στὸ ἐμπόριο καὶ σὲ κάθε κίνησι. Ἐχθρὸς μεγάλος, υἰώνιος, πιὸ μισητὸς κι' ἀπ' τ' ἄγριο κῦμα τοῦ Ἰονίου πού καπελώνει τὶς μάντρες καὶ πλημμυρίζει τὰ μαγαζιά εἶναι (ποῖὸς θὰ τὸ περίμενε;) ἕνα μικρὸ ἔντομο δίπτερο, λίγο μεγαλύτερο ἀπ' τὸ κουνούπι, ὁ τρομερὸς «Δάκος» (ἐπιστ. DACUS OLEA). Αὐτὸς καταστρέφει τὸν καρπὸ, τὸν ρίχνει κάτω σὲ ἀπανωτὰ στρώματα καὶ τὸ σαπίζει. Καὶ ἐνῶ κάθε βόρειος καιρὸς εἶναι ἐχθρὸς τοῦ δάκου, οἱ νότιοι, καὶ εἰδικὰ ἡ ὄστρια εἶναι ὁ πιὸ καλὸς προστάτης καὶ φίλος του. Ἡ ὄστρια, ζεστὸς αἶρας πού ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἀφρική, παίρνει, περνώντας ἀπὸ τὴ Μεσόγειο, τὴν ὑγρασία καὶ τὴ μούχλα τῆς καὶ φέρνει τὴν μελαγχολία, τὴν κατῆφεια, ἀνορεξίες καὶ κομμάρες καὶ κλονισμὸ ἀκόμα καὶ στὰ πιὸ γερὰ νευρικὰ συστήματα. Τὰ ἴδια μὲ τὰ παιδιὰ τῆς ὄστριας τὸν ὀστριογάρμπη καὶ τὸν ὀστριοσιρόκο. Ὁ γαρμπῆς εἶναι κι' αὐτὸς ἀντιπαθὴς γιὰτὶ ὅταν ἔρχεται φορτωμένος μὲ τὶς βροχές του καὶ δὲν λέει νὰ σταμάτησῃ κλεένει τὸν κοσμάκη ἀπὸ τὶς δουλειές

του μέρες και βδομάδες. Έχει και τὰ σκέρτσα του ὁ καιρὸς αὐτός. Τὰ λεγόμενα «ξανασάματα». Ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς βροχές του, μὲ μιᾶς κιαραίνει ὁ οὐρανὸς καὶ γίνεται λαμπίκο καὶ θὰ νόμιζε κανένας ὅτι τὰ πράγματα φτιάξανε, γιὰ ὅποιον δὲν ξέθει ὅμως γιὰτὶ μετὰ ἀπὸ λίγη ὥρα ξαναρχίζει τὰ ἴδια καὶ χειρότερα. Ὁ σιρόκος μὲ τὶς λοχτάρες του τὶς λεγόμενες «σοροκάδες» στενοχωρεῖ τοὺς ναυτικούς καὶ τοὺς δημιουργεῖ προβλήματα. Δὲν μποροῦν νὰ ξεμυτήσουν γιὰ δουλειὰ κι' ἂν τύχη νὰ ναι ξανοιγμένοι στὸ πέλαγος, πρέπει νὰ τὰ παρατήσουνε ὅλα καὶ νὰ μποῦνε σὲ λιμάνι. Οἱ βορεινοὶ καιροὶ γιὰ τὴν Πάργα δὲν ἔχουν μεγάλη σημασία ὁ Μπετζοβουλὸς (βλ. τοπωνύμια) μὲ τὰ 738 μέτρα ὑψόμετρό του καὶ ὅλη του τὴν κορυφογραμμὴ τὴν προστατεύει ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τὴν ἔχει κάνει μέσα στοὺς αἰῶνες ἓνα ἐξαίρετο χειμαδιό. Ὁλος ὁ χειμῶνας ἔτσι περνάει σχεδὸν εὐχάριστος καὶ μετριῶνται στὰ δάχτυλα ἔκεινοι ποὺ φοροῦν πανωφόρια. Ἐνας μένει ἀπὸ τοὺς καιροὺς ὁ ἀγαπημένος, ὁ γλυκὸς κι' ὁ χιλιοτραγουδημένος Μαῖστρος ποὺ λέγεται μαῖστράλι καὶ μαῖστραλάκι καὶ μαῖστρουλάκι καὶ τὰ ὑποκοριστικά πάνε σκοινὶ γαϊτάνι, ἀλλὰ καὶ γαϊδουρομαῖστρο ὅμως γιὰ νὰ ζουμε τὸ νοῦ μας γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο.

ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΚΑΙΡΩΝ Κ.Α.Π.

Σχετικὰ μὲ τὸ φεγγάρι οἱ ναυτικοὶ μας λένε τὸ ἑξῆς:

«Ὁρθὸ τὸ φεγγάρι δίπλα ὁ καπετάνιος καὶ Δίπλα τὸ φεγγάρι, ὀρθὸς ὁ καπετάνιος»

αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὅταν τὸ καινούργιο φεγγάρι εἶναι ὀρθοῦ θὰ κἀνὴ καλὸν καιρὸ καὶ ἐπομένως ὁ καπετάνιος μπορεῖ νὰ κοιμᾶται ἤσυχος, ἐνῶ ἀντιθέτως, θὰ κἀνὴ κακοκαιρία ὅταν εἶναι πλαγιασμένο.

Ἐνας φωτεινὸς κύκλος, σὰν ἁλῶνι γύρω ἀπὸ τὸ φεγγάρι, δείχνει ὅτι ὁ καιρὸς θὰ χαλάσῃ. Τὰ ἴδια καὶ μὲ κύκλο γύρω στὸν ἥλιο γι' αὐτὸ λένε:

«τοῦ ἡλίου κύκλος ἄνεμος
τοῦ φεγγαριοῦ χειμῶνας».

Νερὰ φευγᾶτα (ἄμπωτις) προμηνύουν καλοκαιρίες ἐνῶ μασιὰ εἶναι κακοκαιρίες:

«Νερὰ μασιὰ
ὁ Γαρμπῆς κυβερνᾶ».

Ὅπως θὰ πιαστῆ τὸ καινούργιο φεγγάρι (μὲ καλὸ ἢ κακὸ καιρὸ) ἔτσι θὰ πάη μέχοι πὺ νὰ φύγῃ. Γι' αὐτὸ οἱ ναυτικοὶ προσέχουν νὰ δοῦν μὲ τί καιρὸ πιάστηκε κάθε νεο φεγγάρι.

Ὅταν καίει ὁ ἥλιος καὶ τσιμπᾶνε οἱ μῦγες ὁ καιρὸς θὰ πάη στὴ βροχὴ.

Ὁ γρήγορος ἐρχομὸς τῶν χελιδονιῶν σημαίνει ὅτι ὁ καιρὸς θὰ πάη στὴν καλωσύνη κι' ἀντίθετα ὁ καθυστερημένος, ὅπως καὶ ἡ βιαστικὴ ἀναχώρησις τοὺς σημαίνει ὅτι θὰ κἀνὴ ἄγριο χειμῶνι.

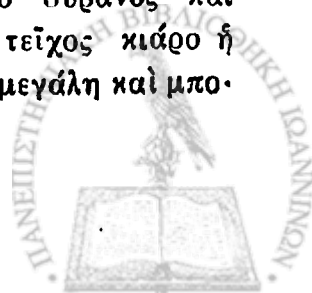
Ὅταν μετὰ ἀπὸ τρικυμία βγάλλῃ ἡ θάσασσα φύκια στὴν παραλία καὶ τὰ ποστιάλη ἔκει (χαρὲς καὶ παιγνίδια γιὰ τὰ παιδιά ποὺ φτιάχνουν σπιτάκια καὶ ξεθεῶνονται στὸ φυκιοπόλεμο), σημαίνει ὅτι θὰ ξανακἀνὴ φουρτοῦνα καὶ θὰ τὰ ξαναπάρῃ ἡ θάλασσα. Τὸ γεγονὸς εἶναι ἀπόλυτα ἐξακριβωμένο.

Ὅταν στὰ Τρία Λιθαράκια, σὲ ἄλλα βράχια καὶ στὸ λιμάνι ἔρχονται γλάροι ὁ καιρὸς θὰ χαλάσῃ. Τὸ ἴδιο ὅταν περνᾶνε γιὰ τὸ βορρᾶ κοπάδια ἀγριοπαπιες καὶ ἀγριοχῆνες ποὺ σημαίνει ὅτι ὁ καιρὸς θὰ πάη στὸ χιονιᾶ.

Ἐνα μπαλόني ἀπὸ σύννεφα ποὺ σηκώνεται ψηλὰ στὸν ὄριζοντα σημαίνει ὅτι θὰ κατεβάσῃ ἀγέρα ἀπὸ τὸ σημεῖο ποὺ εἶναι τὸ σύννεφο. Ἡ ταχύτης μὲ τὴν ὁποία τρέχει καὶ διαλύεται τὸ μπαλόني ὑπολογίζεται ἀπὸ τοὺς ναυτικούς κι' ἔτσι κανονίζουν νὰ μαζέψουν τὰ παραγάδια τους, νὰ σιγουρέψουν τὸ καῖκι ἢ τὴ βάρκα τους σὲ λιμάνι.

Ξεκομμένα καὶ διάσπαρτα σύννεφα (σὰν «πάνα ἄρνιοῦ») εἶναι προμήνυμα καλοῦ καιροῦ. Σίγουρη μπουνάτσα.

Τροβηγμένα σύννεφα σὰν μακρόστενες γλῶσσες φωτιᾶς δρίχνουν ἀγέρα δυνατὸ καὶ ἴσως μπόρα. Ἡ ταχύτητα τῆς Μπόρας εἶναι πολὺ μεγάλη καὶ καταστρεπτικὴ (βλ. ἄνω.) ἀλλὰ τὶς πιὸ πολλὰς φορὲς καὶ ἰδιαιτέρως ὅταν μαυρίσῃ ὁ οὐρανὸς καὶ στὸ βάθος σχηματιστῆ ἓνα τεῖχος κῆρο ἢ δύναμί της θὰ εἶναι πολὺ μεγάλη καὶ μπο-

ρεϊ νὰ σχηματισθῆ «τρόμπα». Τρόμπα εἶναι ὁ κύκλωνας δηλαδή μιὰ σύγκρουσι κυμάτων ἀέρος πού δημιουργοῦν μιὰ περιστροφική κίνησι, μιὰ δίνη μεγάλης καταστρεπτικῆς δυνάμεως, πού μπορεῖ νὰ σηκώσῃ ὀλόκληρα δένδρα καὶ σπίτια. Εἶναι πολὺ θαυματικὴ ὅταν σχηματίζεται μιὰ τρόμπα στὸ βάθος τοῦ ὀρίζοντος. Ξεκινάει ἓνα μαῦρο καὶ μακρόστενο πρᾶγμα ἀπὸ τὸ σύννεφο καὶ μὲ ἀβέβαιο τὸ τελικὸ σημεῖο ἐπαφῆς του μὲ τὴ θάλασσα, κατεβαίνει σιγά-σιγά, ἐνώνεται μ' αὐτὴ καὶ τραβάει τεράστιες ποσότητες νεροῦ πού κατακρημνίζονται ὅταν σταματήσῃ ἡ δίνη καὶ φαίνεται σὰν νὰ σκᾶνε στὸ σημεῖο ἐκεῖ συνέχεια βόμβες βυθοῦ. Τὸ θέαμα εἶναι συχνὸ στὴν Πάργα ἀλλὰ καὶ οἱ ζημιᾶς πού ἔχουν γίνεи κατὰ καιροὺς ἀρκετὰ μεγάλες. Ὑπῆρχε ἡ ἐντύπωσις ὅτι οἱ παλhoὶ οἱ ναυτικοὶ ξέρανε νὰ «κόψουνε» τὴν τρόμπα. Τὸ κόψιμο γινόταν ὡς ἐξῆς: Ὁ εἰδικὸς ἔφτιαχνε στὴν κουβέρτα τοῦ καϊκιοῦ ἢ στὸ χῶμα, ἂν βρισκόνταν στὴ στεριά ἓνα πεντάλφα (ὅπως τὸ θρησκευτικὸ σύμβολο τῶν ἑβραίων) καὶ ψιθυρίζοντας μερικὰ μαγικὰ λόγια, κάτι σὰν ξόρκι πού τὸ μάθαινε ἀπὸ τὸν πατέρα του καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ πῆ παρὰ νὰ τὸ γράψῃ στὸ χαρτί, καὶ ἔπαιρνε ἓνα μαυρομάνικο μαχαίρι (μὲ μαύρη λαβὴ) καὶ τὸ ἔμπηγε στὴ μέση τοῦ πεντάλφα. Ἔτσι...κόβονταν ἡ τρόμπα καὶ σωνότανε τὸ καϊκι καὶ ὁ κόσμος. Ἡ ἐνέργεια αὐτὴ ὁμῶς πού ἀντέβαινε στὴ θέλησι τοῦ Θεοῦ—γιατὶ ἡ τρόμπα εἶναι θέλημα τοῦ Θεοῦ νὰ γίνῃ—ἦταν ἀμάρισμα καὶ ἔπρεπε νὰ περάσουν πέντε χρόνια γιὰ νὰ μεταλάβῃ ἐκεῖνος πού τὴν ἔκανε.

Ὅταν στὸ βάθος τοῦ ὀρίζοντα σχηματίζεται ἓνα μαῦρο τεῖχος ἀπὸ σύννεφα, εἶναι προμήνυμα κακοκαιρίας.

Ἐνα κόκκινο ἡλιοβασίλεμα μὲ ἀποχρώσεις γαλάζιες κ.λ.π. σημαίνει ὅτι ἡ ἐπομένη ἡμέρα θὰ εἶναι ὠραία καὶ ἡλιόλουστη.

Ὅταν ἀπέναντι ἀπὸ τὸν καιρὸ πού φουσαεῖ δημιουργῆται ἓνα σύννεφο στρωτό, σημαίνει ὅτι ὁ καιρὸς αὐτὸς δυναμώνει. Γι' αὐτὸ λέγεται καὶ τὸ ἀκόλουθο:

«Πάργα πλακωμένη (δηλ. ἀπὸ σύννεφα Ὀστρια καμωμένη». πρὸς τὸ Βορῆα)

Τὸ λαμπύρισμα τῶν ἀστεριῶν σημαίνει ὅτι ὁ οὐρανὸς εἶναι κίερος καὶ θὰ κάνῃ τραμουντάνα.

Σχετικὰ μὲ τὸ σιρόκο καὶ μὲ τὸ μαίστρο οἱ ναυτικοὶ μας λένε:

«Μὲ πρῶτο μαίστρο ἀρμένιζε μὲ δεύτερο σιρόκο!»

αὐτὸ ἔχει τὴ σημασία ὅτι τὸ μαίστρο ἀρχίζει μαλακὸ καὶ σιγά-σιγά δυναμώνει ἐνῶ ὁ σιρόκος ἀρχίζει φουριώζος καὶ μετὰ μαλακώνει.

Τὸ κρίσιμο σημεῖο τῆς ἀλλαγῆς τοῦ καιροῦ μέσα στὸ εἰκοσιτετράωρο εἶναι τὰ μεσάνυχτα. Κάθε καπετάνιος πού πρόκειται νὰ ταξειδέσῃ καὶ ἀμφιβάλλει γιὰ τὸν καιρὸ σηκώνεται τὴν ὥρα αὐτὴ γιὰ νὰ τὸν κουμπασάσῃ.

Λέγεται ὁμῶς καὶ τὸ ἐξῆς:

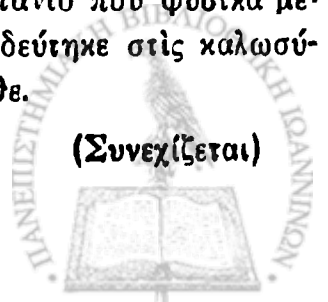
«κάθε τέταρτο φεγγαριοῦ γίνετ' ἀλλαγὴ καιροῦ».

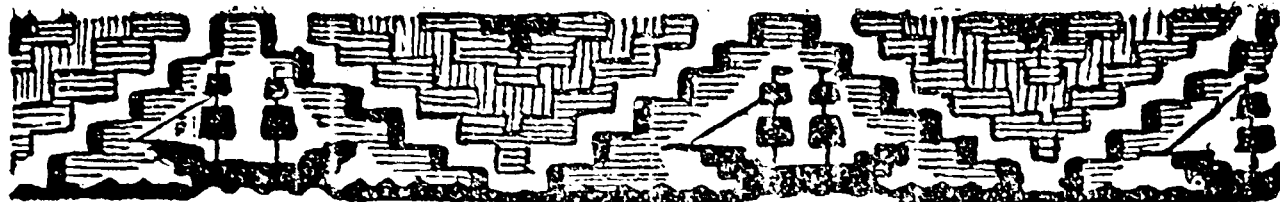
ἐπομένως πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ καπετάνιος ὑπ' ὄψι του τὸ νιὸ φεγγάρι, τὰ τέταρτά του, ἀλλὰ καὶ τοὺς κύκλους του.

Δώδεκα μέρες τοῦ Αὐγούστου, πού ἄλλοι λένε τὶς πρῶτες καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὶς 16 καὶ πέρα, οἱ ναυτικοὶ τὶς παρακολουθοῦν διότι, λέει, κάθε μιὰ ἀπ' αὐτὲς ἀντιστοιχεῖ σὲ κάθε ἓνα μῆνα ἀπὸ τὸν ἐρχόμενο χρόνος. Δηλαδή ὅ,τι καιρὸ θὰ κάνῃ τὴν ἡμέρα αὐτὴ τέτοιον θὰ κάνῃ καὶ τὸν ἀντίστοιχο μῆνα. Οἱ μέρες αὐτὲς λέγονται Μ ε ρ ο μ ῆ ν ι α καὶ εἶναι κάτι σὰν τὸν Καζομία καὶ μάλιστα κυκλοφοροῦν πολὺ πιὸ γρήγορα ἀπ' αὐτόν.

«Ὅποιος πνίγηκε τὸ Μάη, μετάνοιωσε» λένε οἱ ναυτικοὶ μας καὶ φαίνεται παράξενο ἀφοῦ πάντοτε μετανοιώνει κανένας ὅταν πρόκειται νὰ πεθάνῃ. Αὐτὸ ὁμῶς ἔχει τὴ σημασία ὅτι ὁ Μάιος κάνει Δρυμοκόλια καὶ Λιμπαδίτσες πού μποροῦν νὰ πνίξουν ἓναν ἀπρόσεχτο καπετάνιο πού φυσικὰ μετανοιώνει γιὰτὶ ἀφειδευτήκε στὶς καλωσύνες του καὶ τὴν ἔπαθε.

(Συνεχίζεται)

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΣΟΥΛΙΟΥ*

(ΑΝΕΚΔΟΤΑ)

ΒΡΑΒΕΙΟΝ "ΗΠΕΙΡ. ΧΡΟΝΙΚΩΝ., (1926)

88

ΤΟΥ ΝΤΕΛΗΓΙΑΝΝΑΚΗ

Τὸ τί κακὸ σὰς ἔκαμα
— ΚΑΗΜΕΝΗ ΤΣΑΜΟΥΡΙΑ —
Ἐγὼ ὁ Ντεληγιαννάκης
Ἐγὼ χωριὰ δὲν ἔκαψα.

Τὸ τί κακὸ σὰς ἔκαμα ἐγὼ ὁ Ντεληγιαννάκης
Ἐγὼ χωριὰ δὲν ἔκαψα καὶ σκλάβους δὲν ἐπῆρα
Ἐγὼ ἀγάδες ἔμασα βδομῆντα δυὸ κεφάλια
Στὴ Σέλιανη τοὺς πέρασα στὸν τάφο τοῦ Μανώλη
Καὶ τοῦ Μανώλη φώναξα καὶ τοῦ Μανώλη κραίνω
— Σήκου Μανώλη νὰ μὲ ἴδεῖς καὶ νὰ μὲ χαιρετήσεις
Μανώλη μου σ' ἀφήνω γειά, φεύγω γιὰ τὴν Πατρίδα
Κι' ἂν μὲ ρωτήσ' ἡ μάνα σου κι' ἡ δόλια ἡ ἀδερφή μου
Μανώλη μου τί νὰ τῆς πῶ νὰ τὴν παρηγορήσω.
Καὶ δὲ σ' ἀφήνω μοναχὸ σ' ἀφήνω καὶ συντρόφους
Τοὺς μπέηδες τῆς Τσαμουριάς βδομῆντα δυὸ νομά τους.

ΣΗΜ.: Μάρκος Ντεληγιαννάκης Κρητικὸς ὄπλαρχηγός. Τὸ 1912, ἀρχὲς χυνο-
νοπώρου ἦρθε μ' ἀντάρτες στὸ Πόποβο. Στὴ μάχη τῆς Κακῆς Σκά-
λας τῆς Παραμυθιάς, ποὺ σκοτώθηκε ὁ ἀνεψιὸς του ἀπ' ἀδερφή Μα-
νώλης καὶ τὸν εἶχε καὶ σὰν ψυχογυιό, ἔδειξε μεγάλη στρατηγικότητα
καὶ παλληκαριά. Τὸ 1913 μόλις λευτερώθηκε ἡ Ἡπειρος σύναξε ἀπὸ
τὰ Τουρκοχώρια τῆς Τσαμουριάς 72 ἀγάδες καὶ τοὺς ἐσκότωσε στὴ
θέση «Λίβερη» γιὰ τὸ αἷμα τ' ἀνεψιοῦ.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 520.

89

ΕΝΑΣ ΑΗΤΟΣ ΚΑΘΟΥΝΤΑΝΕ

“Ενας αητός καθούντανε σέ κλέφτικα λημέρια
 Καί κράταγε στά νύχια του κεφάλι άντρειωμένου
 Βολές βολές τὸ τσίμπαγε, βολές βολές τοῦ λέει
 Κεφάλι κακοκέφαλο σάν τί κακὸ ἔχεις κάμει
 Μήνα καρβάνια πάτησες, μήνα καί μαναστήρια
 —Οὔτε καρβάνια πάτησα, οὔτε καί μαναστήρια
 “Ενα κορίτσι πάτησα.

90

ΤΟΥ ΙΣΟΒΙΤΗ

—“Εβγα μανούλα νά με ἰδεῖς τὸ πῶς με πᾶν δεμένο
 Αὐτοὶ ν οἱ χωροφύλακες, αὐτοὶ ν οἱ σταυρωτῆδες
 Μὲ τὰ λιτάρια στοὶ λαιμὸ τὰ σίδερα στὰ χέρια
 Στ’ Ἀνάπλι ἔλα νά με ἰδεῖς ψηλὰ στοὶ Παλαμίδι
 Ἐκεῖ θὰ γέν’ ἡ δίκη μου γιὰ τὸ κακούργημά μου
 Δὲ με δικάζουν ξάμηνα, δὲ με δικάζουν χρόνια
 Μὰ με δικάζουν σόβια, γιὰ ὅλη τὴ ζωὴ μου.
 Σύρε μάνα στοὶν πρόεδρο, σύρε στοὶ ἰσαγγελέα
 Καί τάξ’ τους μάνα τ’ ἄρματα τὰ ἔρμα τὰ τσαμπράζια
 Νά μοῦ χαρίσουν τὴ ζωὴ ἐδῶ καί πέντε μέρες
 Νά βγῶ μιὰ γύρα στὰ βουνά, ψηλὰ στὰ κορφοβούνια
 Καί νά σουρίξω κλέφτικα τὴ συντροφιά νά μάσω
 Νά ἰδῶ πόσοι πού λείπουνται, νά ἰδῶ τὸ πόσοι νᾶειναι.

91

ΕΒΓΑ ΜΑΝΟΥΛΑ ΝΑ ΜΕ ΙΔΕΙΣ

—“Εβγα μανούλα νά με ἰδεῖς τὸ πῶς με πᾶν δεμένο
 Στρατιῶτες καί ἄρματωλοὶ πεντεσοχτῶ νομάτοι
 Κι’ ἕνας ἀνθυπλοχαγὸς μ’ ἕναν ἐπιλοχία.
 Νά μὴ περάστε ἀπὸ χωριὸ κι’ ἀπὸ στενὸ σοκάκι
 Γιατ’ ἔχω ὄχτροὺς πού χαίρονται καί φίλους πού λυπιούνται
 Ἐχω καί τὴν ἀγάπη μου.

92

ΟΣΑ ΚΑΚΑ ΚΙ' ΑΝ ΕΚΑΜΕΣ

“Όσα κακά κι' ἄν ἔκαμες
 — ΒΡΕ ΠΑΛΑΜΙΩΤΗ ΜΟΥ —
 ὄλα συμπαθισμένα
 κι' ἕνα κακὸ-ν-ὄπόκαμες.

“Όσα κακά κι' ἄν ἔκαμες ὄλα συμπαθισμένα
 Κι' ἕνα κακὸ ν ὄπ' ὄκαμες συμπαθισμὸ δὲν ἔχει
 Ποῦ χάλασες τὶς φυλακές, τῆς Λάρσας τὰ μπιντρούμια
 Ποῦ γέλασες τὸν ὄμπετζῆ κι' αὐτὸν τὸν μπαστσαούση
 Καὶ βῆκες κλέφτης στὰ βουνὰ ψηλὰ στὰ κορφοβούνια
 Σέρνεις τσεκούρια στ' ἄλογα καὶ τὶς βαριές στὰ μπλάρια
 Γιὰ νὰ χαλᾶς τὶς φυλακές τὰ κάστρα νὰ γκρεμίζεις.

93

ΤΟΥ ΤΣΙΤΣΙΟ-ΜΗΤΣΙΟΥ

Ἐσεῖς πουλάκια τοῦ Μαγιοῦ κι' ἀηδόνια τοῦ Ἄπριλη
 Φέτο νὰ μὴ λαλήσετε αὐτὸ τὸ καλοκαίρι
 Τὸν Τσίτσιο-Μήτσιο βάρεσαν αὐτοὶ οἱ μουσταλεζάδες.
 “Όσα χωριὰ κι' ἄν τᾶηκουσαν κανένα δὲν πιστεύει
 Κι' αὐτὴ ν ἡ κόρη τοῦ παπᾶ, αὐτὴ τῶχε πιστέψει
 — Ἐγὼ τὸν καταράστηκα τὸ χρόνο νὰ μὴν κλείσει
 Μὲ πῆρε καὶ μ' ἀντρόπιασε μπροστὰ στὸν ἀδερφό μου
 Μπροστὰ καὶ στὴ μανούλα μου.

94

ΤΟΥ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ Η ΝΥΦΗ

Κοιμᾶται ἡ καπετάνισα τοῦ Καραγιάννη ἡ νύφη
 Κοιμᾶται στὰ παπλώματα καὶ τὰ βαριά σεντόνια.
 Νὰ τὴν ξυπνήσω δὲν κοτῶ, νὰ τῆς τὸ πῶ φοβιοῦμαι
 Γιατ' ἔχ' ἀδέρφια στὸ κλαρί, πατέρα καπετάνο
 Νὰ τὴ ραντίσω μὲ κρασί φοβᾶμαι μὴ μεθύσει
 Νὰ τὴ δροσίσω μὲ νερὸ φοβᾶμαι μὴ λαχτίσει.

Ποβλ. Passow LXVI

95

ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΛΑ

Ένα πουλάκι ξέβγαίνει πό τή Μακεδονία
Γιά τήν Ἀθήνα ρώταγε, γιά τοῦ Μελά τά σπίτια
Κι' ἡ Παύλαινα σάν τᾶηκουσε βγαίνει στό παραθύρι
Πουλί μου τί μᾶς ἤφερες...

Γ'
ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

96

ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΛΗ ΜΑΣ ΣΥΝΤΡΟΦΙΑ

Γιά τήν καλή—ΝΤΟΥΛΜΠΕΡΑΚΙ ΜΟΥ—
ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΛΗ—ΝΗ—μας συντροφιά
ΩΡΕ ΝΤΟΥΜΠΕΡΙ ΝΤΟΥΛΜΕΡΑΚΙ
νά είπω ἕνα τραγουδά—
κι—ΝΤΟΥΜΠΕΡΙ ΝΤΟΥΛΜΠΕΡΑΚΙ

Γιά τήν καλή μας συντροφιά νά είπω ἕνα τραγουδάκι
Γιατί είμαι λίγο ν' ἄρρωστος καί λίγο λαβωμένος
Οὐδέ σπαθί μέ λάβωσε, οὐδ' ἄρμα τοῦ πολέμου
Μέ πλήγωσ' ἡ ἀγάπη μου, ἡ ἀγαπητικιά μου.

Ποβλ. Ε. Τζιάτζιου «Τραγούδ. Σαρακατσαναίων» ἀριθ. 168.

97

ΕΤΟΥΤ' ΤΑ ΣΙΑΔΙΑ ΤΑΜΟΡΦΑ

Έτοῦτ' τά σάδια τᾶμορφα
—ΜΩΡ' ΜΑΥΡΑ ΜΟΥ ΜΑΤΙΑ—
σιαδάκια λιβαδάκια
—ΡΟ·Ι·ΔΟ ΜΟΥ ΖΑΧΑΡΑΤΟ—

Έτοῦτ' τά σιάδια τᾶμορφα, σιαδάκια λιβαδάκια

Μαργαριτάρι τ'άσπερνα κι' αὐτὸ φλωρί φυτρώνει.
 Τρεῖς τούρκισες τὸ θέριζαν κι' ἀρχοντοκουβαλοῦσαν
 Κι' ὁ βασιλιάς τ' ἀλώνιζε μὲ τὴ χρυσή του μούλα
 Κι' ἡ Δέσπω μὲ τὴ μάνα της τριγύρω μὲ τὴ σκούπα
 - Μὴ Δέσπω κορνιαχτίζεσαι καὶ μὴ σέ καίγ' ὁ ἥλιος
 - Τὸν ἥλιο δὲν τὸν σκιάζομαι, τὸ κορνιαχτὸ τὸν θέλω.

98

ΤΗΣ ΛΕΝΗΣ

Νύσταξαν τὰ ματάκια μου, νύσταξαν τὰ καημένα
 Τὸ πῶς κοιμοῦνται μοναχὰ καὶ συντροφιά δὲν ἔχουν
 Τ' ἄκουσε κι' ἓνας νιούτσικος ἓνας καλὸς λεβέντης
 Κινάει καὶ πάει μια βραδιὰ κι' ἓνα σαβάτο βράδι
 - Καλησπερά σου Λένη μου - Καλῶς τον τὸ λεβέντη
 - Σήκου Λένη καὶ στῶσε μας νὰ κοιμηθοῦμε ἀντάμα
 Νὰ σέ χορτάσω φίλημα, νὰ σέ χορτάσω λόγια
 Ἄκόμα ἀπόψε εἶμ' ἐδῶ καὶ τὸ ταχὶ θὰ φύω
 Θὰ πάω Λένη στὸν πόλεμο, θὰ πάω νὰ πολεμήσω.

99

ΠΑΡΕ ΓΙΑΝΝΑΚΗ ΤΟ ΒΙΟΛΙ

(Γυναικῆσιος στρωτὸς χορὸς)

Πάρε Γιαννά—ΓΙΑΝΝΑΚΙ—τὸ βιολί
 —ΠΑΡΕ ΓΙΑΝΝΑΚΗ ΤΟ ΒΙΟΛΙ—
 κι' ἔβγα στὴν κρύα βρύση
 —ΚΙ' ΕΒΓΑ ΣΤΗΝ ΚΡΥΑ ΒΡΥΣΗ—

Πάρε Γιαννάκη τὸ βιολί κι' ἔβγα στὴν κρύα-Βρύση
 Κι' ἐγὼ πάνω στὴ μάνα μου μὴν τύχ' καὶ τὴ γελάσω
 —Μάνα νερὸ δὲν ἔχομε, τί θὰ λὰ πιοῦμε βράδι
 —Κόρη πότε μὲ ρώτησες καὶ μὲ ρωτᾶς καὶ τώρα
 Καὶ τὴ βαρέλα ν' ἄρπαξε, τὸ μαστραπᾶ στὰ χέρια
 Κι' ἐκεῖ βρῆκε τὸ νιούτσικο στὴ βρύση νὰ κοιμάται.

100

ἘΨΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΣΤΡΟΦΕΓΓΙΑ

Ἐψές με τὴν ἀστροφεγγιά

—ΕΒΡΕΧΕ ΚΑΙ ΧΙΟΝΙΖΕ—
 με τὸ λαμπρὸ φεγγάρι
 ΑΣ ΒΡΕΞΕΙ ΚΙ ΑΣ ΧΙΟΝΙΣΕΙ

Ἐψές με τὴν ἀστροφεγγιά με τὸ λαμπρὸ φεγγάρι
 Παίρω τὸ ντουφεκάκι μου καὶ πάω γιὰ κυνήγι
 Ἐβάρεσα μιὰ πέρδικα καὶ μιὰ χρυσὴ τρυγώνα.

101

ΤΗΣ ΑΓΓΕΛΩΣ

Ἄγγέλω κραίν' ἢ μάνα σου, δὲν ξέρω τί σέ θέλει
 — Νὰ πᾶς στὴ βρύση γιὰ νερό, διψοῦν τὰ παλληκάρια
 — Τὰ παλληκάρια κι' ἂν διψοῦν στὴ βρύση νὰ πᾶν νὰ πίοῦνε
 Κι' ἐγὼ θὰ πάω στὸ κέντισμα με τ' ἄλλα τὰ κορίτσια.
 Τὸ κέντισμα εἶναι γλέντισμα κι' ἢ ρόκα εἶναι σεργιάνι
 Κι' ἢ σαρμανίτσα κι' ὁ ἀργαλιὸς εἶναι σκλαβιά μεγάλη.

102

ΤΗΣ ΛΟΥΛΟΥΔΩΣ

Ἄλλα τ' ἀπόσκια πόσκιασαν κι' ὄλα τὰ τσουμπαράκια
 Γύρισε ὁ ἥλιος στὶς αὐλές καὶ πάει ἐτούτη ἡ μέρα
 Καὶ σὺ Λουλούδω μ' ἄργησες, στὸ μύλο νὰ μὴ πάγεις
 Γιατ' εἶναι Τοῦρκος μυλωνᾶς κι' ἀράπης πασπαλιάρης
 Παίρνει τὸ ξαΐ φίλημα, φιλεῖ τὰ μαῦρα μάτις.

Ποβλ. Ε. Τζιάτζιου «Τραγουδ. Σαρακατσ.» ἀριθ. 121. Ἀραβαντινοῦ
 ἀριθ. 263.

105

ΤΟΥ ΚΩΣΤΑΝΤΗ ΛΙΓΓΟΥ

Μιὰ βλάχα μιὰ παλιόβλαχα, μιὰ ζηλεμένη κόρη
 Παίρει τὰ ὄρη κλαίγοντας καὶ τὰ βουνὰ ρωτώντας
 — Μὴν εἶδαταν τὸν Κωσταντῆ τὸ Λίγγο τὸ λεβέντη
 — Τὸν εἶδαμαν, τὸν ἀπαντήσαμεν
 Στὰ βλάχικα καλύβια πῶτρωε κι' ἔπινε
 Ἄρνιὰ καὶ κοτοπούλια καὶ γλυκὸ κρασί.
 Πεντέξη βλαχοπούλες τὸν κερνούσανε.

Τὸν κερνούσανε, τὸν τραγουδούσανε
 Μὰ ἡ μικρότερη κι' ἡ ὀμορφότερη
 Γλυκὰ τὸν κουβεντιάζει—Δὲν παντρεύεσαι,
 Δὲν παντρεύεσαι, δὲν προξενεύεσαι
 Δὲν παίρεις βλαχοπούλα σὰν κι' ἐμένανε.
 —Δὲν παντρεύομαι, δὲν προξενεύομαι
 Δὲν παίρω βλαχοπούλα σὰν κι' ἐσένανε
 Γιατ' ἡ μάνα μου κι' ἡ ἀδελφούλα μου
 Στὰ μαῦρα εἶναι ντυμένες γιὰ τ' ἐσένανε.

104

ΤΗΣ ΔΕΣΠΩΣ

Ἄπο τὴν Πόλην ἔρχομαι
 —Τ' ΑΗΔΟΝΙ Τ' ΑΗΔΟΝΙ
 παίζοντας τὸ λεημόνι
 —Τ' ΑΗΔΟΝΙ Τ' ΑΗΔΟΝΑΚΙ—

Ἄπο τὴν Πόλην ἔρχομαι παίζοντας τὸ λεημόνι
 Εἶχα στὰ Γιάννενα δουλιὰ καὶ βῆκα στὸ παζάρι
 Βαριὰ ἀφορμὴ ποὺ ρίξανε οἱ γυιοὶ τοῦ κύρ Δημήτρη
 Ποῦειπαν καρσέλα τσάκισα, μοῦειπαν φλωράκια πῆρα
 Μοῦειπαν τὴ Δέσπω φίλησα στὰ μάτια καὶ στὰ χεῖλη
 Εἶχε τὰ χεῖλη ἀπὸ βαφή κι' ἔβαψαν τὰ δικά μου
 Πέντε ποτάμια τ' ἀπλυναν κι' ἔβαψαν καὶ τὰ πέντε
 Πάω στὰ χορτάρια κι' ἔκατσα κι' ἔβαψαν τὰ χορτάρια
 Πάησαν τὰ πράτα κι' ἔβοσκαν κι' ἔβαψαν τὰ μαλλιά τους
 Κι' ὁ πιστικὸς τὰ κούρευε τοῦ βάφει τὸ ψαλίδι.

105

ΤΗΣ ΖΕΡΒΟΠΟΥΛΑΣ

Σὰν τούτ' ἡ νύχτα κι' ἄλλη μιὰ σὰ μέρα δὲν ταιριάζει.
 Νᾶημουν μπαξές στοῦ Γαλατᾶ καὶ βίγλα στοῦ Σεῖντούνη
 Ν' ἀγνάντευα, ν' ἀρκούμαινα τίς Μωραῖτοπούλες
 Τὸ πῶς χορεύουν ταπεινὰ καὶ σειοῦνται τ' ἄρματά τους
 Κι' ὁ βασιλιάς ἐδιάβαινε στὸ γρίβα του καβάλα
 Κοντοκρατάει τὸ γρίβα του καὶ τὸ χορὸ λογιάζει
 Κύριε νᾶημουν κι' ἐγὼ ρωμιὸς καὶ λαδοβαφτισμένος
 Γιὰ νᾶμπαινα νὰ χόρευα κοντὰ τὴ Ζερβοπούλα
 "Ὅπου χορεύει ταπεινὰ καὶ σειοῦνται τ' ἄρματά της
 Καὶ μπῆκαν μιὰ καὶ μπῆκαν δυὸ καὶ μπῆκαν τρεῖς χιλιάδες
 Καὶ μπῆκε ἡ Μάρω τοῦ Παπᾶ ἡ ἀρραβωνιασμένη
 Καὶ μπῆκε ἡ Μάρω τοῦ Παπᾶ σιμὰ τὴ Ζερβοπούλα.

Ποβλ. Ν. Πολίτη «Τραγ. Ἑλλην. Λαοῦ» ἀριθ. 99.

ΗΜΟΥΝ ΨΗΛΑ ΚΑΤΑΡΑΧΙΣ

”Ημουν ψηλά—ΠΑΠΑΔΟΥΛΑ ΜΟΥ—
 ΗΜΟΥΝ ΨΗΛΑ—ΝΑ—καταραχίς
 Ψηλά στην ἄσπρη πέτρα
 —ΜΩΡ’ ΠΑΠΑΔΗΜΟΠΟΥΛΑ—

”Ημουν ψηλά καταραχίς, ψηλά στην ἄσπρη πέτρα
 Κι’ ἀγνάντευα κατακαμπίς, κατακαμπίς τοὺς κάμπους
 Βλέπω κομάτι σύνεφο, βλέπω κομάτι ἀντάρα,
 Κι’ αὐτὸ δὲν ἦταν σύνεφο, οὔτε κομάτι ἀντάρα
 Μόν’ εἶν’ ἡ Μάρω τοῦ Παπαῖ πῶρχεται ἀπὸ τ’ ἀμπέλι
 Φέρει τὰ μῆλα στὴν ποδιὰ τὰ κίτρα στὸ ζωνάρι.
 Δυὸ μῆλα τῆς ἐγύρευσα κι’ αὐτὴ μούδωσε πέντε
 — Δὲ θέλω ἐγὼ τὰ μῆλα σου τὰ τσαλωπατημένα
 Μὸν θέλω τὸ κορμάκι σου ποῦν’ ἄσπρο σὰν τὸ γάλα.

Ποβλ. Passow DGXXIX.

N. Πολίτη «Τραγ. Ἑλλ. Λαοῦ» ἀριθ. 100.

E. Τζιάτζιου «Τραγ. Σαρακατσ.» ἀριθ. 129.

ΤΗΣ ΜΑΡΩΣ

”Αειντε Μάρω στὸ πηγάδι, ἄειντε γιὰ νερὸ
 —Καρτερεῖτε ἀδερφοῦλες γιὰ νὰ ζαλωθῶ,
 Νὰ ζαλώσω τὴ βαρέλα καὶ τὸ μαστραπᾶ
 Τ’ εἶν’ ὁ Γιάγνος στὸ πηγάδι, ὁ Πλανόγιαννος
 Ποῦ πλανεῦει τὰ κορίτσια καὶ τὶς ἔμορφες
 ”Οπου πλάνεψε καὶ μένα καὶ μὲ γέλασε.

Εἶχε καὶ μιὰν ἀδερφοῦλα ποῦ τὸν ὀρμήνευε
 —Γιὰ φόρα Γιάννο ροῦχα στὰ γυναικίτικα
 Καὶ πέρα ἀπὸ τὴ Μάρω καὶ καλημέρα τη.
 —Καλημέρα σου Μάρω, ἄειντε ἔλα γιὰ νερὸ
 —Φοβᾶμαι ἀπὸ τὸ Γιάννο καὶ δὲν μπορῶ νάρθῶ.
 —Ὁ Γιάννος πάει στὰ ξένα, ἐπάει στὸν τσακισμὸ
 Τὸ δρόμο ποῦ πηγαῖναν ὄλο κουβέντιαζαν
 —Μάρω μ’ ἐγὼ εἶμαι ὁ Γιάννος καὶ ὁ Πλανόγιαννος
 —”Αν μὲ πειράξεις Γιάννο τὰ φίδια θὰ σὲ φᾶν
 —Κι’ ἐγὼ ἂν θὰ σ’ ἀφήκω ἀλήθεια νὰ μὲ φᾶν.

(Συνεχίζεται)

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΚΑΙ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

Ὑπὸ ΔΗΜ. Σ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

Διδάκτορος Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν Παρισίων

Προϊσταμένου τοῦ Τμήματος Περιφ. Ἀναπτύξεως

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

1. Ἀπὸ μερικῶν ἐτῶν συνειδητοποιεῖται ὀλονέν καὶ περισσότερον τὸ γεγονός ὅτι μία χώρα πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι οἰκονομικῶς ὁμοιογενῆς καὶ ὅτι οἱ ἀποκλίσεις ἀπὸ τοὺς μέσους ἐθνικοὺς ὄρους καὶ αἱ περιφερειακὰ ἀνισότητες θέτουν προβλήματα σοβαρὰ τὰ ὁποῖα, ἐὰν δὲν λυθοῦν, ἠμποροῦν μακροχρονίως νὰ δημιουργήσουν καταστάσεις ἐπικινδύνους τόσον ἀπὸ οἰκονομικῆς ὕσον καὶ ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως. Ἡ ἰδέα τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως στηρίζεται εἰς αὐτὴν τὴν συνειδητοποίησιν: πέραν τῶν γενικῶν, τῶν συνολικῶν ἀριθμῶν, δίδεται πλέον προσοχὴ εἰς τὰ περιφερειακὰ χαρακτηριστικὰ τῶν οἰκονομικῶν μεγεθῶν καὶ εἰς τὴν περιφερειακὰ ἀνισότητάς· ἡ μείωσίς των καὶ, τελικῶς, ἡ ἐξαφάνισίς των, ἀποτελεῖ τὴν κλασικὴν μορφήν ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐμφανίζεται ἡ περιφερειακὴ πολιτικὴ.

2. Ἐάν, ἐν τούτοις, ἐξετάσωμεν τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ συνόλῳ τῆς, καταλήγομεν εὐκόλως εἰς τὴν σκέψιν, ὅτι τὸ περιφερειακὸν πρόβλημα εἰς αὐτὴν τὴν χώραν τίθεται κατὰ διαφοροτικὸν τρόπον καὶ παρουσιάζει δύο στενωὺς συνδεομένας πλευράς.

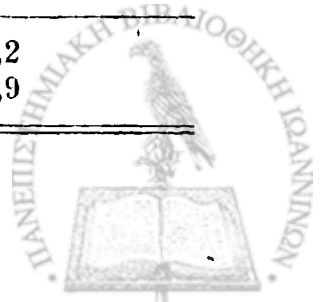
Πράγματι, δὲν εἶναι δυνατὸν ἐδῶ νὰ γίνῃ λόγος διὰ περιφερειακὰς ἀνισότητάς ὑπὸ τὴν αὐστηρὰν ἔννοιαν τοῦ ὄρου. Διαφοραί, βεβαίως, ὑπάρχουν μεταξὺ τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας· ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀρκούντως ἔντονοι διὰ νὰ ἀποσπάσουν τὴν προσοχὴν ἀπὸ τὴν σαφῆ ἀντίθεσιν μεταξὺ μιᾶς ὑπερτροφικῆς πρωτευούσης καὶ τοῦ ὑπολοίπου τῆς χώρας. Ἡ συγκέντρωσις εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Ἀθηνῶν θέτει αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἓνα σοβαρὸν πρόβλημα· ἡ ἐπαρχία θέτει ἓνα ἄλλο. Τὰ δύο αὐτὰ προβλήματα συνδέονται μεταξὺ των, ὁ χαρακτήρ των ὅμως παραμένει διαφοροτικός.

I

3. Ἡ συγκέντρωσις εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Ἀθηνῶν εἶναι ἔκδηλος τόσον ἀπὸ δημογραφικῆς, ὕσον καὶ ἀπὸ οἰκονομικῆς, πνευματικῆς καὶ διοικητικῆς ἀπόψεως.

4. Ἡ αὔξησης τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Ἀθηνῶν μεταξὺ 1928 καὶ 1961 ὑπῆρξε πολὺ ταχύτερα παρὰ εἰς τὸ σύνολον τῆς χώρας:

Πληθυσμὸς	1928	1961	Δείκτης 1961 (1928=100)
Σύνολον Ἑλλάδος	6.204.000	8.388.000	135,2
Περιοχὴ Ἀθηνῶν	802.000	1.852.000	230,9

Ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού εις την περιοχήν Ἀθηνῶν ἐπεταχύνθη ἰδιαιτέρως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη· ἐνῶ τὸ σύνολον τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας ἠύξθη κατὰ 755.000 ἄτομα μεταξὺ τῶν δύο τελευταίων ἀπογραφῶν (1951 καὶ 1961), ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἀθηνῶν ἠύξθη κατὰ 474.000 ἄτομα· τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ πρωτεύουσα ἀπερρόφησε τὸ 62, 8% τῆς συνολικῆς αύξησης τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας. Λόγω αὐτῆς τῆς δημογραφικῆς συγκεντρώσεως ἡ πυκνότης κατοικήσεως τῶν Ἀθηνῶν ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ ἐκείνην τοῦ συνόλου τῆς χώρας: μετὰ πληθυσμὸν ὁ ὁποῖος ἀντιπροσωπεύει τὸ 12, 1% τοῦ συνόλου, αἱ Ἀθῆναι ἔχουν πυκνότητα 4.620, 22 κατοίκων ἀνὰ χμ², ἐναντι 64, 07 κατοίκων εἰς τὸ σύνολον τῆς χώρας.

5. Αὐτὸς ὁ «ὑπερπληθυσμὸς» τῶν Ἀθηνῶν συνοδεύεται ἀπὸ μίαν ἐντονὸν οἰκονομικὴν συγκέντρωσιν. Μερικοὶ δείκται ἀρκοῦν διὰ νὰ σχηματίσῃ κανεὶς μίαν ἰδέαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀκριβῆ τῆς καταστάσεως.

Ὡς προκύπτει ἐκ τῆς ἀπογραφῆς τῶν ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν καταστημάτων τῆς 15ης Νοεμβρίου 1958, ἡ θέσις τῶν Ἀθηνῶν μέσα εἰς τὸ ἐλληνικὸν σύνολον εἶναι ἰδιαιτέρως προεξέχουσα.

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΕΝ ΓΕΝΕΙ	ΕΜΠΟΡΙΟΝ, ΜΕΤΑΦΟΡΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΑΙ
---------------------	----------------------------------

	Καταστήματα	Ἀπασχολούμενοι	Καταστήματα	Ἀπασχολούμενοι
Σύνολον Ἑλλάδος	167.553	595.892	205.068	464.869
Περιοχὴ Ἀθηνῶν	30.329	207.794	52.300	176.353
Περιοχὴ Ἀθηνῶν ὡς % ἐπὶ τοῦ συνόλου τῆς χώρας.	18,10	34,87	25,50	37,93

Χαρακτηριστικώτεροι ἀριθμοὶ προκύπτουν ἐὰν ἐξετασθοῦν χωριστὰ οἱ τομῆς τῆς μεταποιήσεως, τῶν μεταφορῶν καὶ τοῦ χονδρικοῦ ἐμπορίου· ἀντιστοίχως 41,42%, 49, 16% καὶ 51, 80% τῶν ἀπασχολουμένων εἰς αὐτοὺς τοὺς τομῆς εὐρίσκονται συγκεντρωμένοι εἰς τὴν περιοχήν Ἀθηνῶν. Πρέπει ἐπίσης νὰ σημειωθῆ ὅτι τὸ μέσον μέγεθος τῶν μεταποιητικῶν βιομηχανικῶν τῶν Ἀθηνῶν εἶναι μεγαλύτερον ἀπὸ ἐκείνον τῆς ὑπολοίπου χώρας: 56%, τῶν καταστημάτων τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦν ἄνω τῶν 50 ἀτόμων εἶναι ἐγκατεστημένα εἰς τὴν περιοχήν Ἀθηνῶν.

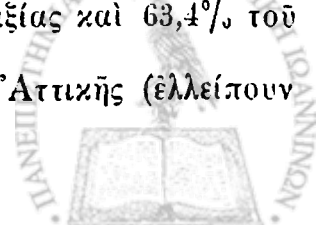
6. Ἡ οἰκονομικὴ ὑπεροχὴ τῶν Ἀθηνῶν προκύπτει καὶ ἀπὸ ἄλλους χαρακτηριστικούς δείκτας:

— 57,3% τῶν φορολογουμένων οἱ ὁποῖοι ὑπῆχθησαν εἰς τὴν ἄμεσον φορολογίαν τὸ 1960 ἦσαν κάτοικοι τῆς περιοχῆς Ἀθηνῶν· κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, 73,8% τῶν ἐσόδων ἐκ τῆς ἄμεσου φορολογίας εἰσεπράχθησαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν.

— Μεταξὺ 1954 καὶ 1959, 210.737 νέαι κατοικίαι ἐκτίσθησαν ἐν Ἑλλάδι παρ' ἰδιωτῶν (ὄγκος 58, 3 ἑκατομ. μ³, ἀξία: 13,100 ἑκατομ. δραχμῶν). 49% αὐτῶν τῶν κατοικιῶν ἐκτίσθησαν εἰς τὰς Ἀθῆνας (54% τοῦ συνολικοῦ ὄγκου, 63, 1% τῆς συνολικῆς ἀξίας).

— Κατὰ τὸ 1959 ἐπραγματοποιήθησαν εἰς τὸ σύνολον τῆς χώρας 135.967 συναλλαγὰὶ ἐπὶ ἀκινήτων· ἡ ἀξία τῶν ἀκινήτων ὑπολογίζεται εἰς 3.893, 7 ἑκατομ. δραχμῶν, καὶ οἱ φόροι οἱ ὁποῖοι εἰσεπράχθησαν εἰς 403 ἑκατομμύρια. Ἡ συμμετοχὴ τῆς περιοχῆς τῶν Ἀθηνῶν εἶναι καὶ ἐδῶ προεξέχουσα, μετὰ 25,5% τῶν συναλλαγῶν, αἱ ὁποῖαι ἀντιπροσωπεύουν 56,3% τῆς συνολικῆς ἀξίας καὶ 63,4% τοῦ εἰσπραχθέντος φόρου.

— Τὸ 1958, 1959 καὶ 1960 κατηναλώθη εἰς τὸν νομὸν Ἀττικῆς (ἐλλείπουσιν

στοιχεία διὰ τὴν περιοχὴν Ἀθηνῶν), 70,9%, 69% καὶ 69,2% ἀντιστοίχως τοῦ συνολικοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος.

7. Πέραν τῆς οἰκονομικῆς συγκεντρώσεως αἱ Ἀθῆναι χαρακτηρίζονται ἀπὸ μίαν ὑπερβολικὴν συγκέντρωσιν εἰς τὸν πνευματικὸν καὶ διοικητικὸν τομέα. Ἐκεῖ σφύζει ἡ πανεπιστημιακὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ζωὴ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πρέπει τὰς περισσοτέρας φορὰς νὰ δοθῇ ἡ ὠθησις διὰ τὴν ρύθμισιν οἰασδῆποτε σημαντικῆς διοικητικῆς ὑποθέσεως.

8. Συνέπεια τῆς συγκεντρώσεως εἰς τὰς Ἀθήνας εἶναι ὅτι ἡ Στερεὰ Ἑλλάς (ἔλλείπουν στοιχεῖα διὰ μόνην τὴν περιοχὴν Ἀθηνῶν) συμμετέχει κατὰ 44,3% εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος (στοιχεῖα 1954). Φαντάζεται κανεὶς εὐκόλως τὰ οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα τὰ ὅποια θέτει ἡ λειτουργία ἐνὸς τόσο ἐπιβλητικοῦ κέντρου ὡς αἱ Ἀθῆναι εἰς μίαν χώραν ὅπως ἡ Ἑλλάς.

9. Ἡ ὑπεροχὴ τῶν Ἀθηνῶν ἀρκεῖ διὰ νὰ ὑπογραμμισθῇ ἡ **κατάστασις εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται αἱ ἄλλαι περιοχαὶ τῆς χώρας**. Τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημά των εἶναι σαφῶς κατώτερον ἀπὸ τὸ εἰσόδημα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνσωματοῦνται αἱ Ἀθῆναι. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διαθέσιμων στοιχείων τοῦ ἔτους 1954 εἶναι δυνατὸν νὰ καταστρώσωμεν τὸν ἐπόμενον πίνακα. Οἱ ἀπόλυτοι ἀριθμοὶ ἔχουν ἀσφαλῶς ἀλλάξει ἀπὸ τότε, ἀλλὰ εἶναι ἀπίθανον ὅτι αἱ περιφερειακαὶ ἀνισότητες ἔχουν σημαντικῶς μεταβληθῇ:

	Εἰσόδημα κατὰ κεφαλὴν 1954 εἰς δολλ.	Στερεὰ Ἑλλάς καὶ Εὐβοία - 100	Σύνολον Ἑλλάδος = 100
Στερεὰ Ἑλλάς καὶ Εὐβοία	330	100,0	143,0
Μακεδονία	212	64,2	91,9
Νῆσοι Αἰγαίου	195	59,2	84,7
Πελοπόννησος	194	58,8	84,1
Κυκλάδες	187	56,8	81,3
Θεσσαλία	184	55,7	79,7
Κρήτη	168	50,9	72,8
Δωδεκάνησος	157	47,6	68,0
Θράκη	144	43,7	92,5
Ἴόνιοι νῆσοι	141	42,7	61,1
Ἡπειρος	134	40,8	58,3

10. Ἡ συμμετοχὴ τῆς γεωργίας εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ περιφερειακοῦ προϊόντος εἶναι λίαν σημαντικὴ, ἐνῶ διὰ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὴν Εὐβοίαν τὸ ποσοστὸν τῆς γεωργίας εἶναι 15%, εἰς τὰς ἄλλας περιφερείας κειμένεται μεταξὺ 32% (Κυκλάδες) καὶ 60% (Θράκη). Ὁ ἐπόμενος πίναξ δεικνύει τὴν συμβολὴν τῶν διαφόρων τομέων εἰς τὸν σχηματισμὸν περιφερειακοῦ προϊόντος (στοιχεῖα 1954):

Περιφέρειαι	Γεωργία, Δάση Ἀλιεῖα	Μεταποίησις Ὀρυκτεία, Κατασκευαὶ	Ἑπηρεσίαι
Στερεὰ Ἑλλάς καὶ Εὐβοία	15	28	57
Μακεδονία	46	22	32
Νῆσοι Αἰγαίου	47	17	36
Πελοπόννησος	55	17	28
Κυκλάδες	32	21	47

Θεσσαλία	51	21	28
Κρήτη	50	19	31
Δωδεκάνησος	43	26	31
Θράκη	60	17	23
Ίόνιοι νήσοι	34	19	47
Ἡπειρος	50	19	31

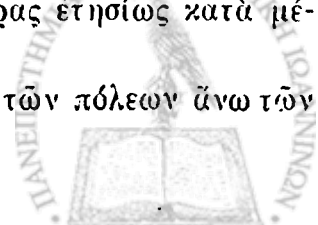
11. Μολονότι προεξέχουσα ἡ γεωργία, εἶναι ἓνας τομεὺς ἰδιαιτέρως ἀδύνατος. Ἐπὶ συνολικῆς ἐπιφανείας τῆς χώρας 120, 79 ἑκατομμυρίων στρεμμάτων, ἡ καλλιεργουμένη γῆ ἀντιπροσωπεύει μόλις ποσοστὸν 29,5% (δηλ. 30, 77 ἑκατομμύρια στρέμματα), ἐκ τῶν ὁποίων 12% περίπου ἀρδεύονται. Ὁ μέσος κλῆρος τῶν 850.000 χιλιάδων ἀγροτικῶν οἰκογενειῶν δὲν ὑπερβαίνει τὰ 30,5 στρέμματα. Πρέπει ἐξ ἄλλου νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ μέσος αὐτὸς ὄρος ὑποκρύπτει σοβαρὰς περιφερειακὰς ἀνισότητας: ἐνῶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ὁ μέσος κλῆρος κυμαίνεται μεταξὺ 30 καὶ 50 στρεμμάτων, μόλις ὑπερβαίνει τὸ στρέμμα εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχὰς τῆς Ἡπείρου. Ἡ περίπτωσις ἄλλωστε τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἰδιαιτέρως σοβαρά, δοθέντος ὅτι εἰς τὰς 2.200 ὄρεινὰς κοινότητας (ἧτοι εἰς τὸ τρίτον τῶν κοινοτήτων τῆς χώρας), ἀντιστοιχοῦν τὰ 20% τῶν καλλιεργουμένων γαιῶν, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὸ πλεῖστον δὲν ἀρδεύονται. Εἰς ὅλα αὐτὰ προστίθεται ὁ πολυτεμαχισμὸς τῶν ἰδιοκτησιῶν: μία ἀγροτικὴ ἰδιοκτησία εἶναι κατὰ μέσον ὄρον κατατετημημένη εἰς ἕξ ἀγροτεμάχια. Ὑπ' αὐτὰς τὰς συνθήκας αἱ στρεμματικαὶ ἀποδόσεις εἶναι κατὰ κανόνα ἀκόμη ὀλίγον ἱκανοποιητικαί, μολονότι σημαντικαὶ πρόοδοι ἔχουν σημειωθῇ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

12. Τὸ περιφερειακὸν κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα ἐκ τῆς γεωργίας εἶναι αἰσθητῶς κατώτερον ἀπὸ τὸ εἰσόδημα ἐξ ἄλλων τομέων ἢ σχέσις εἶναι γενικῶς 1 πρὸς 2, ἀλλὰ εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις (εἰς τὰς Ἰονίους νήσους π.χ.) εἶναι 1 πρὸς 3. Τοῦτο σημαίνει ὅτι μία ταχεῖα ἀνάπτυξις τῶν μὴ γεωργικῶν τομέων εἶναι ἀπαραίτητος διὰ νὰ δημιουργηθοῦν αἱ προϋποθέσεις μεταφορᾶς μέρους τοῦ πλεονάζοντος ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ εἰς τοὺς ἄλλους τομεῖς. Διότι ἐδῶ ἀκριβῶς εὐρίσκειται «τὸ κλειδί» τοῦ ἑλληνικοῦ γεωργικοῦ προβλήματος: ἡ δημογραφικὴ πίεσις εἶναι πολὺ ἰσχυρὰ καὶ δὲν ἐπιτρέπει τὴν ὀργάνωσιν μιᾶς πράγματι συγχρόνου γεωργίας.

13. Ἄλλὰ οἱ τομεῖς τόσοσ τῆς δευτερογενοῦς ὅσον καὶ τῆς τριτογενοῦς παραγωγῆς ἔχουν σήμερον περιορισμένας δυνατότητας ἀπορροφήσεως ἐπὶ πλεόν προσώπων προερχομένων ἐκ τῆς γεωργίας. Ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν ἐπιχειρήσεων τῆς δευτερογενοῦς καὶ τριτογενοῦς παραγωγῆς (85,5% καὶ 88% ἀντιστοίχως) εἶναι ἐπιχειρήσεις προσωπικαί: κατὰ μέσον ὄρον ἀπασχολοῦνται, ἀναλόγως τῶν περιφερειῶν, ἀπὸ 2,2 μέχρι 3,5 ἄτομα εἰς τὰς μεταποιητικὰς βιομηχανίας (7,2 εἰς τὴν πρωτεύουσαν), καὶ ἀπὸ 1,5 μέχρι 1,9 ἄτομα εἰς τὰς ὑπηρεσίας (3,0 εἰς τὴν πρωτεύουσαν). Αὐτὴ ἡ διάσπασις τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ εἰς μικρὰς μονάδας συνοδεύεται ἀπὸ:

— Ἀνωμαλίας εἰς τὴν λειτουργίαν. Πράγματι, αἱ ἐπαρχιακαὶ βιομηχαναὶ ἐργάζονται κατὰ κανόνα ἀφ' ἑνὸς μὲν κάτω τῆς μεγίστης δυναμικότητος τῶν καί, ἀφ' ἑτέρου, ἐποχιακῶς, δοθέντος ὅτι εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων πρόκειται περὶ γεωργικῶν βιομηχανικῶν ἀπολύτως ἐξειδικευμένων καὶ, ἐπομένως, συνδεδεμένων μὲ τὴν περιοδικότητα τῶν διαφόρων καλλιεργειῶν. Εἰς τὴν Κρήτην π.χ., κατὰ μίαν ἐκτίμησιν 85% τῶν παραγωγικῶν μονάδων εἰς τὸν τομέα τῆς μεταποιήσεως αἱ ὁποῖαι ἀπασχολοῦν 62% τοῦ ἀνθρώπινου δυναμικοῦ τῆς δευτερογενοῦς παραγωγῆς λειτουργοῦν μόλις ἀπὸ 130 μέχρις 150 ἡμέρας ἐτησίως κατὰ μέσον ὄρον.

— Μίαν μεγάλην γεωγραφικὴν διασποράν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν πόλεων ἄνω τῶν

10.000 κατοίκων ηῤξήθη μεταξὺ 1928 καὶ 1961 ἀπὸ 39 εἰς 75 καὶ ὁ συνολικὸς τῶν πληθυσμὸς (μὴ λαμβανομένων ἐπ' ὄψιν τῶν Ἀθηνῶν) ηῤξήθη ἀπὸ 1027 εἰς 1653 χιλιάδας κατοίκων. Παρὰ ταῦτα δὲν ὑπάρχει ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν ἀστικὸν κέντρον ἀρκούντως ἰσχυρὸν διὰ τὰ ἀντισταθμίσει τὸ βάρος τῆς πρωτευούσης. Αἱ δύο περισσότερον σημαντικαὶ ἐπαρχιακαὶ πόλεις, ἡ Θεσσαλονίκη καὶ αἱ Πάτραι, συγκεντρώνουν ἀντιστοιχῶς 7,76% καὶ 2,64% τῶν ἀπασχολουμένων εἰς τὴν μεταποίησιν (Ἀθῆναι: 41,42%), 7,68% καὶ 1,86% τῶν ἀπασχολουμένων εἰς τὸ ἐμπόριον (Ἀθῆναι: 36,34%). Ὑπάρχει ἐπομένως εἰς ὅλας τὰς ἐλληνικὰς περιφερείας μία σοβαρὰ ἀνισορροπία μεταξὺ μιᾶς κυριαρχούσης ἀλλ' ἀδυνάτου γεωργίας καὶ μιᾶς ἀναιμικῆς καὶ διεσπαρμένης βιομηχανίας.

14. Πρὸ αὐτῆς τῆς καταστάσεως δύο κίνδυνοι ἐμφανίζονται διὰ τὴν ἐλληνικὴν οἰκονομίαν:

Ἄφ' ἑνὸς μὲν οἱ κίνδυνοι τοὺς ὁποίους θὰ συνεπήγετο μία πολιτικὴ μὲ ἔντονον κοινωνικὸν χαρακτήρα, τῆς ὁποίας οἱ ἀκρογωνιαῖοι λίθοι θὰ ἦσαν ἡ ὑπέρμετρος προστασία τῶν τιμῶν, αἱ ἐπιδοτήσεις, αἱ ὑψηλαὶ φορολογικαὶ ἀπαλλαγαὶ κ.λ.π.: κίνδυνοι πληθωρισμοῦ, «κόστα» βιομηχανικῆς παραγωγῆς ὑψηλά, ἐλάττωσις τῶν ταμειακῶν διαθεσίμων διὰ τὴν πραγματοποίησιν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων.

Ἄφ' ἑτέρου δὲ οἱ κίνδυνοι τοὺς ὁποίους δημιουργεῖ ἡ ἐγκατάλειψις τῆς ὑπαίθρου ἀπὸ τὰ δυναμικά της στοιχεῖα καὶ ὁ ὑπερπληθυσμὸς τῶν ἀστικῶν κέντρων, ἰδιαίτερος δὲ τῆς πρωτευούσης: 150.000 περίπου ἄτομα εἰς τοὺς μὴ γεωργικοὺς τομεῖς ἐν ἀνεργία, αὔξησις τῶν κοινωνικῶν βαρῶν, κρισιμώτατα πολεοδομικὰ καὶ οἰκιστικὰ προβλήματα κ.λ.π.

15. Ἐνώπιον αὐτῶν τῶν κινδύνων ἡ Κυβέρνησις ἐπέλεξε τὴν ὁδὸν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ υἰοθέτησε κατὰ καιροὺς διάφορα μέτρα γενικοῦ χαρακτήρος, ἱκανὰ νὰ συμβάλουν εἰς μίαν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως εἰς τὴν ἐπαρχίαν. Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρονται κατωτέρω ὠρισμένα ἐκ τῶν μέτρων αὐτῶν:

— Ἡ ἐφαρμογὴ μιᾶς πολιτικῆς κινήτρων εἰς τὸν γεωργικὸν τομέα (παροχὴ εἰς τοὺς ἀγρότας λιπασμάτων καὶ ἐκλεκτῶν σπόρων εἰς χαμηλὰς τιμὰς, προστασία τῶν τιμῶν τῶν κυριωτέρων προϊόντων, χαμηλότατα δάνεια κ.τ.λ.) συνετέλεσεν ὥστε ἡ γεωργικὴ παραγωγή νὰ αὔξηθῇ μὲ ταχὺν ρυθμὸν (7% ἐτησίως μεταξὺ 1951 καὶ 1957), ὁ ὁποῖος ἠλλαξεν ἐλαφρῶς τὴν φυσιογνωμίαν ὠρισμένων περιοχῶν τῆς χώρας.

— Αἱ δημόσιαι ἐπενδύσεις εἶναι ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος περισσότεραι καὶ πραγματοποιοῦνται κατὰ προτεραιότητα εἰς τὴν ἐπαρχίαν (ὁδοί, ἐγγειοβελτιωτικὰ ἔργα, ἐξηλεκτρισμὸς κ.λ.π.).

— Τὸ Ν.Δ. 2176)52 καὶ ὁ Ν. 3213)55 ἔθεσαν τὰς βάσεις μιᾶς πολιτικῆς βιομηχανικῆς ἀποκεντρώσεως καὶ ὥρισαν τὸ γενικὸν πλαίσιον διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐπαρχιακῶν βιομηχανιῶν. Πολλὰ μέτρα μὲ διάφορον ἕκαστον ἀποτελεσματικότητα υἰοθετήθησαν πρὸς ὄφελος τῶν τελευταίων αὐτῶν: σημαντικὴ μείωσις τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν, φορολογικὰ πλεονεκτήματα ἐν ὄψει κυρίως τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ τοῦ ἐξοπλισμοῦ, δασμολογικαὶ ἀπαλλαγαὶ διὰ τὴν εἰσαγωγὴν μηχανημάτων, ἀπαλλοτριώσεις χώρων διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς ἐγκαταστάσεως ἢ τὴν ἐπέκτασιν βιομηχανιῶν, ἀνάθεσις παραγγελιῶν προερχομένων ἐκ δημοσίων ὑπηρεσιῶν κ.λ.π. κατὰ προτίμησιν εἰς ἐπαρχιακὰς βιομηχανίας κ.ἀ.

16. Μολονότι αὐτὰ τὰ γενικὰ μέτρα συνέβαλον αἰσθητῶς εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ ἐπιπέδου τῆς ζωῆς τῶν περιφερειῶν, ἐπεκράτησεν ἐν τούτοις ἡ σκέψις ὅτι ἡ κρατικὴ δραστηριότης ἔπρεπε νὰ προσανατολισθῇ ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς τὴν καλύτεραν ὀργάνωσιν τῆς ἐκτελέσεως τῶν σχεδίων καὶ τὴν κινητοποίησιν τῶν τοπικῶν πρωτοβουλιῶν, καί, ἀφ' ἑτέρου, πρὸς μίαν ἐντατικωτέραν ἐπ' ὠφελεία τῶν πλέον καθυστερημένων περιοχῶν τῆς χώρας.

Ἐν τῷ πλαισίῳ αὐτῶν τῶν σκέψεων συνεστήθησαν διὰ τοῦ Ν.Δ. 3620)56 τὰ Νομαρχιακὰ Ταμεῖα, τὰ ὁποῖα ἐπεφορτίσθησαν μὲ τὴν ἐκτέλεσιν μικρῶν σχεδίων δημοσίας ὠφελείας (ὕδρευσεις, ὀδικὰ ἔργα κ.λ.π.) ἢ ἄλλων σχεδίων ἀμέσου οἰκονομικῆς ἀποδόσεως (ἐγγειοβελτιώσεις, μικρὰ τουριστικὰ ἔργα κ.λ.π.). Ἡ μέχρι σήμερον λειτουργία τῶν Νομαρχιακῶν Ταμείων κατέδειξε ὅτι διὰ τῆς ἐκτελέσεως ἔργων οἰκονομικο—κοινωνικοῦ χαρακτῆρος τὰ Ν. Τ. συνέβαλον εἰς τὴν δημιουργίαν μιᾶς κινήσεως καὶ εἰς τὴν δραστηριοποίησιν τῶν τοπικῶν πόρων, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν αὔξησιν τοῦ εἰσοδήματος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἐκάστου νομοῦ, ὅχι μόνον ὡς ἐκ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἔργων, ἀλλὰ καὶ χάρις εἰς τὴν ταχεῖαν ἀπόδοσιν αὐτῶν.

Ἐξ ἄλλου, τὸ Ν.Δ. 3881)58 προέβλεψεν τὴν δημιουργίαν Γενικῶν καὶ Τοπικῶν Ὁργανισμῶν Ἑγγείων Βελτιώσεων, προκειμένου νὰ ἐπιταχυνθῇ ἡ ἐκτέλεσις καὶ νὰ ὀργανωθῇ ἱκανοποιητικώτερον ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν μεγάλων καὶ μεσαιῶν ἀρδευτικῶν ἔργων. Ἡ σύστασις τῶν ὀργανισμῶν αὐτῶν ἔχει ἤδη προωρήσει εἰς ὠρισμένας περιφέρειας καὶ ἐλπίζεται ὅτι ἡ δραστηριότης των θὰ εὐνοήσῃ τὴν ἀγροτο—οικονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὑπαίθρου.

Εἶναι προφανὲς ὅτι οἱ ὀργανισμοὶ αὐτοὶ ἐνδιαφέρουν πρωτίστως τὰς πεδινὰς ζώνας. Δια τὸν λόγον αὐτὸν προεβλέφθη ἡ ἐφαρμογὴ εἰδικῶν σχεδίων διὰ τὰς ὄρεινὰς περιοχὰς (πρόγραμμα ὄρεινῆς οἰκονομίας κ.λ.π.) καὶ ἡ κατάρτισις εἰδικῶν προγραμμάτων διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πλέον ὄρεινῶν ζωνῶν τῆς χώρας.

17. Παρ' ὅλα αὐτὰ τὰ μέτρα ἡ ἀνάγκη ἀναλήψεως μιᾶς συντονισμένης δραστηριότητος ἐπὶ τοῦ περιφερειακοῦ ἐπιπέδου ἔγινεν ἐντόνως αἰσθητὴ ἀπὸ αὐτὴν ταύτην τὴν φύσιν τῶν πρὸς ἐπίλυσιν προβλημάτων.

Πράγματι, ἡ περιφερειακὴ κατανομὴ τῶν δημοσίων ἐπενδύσεων πρέπει νὰ πραγματοποιηθῇ λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν μακροχρονίων προοπτικῶν ἀναπτύξεως ἐκάστης περιφέρειας καὶ τῶν εὐνοϊκῶν ἢ δυσμενῶν παραγόντων οἱ ὁποῖοι χαράσσουν τὰ ὄριά της. Τὸ γεωργικὸν πρόβλημα (δοθείσης τῆς δημογραφικῆς πίεσεως) δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λυθῇ καθ' ἑαυτὸ ἀλλὰ πρέπει νὰ συνδεθῇ μὲ μίαν παράλληλον δραστηριότητα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ἄλλων τομέων εἴτε ἐντὸς μιᾶς δεδομένης περιφέρειας, εἴτε, ὅταν τοῦτο ἐπιβάλλεται, καὶ ἐκτὸς αὐτῆς. Ἡ ἀξιοποίησις τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν δὲν εἶναι κατὰ κανόνα δυνατὴ εἰμὴ μόνον ἐὰν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν αἱ δυσστότητες ἀναπτύξεως τῶν γειτονικῶν πεδιάδων καὶ ἐὰν ἀναζητηθῇ ἡ δημιουργία ἀπασχολήσεων ἐκτὸς τῆς γεωργίας.

Ὅλα αὐτὰ σημαίνουν ὅτι ἀντὶ νὰ ἐπιδιώκεται ἡ ἐπίλυσις μεμονωμένων προβλημάτων, ὅσονδήποτε σημαντικῶν, πρέπει νὰ υἱοθετηθοῦν μέθοδοι συνθετικώτερας ἀντιμετωπίσεως. Διάσπαρτοι δραστηριότητες εἶναι βεβαίως δυνατὸν νὰ ὀδηγήσουν εἰς τὴν βελτίωσιν μιᾶς κακῆς καταστάσεως· ἀλλὰ σπανίως ἢμποροῦν νὰ ὀδηγήσουν εἰς σταθερὰς καὶ ὀριστικὰς λύσεις ἐφ' ὅσον τὰ προβλήματα δὲν ἀντιμετωπίζονται εἰς τὴν βαθυτέραν των οὐσίαν καὶ ἐφ' ὅσον δὲν ἐπιζητοῦνται αἱ διαρθρωτικαὶ ἐκεῖναι ἀλλαγαὶ αἱ ὁποῖαι δὲν θὰ βελτιώσουν ἀπλῶς ἀλλὰ θὰ ἀνατρέψουν ἄρδιν τὰ πράγματα.

Εἶναι ἐπομένως ἀπαραίτητον νὰ υἱοθετηθῇ τρόπος εὐρυτέρας συλλήψεως τοῦ προβλήματος καὶ νὰ ἐπιλεγῇ μὲ ἀποφασιστικότητα ἡ ὁδὸς τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως.

II

18. Τὸ Πρόγραμμα Ἠπείρου ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἐκδήλωσις τοῦ κυβερνητικοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ μίαν συντονισμένην δρᾶσιν. Πρόθεσις τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ ὑπῆρξεν, ὅταν τὸ 1957 ἤρχισε νὰ ἀσχολῆται μὲ τὸ θέμα, νὰ ἀναλάβῃ (ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸ Εὐρωπαϊκὸν Κέντρον Παραγωγικότητος τοῦ Ο.Ε.Ο.Σ.

Ο.Ο.Σ.Α. τὸ ὁποῖον παρέσχε τὴν τεχνικὴν του βοήθειαν) εἰδικὰς καὶ ἐκτάκτους πρωτοβουλίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μιᾶς μικρᾶς Ζώνης Πειραματισμοῦ καὶ Ἐπιδείξεως εἰς τὸν νομὸν Ἰωαννίνων. Εἰς τὴν Ζ.Π.Ε. Κονίτσης — Ζαγορίου — Παρακαλάμου ἐσημειώθησαν κατὰ τὰ ἔτη τῆς λειτουργίας της ἀναμφισβήτητοι ἐπιτυχίαι, χάρις εἰς τὴν εἰδικὴν μέριμναν τοῦ Κράτους καὶ εἰς τὴν ἐξαίρετον ἀφοσίωσιν καὶ τὸν ζῆλον μὲ τὸν ὁποῖον εἰργάσθησαν τόσον αἱ διάφοροι ὑπηρεσίαι τοῦ Νομοῦ ὅσον καὶ τὸ προσωπικὸν τοῦ Προγράμματος Ἠλείρου. Πολλαὶ ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας αὐτὰς εἶναι ἐξόφθαλμοι, ἀλλὰ δύνανται καλύτερον νὰ ἐκτιμηθοῦν ἐὰν ἡ Ζ.Π.Ε. ἐξετασθῇ μὲ τὴν προοπτικὴν τοῦ χρόνου. Πράγματι, ἡ δραστηριότης τοῦ Προγράμματος Ἠλείρου ἐκαλλιέργησεν εἰς τὰ πνεύματα τὴν ἰδέαν τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως καὶ ἐδημιούργησεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰς προϋποθέσεις διὰ τὴν διεύρυνσιν καὶ τὴν ὀρθοτέραν τοποθέτησιν τῆς περιφερειακῆς δράσεως.

19. Ἡ Ζ.Π.Ε. ἀπέδειξεν ἐξ ἄλλου ὅτι:

— Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναληφθοῦν πρωτοβουλίαι καὶ νὰ ἐκτελεσθοῦν ἔργα τὰ ὁποῖα θὰ δημιουργήσουν πολλαπλασιαστικὰ φαινόμενα ἐὰν ἡ δρᾶσις περιορισθῇ ἐπὶ πολὺ εἰς μίαν μικρὰν ζώνην. Τὰ προβλήματα τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζει μία ὑποανάπτυκτος περιοχὴ εἶναι προπάντων προβλήματα διαρθρωτικὰ τὰ ὁποῖα συνάπτονται μὲ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων καὶ ἀπαιτοῦν πρωτοβουλίας εὐρείας καὶ τολμηράς. Χρειάζεται ἐπομένως νὰ ἀντιμετωπισθοῦν ἀπὸ δια-νομαρχιακῆς σκοπιᾶς, νὰ υἱοθετηθοῦν ἀπροφασίστως ὑπόψεις περιφερειακαὶ καὶ νὰ τοποθετηθοῦν τὰ προβλήματα τῶν μικρῶν γεωργικῶν ζωνῶν εἰς τὸ εὐρὺ πλαίσιον τῆς μεγάλης περιφέρειας.

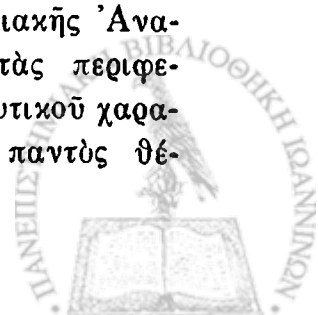
— Ἀλλὰ καὶ ἂν υἱοθετηθῇ ἡ περιφερειακὴ σκοπιὰ εἶναι δύσκολον νὰ ἀπομονωθῇ μία δεδομένη περιφέρεια ἀπὸ τὸ ἐθνικὸν σύνολον. Ὅλα συνδέονται μεταξὺ των καὶ ὅ,τι γίνεται εἰς τὴν Ἠπειρον ἐνδιαφέρει ζωτικῶς τὴν Θεσσαλίαν ἢ τὴν Κρήτην καὶ τὰνάπαλιν. Ἐὰν θέλωμεν νὰ ἐφαρμόσωμεν πράγματι πολιτικὴν περιφερειακῆς ἀναπτύξεως καὶ ἐὰν ἐνδιαφερώμεθα διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀποδοτικότητα τῶν ἐπενδύσεων, ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων, περισσότερο ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν ἢ ἄλλην σκοπιμότητά των, εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖον νὰ προχωρήσωμεν εἰς συγκριτικὰς ἀναλύσεις τοῦ κόστους καὶ τῶν ὠφελειῶν τῶν διαφόρων παρεμβάσεων. Ὁδηγούμεθα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον φυσικώτατα εἰς τὴν σκέψιν ὅτι ἡ ἀνάπτυξις μιᾶς δεδομένης περιφέρειας ἐπιβάλλει τὸν καθορισμὸν μιᾶς εὐρυτέρας πολιτικῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως διὰ τὸ σύνολον τῆς χώρας.

20. Αἱ διαπιστώσεις αὐταὶ ὠδήγησαν τὴν Κυβέρνησιν ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὴν υἱοθέτησιν μιᾶς περιφερειακῆς πολιτικῆς ἐπὶ ἐθνικοῦ ἐπιπέδου, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς ἓνα νέον προσανατολισμὸν τοῦ Προγράμματος Ἠλείρου, σύμφωνον ἄλλωστε μὲ τὰς ἀρχικὰς προθέσεις τῶν ὑποκινήτων του.

Τὸ «Πενταετὲς Πρόγραμμα Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως τῆς Χώρας, 1960 — 1964» ἔθεσεν ὡς μίαν ἐκ τῶν βασικῶν ἐπιδιώξεων του τὴν μείωσιν τῶν περιφερειακῶν ἀνισοτήτων καὶ καθώρισεν εἰς εἰδικὸν κεφάλαιον τὰς κατευθυντηρίους γραμμάς μιᾶς μακροχρονίου πολιτικῆς. Ἐξ ἄλλου κατηρτίσθη ἓνα πρῶτον σχέδιον προγράμματος ἀναπτύξεως τῆς Ἠλείρου (1960), ἀνεξαρτήτως τῆς λειτουργίας τῆς Ζ.Π.Ε.

21. Αὐτὴ ἡ διεύρυνσις τῶν ὀριζόντων ὠδήγησεν εἰς τὴν λήψιν (Δεκέμβριος 1961) ὀρισμένων ἀποφασιστικῶν ὀργανωτικῶν μέτρων. Τὸ γενικὸν σχῆμα εἶναι ἀπλὸν καὶ δύνανται νὰ συνοψισθῇ ὡς ἑξῆς:

— Εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Συντονισμοῦ συνεστήθη Τμῆμα Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως, ἐπιφορτισμένον μὲ τὴν γενικὴν εὐθύνην τῆς δράσεως εἰς τὰς περιφέρειας. Μία Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως συμβουλευτικοῦ χαρακτῆρος παρέχει εἰς τὸν Ὑπουργὸν Συντονισμοῦ τὰς γνώμας της ἐπὶ παντὸς θέ-

ματος αναφερομένου εις την περιφερειακήν πολιτικήν και τὰς μεθόδους τῆς ἐφαρμογῆς τῆς.

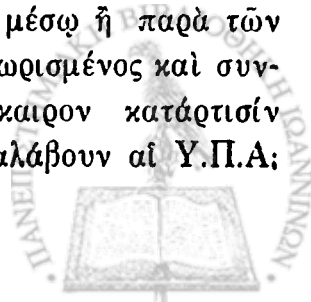
—Εἰς ἐκάστην περιφέρειαν θὰ συσταθῆ μία Ὑπηρεσία Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως. Ὑπάρχουν ἤδη τρεῖς: ἡ Ὑπηρεσία Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως Ἡπείρου—Υ.Π.Α.Η. (ἔδρα: Ἰωάννινα), με δικαιοδοσίαν ἐπὶ τῶν τεσσάρων νομῶν τῆς Ἡπείρου καὶ ἐπὶ τῶν νήσων Κερκύρας καὶ Λευκάδος· ἡ Ὑπηρεσία Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως Πελοποννήσου—Υ.Π.Α.Π. (ἔδρα: Πάτραι), με δικαιοδοσίαν ἐπὶ τῶν ἑπτὰ Νομῶν τῆς Πελοποννήσου, τῆς Αἰτωλοακαρνανίας καὶ τῶν νήσων Κεφαλληνίας, Ἰθάκης, Ζακύνθου καὶ Κυθήρων· ἡ Ὑπηρεσία Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως Κρήτης—Υ.Π.Α.Κ. (ἔδρα: Ἡράκλειον), με δικαιοδοσίαν ἐπὶ τῶν τεσσάρων νομῶν τῆς μεγαλονήσου.

—Παρ' ἐκάστη Περιφερειακῆ Ὑπηρεσίᾳ προβλέπεται ἡ λειτουργία ἐνὸς Συμβουλίου Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως τὸ ὁποῖον, προεδρευόμενον ἀπὸ τὸν ἀντιστοιχὸν Γενικὸν Ἐπιθεωρητὴν Διοικήσεως, περιλαμβάνει τοὺς Νομάρχας τῆς περιφέρειας, ὠρισμένους ἄλλους δημοσίους λειτουργοὺς καὶ ἐκπροσώπους τῶν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ τῶν ἐπαγγελματικῶν καὶ συνδικαλιστικῶν ὀργανώσεων. Ἔργον τῶν Συμβουλίων Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως εἶναι νὰ διατυπώνουν γνώμας ἐπὶ θεμάτων συνδεομένων μετὰ τὴν δραστηριότητα τῶν ἀντιστοιχῶν Ὑπηρεσιῶν καὶ τὴν οἰκονομικὴν πρόοδον τῆς περιφέρειας καὶ νὰ χρησιμεύουν ὡς ἐνδιάμεσα τρόπον τινὰ κλιμάκια διὰ τὴν ὁλονὴν καὶ εὐρύτεραν κινητοποίησιν τῶν περιφερειακῶν πρωτοβουλιῶν καὶ διὰ τὴν πραγματικὴν συμμετοχὴν τῶν Ὑπηρεσιῶν, Ὄργανισμῶν, Ὄργανώσεων καὶ γενικώτερον τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀναπτύξεως.

22. Αἱ Ὑπηρεσίαι Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως ἔχουν νὰ ἐκτελέσουν ἔργον ἄκρως σοβαρὸν. Ἐφ' ὅσον εἶναι ἀποκεντρωμέναι ὑπηρεσίαι τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ δὲν ἔχουν καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχουν ἐπὶ περιφερειακοῦ ἐπιπέδου παρὰ ἀρμοδιότητος ἀναλόγους μετὰ ἐκεῖνας τὰς ὁποίας ἔχει ἡ κεντρικὴ διοίκησις ἐπὶ ἐθνικοῦ ἐπιπέδου: μελέτη, προγραμματισμός, συντονισμός.

23. Ἡ γνωριμία μετὰ τὴν περιφέρειαν καὶ τὰ προβλήματα τῆς εἶναι ἡ ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὴν ἀνάληψιν οἰασδῆποτε δράσεως διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον αἱ περιφερειακαὶ ὑπηρεσίαι ἔργον ἔχουν νὰ καταρτίσιν μελέτας οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναλύσεως αἱ ὁποῖαι θὰ χρησιμεύσουν διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν σοβαρῶν προγραμμάτων. Δοθέντος ὁμως ὅτι ἡ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ πραγματικότης εἶναι ἐξ ὀρισμοῦ ρευστὴ καὶ, ὡς ἐκ τούτου, δυσκόλως προσφέρεται διὰ μίαν στατικὴν περιγραφὴν, αἱ μελέται αὗται καταρτίζονται μετὰ τὴν πρόθεσιν συνεχοῦς ἐμβαθύνσεως καὶ συμπληρώσεως, χωρὶς ὁμως νὰ προσδίδεται εἰς τὴν δραστηριότητα τῶν Υ.Π.Α. ὁ χαρακτὴρ τῆς σχολαστικῆς τελειομανίας, ἡ ὁποία προσιδιάζει εἰς τὰ ἴνστιτούτα ἐρευνῶν μᾶλλον παρὰ εἰς τὴν διοίκησιν. Αἱ μελέται αὗται θὰ διευκολύνουν τὴν πληρεστέραν συνειδητοποίησιν τῶν προβλημάτων ἐκάστης περιφέρειας καὶ τὴν διεύρυνσιν τῶν πλαισίων ἐντὸς τῶν ὁποίων πρέπει νὰ τοποθετηθῆ μία συνεπὴς καὶ λελογισμένη διοικητικὴ δρᾶσις.

Πέραν αὐτῶν, αἱ Υ.Π.Α. πρέπει νὰ ἐνδιαφερθοῦν διὰ τὴν κατάρτισιν καὶ ἄλλων μελετῶν. Πρόκειται διὰ συγκεκριμένας μελέτας οἰκονομικο—τεχνικοῦ χαρακτῆρος, αἱ ὁποῖαι θὰ ἀποτελέσουν τὴν βάσιν διὰ τὴν μεταγενεστέραν κατάρτισιν παρὰ τῶν ἀρμοδίων φορέων τῶν τεχνικῶν—κατασκευαστικῶν μελετῶν καὶ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν παρ' αὐτῶν συγκεκριμένων σχεδίων. Ὅσάκις αἱ οἰκονομικο—τεχνικαὶ αὗται μελέται εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθοῦν μέσῳ ἢ παρὰ τῶν καθ' ὕλην ἀρμοδίων ὑπηρεσιῶν, ὁ ρόλος τῶν Υ.Π.Α. εἶναι περιορισμένος καὶ συνίσταται κυρίως εἰς τὴν ἐπαγρύπνησιν διὰ τὴν καλὴν καὶ ἔγκαιρον κατάρτισιν των. Εἰς ἄλλας περιπτώσεις θὰ χρειασθῆ ἐνδεχομένως νὰ ἀναλάβουν αἱ Υ.Π.Α:

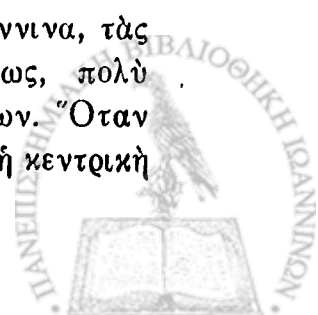
μεγαλύτεραν πρωτοβουλίαν είτε καταρτίζουσαι αἱ ἴδιαι μελέτας, είτε ἀναθέτουσαι αὐτάς εἰς ἰδιώτας μελετητάς καὶ ἐξειδικευμένους τεχνικοὺς οἴκους. Καὶ εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην περιπτώσιν αἱ οἰκονομικο—τεχνικαὶ μελέται πρέπει νὰ βοηθοῦν τὴν διοίκησιν νὰ λάβῃ θέσιν καὶ ἀπόφασιν ἐπὶ συγκεκριμένου θέματος: υἱοθέτησις μέτρων, ἐκτέλεσις ἔργων κ.λ.π.

24. Ὑπὸ τὸ φῶς τῶν γενικῶν καὶ εἰδικῶν συμπερασμάτων τῶν πάσης φύσεως μελετῶν θὰ καταρτισθοῦν σχέδια καὶ προγράμματα· ἀφ' ἑνὸς μὲν πολυετῆ σχέδια οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐτήσια προγράμματα δράσεως. Καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις ὁ ρόλος τῶν Υ.Π.Α. πρέπει νὰ εἶναι ἀποφασιστικός. Ἐφ' ὅσον γνωρίζουν τὴν περιφέρειαν, τὰς δυνατότητάς της, τὰ προβλήματα τῆς καὶ τοὺς ἀνθρώπους της, ἐφ' ὅσον οἱ ὀρίζοντές των εἶναι ὡς ἐκ τῆς ἀποστολῆς των εὐρεῖς καὶ ἡ δραστηριότης των ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τὰς καθαρῶς τεχνικὰς φροντίδας τῆς τρεχούσης διοικήσεως, αἱ Υ.Π.Α. πρέπει νὰ συμπαραστέκωνται τὰς τοπικὰς ὑπηρεσίας καὶ τὴν κεντρικὴν διοίκησιν, ἰδιαίτερος δὲ τὸ Ὑπουργεῖον Συντονισαοῦ, εἰς τὸν καθορισμὸν τόσον τῆς μακροπροθέσου ὅσον καὶ τῆς βραχυπροθέσου πολιτικῆς. Ἡ ἀποτελεσματικότης των εἰς τὸν τομέα αὐτὸν θὰ ἐξαρτηθῇ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν σοβαρότητα μὲ τὴν ὁποίαν θὰ ἀντιμετωπίσουν τὰ θέματα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν σχέσεων τὰς ὁποίας θὰ δημιουργήσουν μὲ τοὺς ὑπευθύνους διὰ τὴν λήψιν τῶν οἰκονομικῶν καὶ ἄλλων ἀποφάσεων ἐπὶ τοπικοῦ καὶ ἐθνικοῦ ἐπιπέδου.

25. Αἱ ἴδιαι αὐταὶ προϋποθέσεις εἶναι ἀπαραίτητοι προκειμένου αἱ Υ.Π.Α. νὰ φέρουν εἰς πέρας καὶ τὴν συντονιστικὴν των ἀποστολήν. Προκειμένου περὶ τοπικῶν προγραμμάτων (Νομαρχιακὰ Ταμεία, πρόγραμμα ὀρεινῆς οἰκονομίας κ.λ.π.) ὁ ρόλος των εἶναι σημαντικός, διότι πρέπει νὰ βοηθήσουν τοὺς τοπικοὺς φορεῖς νὰ τὰ ἐντάξουν κατὰ τὸν πληρέστερον δυνατὸν τρόπον εἰς τὰ γενικώτερα σχέδια καὶ νὰ τὰ ἐναρμονίσουν μὲ τὰς εὐρύτερας διοικητικὰς κατευθύνσεις· προκειμένου ὅμως περὶ ἔργων ἐκτελουμένων ἀπὸ τὰς ἐξωτερικὰς ὑπηρεσίας τῶν κατὰ περιπτώσιν Ὑπουργείων, ὁ ρόλος των εἶναι διαφορετικός: παρακολούθησις τῆς ἐκτέλεσεως, ἐπαγρύπνησις διὰ τὴν πλήρη ἀξιοποίησιν συμφώνως πρὸς τὰ ἀρχικὰ σχέδια κ.λ.π. Καὶ εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην περιπτώσιν αἱ Υ.Π.Α. ἀντιπροσωπεύουσαι ἐπιτοπίως τὸ Ὑπουργεῖον Συντονισμοῦ, ἔχουν νὰ δράσουν πρὸς δύο κατευθύνσεις: ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῶν τοπικῶν κλιμακίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῶν ἀνωτέρων κλιμακίων. Ἐν ᾧ μέτρῳ εἶναι δυνατὸν νὰ δοθῇ τοπικῶς λύσις εἰς ἐνδεχομένας δυσκολίας τὰς βαρύνει ἡ κυρία εὐθύνη τῆς διευθετήσεως· ὅταν ὅμως ἡ διόρθωσις τῶν πραγμάτων ἢ ἡ προώθησις τῶν λύσεων ἀπαιτοῦν ἀποφάσεις ἐπὶ ἐθνικοῦ ἐπιπέδου καθῆκον των εἶναι νὰ ἀναφερθοῦν εἰς τὸ κέντρον, ὑποβάλλουσαι συγχρόνως συγκεκριμένας προτάσεις.

26. Ἡ δημιουργία τῶν Ὑπηρεσιῶν Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως ἀνταποκρίνεται εἰς μίαν τριπλὴν ἀνάγκην: (α) νὰ γνωρίσωμεν τὰς ἀγνώστους μέχρι σήμερον ἑλληνικὰς περιφέρειας, νὰ ἐμβαθύνωμεν εἰς τὰ προβλήματα των, νὰ προγραμματίσωμεν τὴν ἀνάπτυξίν των· (β) νὰ δραστηριοποιήσωμεν τὴν διοίκησιν, νὰ ὑποβοηθήσωμεν καὶ νὰ ὀργανώσωμεν καλύτερον τὰς παρεμβάσεις της· (γ) τέλος νὰ προσανατολίσωμεν μὲ διάκρισιν καὶ νὰ ἐνισχύσωμεν μὲ ἀποφασιστικότητα τὰς ὑγιεῖς πρωτοβουλίας τοῦ ἰδιωτικοῦ τομέως, νὰ ἐνθαρρύνωμεν γνησίας περιφερειακὰς δραστηριότητας καὶ νὰ προσεταιρισθῶμεν τὸν πληθυσμὸν εἰς τὸ ἐθνικὸν ἔργον τῆς ἀναπτύξεως.

Αἱ πρῶται περιφερειακαὶ ὑπηρεσίαι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ Ἰωάννινα, τὰς Πάτρας καὶ τὸ Ἡράκλειον πρὸ ὀλίγων μόλις μηνῶν καὶ εἶναι, ἐπομένως, πολὺ ἐνωρὶς διὰ νὰ κριθῇ ἡ ἀποτελεσματικότης των καὶ ἡ ἀξία τοῦ ἔργου των. Ὅταν ὅμως ἔλθῃ ὁ καιρὸς τοῦ ἀπολογισμοῦ δὲν θὰ πρέπει νὰ λησμονηθῇ ὅτι ἡ κεντρικὴ

ιδέα ή οποία ώδήγησεν εἰς τὸ σημερινὸν ὄργανωτικὸν σχῆμα εἶναι ή περιφερειακή ἀνάπτυξις πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῆ μέσῳ θεσμῶν ἀθορύβων οἱ ὁποῖοι θὰ ἐνισχύσουν νέας ἰδέας, θὰ ὑποβοηθήσουν ἀνανεωτικὰς δραστηριότητας, θὰ προωθήσουν τὴν λύσιν καιρίων διαρθρωτικῶν προβλημάτων καὶ θὰ διαγράψουν εὐρείας προοπτικὰς μᾶλλον, παρὰ θὰ ὑποκαταστήσουν μὲ θορυβῶδεις καὶ ἀκαίρους παρεμβάσεις τὰς ὑφισταμένας διοικητικὰς ὑπηρεσίας καὶ τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει ή ἐπιτυχία τοῦ ἔργου τῶν ἐξαρτᾶται κατὰ πολὺ ἀπὸ τὴν συνεργασίαν ὄλων.

III

27. Εἶναι προφανές ὅτι ὁ καθορισμὸς μιᾶς πολιτικῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως ἐπὶ ἐθνικοῦ ἐπιπέδου πρέπει νὰ ἐμπνευσθῆ ἀπὸ ὠρισμένας θεμελιώδεις ἀρχάς, ἱκανὰς νὰ τῆς προδώσουν τὴν ἐπιθυμητὴν ἐνότητα καὶ συνέπειαν. Τὸ «Πενταετὲς Πρόγραμμα Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως τῆς Χώρας, 1960—1964» περιέχει ἤδη ἐν σπέρματι ὠρισμένας ἀπὸ αὐτάς· ὅσον αἱ ἰδέαι ἀποκρυσταλλοῦνται τόσον περισσότερον γίνεται αἰσθητὴ ή ἀξία τῶν.

28. Θὰ ἔλεγεν ὅτι μία πολιτικὴ περιφερειακῆς ἀναπτύξεως ἐφαρμοζομένη εἰς χώραν ὅπως ή Ἑλλάς, ὅπου ή δημογραφικὴ πίεσις εἶναι ἰσχυρὰ καὶ ή ἐρήμωσις τῆς ὑπαίθρου λαμβάνει συχνὰ ἀνησυχητικὰς διαστάσεις, θὰ ἀπέτρεπε συστηματικῶς τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν γῆν τῶν καὶ θὰ ἐνίσχυε μὲ ἐπιμονὴν τὴν δημιουργίαν ἐπιτοπίως παραγωγικῶν δραστηριοτήτων ἱκανῶν νὰ ἀπορροφήσουν τὸ διαθέσιμον ἐργατικὸν δυναμικόν. Τοῦτο δὲν εἶναι παρὰ ἐν μέρει μόνον ἀληθές. Πράγματι, ὅπου ὑπάρχουν εὐρέα περιθώρια ἐπιλογῆς εἶναι βέβαιον ὅτι θὰ υἰοθετηθῆ πιρομοία λύσις. Συχνότατα ὁμως ή ἐπιλογή εἶναι λίαν περιορισμένη· εἶναι ἰδίως ή περίπτωσις τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν καὶ μεγάλου ἀριθμοῦ νήσων.

29. Δοθέντος ὅτι τὰ ἀνθρώπινα καὶ ὕλικὰ μέσα διὰ τὴν ἐφαρμογὴν προγραμμάτων ἀναπτύξεως ἐφ' ὅλου τοῦ ἐθνικοῦ ἐδάφους εἶναι περιορισμένα, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθοῦν ὑπερμέτρως φιλόδοξοι καὶ ἐπομένως ἀντιοικονομικοὶ στόχοι, ὅσον καὶ ἂν δικαιολογοῦνται ἀπὸ κοινωνικῆς κυρίως ἀπόψεως, καὶ νὰ ἐπιδιωχθῆ ή πάση θυσίᾳ καὶ καθολικῆ ἀνάπτυξις ὄλων τῶν περιοχῶν τῆς χώρας.

Χρειαζεται ἐπομένως ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ καθορισθοῦν προτεραιότητες μετὰ ἀπὸ σοβαρὰς μελέτας ἐπὶ τῆς συγκριτικῆς ἀποδοτικότητος τῶν ἐπενδύσεων εἰς διάφορα σημεῖα τῆς χώρας καί, ἀφ' ἑτέρου, νὰ παραιτηθῶμεν τῶν προσπαθειῶν ἀναπτύξεως ὠρισμένων περιοχῶν συμφώνως πρὸς τὰς μεθόδους τοῦ κλασικοῦ τύπου, ὡσάκις τὰ ὠφέλη ἐκ τοῦ ἐγχειρήματος καὶ τῆς ὄλης προσπάθειας θὰ ἦσαν ἀσυγκρίτως κατώτερα ἀπὸ τὸ συνολικὸν κόστος. Ὅ,τι ἐνδιαφέρει δὲν εἶναι νὰ δημιουργηθοῦν τεχνητῶς καὶ μὲ ὑψηλὸν κόστος αἱ συνθῆκαι τῆς ἀναπτύξεως· ὅ,τι ἐνδιαφέρει εἶναι νὰ ἀνακαλυφθοῦν αἱ πραγματικαὶ δυνατότητες τῶν ἐλληνικῶν περιφερειῶν καὶ νὰ καταβληθοῦν ἀπὸ ὄλους ὅλαι αἱ ἀναγκαῖαι προσπάθειαι διὰ τὴν πλήρη ἀξιοποίησίν τῶν, ἔστω καὶ ἐὰν χρειασθῆ νὰ μὴ ἀντιταχθῶμεν ἀλλ' ἀντιθέτως νὰ ἐνθαρρύνωμεν τὰς ἐπιβαλλομένας ἐκ τῶν πραγμάτων μετακινήσεις πληθυσμοῦ.

30. Ἡ ἄρνησις τῶν ὑπερμέτρων θυσιῶν διὰ τὴν πραγματοποίησιν ἐπενδύσεων τῶν ὁποίων ή ἀποδοτικότης εἶναι μειωμένη ή ἀβεβαία, συνεπάγεται λογικῶς μίαν προνομιακὴν μεταχείρισιν τῶν δυναμικῶν περιοχῶν. Ἡ συγκέντρωσις τῶν ἐπενδύσεων ἐντὸς αὐτῶν εἶναι ἱκανὴ ὄχι μόνον νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν ἀνάπτυξιν κινητηρίων δραστηριοτήτων, τῶν ὁποίων τὰ πολλαπλασιαστικὰ φαινόμενα

θα επηρεάζον ευμενώς όλους τους τομείς της οικονομικής ζωής· είναι επίσης ικανή να επισπεύση την μετακίνησην αργούντος εργατικού δυναμικού τὸ ὅποιον, εγκαταλείπον τὰς πλέον καθυστερημένας περιοχάς, θὰ ἀνεζήτει ἄλλου ἀνετωτέραν ζῶην καὶ καλύτερον ἀμοιβομένην ἐργασίαν.

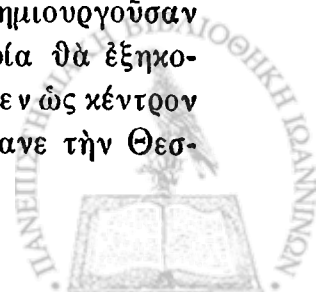
31. Αὐταὶ αἱ **πληθυσμιακαὶ μετακινήσεις** εἶναι δυνατὸν νὰ διοχετευθοῦν πρὸς δύο κατευθύνσεις: ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς τὰς πεδινὰς περιοχὰς καὶ πρὸς ἐκτάσεις ἀκαλλιεργήτους σήμερον καὶ εγκαταλελειμμένας, αἱ ὁποῖαι εἶναι δυνατὸν καὶ ἐπιβάλλεται νὰ ἀξιοποιηθοῦν· ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς πόλεις αἱ ὁποῖαι, ἀναδεικνιόμεναι εἰς ἐξέχοντα ἀστικά καὶ βιομηχανικά κέντρα, θὰ εἶναι ἱκαναὶ νὰ φράξουν τὸν δρόμον πρὸς τὴν πρωτεύουσαν.

31. **Τὸ πρόβλημα τῶν πόλεων** εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον σημαντικά· μιὰ γενικευμένη πολιτικὴ περιφερειακῆς ἀναπτύξεως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ ἀγνοήσῃ, χωρὶς νὰ διατρέξῃ τὸν κίνδυνον μιᾶς ὀλιγώτερον ἢ περισσότερον ἐκδήλου ἀποτυχίας. Καὶ τοῦτο διότι τὸ ἀστικὸν φαινόμενον συνδέεται τὰς περισσοτέρας φορὰς ἀρρήκτως μὲ τὴν βιομηχανικὴν ἀνθισιν καὶ διότι ἡ πόλις ἀποτελεῖ εἰς τὴν σύγχρονον ζῶην ἀποφασιστικὸν παράγοντα ὑγιῶς ἀγροτικῆς ἀναπτύξεως, λαμβανόμενων ὑπ' ὄψιν τῶν στενῶν σχέσεων καὶ τῶν ἀλληλοεπιδράσεων μεταξὺ πόλεων καὶ ὑπαίθρου. Ἡ πείρα ἔχει ἀποδείξει ὅτι ἓνα πρόγραμμα ἀναπτύξεως, διὰ νὰ εἶναι ἀποτελεσματικόν, πρέπει νὰ συλληφθῇ κατὰ μέγα μέρος ἐν συναρτήσῃ μὲ ὠρισμένα κέντρα ἔλξεως καὶ νὰ ὀργανωθῇ περὶ ὠρισμένους πόλους ἀναπτύξεως ἀρκετὰ ἰσχυροῦς διὰ νὰ ἀντισταθμίσουν τὸ βᾶρος καὶ τὴν ἀπορροφητικὴν δύναμιν μιᾶς ἀρπακτικῆς καὶ ὑπερτροφικῆς πρωτεύουσας. Ἡ ὀργάνωσις μεγάλων περιφερειακῶν ἀστικῶν κέντρων εἶναι ἱκανὴ νὰ ἀναζωογονήσῃ τὰς περιφερειακὰς δραστηριότητας, νὰ προσφέρῃ ἐναλλακτικὰς λύσεις εἰς ὅσους ὑποχρεοῦνται ἢ ἐπιθυμοῦν νὰ μετακινήθοῦν πρὸς τὰς πόλεις καὶ νὰ εὐνοήσῃ τὴν προσπάθειαν ἀποκεντρώσεως τῶν οικονομικῶν, πνευματικῶν καὶ διοικητικῶν δραστηριοτήτων.

33. Ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας αἱ μόναι πόλεις αἱ ὁποῖαι ἐν Ἑλλάδι ἠμποροῦν νὰ διεκδικήσουν τὸν ρόλον μεγάλων περιφερειακῶν μητροπόλεων εἶναι ἡ Θεσσαλονίκη καὶ αἱ Πάτραι. Δὲν εἶναι βεβαίως ἀκόμη ἱκαναὶ νὰ ἀντισταθμίσουν τὴν συγκέντρωσιν εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Ἀθηνῶν· ἀλλ' εἶναι δυνατὸν νὰ σκεφθῇ κανεὶς ὅτι μιὰ συστηματικὴ δρᾶσις διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς οικονομικῆς τῶν ζωῆς, διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς κλίμακος τῶν παρεχομένων ἀστικῶν ὑπηρεσιῶν, διὰ τὴν καλύτεραν ὀργάνωσιν τῶν, θὰ τοὺς ἔδιδε μεγάλην δύναμιν ἀκτινοβολίας καὶ θὰ τὰς ἀνεδείκνυε εἰς πρωτεύουσας ἀντιστοίχως τῆς Βορείου καὶ Δυτικῆς Ἑλλάδος.

Ἡ **Θεσσαλονίκη**, μὲ τὴν βιομηχανίαν της, τὸ ἐμπόριόν της, τὸν λιμένα της, τὸ Πανεπιστήμιόν της, θὰ ἐγίνετο ὅ,τι δὲν εἶναι σήμερον παρὰ μὲ πολλὴν συγκαταβατικότητα: ἡ Συμπρωτεύουσα τῆς χώρας, τὸ μέγα κέντρον τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, μιὰ πόλις μὲ σαφῆ βιομηχανικὸν καὶ ἐμπορικὸν προσανατολισμόν. Αἱ **Πάτραι**, ἐξ ἄλλου, ἐκ παραδόσεως ἐστραμμέναί πρὸς τὴν Δύσιν, ἔχουν δυνατότητα μεγάλης πνευματικῆς ἀνθήσεως καὶ δύνανται νὰ γίνουν τὸ ἐπίκεντρον μιᾶς νέας τουριστικῆς ζώνης ἢ ὁποία θὰ ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν πρὸς ἀρχαιολογικοὺς χώρους καὶ φυσικὰς καλλονὰς ἀγνώστους ἀκόμη καὶ ἀνεκμεταλλεύτους· ἡ διαφανομένη ἤδη βιομηχανικὴ της ἀναγέννησις θὰ τῆς ἐπέτρεπε νὰ καταλάβῃ ἐξέχουσαν θέσιν ἐντὸς τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος.

34. Αἱ δύο αὐταὶ μεγάλαι πόλεις, ἡ Θεσσαλονίκη καὶ αἱ Πάτραι, θὰ ἐχρησίμευον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὡς κέντρα βάρους δύο εὐρειῶν περιφερειῶν θὰ συνέβαλον εἰς μίαν καλύτερον ὀργάνωσιν τοῦ ἐθνικοῦ χώρου καὶ θὰ ἐδημιουργοῦσαν τὰς προϋποθέσεις κάποιας ἰσορροπίας μὲ τὴν **Πρωτεύουσαν**, ἡ ὁποία θὰ ἐξηκολούθει νὰ παίζῃ τὸν ἐθνικὸν τῆς ρόλον καί, συγχρόνως, θὰ ἐχρησίμευεν ὡς κέντρον ἔλξεως μιᾶς εὐρείας περιφερείας τοῦ Κέντρου, ἡ ὁποία θὰ περιελάμβανε τὴν Θεσ-

σαλλίαν, τὴν Ἀνατολικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, τὴν Εὐβοίον καὶ τὰς νήσους. Μία παρομοία ὀργάνωσις τοῦ ἐθνικοῦ χώρου δὲν ἀποβλέπει νὰ ἐκθρονίσῃ ἢ νὰ διασπάσῃ τὰς Ἀθήνας· σκοπὸς εἶναι προπάντων νὰ ἀναπτυχθῶν αἱ ἑλληνικαὶ περιφέρειαι μέσῳ ὠρισμένων μεγάλων πόλων, ὅπου θὰ ἐνεθαρρύνετο ἡ ἐγκατάστασις παραγωγικῶν καὶ ἰδίως βιομηχανικῶν δραστηριοτήτων, ἔστω καὶ ἂν ἐχρειάζετο πρὸς τοῦτο νὰ ἐπιβαρυνθῇ τὸ ἐθνικὸν σύνολον (ὑπὸ μορφὴν ἐπιδοτήσεων, φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν κ.λ.π., δανείων) μὲ μέρος τοῦ κόστους.

35. Τὸ κύριον ἐνδιαφέρον τῆς διαιρέσεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τρεῖς μείζονας περιφέρειαι (Βορεία, Δυτικὴ, Κέντρον), εἶναι ὅτι ἐπιτρέπει τὴν **διάκρισιν μεταξὺ σχεδίων καὶ προγραμμάτων ἀναπτύξεως**. Εἶναι πράγματι, ἀπαραίτητον νὰ καταρτισθῶν τὸ ταχύτερον μακρόπνοα σχέδια δι' αὐτὰς τὰς τρεῖς μείζονας περιφέρειαι, τὰ ὅποια, προωρισμένα νὰ ἀποκρυσταλλώσουν τὰς ἰδέας ὄλων ἐπὶ τῶν ἐπιθυμητῶν καὶ δυνατῶν μελλοντικῶν ἐξελίξεων, θὰ συγκεκριμενοποιήσουν γενικοὺς καὶ μακροπροθέσμους στόχους. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν τριῶν αὐτῶν μείζονων περιφερειῶν πρέπει νὰ καθορισθῶν περιφέρειαι προγράμματος, διὰ τὰς ὁποίας θὰ καθορισθῶν στόχοι εἰδικώτεροι καὶ βραχυπρόθεσμοι καὶ θὰ προσδιορισθῶν τὰ μέσα τῆς δράσεως. Κατευθυντήρια σχέδια καὶ πενταετῆ προγράμματα βάσεως θὰ συμπληροῦνται, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀμοιβαίως. Καὶ τὰ μὲν καὶ τὰ δὲ θὰ τείνουν ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει εἰς πληρεστέραν συγκεκριμενοποίησιν καὶ εἰς τὴν προέκτασιν τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος.

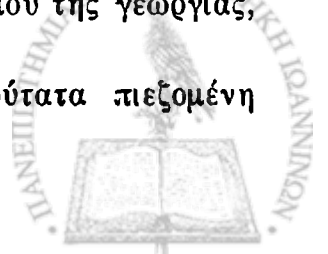
36. Διότι δὲν τίθεται οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν **θέμα διαχωρισμοῦ τῆς περιφερειακῆς ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν ἀνάπτυξιν**. Λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἐκτάσεως τῆς χώρας καὶ τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου ἀναπτύξεως τῆς, αἱ ἑλληνικαὶ περιφέρειαι θὰ ἐπηρεάζονται ἀκόμη ἐπὶ πολὺ ἀπὸ τὰς ἐπὶ ἐθνικοῦ ἐπιπέδου λαμβανομένας ἀποφάσεις καὶ ἡ πρόοδος τῶν θὰ ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ πραγματοποιήσεις ἐθνικοῦ ἐνδιαφέροντος. Εἰς χώρας ὅπως π.χ. ἡ Γαλλία, ὅπου τὸ μέγιστον μέρος τῆς βασικῆς ὑποδομῆς ἔχει ἤδη κατασκευασθῆ, τὸ μέλλον τῶν περιφερειῶν δὲν ἐξαρτᾶται τόσον ἀπὸ τὰ μεγάλα ἔργα ἐθνικῆς σημασίας, ὅσον ἀπὸ τὰ εἰδικὰ μέτρα τὰ ὅποια θὰ ληφθῶν ὑπὲρ αὐτῶν. Ἡ περίπτωσις τῶν ἑλληνικῶν περιφερειῶν εἶναι διαφορετικὴ ἢ ἐκτέλεσις τῶν μεγάλων ἐθνικῶν ἔργων ὑπαγορεύει τὸ μέλλον τῶν, ἐν ᾧ μέτρῳ δημιουργεῖ τὰς ἀπαραίτητους προϋποθέσεις διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν. Οἰαδήποτε προσπάθεια ἀξιολόγου βιομηχανικῆς π.χ. ἀναπτύξεως τῆς Ἡπείρου (εἰδικὸν μέτρον) θὰ ἔχῃ μικρὰν ἐπιτυχίαν ἐὰν οἱ μεγάλοι συγκοινωνιακοὶ ἄξονες (μεγάλα ἔργα ἐθνικῆς σημασίας), οἱ ὅποιοι θὰ ἀπεγκλωβίσουν τὴν Ἡπειρον πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις, δὲν κατασκευασθῶν.

Αἱ σχέσεις μεταξὺ ἐθνικοῦ καὶ περιφερειακῶν προγραμμάτων δὲν σταματοῦν ἐδῶ. Χρειάζεται, πράγματι, νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ μέγιστη δυνατὴ ἀρμονία μεταξὺ τῶν, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι τὰ δεύτερα πρέπει νὰ συμβάλουν εἰς τὴν πλήρη ἐφαρμογὴν τοῦ πρώτου. Προβαλλόμενον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, εἰς τὸν συγκεκριμένον χώρον, τὸ ἐθνικὸν πρόγραμμα ὀφείλει μὲ τὴν σειράν του νὰ λάβῃ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν τὰς περιφερειακὰς ἰδιοτυπίας καὶ νὰ καθορίσῃ τοὺς βασικοὺς προσανατολισμοὺς μιᾶς καθολικῆς περιφερειακῆς πολιτικῆς.

37. Αὐτοὺς τοὺς **βασικοὺς προσανατολισμοὺς** ἡμποροῦμεν νὰ τοὺς καθορίσωμεν ὡς ἑξῆς, μὲ κίνδυνον μικρᾶς σχηματοποιήσεως:

38. **A — Ὀλοκλήρωσις τῆς ὑποδομῆς.** Πρέπει νὰ συνεχισθῇ μὲ ἔντονον ρυθμὸν ἢ μεγάλη προσπάθεια τῶν τελευταίων ἐτῶν εἰς τὸν τομέα αὐτόν. Τόσον αἱ συγκοινωνίαι—ἐπικοινωνίαι ὅσον καὶ ὁ ἐξηλεκτρισμὸς ἀποτελοῦν θεμελιώδεις προϋποθέσεις μιᾶς περιφερειακῆς ἀνανεώσεως, τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως.

39. **B — Ἀνανέωσις, ἐξυγίανσις τῆς γεωργίας.** Βαρύτερα πιεζομένη

ἀπὸ τὸ δημογραφικὸν πρόβλημα, ἡ ἑλληνικὴ γεωργία θέτει εἰς τὴν πραγματικότητα τρεῖς μεγάλα προβλήματα, τῶν ὁποίων ἡ λύσις δεόν νὰ ἀναζητηθῇ ἐκ παραλλήλου:

— Ἐνα τεχνικὸν πρόβλημα, κατ' ἀρχήν. Πρόκειται διὰ τὴν συνέχειον καὶ τὴν ταχείαν ὀλοκλήρωσιν τῶν μεγάλων ἐγγειοβελτιωτικῶν, κυρίως δὲ τῶν ἀρδευτικῶν ἔργων. Σήμερον μέγα μέρος τοῦ ὕδατικοῦ πλοῦτου τῆς χώρας χάνεται, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ ἄρδευσις ἀποτελεῖ τὸν κύριον συντελεστὴν τῆς ἀγροτικῆς ἀναπτύξεως. Ἡ ἄρδευσις καί, ἐν συνεχείᾳ, ἡ ἀξιοποίησις τῶν γαιῶν θὰ ἐπιτρέψουν τὴν ἀναδιάρθρωσιν τῶν καλλιεργειῶν ἐφ' ὅσον τὰ σιτηρὰ ἀπασχολοῦν τὸ ἥμισυ περίπου τῆς καλλιεργουμένης γῆς, εἶναι ἀπίθανον ὅτι ἡ γεωργία θὰ ἀποτελέσῃ ποτὲ πηγὴν ὑψηλῶν εἰσοδημάτων διὰ τὸν ἀγροτικὸν κόσμον. Συμφέρον ἐπομένως εἶναι νὰ εἰσαχθοῦν ἀποδοτικώτεραι καλλιέργειαι (π.χ. βάμβαξ, κτηνοτροφικὰ φυτὰ, ὀπωροκηπευτικά). Εἶναι ἐπίσης ἐπιείγον νὰ ἀσχοληθῶμεν σοβαρῶς μὲ τὸ πρόβλημα τοῦ μεγέθους τῶν ἐκμεταλλεύσεων· μία σύγχρονος γεωργία δυσκόλως συμβιβάζεται μὲ ἐκμεταλλεύσεις τῶν δέκα στρεμμάτων τὰ ὅποια, ἐπὶ πλεόν, εἶναι συχνότατα ὑπερμέτρως κατατετημημένα. Ἡ διεκδίκησις νέων γαιῶν ἢ ἐκμεταλλεύσεων ἀνηκουσῶν εἰς συστηματικῶς ἀπουσιάζοντας ἀπὸ τὰς ἰδιοκτησίας των γεωργούς, ὁ ἀναδασμός, εἶναι αἱ πρῶτιστοι προϋποθέσεις αὐξήσεως καὶ καλλιτέρας ἀποδόσεως τοῦ γεωργικοῦ κλήρου.

— Ἐνα πρόβλημα ἐμπορικόν, ἐν συνεχείᾳ. Ἡ αὐξήσις καὶ ἡ καλύτερα ἀποδοσις τοῦ κλήρου θὰ θέσουν κατὰ καθολικὸν καὶ ὀξύτατον τρόπον τὸ πρόβλημα τῆς «μεταβάσεως» ἀπὸ τὴν κλειστὴν οἰκονομίαν (οἰκονομία ἐπιβιώσεως) εἰς τὴν οἰκονομίαν τῆς ἀγορᾶς. Θὰ χρειασθῇ πλεόν νὰ ὀργανωθοῦν συστηματικώτερον τὰ ἐμπορικὰ δίκτυα, διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ κάποια κανονικότης εἰς τὴν ἄσκησιν τῶν ἀγροτικῶν δραστηριοτήτων καὶ νὰ διασφαλισθοῦν, βάσει διαφόρων μηχανισμῶν, ἐλάχιστοι ἀλλ' ἠγγυημένοι τιμαί.

— Ἐνα πρόβλημα ἀπασχολήσεως, τέλος. Αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ βασικὸν πρόβλημα, δοθέντος ὅτι ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας 400.000 περίπου ἀπασχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν δύνανται νὰ στραφοῦν πρὸς ἄλλους τομεῖς, χωρὶς νὰ μειωθῇ ἡ γεωργικὴ παραγωγή. Προβλέπεται ἐξ ἄλλου ὅτι ὁ ἐκσυγχρονισμὸς τῆς γεωργίας θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν αὐξήσιν τῶν ὑποαπασχολουμένων εἰς τὸν τομέα αὐτόν. Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς τὸ γεωργικὸν πρόβλημα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιμετωπισθῇ μεμονωμένως. Ἡ γεωργία πρέπει νὰ ὑποστηριχθῇ διὰ τῆς ἀναπτύξεως παραλλήλων ἀγροτικῶν δραστηριοτήτων καὶ ἰδίως τῆς βιοτεχνίας—χειροτεχνίας. Ἄλλὰ πρέπει προπάντων:

40. Γ—Νὰ ἐνισχυθοῦν εἰς τὴν ἐπαρχίαν οἱ μὴ γεωργικοὶ τομεῖς. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν (ἰδίως δὲ τοῦ τουρισμοῦ) εἶναι ἱκανή:

— Νὰ δημιουργήσῃ νέας εὐκαιρίας ἀπασχολήσεως διὰ τὸ πλεονάζον ἀγροτικὸν δυναμικόν.

— Νὰ ἐξασφαλίσῃ καλύτερας προϋποθέσεις διοχετεύσεως τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, ἐφ' ὅσον τὰ προϊόντα θὰ κατευθύνωνται εἴτε πρὸς μεταποιητικὰς, κυρίως δὲ γεωργικὰς, βιομηχανίας, εἴτε πρὸς μίαν εὐρύτεραν τοπικὴν καταναλωτικὴν ἀγοράν.

Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τόσον τῆς βιομηχανίας ὅσον καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν εἰς τὴν ἐπαρχίαν θὰ συντελέσουν ὥστε ἡ γεωργία νὰ παρακολουθήσῃ εἰς τὴν ὀλονὲν καὶ μεγαλυτέραν πρῶτόν των τὸν δευτερογενῆ καὶ τριτογενῆ τομέα. Εἶναι βέβαιον π.χ. ὅτι ἡ τουριστικὴ ἀξιοποίησις τῆς ἠπειρωτικῆς ἀκτῆς θὰ δημιουργήσῃ εὐνοϊκὰς προϋποθέσεις ὅχι μόνον διὰ τὴν ἀναδιάρθρωσιν τῶν καλλιεργειῶν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀχέροντος (τῆς ὁποίας τὰ ὀπωροκηπευτικά καὶ τὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα θὰ διοχετεύωνται πρὸς τὰς ἀκτὰς), ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀ-

πασχόλησιν μεγάλου ἀριθμοῦ Ἑπειρωτῶν εἰς νέας ἐργασίας.

41. Εἶναι προφανές ὅτι ἡ προσπάθεια αὐτὴ διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς δευτερογενοῦς καὶ τριτογενοῦς παραγωγῆς ὀφείλει νὰ τείνη ὄχι μόνον εἰς τὴν προσέλευσιν νέων δραστηριοτήτων εἰς τὴν ἐπαρχίαν (καὶ ἰδίως δραστηριοτήτων αἱ ὁποῖαι νὰ ἀπαιτοῦν τὴν ἀπασχόλησιν μεγάλου ἀριθμοῦ προσώπων)· ὀφείλει ἐπίσης νὰ τείνη πρὸς τὸν ἐκσυγχρονισμόν, τὴν συγκέντρωσιν, τὴν ἐξειδίκευσιν, τὴν ἀναδιάρθρωσιν, τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῶν ὑπαρχουσῶν δραστηριοτήτων. Τὸ ἔργον αὐτὸ εἶναι τοσοῦτω μᾶλλον δύσκολον καθ' ὅσον ὁ μικρὸς βιομήχανος, ὁ ἔμπορος καὶ ὁ βιοτέχνης τῆς ὑπαίθρου κατέχονται συχνότατα ἀπὸ ἔντονον πνεῦμα δυσπιστίας καὶ σκεπτικισμοῦ· δὲν εἶναι ὁμως ὀλιγώτερον ἐπιτακτικόν, ἐὰν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν αἱ νέαι συνθηκαὶ τὰς ὁποίας ἔχει δημιουργήσῃ ἡ σύνδεσις μας μετὰ τὴν Κοινὴν Ἀγοράν.

42. Αὐτὰς τὰς ἀντιδράσεις καὶ τὰς ἄλλας (αἱ ὁποῖαι, ὀφειλόμεναι εἰς τὴν μειονεκτικὴν θέσιν τῆς ἐπαρχίας ἐν τῷ συνόλω της, ἐμποδίζουσιν τοὺς ἰδιώτας ἐπιχειρηματίας νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐκεῖ) τὸ Κράτος ὀφείλει νὰ τὰς ὑπερνικήσῃ μετὰ παρεμβάσεις ἀμέσους καὶ ἐμμέσους, Αἱ δευτέραι ἔχουσιν γενικὸν μᾶλλον χαρακτήρα: πρόκειται διὰ τὴν βασικὴν ὑποδομὴν καὶ δι' ὅλην τὴν κλίμακα τῶν ποικίλων ὑπηρεσιῶν αἱ ὁποῖαι εἶναι πλέον ἄκρως ἀπαραίτητοι εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος καὶ, γενικώτερον, εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων τῆς σήμερον. Αἱ πρῶται ἔχουσιν χαρακτῆρα περισσότερον εἰδικόν: πρόκειται διὰ τὰ ἰδιαίτερα πλεονεκτήματα τὰ ὁποῖα ἡ Δημοσία Ἐξουσία παρέχει κατὰ περίπτωσιν εἰς βιομηχανικάς, ἐμπορικὰς ἢ ἄλλας δραστηριότητας.

Δὲν πρέπει νὰ ὑπερεκτιμᾶται ἡ σημασία τῶν τελευταίων αὐτῶν παρεμβάσεων. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς νομοθεσίας ἐπὶ τῶν ἐπαρχιακῶν βιομηχανιῶν καὶ τὰ διδάγματα ἐκ τῆς ξένης πείρας μαρτυροῦν ὅτι ἡ βασικὴ ὑποδομὴ, τὰ ἔργα συλλογικῆς ἐξυπηρετήσεως καὶ ἡ ὀργάνωσις τῶν ἀστικῶν ὑπηρεσιῶν, βαρύνουσιν περισσότερον κατὰ τὴν λῆψιν τῶν ἰδιωτικῶν—ἐπιχειρηματικῶν ἀποφάσεων, ἀπὸ τὰ ἰδιαίτερα καὶ ἀτομικῶς προσφερόμενα πλεονεκτήματα. Τονίζεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πάλιν ἡ ἀξία τῶν ἀστικῶν κέντρων καὶ ἡ σημασία τῆς «συγκεντρωμένης ἀποκεντρώσεως» πρὸς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ τείνη ἡ περιφερειακὴ ἀνάπτυξις ἐν Ἑλλάδι.

43. Μιὰ τέτοια πολιτικὴ γεωργικῆς ἐξυγιάνσεως καὶ προωθήσεως τοῦ δευτερογενοῦς καὶ τριτογενοῦς τομέως θέτει προβλήματα τὰ ὁποῖα ὑπερβαίνουν κατὰ πολὺ τὸ πλαίσιον τῶν στενῶς οἰκονομικῶν φροντίδων. Ἡ Κυβέρνησις καὶ αἱ ἀρμόδιαι ὑπηρεσίαι προσανατολίζονται σταθερῶς πλέον πρὸς τὴν σκέψιν ὅτι ἡ ἐπιτάχυνσις καὶ ἡ λελογισμένη ὀργάνωσις τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἐπιβάλλουσιν:

Δ—Τὴν σοβαρὰν ἀντιμετώπισιν τοῦ χωροταξικοῦ προβλήματος.

Τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τὰ κεφαλαιωδέστερα, ἐφ' ὅσον ἡ χωροταξικὴ σκοπιὰ εἶναι ἡ σπουδαιότερα καὶ πλέον πρωτότυπος συμβολὴ τῆς περιφερειακῆς πολιτικῆς εἰς μίαν προσπάθειαν οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως βασιζομένης ὄχι εἰς γενικοὺς ἀριθμοὺς καὶ ἀφηρημένα σχήματα, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀπτὴν πραγματικότητα.

44. Ἐφ' ὅσον αἱ Ὑπηρεσίαι καὶ τὸ Κράτος ἐπιθυμοῦν νὰ εὐνοήσουν τὴν ὑγιᾶ ἀνάπτυξιν βαρύνονται μετὰ πολλὰς εὐθύναι· πρέπει νὰ ἐξετάσουν τὴν χωροθέτησιν τῶν διαφόρων δραστηριοτήτων, τὴν σύνδεσιν των, τὰς ὑπαρχούσας ἢ δυναμένας νὰ δημιουργηθοῦν τάσεις καὶ δυσαρμονίας· πρέπει, ἐν συνεχείᾳ, νὰ καταστρωθῇ ἓνα γενικὸν χωροταξικὸν σχέδιον τὸ ὁποῖον θὰ μειώσῃ τοὺς κινδύνους τῆς κακῆς ὀργανώσεως τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ θὰ προβλέπῃ μίαν «ἠθελημένην γεωγραφίαν» τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν δραστηριοτήτων καὶ μίαν κατανομὴν τοῦ πληθυσμοῦ συμφώνως πρὸς τοὺς πάσης φύσεως πόρους ἐκάστης περιφερείας: γεωργικὰι δυνατότητες, ἐνεργειακὸν δυναμικόν, πρῶται ὕλαι,

εύκολiai προσπελάσεως, τουριστικά δυνατότητες κ.λ.π.

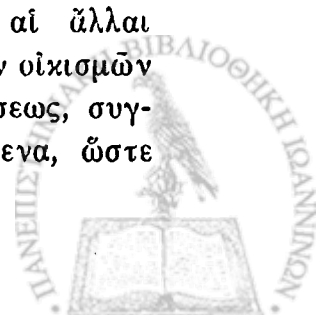
Ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς τῆς ἀπογραφῆς, θὰ καθορισθοῦν αἱ προοπτικαὶ ἀναπτύξεως ἐκάστης τῶν περιφερειῶν, διὰ τοῦ καθορισμοῦ ἐντὸς αὐτῶν κατὰ τὸν ἀκριβέστερον δυνατὸν τρόπον τῶν μεγάλων ζωνῶν ἐξειδικεύσεως, αἱ ὁποῖαι θὰ ἀποτελέσουν τοὺς μεγάλους κατευθυντηρίους ἄξονας τῆς δράσεως: ζῶναι καλλιεργείων, ἐθνικοὶ δρυμοί, βιομηχανικὴ συγκέντρωσις, τουριστικὴ ἀνάπτυξις κ.λ.π. Ἡ συγκεκριμενοποίησις αὐτῶν τῶν μακροχρονίων στόχων θὰ γίνῃ μέσῳ τῶν σχεδίων περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω (βλ. παράγρ. ἀριθ. 35).

45. Ἐν τῷ πλαισίῳ αὐτοῦ τοῦ εὐρέως ἐθνικοῦ χωροταξικοῦ σχεδίου **πρέπει νὰ ἐπανεξετασθῇ τόσον τὸ ἀγροτικὸν ὅσον καὶ τὸ ἀστικὸν πρόβλημα.** Εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως παντοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἡ ἀστυφιλία λαμβάνει συχνὰ ἀνησυχητικὰ διαστάσεις. Μεταξὺ τῶν δύο ἀπογραφῶν 1951 καὶ 1961 ἐσημειώθη ἔντονος αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ τῶν πόλεων (πόλεις ἄνω τῶν 10.000 κατοίκων), πολὺ ἀνωτέρα ἐκείνης ἢ ὁποῖα ἐσημειώθη εἰς τὴν λοιπὴν χώραν (24,3% ἔναντι 1,4%), παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἡ γεννητικότης εἶναι ὑψηλότερα εἰς τὴν ὑπαίθρου. Ἡ γενικὴ τάσις, ἐπιβεβαιουμένη ἀπὸ τὴν ἐξέτασιν τῶν πυραμίδων ἡλικιῶν, εἶναι ὅτι οἱ ἄνθρωποι τῆς ὑπαίθρου καταλαμβάνουν μὲ ὄλονέν ταχύτερον ρυθμὸν τὰς θέσεις τὰς ὁποίας ἀφήνουν κενὰς οἱ κάτοικοι τῶν κωμοπόλεων καὶ μικρῶν πόλεων οἱ ὁποῖοι κατευθύνονται πρὸς τὴν πρωτεύουσαν καὶ, δευτερευόντως, τὴν Θεσσαλονίκην.

Αὐτὸ τὸ φαινόμενον τῆς αὐξήσεως ἀστικῆς ἀναπτύξεως εἶναι βεβαίως μίαν φυσικόν. Δὲν εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ συνεχισθῇ ἐκδηλούμενον ἐπὶ πολὺ χωρὶς νὰ γεννήσῃ ἀνησυχίαν. Αἱ ἀνησυχίαι δικαιολογοῦνται τόσον ἀπὸ τὴν ἀναρχικὴν ἀνάπτυξιν τῶν πόλεων, ὅσον καὶ ἀπὸ τὴν ἀλόγιστον ἐγκατάλειψιν τῆς ὑπαίθρου ἀπὸ τὰ νεώτερα καὶ δυναμικώτερα στοιχεῖα τῶν, καθ' ἣν στιγμὴν βαθύταται μεταμορφώσεις ἔχουν ἐπέλθει καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ἐπέρχονται εἰς τὴν ἄσκησιν τῶν ἀγροτικῶν δραστηριοτήτων· αἱ τελευταῖαι αὐταί, ἐν ᾧ μέτρῳ ὁ ἀγροτικὸς κόσμος ἐξοπλίζεται, ἐκσυγχρονίζεται, ἐξειδικεύεται, προσανατολίζεται πρὸς νέας τεχνικὰς μεθόδους ἐκμεταλλεύσεως, θὰ ἔχουν ἀνάγκη ἐνὸς ἀνθρωπίνου δυναμικοῦ ὄλονέν μεγαλυτέρας ἄξιας.

46. Αἱ σκέψεις αὐταὶ ἐξηγοῦν διατὶ ἐπιθυμία τῶν ἀρμοδίων Ὑπηρεσιῶν εἶναι ὄχι μόνον νὰ ἐνισχυθῇ ἡ ἐκβιομηχάνισις καὶ νὰ ἀνέλθῃ τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον τῶν ἀγροτῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ διαμορφωθῇ ὀλίγον κατ' ὀλίγον μίαν μακρόπνοος πολιτικὴ ἢ ὁποῖα, ἐλεγχομένη ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ ἐθνικοῦ χωροταξικοῦ σχεδίου, θὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τόσον τὴν ὑπαίθρου ὅσον καὶ τὰς πόλεις. Διὰ τῆς καταστρώσεως σχεδίων διαρρυθμίσεως τοῦ ἀγροτικοῦ χώρου καὶ πειθαρχήσεως τοῦ ἀστικοῦ φαινομένου, διὰ τῆς ὀργανώσεως τῆς διασπορᾶς ἀφ' ἐνός, τῆς συγκεντρώσεως ἀφ' ἑτέρου, ἐξυπηρετεῖται ἓνας καὶ ὁ αὐτὸς σκοπὸς ὁ ὁποῖος εἶναι νὰ δοθοῦν αἱ ἴδιαι δυνατότητες ἀναπτύξεως εἰς συμπληρωματικὰς δραστηριότητας, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν ἀλληλεπιδράσεων πόλεων καὶ ὑπαίθρου ὑπ' αὐτὰς τὰς προϋποθέσεις αἱ καθαρῶς οικονομικαὶ παρεμβάσεις διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ ἀγροτικοῦ ἐπιπέδου ζωῆς θὰ ἀποκτήσουν περισσοτέραν ἀποτελεσματικότητα καὶ ἡ ἀστικὴ καὶ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις θὰ πραγματοποιηθῇ ἀρμονικῶς.

47. Ἡ **προσπάθεια ὀργανώσεως τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς** πρέπει νὰ εἶναι εὐρύτατη κατὰ τὰ προσεχῆ ἔτη. Μελετᾶται ἤδη ἡ ἐφαρμογὴ ἐνὸς οἰκιστικοῦ προγράμματος καὶ ἡ ἀγροτικὴ στέγη, πρώτη προϋπόθεσις διαρρυθμίσεως τῆς ὑπαίθρου, καταλαμβάνει ἐξέχουσαν θέσιν. Πρέπει νὰ ἀκολουθήσουν καὶ αἱ ἄλλαι πρωτοβουλίαι: ἡ μεγάλη γεωγραφικὴ διασπορὰ τῶν κοινοτήτων καὶ τῶν οἰκισμῶν καθιστᾷ ἀναγκαίαν μίαν σοβαρὰν προσπάθειαν κοινοτικῆς συγκεντρώσεως, συγχωνεύσεων καὶ δημιουργίας «χωριῶν—κέντρων», τὰ ὁποῖα, ὀργανούμενα, ὥστε

νά προσφέρουν μέρος τουλάχιστον τῶν ἀπαραιτήτων σήμερον διὰ τὴν ἄσκησιν τῶν ἀγροτικῶν ἀσχολιῶν καὶ διὰ τὴν ἐν γένει πρόδοον ἀστικῶν ὑπηρεσιῶν, θὰ ἀποτελέσουν ζωντανούς πυρῆνας μιᾶς νέας ἀγροτικῆς ἀναπτύξεως· ἡ προσπάθεια διὰ τὸν καλύτερον ἐξοπλισμὸν τῆς ὑπαίθρου πρέπει νὰ ἐνταθῆ, μέσῳ κυρίως τῶν Νομαρχιακῶν Ταμείων, τῶν ὁποίων αἱ πραγματοποιήσεις, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ὑπῆρξαν συχνὰ ἐντυπωσιακαί· αἱ συγκοινωνίαι πρέπει ἀκόμη νὰ βελτιωθοῦν διὰ νὰ τεθῆ τέρμα ὀριστικὸν εἰς τὴν ἀπομόνωσιν ἢ ὁποῖα ἐπὶ σειρὰν αἰῶνων ὑπῆρξεν ἢ θλιβερὰ μοῖρα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

48. Τὰ σχέδια διαρρυθμίσεως τοῦ ἀγροτικοῦ χώρου πρέπει νὰ συμπληρωθοῦν μὲ **σχέδια πολεοδομικά**. Προετοιμάζεται ἤδη ἡ κατάρτισις σοβαρῶν μελετῶν διὰ τὰς κυριώτερας πόλεις τῆς Ἡπείρου, τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Κρήτης. Αἱ μελέται αὐταὶ θὰ καταλήξουν εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ τὴν υἰοθέτησιν ρυθμιστικῶν καί, ἐν συνεχείᾳ, λεπτομερεστέρων πολεοδομικῶν σχεδίων τὰ ὁποῖα θὰ διευκολύνουν σοβαρῶς τὴν προσπάθειαν διορθώσεως τῶν κακῶς κειμένων καὶ πειθαρχήσεως τῆς μελλοντικῆς ἀστικῆς ἐξελίξεως, μέσῳ κυρίως τοῦ καθορισμοῦ ζωνῶν (ζῶναι κατοικήσεως, πρασίνου κ.λ.π.).

Τὰ σχέδια αὐτὰ ἔχουν εὐρύτεραν, ἀπὸ τὴν καθαρῶς τεχνικὴν των, ἀξίαν. Πρέπει, πράγματι, νὰ ἀποτελέσουν τὰ πλαίσια διὰ μίαν πλήρη ἀναδιάρθρωσιν τῶν πόλεων αἱ ὁποῖαι προορισμὸν ἔχουν ὄχι μόνον νὰ εἶναι εὐχάριστοι τόποι κατοικήσεως καὶ νὰ ἱκανοποιοῦν τὰς συγγρόνους ἀπαιτήσεις αἰσθητικῆς, ὑγιεινῆς καὶ ἀνέσεων, ἀλλ' ἐπίσης νὰ ὀργανωθοῦν κατὰ τρόπον ὁ ὁποῖος θὰ τοὺς ἐπιτρέπη νὰ ἐκπληρώσουν ὅλας τὰς περιφερειακὰς καὶ ἐθνικὰς τῶν λειτουργίας.

49. Δοθέντος ὅτι ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις συναρτᾶται τὰς περισσοτέρας φορὰς μὲ τὸ ἀστικὸν φαινόμενον, ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ δημιουργήσῃ πλησίον τῶν σημαντικωτέρων πόλεων **βιομηχανικὰς περιοχὰς**. Ἦδη ἡ σχετικὴ ἐργασία ἔχει ἀρχίσει διὰ τὰς πόλεις τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Πατρῶν, τοῦ Βόλου, τῆς Καβάλας καὶ τοῦ Ἡρακλείου, συντόμως δὲ θὰ περιλάβῃ καὶ ἄλλα ἀστικὰ κέντρα. Αἱ βιομηχανικαὶ περιοχαὶ σκοπὸν ἔχουν:

— Ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ διευκολύνουν τὴν νομοθεσίαν περὶ βιομηχανικῶν ζωνῶν ὥστε αἱ πόλεις καὶ οἱ κάτοικοί των νὰ προστατευθοῦν ἀπὸ τοὺς κινδύνους ἢ τὰς ἐνοχλήσεις τὰς ὁποίας ἀφεύκτως προκαλοῦν κατὰ κανόνα αἱ ἐντὸς τῶν οἰκισμῶν βιομηχανικαὶ ἐγκαταστάσεις.

— Ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ κυρίως νὰ ἐπιταχύνουν τὴν ἐκβιομηγάνισιν τῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων.

Τὰ ἔργα ὑποδομῆς τῶν βιομηχανικῶν περιοχῶν (ὁδοὶ προσπελάσεως, ἐφοδιασμὸς εἰς πόσιμον καὶ βιομηχανικὸν ὕδωρ, ἐγκαταστάσις τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, τηλεπικοινωνίαι κ.λ.π.) θὰ ἐκτελεσθοῦν ἀπὸ τὸ Κράτος τὸ ὁποῖον, ἐφαρμοζόν μίαν πολιτικὴν κινήτρωσιν, θὰ ἔχη τὴν δυνατότητα νὰ προσφέρῃ εἰς τοὺς βιομηγάνους οἱ ὁποῖοι θὰ θελήσουν νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐκεῖ ἔκτακτα πλεονεκτήματα. Ἡ κλίμαξ τῶν πλεονεκτημάτων αὐτῶν εἶναι εὐρυτάτη καὶ ἡ ἐπιλογή των θὰ ἐξαρτηθῆ ἀπὸ τὰς εἰδικὰς ἐκάστοτε περιπτώσεις: διαρρυθμίσις χώρων καὶ κατασκέυῃ βιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων διὰ τὴν ἐνοικίασιν ἢ τὴν πώλησίν των, ἐπιδοτήσεις, φορολογικαὶ διευκολύνσεις ἢ ἀπαλλαγαί, εὐνοϊκώτεροι ὅροι δανεισμοῦ, οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις διὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν ἐργατῶν προερχομένων ἀπὸ τὴν περιφέρειαν κ.λ.π.

50. Ἡ πραγματοποίησις τῶν γενικῶν αὐτῶν ἐπιδιώξεων, ὁ καθορισμὸς τῆς πολιτικῆς καί, πέραν αὐτῆς, ἡ ἐφαρμογὴ τῶν προγραμμάτων περιφερειακῆς ἀναπτύξεως θὰ συναντήσουν, εἶναι βέβαιον, ἀπείρους δυσκολίας. Εὐκόλον εἶναι νὰ συμφωνήσουν ὅλοι ἐπὶ τῶν γενικῶν γραμμῶν καὶ οὐδεὶς ἀσφαλῶς, ἔστω καὶ ἂν ἔχη εἰδικούς λόγους νὰ διατηρῆ ἐπιφυλάξεις, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκφράσῃ δημοσίᾳ

ΠΑΙΔΕΙΑ

ΚΩΣΤΑ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, Δ)λου

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΓΩΓΗΣ

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΕΝΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΘΕΜΑ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΟΣ

Στὸ σημερινὸ μεταπολεμικὸ κόσμον, ὅπου ἐπικρατοῦν τὰ μεγάλα πολιτικὰ καὶ οἰκονομικὰ σχήματα καὶ ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς δημιουργεῖ μὲ τὶς γιγαντιαῖες ἐπιτεύξεις τοῦ μιά ἄμεση κοινότητα τόπων, ἰδεῶν καὶ ἀντιλήψεων, παρουσιάζεται, εἰδικῶς στὸν τομέα τῆς ἀγωγῆς ποὺ μᾶς ἀφορᾷ, μία ἀναζήτηση ἐπιστροφῆς στὸ ἔθνικὸ ἰδεῶδες ἀγωγῆς, μία ἐκδηλῆ ἀνησυχία τῆς διατηρήσεως τῆς φυλετικῆς μας ὁμοιογένειας, τῆς ἐθνικῆς μας ψυχῆς ἀπὸ τὴν ἀφομοιωτικὴ βουλιμία ποὺ ἀρχίζει νὰ διαφαίνεται στὸν ἀγωνιστικὸ οἰκονομικὸ στίβο, γιὰ νὰ καταλήξῃ ἴσως ἀργότερα, ὅπως παραδέχονται «οἱ ἀπαισιόδοξοι», καὶ στὸν ψυχικὸ καὶ πνευματικὸ.

Τὸ θέμα, ὅπως τὸ ἐξετάζουμε, εἶναι καθαρῶς ἰδεῶν ἀγωγῆς καὶ ὄχι γνωστικοῦ ὕλικου, τὸ ὁποῖο ὀφείλει νὰ προσαρμόζεται στὶς νέες ἐπιστημονικὲς ἐπιτεύξεις, ποὺ ἀσφαλῶς δὲν πρέπει νὰ ἔχουν καμμιά σχέση μὲ τὶς φυλετικὲς καὶ ἐθνικὲς ἀνησυχίες, μὲ τὸ μέλλον—ὅπως λέγεται—τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἄλλωστε, τὸ ἔθνικὸ ἰδεῶδες ἀγωγῆς καὶ συντηρήσεως τῶν ὑγιῶν φυλετικῶν παραδόσεων ἔχει δοκιμασθῆ μέσα στὸ καμίνι τῶν περιπετειῶν τοῦ τελευταίου παγκοσμίου πολέμου καὶ ὁ λαὸς, ἀνεξαρτήτως κοινωνικῶν τάξεων καὶ ἰδεολογικῶν πεποιθήσεων, ἀνεγνώρισε τὴ λυτρωτικὴ του ἀξία καὶ τὴν ἐνωτικὴ του συμβολή.

Βεβαίως βαρύνει πολὺ ἢ σκιά τῆς περιώνυμης ἐθνικῆς ἀγωγῆς τῶν ὀλοκληρωτικῶν κρατῶν ποὺ ἐφαρμόσθη κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα μεταξὺ τῶν δύο παγκοσμίων πολέμων.

σοβαρὰς ἀντιρρήσεις διὰ πρωτοβουλίας αἱ ὁποῖαι ἀποβλέπουν εἰς τὴν πλήρη καὶ ὀρθολογιστικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐθνικοῦ χώρου. Εἰς τὸ στάδιον ὁμῶς τῆς δράσεως αἱ ἀντικειμενικαὶ δυσκολίαι καὶ αἱ φανεραί, προπάντων δὲ αἱ ἀνομολόγητοι ἀντιδράσεις ὀρθώνουν σοβαρώτατα ἐμπόδια. Παλαιαὶ παραδόσεις, κακαὶ συνήθειαι, συλλογικὰ ἢ ἀτομικὰ συμφέροντα, ἀναχρονιστικαὶ νοοτροπία, ἐγωῖσμοι καὶ μικροφιλοδοξία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κλονισθῶν ἀπὸ τῆς μιᾶς ἡμέρας εἰς τὴν ἄλλην καὶ νὰ ἀφήσουν τὸν δρόμον ἐλεύθερον διὰ μίαν προσπάθειαν ἢ ὁποῖα ἀπαιτεῖ πρωτίστως θυσίας καὶ συλλογικὸν πνεῦμα. Τὸ Κράτος, βεβαίως, θὰ ἀναλάβῃ εἰς ἓνα πρῶτον στάδιον σοβαρὰς εὐθύνας καὶ θὰ φέρῃ μέρος τοῦ βάρους διὰ τὴν διασφάλισιν τῶν βασικῶν προϋποθέσεων τῆς προόδου. Ἄλλὰ τελικῶς τὴν κυρίαν εὐθύνην τῆς ἐπιτυχίας θὰ ἔχουν οἱ ἰδιῶται καὶ οἱ ἴδιοι πληθυσμοί. Δὲν εἶναι κενὸς λόγος ἐὰν λεχθῆ ὅτι ἡ κινητοποίησις των καὶ ἡ ἀπροφάσιτος, ἡ εἰλικρινής, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀνυστερόβουλος συμμετοχὴ των εἰς ὅλα τὰ στάδια τῆς προσπάθειας ἀποτελοῦν τὴν προϋπόθεσιν τῆς εὐδωδέσεως τοῦ ἔργου τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως.

Ὁ Ἴταλικὸς φασισμὸς, ὡς κίνημα ἐπιβολῆς ἑνὸς τμήματος, τοῦ Ἴταλικοῦ, σὲ βᾶρος τοῦ ἄλλου, καὶ ὡς μονομερῆς πολιτικὴ ὀργάνωση κατιέσεως καὶ διώξεως κάθε ἀντιφρονοῦντος, μὲ τὸ στραγγαλισμὸ τῆς ἐλεύθερης σκέψης καὶ τῆς ἀνεπηρέαστης ἐπιστήμης, δὲν ἔκαμε ἀγωγή καὶ διάπλαση χαρακτήρων καὶ ψυχῶν, ἀλλὰ δημιούργησε ἓνα πολιτικὸ κίνημα ἑξᾶλλου καὶ κραυγαλέου σωβινισμοῦ.

Τὸν ἴδιο δρόμο ἀκολούθησε ἀργότερα καὶ ὁ Ἐθνικοσοσιαλισμὸς μὲ περισσότερο βίαιο πολιτικὸ πάθος καὶ πρωτόγονες ἀκρότητες.

Ὁ Ἐθνικοσοσιαλισμὸς, στηριζόμενος στὶς Πρωσσικὲς λόγγες καὶ στὶς ἐξ-αθλιωμένες κοινωνικὲς μάζες, ἐξοντώνοντας τοὺς πολιτικοὺς ἀντιπάλους, καταδιώκοντας τοὺς Ἑβραίους, ὑποδουλώνοντας τὴν Ἐπιστήμη, παραποιῶντας τὴν Ἱστορίαν καὶ ὀργανώνοντας τὴ νεολαίαν κατὰ τὸ χαρακτῆρα τῶν πρωτογόνων Ἀρίων τῶν Γερμανικῶν Δρυμῶν, ἐξέθεσε ἀνεπανόρθωτα τὸ ἰδεῶδες τῆς ἐθνικῆς ἀγωγῆς.

Κι' ἔτσι, στὶς χῶρες αὐτές, παρὰ τὶς τεχνικὲς μεταρρυθμίσεις τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος—ἰδίως στὴ Γερμανία—καὶ τὴν παρουσία νέων παιδαγωγικῶν Σχολῶν ἀναθεωρήσεως τῆς μέχρι τότε παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης καὶ διδακτικῆς πράξης, ἐθνικὴ ἀγωγή ὡς ἰδεῶδες καθολικῆς ἐνότητος τοῦ λαοῦ, πού ζεῖ στὸν ἴδιο γεωγραφικὸ χῶρο, ἔχει τὴν ἴδια γλῶσσα, θρησκείαν, πνευματικὸ πολιτισμὸ καὶ ψυχικὲς ἀνταποκρίσεις στὶς μεγάλες, χαρακτηριστικὲς στιγμὲς τοῦ ἱστορικοῦ βίου, δὲν εἶχαμε καθόλου στὰ χρόνια αὐτά.

Οὔτε ἦταν δυνατόν νὰ ἐπιτύχη ἰδεῶδες πού ἀπαιτεῖ ἀγάπη πρὸς τὸ λαὸ ἐκεῖ ὅπου ἐβασίλευε ἡ στυγνὴ πολιτικὴ τυραννία μιᾶς ὁμάδος σὲ βᾶρος ὅλου τοῦ ἄλλου λαοῦ.

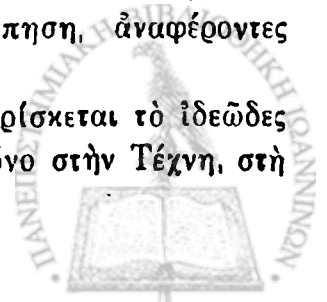
Σκληρὰ ἐπολεμήθη ἐπίσης τὸ ἰδεῶδες αὐτὸ ἀπὸ τὰ κατὰ τόπους Κομμουνιστικὰ Κόμματα τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα πού ἀναφέρουμε. Ὅχι βέβαια ἀπὸ πεποιθήσεις ἰδεολογικῆς συνέπειας, ἀλλὰ ὄθούμενα ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς πολεμικῆς τακτικῆς, φθορᾶς τοῦ πολιτειακοῦ καθεστώτος. Στὴν πολεμικὴ τους αὐτὴ ὑπῆρξαν ἀδίστακτοι πολλὲς φορὲς γιατί ἦταν ἀκόμη ἡ ἐποχὴ τοῦ διεθνιστικοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ οἱ κομμουνισταὶ ἰδεολόγοι, ἀποβλέποντες στὴν παγκοσμιότητα τῆς ἐπαναστάσεως, περιφρονοῦσαν ὡς μικροαστικὲς ἀντιλήψεις ὅ,τι εἶχε σχέση μὲ τὴν τοπικὴ παράδοση καὶ σὲ ζητήματα ἐθνικῆς εὐθυξίας αὐτοσχεδίαζαν μὲ ἐπιπολαιότητα.

Ἦρθε φυσικὰ ἡ μεγάλη κάθαρση μὲ πολὺ αἷμα βέβαια καὶ δάκρυα καὶ συμφορές, μεγάλη μερίδα τῶν ὁποίων ἐδοκίμασε ὁ τύπος μας, γιὰ νὰ ξαναβροῖ, πάλι τὴ γνώριμη κοίτη του τὸ ἐθνικὸ ἰδεῶδες πού δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὴν πλατεία καὶ μεγάλη λεωφόρος τῆς Δημοκρατίας.

Στὴν Ἑλλάδα, μὲ πολιτεία δημοκρατικὴ, μὲ ἱστορικὸ βίον αἰῶνων καὶ ὅπου ἡ παράδοση τῆς Ρωμισσύνης καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας δὲν εἶναι ἀπλῆ φιλολογία ἀλλὰ βασικὸ στοιχεῖο φυλετικοῦ κυττάρου, ἡ ἐπιστροφή σὲ πολιτιστικὰ καὶ πνευματικὰ στοιχεῖα πού περικλείει τὸ ἐθνικὸ ἰδεῶδες εἶναι αἴτημα ἀνάγκης (ἢ φοβίας κατ' ἄλλους) ἐμπρὸς στὸ ἀφομοιωτικὸ δέος τῶν μεγάλων οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν συγκροτημάτων καὶ εὐρίσκεται μέσα στὸν κύκλο τῶν συζητουμένων ἰδεῶν ὅπου λαμβάνουν μέρος ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν πολιτικοί, φιλόσοφοι, παιδαγωγοί, οἰκονομολόγοι καὶ λοιποὶ ἐπιστήμονες.

Ἐμεῖς σημειώνουμε ἀπλῶς τὴν κίνηση τῶν ἰδεῶν αὐτῶν στὴ χώρα μας καί, ἐφ' ὅσον τὸ ἐθνικὸ ἰδεῶδες ἐπανερχεται στὴν ἐπικαιρότητα κοινῶν καὶ γενικοῦ ἐνδιαφέροντος, θὰ προβοῦμε σὲ μιὰ σύντομη ἱστορικὴ ἐπισκόπηση, ἀναφέροντες χαρακτηριστικὰ σημεῖα του κατὰ τὶς διάφορες ἐποχές.

Ἱστορικὴ ἐπισκόπηση. Στοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ἀνευρίσκεται τὸ ἰδεῶδες τῆς ἐθνικῆς ἀγωγῆς σὰν ἔκφραση κοινῶν ἑλληνικῶν πόθων μόνο στὴν Τέχνη, στὴ

Φιλοσοφία, τὴ Θρησκεία καὶ τὰ κοινὰ ἦθη καὶ ἔθιμα. Τὰ κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ ἐμπόδια γιὰ τὴ δημιουργία εὐρύτερης ἐθνικῆς ομάδος ἦταν πολλά. Ἡ κατάτμηση τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου σὲ πλῆθος κρατῶν μὲ ἰδιαίτερα οἰκονομικὰ συμφέροντα καὶ ξεχωριστοὺς τοπικοὺς πολιτισμούς, ἐστάθηκαν ἀνασχετικοὶ παράγοντες γιὰ πολλοὺς αἰῶνες πρὸς τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐθνικῆς πολιτείας.

Ἡ πόλις—κράτος προβάλλει στὸ πανελλήνιο τὴν ἰδέα τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος ὅταν ἀγωνίζεται γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ ἡγεμονία καὶ τὴν πολιτικὴ ἐπικράτηση. Ἡ πόλις, στηριζόμενη στὸ σύστημα τῆς δουλείας καὶ ἔχοντας ἐξασφαλίσαι τοὺς παραγωγικοὺς ἐργάτες, χρειάζεται τοὺς πολῖτες μόνο σὲ πολεμικὲς στιγμὲς καὶ γι' αὐτὸ κυρίαρχες ἰδέες τῆς εἶναι δύο ἀρετῆς: ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ ἐλευθερία. Ἐπομένως καὶ ἡ ἀγωγή τῶν νέων στὶς ἑλληνικὲς πόλεις καλλιεργεῖ τὶς δύο αὐτὲς ἀρετῆς κατὰ διάφορον ἢ καθε μιὰ τρόπον.

Στὴ Σπάρτη ἔχομε τὴ στυγνότερη ἐκδήλωση πολιτειακοῦ ἰδεώδους ἀγωγῆς μὲ τὴν καταπίεση κατὰ βάνανσο τρόπο καθε ἰδέας ἀτομικῆς ἐλευθερίας χάριν τῆς πολεμικῆς πειθαρχίας.

Τὸ Σπαρτιατικὸ κράτος προσπαθεῖ νὰ συγκρατήσῃ τοὺς ὑποδούλους του μὲ τὴν στρατιωτικὴ δύναμη. Ἡ ὀλιγάριθμη μειονότης κατέχεται μονίμως ἀπὸ τὸ φόβο τῆς ἐπαναστάσεως καὶ γι' αὐτὸ μεταβάλλεται σὲ διαρκὲς στρατόπεδο πολεμικῆς προετοιμασίας, ἀντικρῦζοντας μὲ καχυποψία τὶς νέες ἰδέες, τὶς οἰκονομικὲς καὶ κοινωνικὲς ἀνταλλαγὰς μὲ τὶς ἄλλες ἑλληνικὲς πόλεις.

Στὴν Ἀθήνα τὸ ἰδεώδες ἀγωγῆς εὐρύνεται, στηριζόμενο περισσότερο στὴν προσωπικὴ ἐλευθερία τοῦ Ἀθηναίου πολίτη. Γιατὶ ἡ Ἀθήνα εἶναι δύναμη ἐμπορικὴ καὶ ἀποικιακὴ καὶ χρειάζεται ὄχι μόνο τὴν πολεμικὴ ἀνδρεία ἀλλὰ καὶ πλῆθος ἀρετῆς ἀπὸ τοὺς πολῖτες τῆς. Νὰ εἶναι ἱκανοὶ ἔμποροι καὶ τεχνῖτες μὲ καλλιτεχνικὰ ἐνδιαφέροντα, δημιουργοὶ ἐξαγωγίμου πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, εὐγλωττοὶ ρήτορες γιὰ τὴν καθοδήγηση τοῦ μεγάλου γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη λαοῦ.

Ἡ ἀγωγή ὀφείλει νὰ μορφώσῃ τὸν Ἀθηναῖο πολίτη σὰν ἐλεύθερον προσωπικότητα ἱκανὴ καὶ δραστήρια νὰ διαδραματίσῃ τὸ ρόλο τῆς μέσα στὴν ἀποικιακὴ Δύναμη.

Κατὰ τὴν Μακεδονικὴ περίοδο, πού θὰ ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι οἱ ἐξωτερικὲς συνθήκες τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος θὰ ἐπέφεραν μιὰ πλήρη ἐπικράτηση τῆς ἐθνικῆς ἀγωγῆς, ὅμως στὸν ἑλληνικὸν ἄνθρωπον καμμία πρόοδος ἰδεῶν στὸν τομέα αὐτὸ δὲν παρουσιάζεται, γιατί ἐσήμανε ἤδη ἡ ὥρα τῆς παρακμῆς καὶ ὅλα τὰ πνευματικὰ καὶ παιδευτικὰ κηρύγματα, στερημένα τοῦ λαϊκοῦ παλμοῦ καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ ψυχικοῦ δυναμισμοῦ καὶ συνεπῶς μὴ ἀποβλέποντα στὸ κρίσιμο παρὸν καὶ στὸ σκοτεινὸ μέλλον τῆς Φυλῆς, φαίνονται λόγια ἀνεδαφικὰ ἢ τὸ χειρότερον πρόχειρα ὄπλα καταδυναστεύσεως μιᾶς πολιτικῆς μερίδος σὲ βάρος τῆς ἄλλης.

Τὸ τελικὸ χτύπημα πρὸς τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καταφέρει ὁ Χριστιανισμὸς σὰν θρησκευτικὸ, πνευματικὸ καὶ κοινωνικὸ κίνημα. Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ὁ ἀντίπαλος τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας τὴν ὁποία προσπαθεῖ νὰ πλήξῃ μὲ ὅλα τὰ δυνατὰ μέσα καὶ σ' ὅλους τοὺς τομεῖς. Στὴν παντοδυναμία τῆς Πολιτείας σὰν ὑψίστου φορέα πολιτισμοῦ καὶ μοναδικοῦ ὄργανου ἐκπληρώσεως τῆς θείας βουλήσεως μὲ τὴν τελειότητα τῶν Νόμων, παρουσιάζεται τὴν ἰδέαν ἀντίπαλος τὸ αἴτιον, ἡ περιφρονημένη μονάδα πού δὲν εἶναι ὁ ἐλάχιστος καὶ ἀσήμαντος ἀριθμὸς ἀλλὰ τὸ «σκεῦος» τοῦ Θεοῦ πάνω στὴ γῆ καὶ πού μπορεῖ μόνη τῆς, σκληρὰ ἀγωνιζόμενη μὲ τὸ ὑλικὸ περίβλημα τῆς ψυχῆς συνεχῶς βελτιώνουσα τὴν ἐσωτερικὴν ἀντινομίαν τῆς μὲ βίωση τὸν ἠθικὸ Νόμον νὰ τείνῃ πρὸς τὴ θεία τελειότητα.

Ἡ Πολιτεία, οἱ Νόμοι τῆς, τὰ εἰδωλά τῆς, ἡ πραγμάτωση διαφόρων πολιτικῶν σκοπῶν, ἡ κοινωνικὴ ὀργάνωση, ὅλα αὐτὰ γιὰ τὸ Χριστιανισμὸ τῶν

πρώτων αιώνων πού βρισκόταν στην περίοδο τῆς παρανομίας ἦταν ἔμπόδια στο δρόμο τῆς ἐπικρατήσεώς του.

Τὰ πρῶτα χριστιανικά κηρύγματα γιὰ τὴ θεία ἀποστολὴ τοῦ ἀτόμου καὶ τὴν ἰκανότητα αὐτοεξελιξεώς του καὶ πού ἀπέβλεπαν στὴν ἀνατροπὴ τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἔφεραν μὲ τὴν ψυχικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀποξένωση τοῦ ἀτόμου ἀπὸ τὶς ἀντικειμενικὲς μορφὲς τοῦ πολιτισμοῦ ὀδυνηρὰ ἀποτελέσματα ἐσωτερικοῦ ψυχικοῦ διχασμοῦ. Τὰ μοναστήρια, ἡ διαμονὴ στὴν ἔρημο, ἡ ἀποχὴ ἀπὸ κάθε κοσμικὴ χαρὰ, ἡ περιφρόνηση τῶν κρατούντων κοινωνικῶν καὶ ἐθνικῶν ἀρετῶν μπορεῖ γιὰ μεμονωμένα ἄτομα νὰ ἦταν ὠφέλιμα κίνητρα ψυχικοῦ γυμνάσματος, ἀλλὰ γιὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων ἦταν τὸ μοιραῖο βῆμα ἀποχῆς καὶ περιφρόνησης πρὸς τὶς πολιτικὲς, κοινωνικὲς καὶ πνευματικὲς ὀργανώσεις τῆς ἐποχῆς πού κράτησε πολλοὺς αἰῶνες.

Κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνες οὔτε κἂν τίθεται ζήτημα ἐθνικῆς ἀγωγῆς τῶν νέων. Σ' αὐτὸ συντείνει ὄχι μόνον τὸ ἀτομικὸ χριστιανικὸν πνεῦμα ἀλλὰ καὶ ἡ ἔλλειψη μετὰ τὴ διάλυση τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἐθνικῶν κρατῶν καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ ὑπάρχουσα στωϊκὴ φιλοσοφία, κατάλοιπο τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, τῆς ἀτομικῆς εὐδαιμονίας καὶ τὸ λεγόμενο ἑλληνιστικὸ πνεῦμα μ ι ᾱ ς ἔ π ι κ ο ὑ ρ ε ι α ς ἡδονολατρίας, μακριὰ ἀπὸ κάθε κοσμικὴ συμβατικότητα.

Ἡ ἀγωγή κατὰ τοὺς Μεσαιωνικοὺς χρόνους εἶναι ὑπόθεση τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀποβλέπει μὲ τὸ δικό της ἐκπαιδευτικὸ σύστημα νὰ χαράξῃ ἀνεξίτηλα στὴν ψυχὴ τοῦ ἀτόμου τὴν χριστιανικὴ ἠθικὴ ἀρετὴ μὲ τελικὸ ἔπαθλο τὴ συντριβὴ τῆς σωματικῆς ἁμαρτίας καὶ τὴν κατάχτηση τῆς μετὰ θάνατον εὐδαιμονίας. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ Πολιτεία περιφρονεῖ τὶς τοπικὲς γλῶσσες, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα, τὸ κάθε τι πού ἐνθυμίζει ἐθνικὸ περιγυρο. Ἡ ἀγωγή ὀφείλει συνεχῶς νὰ γυμνάζῃ τὸ νοῦ μ' ἓνα πολυδαίδαλο σύστημα λογικῶν ἐννοιῶν γιὰ νὰ γίνῃ τὸ σκληρὸ, ἀτσάλινο ὄργανο δαμασμοῦ τῆς σωματικῆς ἀνησυχίας.

Ὅλο τὸν Μεσαίωνα ἡ ἀγωγή ἦταν στὰ χέρια τῆς Ἐκκλησίας χωρὶς πούθεν νὰ διακρίνεται ἀντίδραση ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας, ἡ ὁποία τότε στὴν Εὐρώπῃ διήνευε τὸ στάδιο τῆς πρώτης ἡλικίας της, μὲ τὶς μεγάλες ἐθνολογικὲς μεταβολὲς καὶ τὶς μεταγίσεις νέου σφύζοντος αἵματος βαρβαρικῶν καὶ πρωτογόνων λαῶν. Οὔτε ὅμως καὶ ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ὡς διάδοχος πολιτικὴ ὀργάνωσις τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἠμπόρεσε νὰ προβάλλῃ δικό της σύστημα ἀγωγῆς ἔστω ἑνὸς πολιτικοῦ ἰδεώδους. Εἶναι ἀλήθεια, πὼς ἐδῶ ἡ ἐκπαίδευση τῶν νέων δὲν ἀκολουθεῖ τὴ σχολαστικὴ ἀκρότητα τοῦ Δυτικοῦ Μεσαίωνα, ἀλλὰ δημιουργεῖ ἓνα δικό της, ὅπου συγχωνεύονται κατὰ κάποιον τρόπο ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ μὲ τὰ κατάλοιπα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τῶν παραδόσεων τοῦ τοπικοῦ χρώματος τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν.

Ἀπὸ τὸν 14ον αἰῶνα ἐμφανίζεται στὴν Ἰταλία ἡ στροφὴ πρὸς τὴν ἐθνικὴ γλῶσσα, γράφονται τὰ μεγάλα λογοτεχνικά ἀριστουργήματα καὶ στὴ Γερμανία ὁ Λούθηρος, στὴν Ἑλβετία ὁ Καλβῖνος ἀνατρέπουν τὴν παπικὴ κηδεμονία ὄχι ἀσφαλῶς λόγῳ μόνο δογματικῶν διαφορῶν ἀλλὰ περισσότερο ἐκφράζοντας τὶς λαϊκὲς τοπικὲς ἀνησυχίες γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἀξιοπρέπεια.

Ἡ ἀναγέννηση ὡς πνευματικὸ κίνημα δὲν ἐκφράζει τόσο τὴ στροφὴ πρὸς τὴν κλασσικὴ ἀρχαιότητα, ὅσο τὴν τάση ἀποδεσμεύσεως ἀπὸ τὴ δουλεία τοῦ Μεσαιωνικοῦ πνεύματος, μὲ τὴν προβολὴ τῆς αὐτοδύναμης προσωπικότητος.

Ἡ ἀπελευθερωμένη προσωπικότης τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ὀλοκληρωμένη μέσα στο γῆινο δυναμισμὸ της καὶ ὠπλισμένη μὲ τὸ ὄπλο μιᾶς σκληρῆς ἀμοραλιστικῆς κοσμοθεωρίας, ἔδωσε μιὰ μεγάλη ἰσχυρὴ ὠθηση στο ἄτομο νὰ κερδίσῃ τὴν ἐλευθερίαν του καὶ χάρισε ἔργα μεγάλα στὴν τέχνη καὶ στὴν ἐπιστήμην πού φαντάζουν

καί σήμερα σάν φωτεινά μετέωρα ἐκπληκτικῆς ἀτομικῆς προσφορᾶς. Στό βάθος ὁμως ὑποβόσκει ἑσφορικό πνεῦμα σκληροῦ σκεπτικισμοῦ, περιφρονήσεως τῆς ἀνθρωπίνης ομάδος, ἔλλειψη πίστεως καί ἀγάπης πρὸς τὸ κοινωνικὸ σύνολο, ἔκτος τῆς ἀφειδώλευτης σπατάλης τοῦ προσωπικοῦ δυναμισμοῦ. Χάρισε ὁμως τῇ γενναϊότητα στό ἄτομο, πού ἀπελευθερωμένο πιά μὲ τὸν καιρὸ θὰ βρῆ τὸ δρόμο του πού δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ του αὐτοτέλεια, ὅπως τὴν ἐκφράζει στοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση.

Οἱ δημιουργούμενες Κοινότητες Ἐθνῶν καί ιδεώδη ἀγωγῆς. Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος μία εὐρεΐα καί διεξοδικώτερη ἀναδρομὴ τοῦ παρελθόντος. Προσπαθήσαμε σὲ γενικὲς γραμμὲς νὰ σημειώσουμε τὶς τάσεις πού ἀναφαίνονται κατὰ καιροὺς γιὰ μιὰ ἐνότητα μέσα στὴν ἐθνικὴ ομάδα. Ὅμως περισσότερο ἀπὸ τὸ παρελθὸν μᾶς ἐνδιαφέρει τὸ παρόν. Καί ἓνα παρὶν, σάν τὸ σημερινό, ὀριζόμενο μέσα στὰ πλαίσια δύο παγκοσμίων πολέμων, τὶς ἀνακαλύψεις τῶν πυρηνικῶν ὀπλων καί τὰ ἄλλα μεγάλα προβλήματα ὅπου ὁ καθένας βλέπει τὴ μηδαμινότητα τοῦ μεμωνομένου ἀτόμου.

Τὸ ἄτομο σήμερα, μέσα στὸν ἀνταγωνισμὸ τῶν μεγάλων ομάδων καί τὴ δημιουργία τῶν ὑπερεθνικῶν πολιτικῶν καί οἰκονομικῶν σχηματισμῶν, ἔχει ἀνάγκη νὰ βρῆ ψυχικὴ ἀνταπόκριση ἀπὸ τὴν ἰδιαίτερη κοινωνικὴ ομάδα τοῦ τόπου του καί τοῦ καιροῦ του, τὴ ριζωμένη στὸν αὐτὸ γεωγραφικὸ χῶρο καί ζυμωμένη στὴν κοινὴ ἱστορικὴ μοῖρα καί πού οἱ συνεκτικοὶ δεσμοὶ ἀποδείχτηκαν ἀδιάσπαστοι σ' ὅλες τὶς δοκιμασίαι τοῦ ἱστορικοῦ βίου.

Ἡ κοινὴ ζωὴ στὸν ἴδιο γεωγραφικὸ χῶρο ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνες ἀποτυπώνει στὴν ἀνθρώπινη μορφὴ καί στὸν ἐσωτερικὸ ψυχικὸ κόσμο τὸ ἰδιαίτερο χρῶμα, καθὼς συμβαίνει μὲ τὴν πέτρα, τὸ φυτὸ καί τὸ ζῶο.

Στὸ σημερινὸ κόσμο, πού δοκιμάζεται ἀπὸ τὸ αἶσθημα τῆς ἀνασφάλειας καί τοῦ φόβου πρέπει ν' ἀπευθύνεται ἡ ἀγωγή, δημιουργῶντας του τὴν πρώτη ἐστία περισυλλογῆς, ὅπου βλασταίνουν ἰδανικὰ μονιμώτερης ἀξίας, ἀνθρωπινώτερου περιεχόμενου εὐρεΐας ἀνταποκρίσεως στὰ πλαίσια τῆς κοινωνικῆς ομάδος.

Ἡ ἐθνικὴ ἀγωγή, πλούσια σὲ ἀνθρωπισμὸ καί μακριὰ ἀπὸ μισαλλαδοξίες, θὰ σταθῆ πλάϊ στὸ βασανισμένο ἀνθρώπο μὲ τὴ στοργὴ τῆς μητέρας, προβάλλοντας ἰδανικὰ ἀτομικῆς καί κοινωνικῆς ἐξελίξεως καί προσφέροντας τὴν πρώτη ἐστία ἀτομικῆς προστασίας ἐκεῖ ὅπου ἡ ζωὴ ξεσκίζεται ἀδιάκοπα ἀπὸ τὶς οἰκονομικὲς καί κοινωνικὲς ἀντιθέσεις καί ἡ κλίμακα τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν ἀνατρέπεται, ὠθούμενη σ' αὐτὸ ὄχι ἀπὸ στεῖρο ἰδεολογικὸ συντηρητισμὸ ἢ ἔξαλλο σωβινισμὸ, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πεποίθησή της ὅτι ὁ διαπλασσόμενος νέος ἔχει ἀνάγκη ψυχικῆς ἀμοιβαιότητος μὲ τὸ πρῶτο περιβάλλον του καί τὰ ἰδανικὰ του, πού τὰ χαρακτηρίζουν οἱ κοινὲς ἰδέαι πού γεννήθηκαν στὴν ἰδιαίτερη, ὅπως λέγεται, πατρίδα, δοκιμάστηκε ἡ ἀντοχή τους καί ἡ ἔλκτικὴ τους δύναμη στὶς περιπέτειες τοῦ ἱστορικοῦ βίου καί πάλλονται ἀπὸ τὴν ψυχὴ τῆς Φυλῆς, μὲ τὴν ἱστορίαν της, τὴ γλῶσσα της, τὴν ζωὴ της.

Παράλληλα μὲ τὴ δημιουργία τῶν μεγάλων πολιτικῶν καί οἰκονομικῶν σχηματῶν, πού εἶναι ἀναπόρρητη ἀνάγκη τῆς σημερινῆς ζωῆς, ἡ ἐθνικὴ ἀγωγή ἴσως καί ἐξ αἰτίας αὐτῶν καί πρὸς τὸν ὀμαλώτερο προσανατολισμὸ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς αὐτά, ἀρχίζει νὰ παρουσιάζεται ἀπὸ πολλοὺς ὡς αἴτημα τῆς ἐποχῆς μας πού ν' ἀποβλέπει στὸν ἀνθρώπο καί στὴν ἰδιαίτερη κοινωνικὴ ομάδα καί στό σεβασμὸ τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητος ὡς φορέα τῆς φυλετικῆς παραδόσεως καί τῶν ἰδιαίτερων μορφῶν τοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ ἐθνικὸ ἰδεῶδες ἀγωγῆς δὲν περιέχει συνθήματα κοινωνικῶν τάξεων καί οἰκονομικῶν ἀνταγωνισμῶν οὔτε ἐπίσης ὑποκριτικοῦ συντηρητισμοῦ ἀλλὰ κολπώνεται ἀπὸ ἀγωνιστικὰ ἰδανικὰ τῆς νέας γενιᾶς:

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΤΕΡΑΣΤΙΟΥΣ ΚΥΚΛΟΥΣ

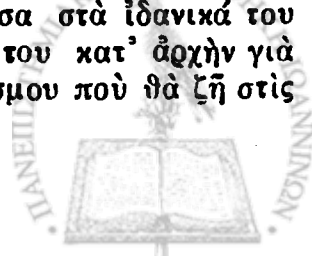
Τεράστιους κύκλους γύρω μου κάνεις
κι' ὄλο μου φεύγεις κι' ὄλο μου φεύγεις,
κι' ἀκίνητη, μὲ τοῦ αἵματός μου τὸ βόμβο, σὲ κυνηγῶ,
ὡς ν' ἀκουμπήσω τὸ πρόσωπό μου στῆς χαρᾶς σου τὴν ἄκρη,
ὡς νὰ μπορέσουν ὀλόκληρα νὰ γίνουν τὰ χέρια μου νὰ σὲ πιάσουν:
Κρυφὸ κυμάτισμα τῆς ζωῆς,
κύκλε πού στη σάρκα μου μέσα σὲ ψάχνω,
πιὸ κάτω, στῆς ρίζας μου τὴ φωνή,
ἐκεῖ πού τὸ θαῦμα σου σὰν καθάριο νερὸ περισσεύει.

ΚΕΝΤΡΟ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Σκύβω καὶ σὲ θωρῶ
κι' ἔρχεται ὁ ἀχνός σου ζεστός καὶ τυλίγει τὸ πρόσωπό μου·
ἀπὸ ἄγνωστη εὐτυχία τὰ μάτια μου κλείνω,
μ' ἐκστατικὴ λαχτάρα τὰ φτερά μου χτυποῦνε.
Σκύβω καὶ σὲ κοιτῶ,
ἀθώρητο Κέντρο τοῦ κόσμου, πηγάδι βαθύ ζεστασιᾶς,
κάλεσμα μουσικὸ ἀσταμάτητο τῆς ζωῆς,
καὶ τὰ ἐφήμερα μυστικά μου στὰ αἰώνια σου νερὰ καθρεφτίζω.

ΟΛΓΑ ΒΟΤΣΗ

ἀγάπη πρὸς τὴν ἐλευθερία τῆς πατρίδος καὶ οἰκοδομήσεως ἔργων πολιτισμοῦ καὶ οἰκονομικῆς εὐημερίας. Μακριὰ ἀπὸ τοῦ νὰ γίνῃ ὄργανο πολιτικῶν ἢ κοινωνικῶν ομάδων, ὀφείλει νὰ χαράσῃ τὸ δρόμο του ὀλοκληρωμένο μέσα στὰ ἰδανικά του πού εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπο τῆς ἰδιαίτερης ομάδος του κατ' ἀρχὴν γιὰ νὰ τείνῃ ἀργότερα πρὸς τὸν κάθε ἄνθρωπο τοῦ σημερινοῦ κόσμου πού θὰ ζῆ στὶς δημιουργούμενες Κοινότητες τῶν Ἐθνῶν.

ΔΥΝΑΜΗ ΚΑΙ ΑΔΥΝΑΜΙΑ

(Είμαι σαν ένα χαμένο μικρό ζωάκι που γυρεύει τη φωνή της μάνας του. Κινητός είμαι βούρκος όπου οι άγγελοι έχουν λασπώσει όλα τα φτερά τους.)
Μέ πείθει, μέ πείθει ο βαθύς ούρανός
της καλοκαιρινής νύχτας πώς είμαι άθνατος.
Άφου τὸ γνωρίζω, πὼς ἔξακολουθῶ νὰ φοβᾶμαι;
Θεέ μου, χτύπησέ με φιλικὰ στὸν ὦμο
νὰ περπατήσουμε μαζύ,
δὲ θέλω νὰ Σὲ φορτώσω μὲ τὴν ἀγωνία μου.
Βοηθός, φωτιστὴς νὰ ἴσουν τῆς νύχτας μου!
Βοήθησέ με, ν' ἀνάψω, Θεέ μου, ἓνα μικρὸ
φωτάκι μέσα στὴν ἀφειγγὴ νύχτα τῆς ἐλπίδας μου.
Στήριξέ με νὰ κάμω τὴν ἀπελπισία μου φῶς καὶ ἀντοχὴ καὶ πλοῦτο μου.
Θεέ μου, πὲς μου, εἶμαι σταθερὰ καρφωμένος στὴ θέση μου
σὰ δέντρο ἢ ἄστρο;

Μένω ἐδῶ, πιὸ στερέωμα ἀπὸ τὴ σκοπιὰ μου νὰ θαυμάζω,
τὸ αὐτὸ πάντα; Διαισθάνομαι ὅμως πὼς εἶμαι προσωρινός,
ὅτι διαρκῶς ἡ θέση μου ἀλλάζει.
Τί παράξενος εἶμαι νὰ μὴν ἐπιθυμῶ νὰ ταξιδεύω.
Μὰ τί εὐτυχία εἶναι ἀπροσμέτρητη
τὸ ὅ,τι κανεὶς δὲ μέ ρωτᾷει!
Πόσες φορές, Θεέ μου, γεννήθηκα.
Πόσες ἄλλες πάλι θὰ γεννηθῶ;
Πίσω κι ἐμπρὸς Ἄπειρο,
κι ὄλο μεγαλύτερο, μεγαλοπρεπέστερο τὸ θαῦμα.
Πόσες φορές θὰ χάσω τὸ Θεό; Πόσες θὰ τὸν γυρέψω;
Πόσες φορές τὴ φαντασία τοῦ Θεοῦ κι ὄχι τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ θὰ λατρέψω;
Θὰ βρῶ ἄραγε τὴν ἀλήθεια;
Μαῦρο κρασί εἶναι ἢ θάλασσά μας σὰ θυμώνει.
Μὲ τὸ μαῦρο τῆς κρασί μεθοῦσα.
Μαῦρο κρασί εἶναι ἢ θάλασσα,
καὶ στὴ καλύβα μου σφυρίζει ἡ καταιγίδα,
Θεέ μου, χτύπησε τὴν πόρτα μου
θὰ σ' ἀκούσω μέσα στὴ νύχτα τὴ μαύρη.
(Ἐπὸ τὴ στιγμὴ πὸ ἐμαθα νὰ περιφρονῶ, ἔμαθα καλύτερα ν' ἀγαπῶ)
Μᾶς τραβᾷ πάντα ἓνας εὐρύτερος κρυφὸς οὐρανός.
Πολὺ θὰ τὸ προτιμοῦσα νὰ σὲ ὑπακούω καθὼς ὁ παλαιὸς Ἀβραάμ,
ὅταν τὸν διέταξες νὰ σοῦ θυσιάσει τὸ γιὸ τὸ μονογενὴ του.
Στὸ βάθος τῆς διαταγῆς σου θὰ φεγγοβολοῦσε τὸ λουλούδι τῆς εὐσπλα-
χνίας σου.

Μὰ πουθενὰ σήμερα δὲν ἀντίκρυσά ἔλεος,
γιατὶ οἱ ἄνθρωποι σήκωναν τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν ἀγκαλιὰ
τῶν παιδιῶν καὶ τῆς γυναίκας
καὶ τοὺς σκότωναν πρὶν καλὰ φέξει.

Σε Σένα άφροισιωμένος όφειλα νά 'μαι
 καθώς μελισσιουό σμήνος σε κλαδι άνθους,
 για νά 'μαι χαρούμενος καθώς κάθε άνθισμένη
 καρδιά πρωταγάπης.

(Οί μέρες μας είχάν την άστασία ύδραργύρου)

Τά τραγούδια αυτά τά παλιά πού άκούω
 τ' άκουσαν και οί φίλοι μου κάποτε
 πού σκοτώθηκαν.

Τώρα είναι γεννημένοι σ' ένα άλλο άπειρο έμπρός
 και πειραματίζονται τό άπειρο πείραμα του Θεού μας.
 Δέν θυμούνται τίποτε από έμάς.

Τό πέρα από έμάς είναι καλύτερο, πιο μεγαλόπρεπο, πιο πλατύ.
 Τά παλιά τραγούδια σαν άκούω τους φίλους μου θυμούμαι,
 πού βίαια έφυγαν στην άλλη όχτη.
 Πέρασαν πλησιέστερα στής αιωνιότητας την όψη.

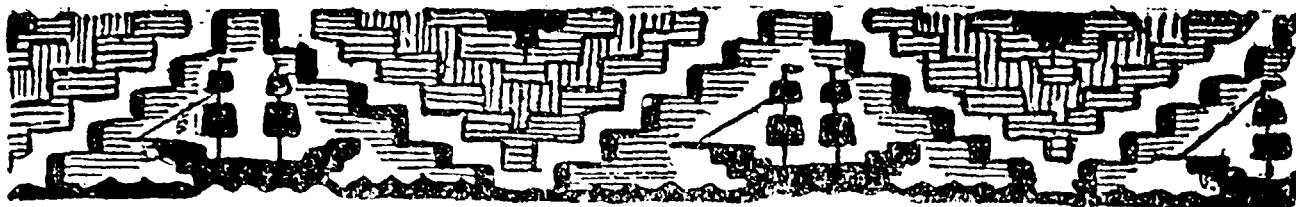
ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΥΛΕΑΣ

ΕΡΩΤΙΚΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Τό περουνό καλοκαίρι ήταν. Κι' όμως
 σά νά συνέβηκε σ' απόμακρην έποχή,
 εκεί πού σμίγει τ' όνειρο μέ την πραγματικότητα,
 πού έχουν πιά ξεθωριάσει οί καθάρεις γραμμές
 και — είσβολείς άκρίτες άκάθεκτοι —
 τά συναισθήματα και τά γεγονότα,
 τά μεγάλα βιώματα,
 ποδοπατούνε τ' άχρωμα σύνορα
 και σε χορόν έναίιο, μεθυστικό κι' όνειρικό
 στροβιλίζουν τή βέβαιη παρουσία τους
 μπρός στον περίεργο θεατή — έμένα.
 Ένα τόσο πλήρες καλοκαίρι
 δέν είχε καιρό νά καταγραφη ήρεμα
 και μ' επαναλαμβανόμενη τάξη...
 Θερινοί άκάθεκτοι είσβολείς τά βιώματα,
 σχεδιάζουνε τή νωπή μνήμη του χτές
 πάνω στο χιμαιρικό σύνορο του τετελεσμένου
 εκεί πού σμίγει τ' όνειρο μέ την πραγματικότητα...

ΑΝΤΙΦΟΝΗ ΓΑΛΑΝΑΚΗ — ΒΟΥΡΛΕΚΗ

ΑΝΟΙΞΙΑΤΙΚΗ ΜΠΟΡΑ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Πρασίνισεν ή λίμνη ξαφνικά
κι' άρχίνησεν άριά ή βροχή νά πέφτει.
'Ανήσυχα έπετάξαν τά πουλιά
—οί πελαργοί, τά περιστέρια, οί γλάροι—
πάνω άπό τόν θολό, πικρό καθρέφη.

Μές στην όμίχλη ό μιναρές ό ραδινός
ύψώνεται ως όξύ, βαρύ κοντάρι,
μά ό βροχερός χαμήλωσε ούρανός
κι' έκάρφωσε στά πράσινα νερά
τ' όλοκέντητο τρίχρωμο ζουνάρι,
πού προμαντεύει τήν καλή σοδειά,
πράσινο λάδι, ρουμπινί κρασί,
ξανθό σιτάρι.

Κάπου πιό έκει παραμονεύει τó φεγγάρι,
πίσω άπό τó βουνό τó Μιτσικέλι,
όλοστρόγγυλος δίσκος μαγεμένος,
άπό Γιαννιώτη τεχνίτη δουλεμένος.
Θά ξενυχτήσει, λέει, άπόψε στά περβόλια,
θά ξενυχτήσει, λέει, άπόψε, γιατί θέλει
σιγά—σιγά τó άσημι του ν' άπλώσει
τή λίμνη άπ' άκρη ως άκρη νάσημώσει.

ΔΙΑΛΕΧΤΗ ΖΕΥΓΩΛΗ—ΓΛΕΖΟΥ

ΓΙΩΡΓΟΥ ΧΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗ

Η ΞΕΝΗΤΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ*

Β. Ἡ Νοσταλγία στὴν Ξένη γῆ

Ὁ Ἕλληνας ποιητὴς δὲν ἐμπνεύστηκε μόνον ἀπ' τὸν ἔντονο καὶ διαβατικὸ πόνο τῆς στιγμῆς τοῦ χωρισμοῦ. Ἀπ' τὰ πανάρχαια χρόνια μέχρι σήμερα ἔχει ὑψώσει σὲ ποιητικὸ σύμβολο τὸν βαθὺ καὶ ἀμετακίνητο πόνο στὴν ξένη γῆ. Ἡ «νοσταλγία» τραγουδήθηκε ἀπ' τὸν Ὅμηρο μέχρι καὶ τὸν τελευταῖο στιχοπλόκο. Εἶναι ἀμέτρητες οἱ ποιητικὲς φωνές, πού διατρανώνουν τὴν ἄσβηστη λαχτára, τὸν ἀσίγαστο πόθο τοῦ ξενητεμένου: «Οἴκαδε τ' ἐλθέμεναι καὶ νόστιμον ἕμμαρ ἰδέσθαι τῷ κένται καὶ κεῖθι θεῶ ὡς εὐχετοόμην», νὰ δώσει, δηλαδή, ὁ Θεὸς νὰ ξεμερώσει ἢ ποθητῆ τοῦ γυρισμοῦ μου μέρα. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ «πολύτλαντος Ὀδυσσέως» μέχρι σήμερα, οἱ ποιητὲς μας τραγουδοῦν τὴν λαχτára τοῦ ἀπόδημου νὰ διασχίση «τὰ εὐρέα νῶτα τῆς θαλάσσης» γιὰ νὰ ξαναγυρίση στὴν πατρίδα.

Πολλὲς φορές ὁ πόθος τῆς ἐπιστροφῆς, στὴν ἔντασή του, ἀδικεῖ τὴν θετὴ πατρίδα πὺ συχνὰ δέχτηκε φιλόξενα τὸν ξενητεμένο. Καὶ ὁ ποιητὴς, πὺ δὲν γνωρίζει λογικοὺς φραγμούς, πὺ ὁμορφιά τῆς τέχνης του εἶναι καμμιά φορά ἢ ὑπερβολή, ἀδικεῖ κι' αὐτὸς τὴν ξένη γῆ:

«Τὰ ἔρημα τὰ ξένα ν' ἀνάψουν νὰ καοῦν,
μᾶς παίρνουν τὰ παιδιὰ μας καὶ μᾶς τὰ τυραννοῦν»,

κραυγάζει καὶ καταριέται ὁ ποιητὴς τοῦ λαοῦ.

Μὲ περιφρόνηση καὶ πικρόχολη εἰρωνεία μιλάει γιὰ τὴν ξένη γῆ καὶ ὁ Ἀργύρης Ἐφταλιώτης, πὺ γεννήθηκε στὴ Μυτιλήνη καὶ ἔζησε τὰ περισσότερα χρόνια στὰ ξένα. Ἄν καὶ πρόκοψε σὲ πλούσιες καὶ ὁμορφες χῶρες, ἔμεινε φανατικὸς Ρωμιὸς καὶ γράφει στὸ χορὸ τῶν ξενητεμένων.

Πιάστε τὸ χορὸ, παιδιὰ
πιάστε μ' ἀνοιχτὴ καρδιά,
ἔξω βγάλτε τὸ μαντήλι
κι' ὁ χορὸς ἄς πᾶει σφοντύλι.

Χρόνια πέρασαν καὶ μῆνες καὶ δὲν εἶδαμε πατρίδα
πιὸ καταραμένο τόπο ἀπὸ τὴν Φραγκιά δὲν εἶδα.

Κι' ἂν χορεύουνε κι' οἱ Φράγκοι σὰν δυὸ μῦλοι ἀγκαλιασμένοι
ἄς ἔλθουν ἐδῶ κι' ἄς δοῦνε στὸ χορὸ ὁ Ρωμιὸς πῶς μπαίνει.

Ὅποιος ἀπὸ μᾶς, ἀδελφία, ἔχει ἀγάπη στὸ χωριὸ του,
ἔρκο πῶς θὰ σύρουμ' ὄλοι νὰ τὴ δοῦμε στὸ πλευρὸ του.

Μὲ γαρούφαλο στ' αὐτὴ μας τὴν ἡμέρα τῆς χαρᾶς του
θὰ χορέψουμε καὶ πάλε στὴν ὑγειὰ τῆς πεθερᾶς του.

Κι' ὁποιος θέλει ἀπὸ τοὺς ἄλλους στὸ χωριὸ του ν' ἀποθάνη

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 533.

Φράγκικα σὰ βλέπη κάλλη τὸ σταυρό του εὐθύς νὰ κάνη...

Πᾶμε ἐκεῖ, μωρὲς παιδιὰ,
πᾶμε μ' ἀνοιχτὴ καρδιά,
τὰ γαρύφαλα στ' αὐτιά μας
βασιλιάδες στὰ νησιά μας.

Τὴν ξενητεῖα ἀναθεματίζει κι' ὁ ποιητὴς τοῦ βουνοῦ καὶ τῆς στάνης, θὰ μπορούσαμε νὰ προσθέσουμε κι' ὁ τραγουδιστὴς τῆς ξενητεῖας, ὁ Ἡπειρώτης Κώστας Κρουστάλλης. Ἦταν τόση ἡ ἀγάπη γιὰ τὸν τόπο του καὶ τὶς ὁμορφιές του, ὥστε ὁ Κρουστάλλης θὰ ἔμενε ἀδιόρθωτος τοπικιστὴς ἀκόμα καὶ στὸν Παράδεισο. Καὶ εἶναι ἀλήθεια ὅτι γιὰ τὸ ἀμοιρο βλαχόπουλο ἀπ' τὸ Συρραῖκο, ἡ ξενητεῖα—ἀδερφωμένη μὲ τὴν ἀνέχεια—στάθηκε βαρεῖα σὰν ταφόπετρα:

Ἄναθεμά σε ξενητεῖα, μὲ τὰ φαρμάκια πῶχεις!
Θὰ πάρω ἕναν ἀνήφορο νὰ βγῶ σὲ κορφοβοῦνι,
νὰ βρῶ κλαράκι φουντωτὸ καὶ ριζιμιὸ λιθάρι,
νὰ βρῶ καὶ μιὰ κρυόβρυση, νὰ ξαπλωθῶ στὸν ἴσκιο,
νὰ πιῶ νερὸ νὰ δροσισθῶ, νὰ πάρω λίγο ἀνάσα,
ν' ἀρχίσω νὰ συλλογισθῶ τῆς ξενητεῖας τὰ πάθη,
νὰ εἰπῶ τὰ μαῦρα ντέρτια μου καὶ τὰ παράπονά μου.
—Τραγούδια ἂν ἔχ' ἡ μαύρη γῆ, κι' ὁ τάφος χαμογέλια,
ἔχει καὶ τοῦ παιδιοῦ ἡ καρδιά πού περπατεῖ στὰ ξένα.
Τὰ ξένα ἔχουν κημοὺς πολλοὺς καὶ καταφρόνια πλήθος!
Στὰ ξένα δὲν ἀνθίζουνε τὴν ἀνοιξη τὰ δέντρα,
καὶ δὲ λαλοῦνε τὰ πουλιά, ζεστὸς δὲ λάμπει ὁ ἥλιος,
δὲ φυλλουριάζουν τὰ βουνά, δὲν πρασινίζει ὁ κάμπος,
καὶ δὲ δροσίζει τὸ νερὸ, καὶ τὸ ψωμί πικραίνει!
Στὰ ξένα ποιὸς θὰ σὲ χαρεῖ καὶ ποιὸς θὰ σοῦ γελάση;
Ποὺν' τῆς μανούλας τὰ φιλιὰ, τὰ χάδια τοῦ πατέρα;
Ποὺναι τὰ γέλια τ' ἀδελφοῦ κι' ἡ συντροφιά τοῦ φίλου;
Ποὺν' τῆς ἀγάπης οἱ ματιές καὶ τὰ γλυκὰ τὰ λόγια;

Σὲ ἠπιώτερο τόνο ἐκφράζεται ἡ φιλοπατρία τοῦ Ἀνδρέα Κάλβου, τοῦ Πινδάρου τῆς νεώτερης Ἑλλάδας. Γεννημένος στὴ μυροβόλο Ζάκυνθο, μὰ μεγαλωμένος στὴν Ἰταλία καὶ τὴν Ἀγγλία, σταλάζει συνήθως στὰ ποιήματά του τὴν νηφαλιότητα καὶ τὸ μέτρον τῆς φιλοσοφημένης σκέψης. Στὸ ποίημά του ὁμως «Ο ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΣ» ἀφήνει καὶ ὁ Κάλβος τὴν καρδιά του νὰ ξεσπάση:

Ἦ φιλτάτη πατρίς,
ὦ θαυμασία νῆσος,
Ζάκυνθε· σὺ μοῦ ἔδωκας
τὴν πνοὴν καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος
τὰ χρυσὰ δῶρα...

Ποτὲ δὲν σὲ ἐλησμόνησα,
ποτέ. Καὶ ἡ τύχη μ' ἔριψε
μακρὰ ἀπὸ σέ· μὲ εἶδε
τὸ πέμπτον τοῦ αἰῶνος
εἰς ξένα ἔθνη...

Χαῖρε Αὔσονία, χαῖρε
καὶ σὺ Ἀλβίων, χαιρέτωσαν

τὰ ἔνδοξα Παρίσια·
ώραία καὶ μόνη ἡ Ζάκυνθος
μὲ κυριεύει...

Σταφυλοφόρας ρίζας
ἐλαφρά, καθαρὰ,
διαφανῆ τὰ σύννεφα
ὁ βασιλεὺς σοῦ ἐχάρισε
τῶν Ἀθανάτων....

Ἦ λαμπὰς ἡ αἰώνιος
σοῦ βρέχει τὴν ἡμέραν
τοὺς καρπούς, καὶ τὰ δάκρυα
γίνονται τῆς νυκτὸς

εἰς ἑσέ κρῖνος ...

Ἄς μὴ μοῦ δώση ἢ μοῖρα μου
εἰς ξένην γῆν τὸν τάφον·

εἶναι γλυκὺς ὁ θάνατος

μόνον ὅταν κοιμώμεθα
εἰς τὴν πατρίδα.

Μερικὲς φορὲς ὁ Ἕλληνας ποιητὴς ἀποστρέφεται στὴν ξένη γῆ, ἀκόμα κι' ἂν δὲν τὴν γνώρισε. Ὁ μεγάλος μας ποιητὴς Κωστῆς Παλαμᾶς, ποὺ δὲν ἔνοιωσε προσωπικὰ τὸν νυγμὸ τῆς νοσταλγίας, γιατί δὲν ἀπομακρύνθηκε ποτὲ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, βλέπει τὶς ὁμορφιὲς τοῦ ξένου κόσμου—δὲν τὶς ἀρνεῖται ὅπως οἱ ἄλλοι ποιητὲς—μὰ μένει λάτρης τῆς ἀπλῆς Ἑλληνικῆς ὁμορφιάς, κήρυκας καὶ ὑπέροχος τῆς «ἄ σ ἄ λ ε υ τ η ς ζ ω ῆ ς»:

Ἄς τὰ ζητᾶνε μακρινοὶ ταξιδευτάδες ἄλλοι

Στ' Ἄλπεια βουνὰ τετράψηλα καὶ μαγικὰ ἐντελβαίς.

Εἶμαι τὰσάλευτο στοιχειό, κάθε χρονιά μ' εὐφραίνει

ὁ Ἀπρίλης μεσ' στὸν κῆπο μου, μεσ' στὸ χωριό μου ὁ Μάης.

Ἦ λίμνες, φιόρδες, τῆς Φραγκιάς παλάτια, ναοί, λιμάνια,

Φέγγη ὑπερβόρεια, τροπικὰ λουλούδια καὶ ρουμάνια.

Τῆς τέχνης θαύματα, ὁμορφιὲς ἀπίστευτες τοῦ κόσμου,

Κάποιο νησάκι ἐδῶ ἀγαπῶ κι' ὄλο τὸ βλέπω ἐμπρός μου.

Ὅστερα ἀπ' τοὺς σκληροὺς καὶ δειλοὺς στίχους τῶν ποιητῶν ποὺ ἀποστρέφονται τὴν ξενητεία, ἃς ἀκούσουμε ἕναν Ἑλληνοαμερικανὸ ποιητῆ, γέννημα τῆς Ἑλλάδος καὶ θρέμμα τῆς Ἀμερικῆς. Εἶναι ὁ Γιώργης Κουτουμάνος, ποὺ πέθανε τὸν περασμένο Νοέμβριο στὸ Σικάγο. Ὁ Κουτουμάνος ἔζησε κι' αὐτὸς μὲ τὸ παράπονο τῆς ξενητείας, καὶ τὸ ὄραμα τῆς πρώτης πατρίδας. Ὅμως στὴν εὐαίσθητη ψυχὴ του εἶχε ἀπομείνει πολὺς χῶρος γιὰ τὴν ἀγάπη καὶ τῆς νέας πατρίδας, τῆς Ἀμερικῆς, ὅπου ὁ ἴδιος ἀναστήθηκε καὶ τὰ παιδιὰ του εἶδαν τὸ φῶς τῆς ζωῆς. Στὴν Συλλογὴ του «ψυχόβγαλτα» ὑπάρχει ἕνα ποίημά του—ἕμμετρο παρακαταθήκη στὰ παιδιὰ του—ὅπου μοιράζεται ἁρμονικὰ καὶ δίκαια ἡ ἀγάπη του γιὰ τὶς δυὸ πατρίδες:

ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΑΣ

Παιδιὰ μας ποὺ φυτρώσατε σὰν ἄνθια μυρωμένα
Ἄπὸ τὴν γλάστρα τῆς τιμῆς, τῆς ἀρετῆς τὸ σπόρο,
Ποτὲ μὴ λησμονήσετε, καὶ ξεναγεννημένα,
Μιὰ μέρα νὰ πληρώσετε τιμῆς κ' ἀγάπης φόρο
Στὴ χώρα ποὺ σᾶς ἔκαμε σὲ τούτη χώρα δῶρο!

Τὸν ἥλιο τῆς δὲν εἶδατε, τὴ γῆ, τὸν οὐρανὸ τῆς...
Ἐκεῖνη δὲν σᾶς γνώρισε, δὲν σᾶς θωρεῖ μπροστά τῆς,
Μὰ τὸ δικό μας, τὸ παιδί, εἶν' καὶ παιδί δικό τῆς...
Τοῦ χάρισε γιὰ στόλισμα στὸν κόσμο τ' ὄνομά τῆς,
Χαρὰ σ' ἐκεῖνο τὸ παιδί ποὺ μάθει τὰ καλά τῆς!

Τὴ νέα τὴν πατρίδα μας κορῶνα στὸ κεφάλι
Μεσ' τῆς καρδιάς τὴν ἔχουμε τὴν πιὸ καλὴ τὴ θέση
Καὶ εἶναι ἡ ἀγάπη μας ἀκόμα πιὸ μεγάλη
Κι' ἀπὸ τοὺς δυὸ Ὁκεανούς, ὅπου τὴν κλειοῦν στὴ μέση...
Ἀφῆστε τὸ περίσσεμα εἰς τὴν παλιά νὰ πέση!..

Ὁ πόνος ποὺ νοιώθεις ὅταν ἀποχωρίζεσαι ἀγαπημένα πρόσωπα, διαιωνίζεται βασανιστικὰ ὅταν εἶσαι μακριὰ τους γιὰ πολλὰ χρόνια. Στὸ νεοελληνικὸ ποιητικὸ στερέωμα συναντᾶ κανεὶς πάμπολλα φωτεινὰ ποιητικὰ δημιουργήματα

πού αναδίνουν οὐ ὅλη της τὴν ἔκταση καὶ ἔνταση τὴν ὀδυνηρὴ ἀπουσία τῆς μάνας, τοῦ γιουῦ, τοῦ συζύγου, τῆς ἀγαπημένης.

Ὁ σύγχρονος ποιητὴς ἀπ' τὴν Λακωνία, Κούλης Ἀλέπης, ἀναζητᾷ τὴν ξενητεμένη ἀγάπη του μ' αὐτοὺς τοὺς γλυκὴς στίχους:

ΞΕΝΗΤΕΜΕΝΗ ΑΓΑΠΗ

Ξενητεμένη ἀγάπη μου ἔλα πάλι,
σὲ κλαίει ὄλο τὸ σπίτι ὅταν σουρουπώνει
τοῦ κήπου ἢ βρύση, τὸ ἔρημο μπαλκόνι,
τὰ ρόδα, οἱ κρῖνοι μέσα στ' ἀνθογιάλι.

Σ' ἀναζητοῦνε οἱ αὔρες, τὸ τιμόνι
τῆς βάρκας μας, τὸ κύμα στ' ἀκρογιάλι,
γιὰ σὲ μεσ' τὸ κλουβί θρηνεῖ τ' ἀηδόνι,
γιὰ σένα κλαίει ἡ φτωχὴ καρδιά μου πάλι.

Ἄλλοίμονο! Καὶ κάποτε ὅτι πιάνει
βροχὴ τὴ νύχτα κι' οἱ ἄνεμοι χτυπᾶνε
ξυπνῶ καὶ λέω: τὰ βήματά της θᾶναι...

Καὶ πάω νὰ ἰδῶ. Δὲν εἶσαι ὅμως. Ἡ πλάνη
στὰ κρύα φτερά της μ' ἔχει πιά διπλώσει
κι' ὦ πόσο, πόσο ἀργεῖ νὰ ξημερώσει....

Γεμάτη τρυφερὸ παράπονο εἶναι καὶ ἡ «Μπαλαλέντα τοῦ ἀδελφοῦ» τῆς ποιήτριας Διαλεχτῆς Ζευγώλη—Γλέζου. Πόσοι ἀπὸ ἡμᾶς δὲν κάναμε τὴν ἴδια μυστικὴ ἐπίκληση στ' ἀδέλφια τὰ ἀτέλειωτα βράδνα τῆς μοναξιάς μας:

Καλὲ ἀδελφέ μου, ὡς πότε πιά
θᾶσαι στὴν πλάνη ξενητεία,
τόσο μακριά μας;
Ἔλα στὸ σπίτι, ὦ ἀδελφέ
—καημέ καὶ πόθε μας κρυφὴ—
στὴν ἀγκαλιά μας.

Ἔλα στὸ σπίτι.... Ἡ δόλια μάνα
ξεχνιέται στὴ βουβὴ καμπάνα
τοῦ γυρισμοῦ σου.
κι' ὄλο προσμένει σὲ ἀπὸ πέρα,
κι' ὄλο ἀγκαλιάζει τὸν ἀγέρα
τᾶύλου κορμιοῦ σου.

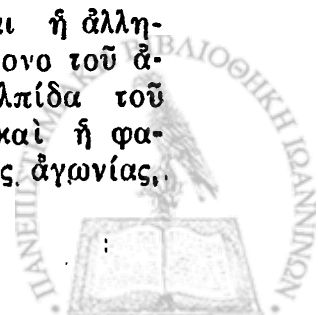
Λυώνει ὁ πατέρας σὲ μιὰν ἄκρη
καὶ περιμένει ἕνα σου δάκρυ
—χαρᾶς δροσιά.
Ἄπ' ὄλους πιὸ ἀγαποῦσε ἐσένα.
Ἔλα ἀδεκφέ μου, ἀπὸ τὰ ξένα
στὸ σπίτι πιά...

Ἡ μόνη χρυσὴ γέφυρα τοῦ ξενητεμένου μὲ τοὺς δικούς του εἶναι ἡ ἀλληλογραφία. Στὸ γράμμα μετουσιώνεται ὁ πόνος, ἡ νοσταλγία, τὸ παράπονο τοῦ ἀποδήμου. Στὸ γράμμα ἀχτινοβολεῖ καὶ ἡ στιγμιαία αἰσιοδοξία καὶ ἡ ἐλπίδα τοῦ γυρισμοῦ. Μὲ τὴν προσμονὴ τοῦ γράμματος ζεῖ ὁ ἀπόδημος στὰ ξένα καὶ ἡ φιλία του στὴν πατρίδα. Ὁ ταχυδρόμος, κομιστὴς μιᾶς συμπυκνωμένης ἀγωνίας,

... Κι' ἐγὼ πού μᾶφησες παιδούλα
ξέγνοιαστη, ἀγνή σκολιαροπούλα
μάνη ἔχω γίνει....
Μὰ εἶναι τὰ μάτια τῆς καρδιάς μου
Πρὸς σὲ ἀνοιχτὰ κι' ὁ ἔρωτάς μου
ἢ ἀδελφοσύνη.

Ἔλα, ἀδελφέ, στὸ σπίτι πάλι
—πλατεία κι' ὄλ' ἀνοιχτὴ ναι ὀγκάλη.
Τὸ μικρὸ πλοῖο,
τὸν караγκιόζη, τὰ λογάκια
ἢ κόρη μου ἔχει, καὶ λογάκια
λέει γιὰ τὸν Θεο.

Σὲ πλάνεψαν οἱ πολιτεῖες
πού μοῦ ἔλεγες στὶς ἱστορίες
τὶς παιδικές σου;
Γιατὶ ἔτσι ξεχασιάρης νᾶσαι;
Γιατὶ ἔπαψες νὰ μᾶς θυμᾶσαι;
Θαρθεῖς ποτές σου;

γίνεται ἄθελά του πότε ὁ παρήγορος ἄγγελος καὶ πότε ὁ μάντης κακῶν. Κι' ἐδῶ ἄκόμα πού δὲν βλέπομε τὴν ἀφιξη τοῦ ταχυδρομοῦ, τὸ ἄψυχο κουτί τῶν ἐπιστολῶν πότε ἀγκαλιάζεται ἀπ' τὸ χαϊδευτικὸ μάτι μας καὶ πότε σιτετεύεται ἀπὸ μία περιφρονητικὴ γκριμάτσα. Τὸ φτάσιμο τοῦ γράμματος σημαίνει πανηγύρι τοῦ νοῦ, κωδωνοκρουσία τῆς καρδιάς. Γιὰ λίγο ὅμως. Πρὸς τὸ τέλος τῆς γραφῆς, τὰ θολωμένα μάτια δὲν μποροῦν πιά νὰ ξεδιαλύνουν τὶς λέξεις καὶ ἡ καρδιά γεμίζει μὲ ἀνέκφραστη θλίψη. Τούτῃ τῇ θλίψῃ βλέπει στὸ γράμμα τοῦ ξενητεμένου ἡ λαϊκὴ μας μοῦσα:

—“Ὀλον, πουλιά μου, φᾶτε με κι' ὄλον κατέλυσέ με,
ἀφήτε μόν' τὴν πλάτη μου καὶ τὸ δεξί μου χέρι
νὰ γράψῃ τρία γράμματα, πικρὰ φαρμακωμένα,
νὰ στείλῳ 'να τῆς μάνας μου, τ' ἄλλο τῆς ἀδερφῆς μου,
τὸ τρίτο τὸ πικρότερο νὰ στείλῳ τῆς καλῆς μου
νὰ τ' ἀναγνώσ' ἡ μάνα μου, νὰ κλαίει ἡ ἀδερφή μου,
νὰ τ' ἀναγνῶν' ἡ ἀδερφή, νὰ κλαίει ἡ καλή μου
νὰ τ' ἀναγνῶνει κι' ἡ καλή, νὰ κλαίει ὁ κόσμος ὅλος.

Στὴν ψυχὴ τοῦ ξενητεμένου πάντα σιγοκαίει ἡ νοσταλγία. Μερικὲς φορὲς ὅμως, σὲ ὄρισμένες περιστάσεις, τούτῃ ἡ φωτιὰ γιγαντώνεται μέσα του καὶ παίρνει διαστάσεις καταλυτικῆς: καίει ὅλους τοὺς δεσμοὺς μὲ τὴν ξένη γῆ, κοινωνικοὺς καὶ οἰκονομικοὺς καὶ θερμαίνει μόνο τὴν ἐλπίδα τοῦ γυρισμοῦ. Τέτοια περίπτωσις ἔντονης νοσταλγίας βλέπει ὁ ποιητὴς Σωτήρης Σκίπης στὴν ἀναχώρησι ἀλλων γνωστῶν ἀποδήμων πού ἀξιώθηκαν νὰ πάρουν τὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ.

Εὐτυχίζω ὄσους μπόρεσαν, ὕστερα
ἀπὸ χρόνων στὰ ξένα ἀπουσία,
σάν τὸ γιό τοῦ Λαέρτη στὸ μέρος τους
νὰ ἐπιστρέψουνε πιά καὶ μακριάθε

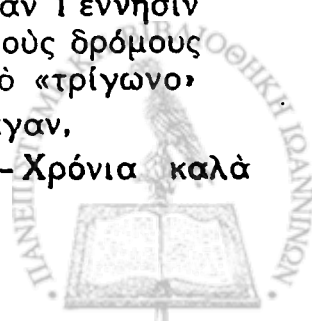
τὸν καπνὸ τῆς γλυκειᾶς καπνοδόχης τους
νὰ ξανανοίξουν καὶ δάκρυα νὰ χύσουν—
τοὺς προσμένει πιστὴ μιὰ συντρόφισσα,
ἓνα ἀγόρι, ἓνας γέρος πατέρας.

Μὰ πιὸ πολὺ κι' ἀπ' τὴν ἐπιστροφή τῶν ἄλλων, τὴν φωτιὰ τῆς νοσταλγίας πού καίει στὴν ψυχὴ μας, τὴν συνδαντίζει ὁ ἐρχομὸς γιορταστικῶν ἡμερῶν, ὅπως τὰ Χριστούγεννα, τὸ Πάσχα, ἡ ὀνομαστικὴ γιορτὴ, τὰ γενέθλια. Πόσοι καὶ πόσοι ἀπὸ ἡμᾶς μόνοι σ' ἓνα ἐρημικὸ σπίτι, σὲ μέρα γιορτῆς ἐνοιῶσαν τὴν καρδιά τους σφιγμένη καὶ τὰ μάτια τους δακρυσμένα, καθὼς ἡ σκέψη τους, ἀνάλαφρη, ταξίδευε μακρὰ στὸ ζεστὸ σπίτι τους, ἀνάμεσα στὰ πνιγμένα φιλιὰ τῆς μάνας, τὰ τραγοῦδια τοῦ πατέρα, τὰ χάδια τῆς ποθητῆς. Πόσες φορὲς δὲν ἔχουμε ζήσει τὸ δράμα τῆς ἀπομόνωσης. ἐνῶ βρισκόμαστε, ξένοι ψυχικά, ἀνάμεσα σ' ἓνα πλῆθος πού γιορτάζει μὲ τὰ δικά του ἔθιμα! Αὐτὴ τὴν δυνατὴ νοσταλγία στὶς γιορταστικὲς μέρες στὴν ξενιτεὶά τραγουδαίει κι' ὁ Ἑλληνοαμερικανὸς ποιητὴς Τσαμούλης —Νέδας, στὴν πρόσφατη ποιητικὴ συλλογὴ του «Φθινόπωρα σὲ ξένες πατρίδες»:

Θυμᾶμαι τὰ Χριστούγεννα
στὸ φτωχικὸ χωριό μου
καὶ τὰ παιδάκια τὰ ὄρφανὰ
κεῖ στὴ γωνιά τοῦ δρόμου
πού ἄπλωναν τὸ χέρι τους
γυμνὰ στὸ ξεροβόρι
καὶ ζήτησαν λίγη στοργή

καὶ λίγη ἀγάπη ἀντάμα.

Χριστοῦ τὴν θεῖαν Γέννησιν
ψάλλοντας εἰς τοὺς δρόμους
κι' ἐχτύπαγαν τὸ «τρίγωνο»
χίλιες εὐχὲς ἔλεγαν,
«Χρόνια πολλὰ — Χρόνια καλὰ

ἀρχόντοι καὶ κυράδες
καὶ νὰ δεχθῆτε μὲ καλὸ
καὶ τοὺς ξενητεμένους!..»

Χριστούγεννα στὴν ξενητεία·
σημαίνουν οἱ καμπάνες,
κι' ἡ σκέψη μου γοργόφτερη

νοσταλγικὰ πετάει,
στὸ φτωχικὸ μου τὸ χωριὸ
στ' ἀδέρφια, φίλους, συγγενεῖς
καὶ σὲ παλιές ἀγάπες!
Τέτοια καλὰ Χριστούγεννα
πατρίδα ξένη δὲν γιορτάζει..

Δὲν εἶναι μόνον γιορταστικὲς μέρες ποὺ φουντώνουν τὴν φλόγα τῆς νοσταλγίας.
Στὰ ξένα ἔρχονται καὶ δύσκολες μέρες, πικρὲς ὥρες ποὺ κάνουν τὸν ἄνθρωπο ν'
ἀναπολῆ τὴν πατρίδα καὶ τὴν στοργὴ τῶν δικῶν του. Ἡ ἀρρώστεια καὶ ἡ σκέψη
τοῦ θανάτου στὴν ξενητεία τρομάζει τὸν ποιητῆ, τὸν ξενητεμένο ποιητῆ Κώστα
Κρουστάλλη:

Ἄν ἀρρωστήσης, ποιὸς θαρθεῖ στὴν ξενητεία σιμά σου.
νὰ σὲ ρωτᾶ τὸν πόνο σου, τὰ γιατρικὰ νὰ δίνει,
στὸ ἔρμο σου προσκέφαλο νὰ ξενυχτᾶει μαζύ σου;
Κι' ἂν ἔρθει μέρ' ἀγλύκαντη στὰ ξένα νὰ πεθάνης,
ποιὸς θὰ βρεθῆ στὸ πλάϊ σου τὰ μάτια νὰ σοῦ κλείσει;
Ποιὸς θὰ σοῦ λούση τὸ κορμί, ποιὸς θὰ σὲ σαβανώσει;
Στὸ λείψανό σου ποιὸς θάρθει λουλούδια νὰ σὲ ράνει;
Καὶ ποιὸς μὲ πόνο θὰ ριχτεῖ στὸ νεκροκρέβατό σου
γιὰ νὰ σὲ κλάψῃ; Ποιὸς θὰ εἰπεῖ γιὰ σένα μοιρολόγι;
Ἄχ! πῶς τοὺς θάφτουν, νάξερες καὶ πῶς τοὺς πᾶν τοὺς ξένους;
χωρὶς λιβάνι καὶ κηρί, χωρὶς παπᾶ καὶ ψάλτη!
Ἄνάθεμά σε ξενητεία μὲ τὰ φαρμάκια πῶχεις!

Περισσότερο στωϊκὸς ἂπ' τὸν Κρουστάλλη, ἀλλὰ μὲ ἀπέχθεια καὶ σαρκαστικὴ
διάθεση, βλέπει τὸν Χάρο στὴν ξενητεία ὁ Κώστας Οὐράνης, ὁ ποιητῆς τῶν «Νο-
σταλιῶν» καὶ τῶν «Γλαυκῶν δρόμων»:

Θὰ πεθάνω ἓνα πένθιμο τοῦ φθινόπωρου δεῖλι
μέσ' στὴν κρύα μου κάμαρα, ὅπως ἔζησα μόνος·
στὴ στερνήν ἀγωνία μου τὴ βροχὴ θὲ ν' ἀκούω
καὶ τὸν κούφιο τὸν θόρυβα ποὺ ἀνεβάζει ὁ δρόμος.

Θὰ πεθάνω ἓνα πένθιμο τοῦ φθινόπωρου δεῖλι
μέσα σ' ἐπιπλα ξένα καὶ σὲ σκόρπια βιβλία,
θὰ μὲ βροῦν στὸ κρεββάτι μου, θὲ νάρθει ὁ ἀστυνόμος
θὰ μὲ θάψουν σὰν ἄνθρωπο ποῦ δὲν εἶχε ἱστορία.

Ἄπ' τοὺς φίλους ποὺ παίζαμε πότε—πότε χαρτιὰ
θὰ ρωτήσῃ κανένας τους ἔτσι ἀπλᾶ: «Τὸν Οὐράνη
μὴν τὸν εἶδε κανεὶς; Ἔχει μέρες ποὺ χάθηκε!...»
Θ' ἀπάντησῃ ἄλλος παίζοντας: «Μ' αὐτὸς ἔχει πεθάνει».
Μιὰ στιγμή θὰ κυττάξουνε ὁ καθένας τὸν ἄλλο,
θὰ κουνήσουν περίλυπα καὶ σιγὰ τὸ κεφάλι,
θὲ νὰ παῦν: «Τ' εἶν' ὁ ἄνθρωπος !...Χτὲς ἀκόμα ἐζοῦσε!»
Καὶ βουβὰ τὸ παιχνίδι τους θ' ἀρχινῆσουνε πάλι.

Κάποιος, θᾶναι συνάδελφος στὰ «ψιλὰ» ποὺ θὰ γράψῃ
πῶς «προώρως ἀπέθανεν ὁ Οὐράνης στὴν ξένην,
νέος γνωστὸς εἰς τοὺς κύκλους μας, ποῦχε κάποι' ἐκδώσει
συλλογὴν μὲ ποιήματα πολλὰ ὑποσχομένων».

Κι' αὐτὸς θᾶναι ὁ στερνὸς τῆς ζωῆς μου ἐπιτάφιος.
Θὰ μὲ κλάψουνε βέβαια μόνο οἱ γέροι γονιοὶ μου
καὶ θὰ κάνουν μνημόσυνο μὲ περίσιους παπάδες
ὅπου θᾶναι ὅλοι οἱ φίλοι μου—κι' ἴσως—ἴσως οἱ ὄχτροί μου.

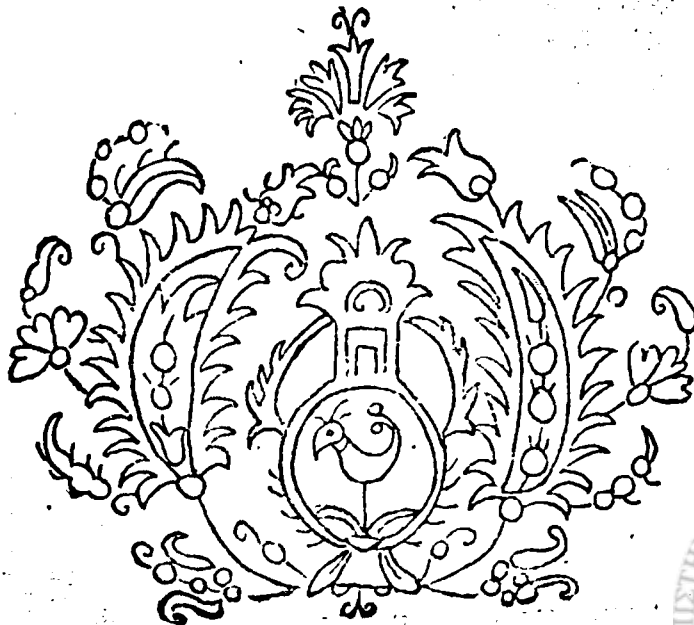
Θὰ πεθάνω ἓνα πένθιμο τοῦ φθινόπωρου δεῖλι
σὲ μιὰ κάμαρα ξένη, στὸ πολύβοο Παρίσι,
καὶ μιὰ Κίττυ θαρρώντας πὼς τὴν ξέχασα γι' ἄλλην
θὰ μοῦ γράψῃ ἓνα γράμμα—καὶ νεκρὸ θὰ μὲ βρῖσει.

Ἐλήθεια πόσο δικαιολογημένη εἶναι ἡ ἐπίκληση τοῦ Ἐθνικοῦ ποιητῆ Ἄν-
δρέα Κάλβου στὴ Μοῖρα:

«Ἄς μὴ μοῦ δώσῃ ἡ μοῖρα μου
εἰς ξένην γῆν τὸν τάφον·
εἶναι γλυκὺς ὁ θάνατος
μόνον ὅταν κοιμώμεθα
εἰς τὴν πατρίδα».

Ἡ ἄτεγκτη ὅμως μοῖρα δὲν τὸν ἄκουσε κι' ὁ Κάλβος πέθανε στὴν Β. Ἀγ-
γλία καὶ ἐνταφιάστηκε μακρὰ ἀπ' τὸν γαλανὸ οὐρανὸ τῆς Ζακύνθου, σ' ἓνα
νεκροταφεῖο πνιγμένο ἀπ' τὴν ὀμίχλη καὶ τὴν ὑγρασία.

(Συνεχίζεται)

† ΚΩΣΤΑ ΑΘ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ

ΟΙ ΧΡΗΣΜΟΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ*

Στὸν Ἀθηναῖο τ' ἀφιερώνω
(τὸν Ἀθηναῖο τῆς «Καθημερινῆς»)

Καὶ ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι θέλησαν νὰ στρατεύσουν κατὰ τῶν Αἰγυπτῶν, χρησιμοποίησαν νὰ περιμείνουν τριάντα ἔτη καὶ κατὰ τὸ τριακοστὸ πρῶτο ν' ἀρχίσουν πόλεμο ἐναντίον τῆς.

Καὶ ὅταν ὁ Ἡετίωνας, ὁ γιὸς τοῦ Ἐχεκράτη, ἐπειδὴ δὲν ἀποχτοῦσε τέκνα οὔτε μὲ τὴ γυναῖκα του Λάβδα, τὴ θυγατέρα τοῦ Ἀμφίωνα, οὔτε ἀπ' ἄλλη γυναῖκα, ἤλθε νὰ σὲ συμβουλευθεῖ, ἡ Πυθία μόλις μῆχαν στὸ ἱερό σου τὸν προσαγόρευσε μὲ τὰ λόγια τοῦτα:

«*Ἡετίωνα δὲ σὲ τιμᾷ κανεῖς κι' εἶσαι ἄξιος πολλῶν τιμῶν, ἡ γυναῖκα σου εἶναι ἔγκυος καὶ θὰ γεννήσει τροχοειδῆ πέτρα πού θὰ πέσει πάνω στοὺς μονάρχες καὶ θὰ ἐκδικήσῃ τὴν Κόρινθο.*»

Οἱ Βακχιάδες πού προγενέστερα εἶχαν πάρει κι' αὐτοὶ χρησμὸ γιὰ τὴν Κόρινθο, πού τοὺς ἦταν ἀκατανόητος, μόλις ἔμαθαν τὸν χρησμὸ πὸν δόθηκε στὸν Ἡετίωνα κατάλαβαν τί ἤθελε νὰ πεῖ ὁ θεὸς καὶ σκέφθησαν νὰ σκοτώσουν τὸ παιδί πού θὰ γεννοῦσε ἡ γυναῖκα τοῦ Ἡετίωνα.

Αὐτὴ ὅμως, ὅταν πῆγαν νὰ ζητήσουν τὸ παιδί τάχα νὰ τὸ ἴδουν, ἐνῶ ἤθελαν νὰ τὸ σκοτώσουν, τὸ ἔκρυψε σὲ μιὰ κυψέλη. Γι' αὐτὸ ὀνομάσθηκε καὶ Κύψελος. Οἱ ἄνθρωποι πού πῆγαν ἂν κι' ἔκαναν λεπτομερῆ ἔρευνα, δὲν μπόρεσαν νὰ τὸ βροῦν καὶ νόμισαν πὼς τὸ φυγάδευσαν.

Αὐτὸς ὁ Κύψελος λοιπόν, ὅταν ἔγινε ἄντρας, ἤλθε καὶ σὲ ρώτησε, καὶ εἶπες:

«*Εὐτυχισμένος ὁ Κύψελος Ἡετίδης πὸν εἰσέρχεται σὴν κατοικία μου, αὐτὸς καὶ τὰ παιδιὰ του, ὅχι ὅμως καὶ τὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν του.*»

Καὶ οἱ Ἀμαθούσιοι ἤλθαν καὶ σὲ ρώτησαν. Τοῦτοι εἶχαν κόψει τὸ κεφάλι τοῦ Ὀνήσιλου καὶ τὸ κρέμασαν πάνω ἀπ' τὶς πύλες. Σὰν τὸ κεφάλι ἔτσι κρεμασμένο ἔγινε κοῖλο, πῆγαν καὶ μῆχαν μέλισσες σ' αὐτὸ καὶ τὸ γέμισαν μέλι. Κι' εἶπες στοὺς Ἀμαθούσιους νὰ κατεβάσουν τὸ κεφάλι καὶ νὰ τὸ θάψουν καὶ στὸν Ὀνησίλαο νὰ κάνουν κάθε χρόνο θυσιῆς σὰ σὲ ἥρωα.

Ὅταν οἱ Ἀργεῖοι ἤλθαν νὰ σὲ ρωτήσουν γιὰ τὴ σωτηρία τῆς πόλης τους εἶπες καὶ γιὰ τὴ Μίλητο τὰ λόγια τοῦτα: «*Τότε βέβαια Μίλητε, ἐφευρέτρια κακῶν ἔργων, θὰ χρησιμέψεις γιὰ δεῖπνο σὲ πολλοὺς καὶ πηγὴ πλούσιων δώρων. Οἱ γυναῖκες σου θὰ νύχουν τὰ πόδια πολλῶν ἀνδρῶν μὲ μακρὰ μαλλιά κι' ἄλλοι θὰ φροντίσουν τὸ ναὸ μου σὲ Δίδυμα.*»

Καὶ πραγματικὰ ἡ Μίλητος κυριεύθηκε ἀπ' τοὺς Πέρσες κατὰ τὸ ἕκτον ἔτος μετὰ τὴν ἀποστασία τοῦ Ἀρίσταρχου καὶ οἱ Πέρσες ἐξανδραπόδησαν ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 5η1.

Στους Σπαρτιᾶτες, ὅταν σὲ ρώτησαν ἂν ὁ Βασιλιάς τους Δημάρατος ἦταν γιὸς τοῦ Ἀρίστωνα, ἡ Πυθία σου Περίαλλα εἶπε ψέματα πὼς δὲν ἦταν γιὸς του καὶ τιμωρήθηκε γι' αὐτὸ κι' αὐτὴ καὶ ὁ Κόβωνας τοῦ Ἀριστοφάντη, πού τὴν εἶχε πείσει νὰ πεῖ ψέματα, ἀναγκασθεῖς νὰ φύγει ἀπ' τοὺς Δελφούς, καὶ ὁ Κλεομένης, πού εἶχεν οἰκειοποιηθεῖ τὸν Κόβωνα, κι' αὐτὸς κακὴν κακῶς ἐτελεύτησε. Ὁ Κλεομένης τοῦτος σὲ ρώτησε καὶ τοῦ εἶπες ὅτι θὰ κυριέψει τὸ Ἄργος.

Πραγματικὰ ὅμως κυριέψε τὸ ἄλλος τοῦ θεοῦ Ἄργου, πού λεγόταν κι' αὐτὸ Ἄργος, τὸ ὁποῖον καὶ ἐνέπρησε.

Κι' ὅταν σὲ ρώτησα γιὰ τὴ διαμάχη Σπαρτιατῶν καὶ Ἀργείων εἶχες δώσει κοινὴ ἀπάντηση καὶ γι' αὐτοὺς καὶ γιὰ τοὺς Μιλήσιους πού ἀνάφερα πορπαίνου. Γιὰ τοὺς Ἀργεῖους εἶπες:

«Ὅταν ἡ θήλεια νικήσασα τὸν ἄρρενα διώξει αὐτὸν καὶ δοξασθεῖ μεταξὺ τῶν Ἀργείων, τότε θὰ γίνῃ αἰτία πολλοὶ Ἀργεῖοι νὰ σχίσουν τὰ ἱμάτιά τους ὥστε κάποιος μεταγενέστερος νὰ πεῖ ὅτι τριέλεκτος ὄφρις ἀπώλετο δαμασθεῖς ὑπὸ τοῦ δόρατος».

Ὁ Κλεομένης νίκησε βέβαια μὲ δόλο τοὺς Ἀργεῖους στὴ Σήπεια τῆς Τιρύνθου, ἀλλὰ ποῖο Ἄργος ἐννοοῦσε ὁ χρησμός τὸ εἶπαμε παραπάνω.

Σὺ συμβούλεψες τοὺς ξένους πού περνῶντας ἀπ' τὴ Μίλητο ἀγόρασαν ἀπὸ κάποιον Μιλήσιους ψαράδες ὅ,τι θάπιαναν αὐτοὶ στὰ δίχτυα τους, πού, μόλις τὰ εἶχαν ρίξει στὴ θάλασσα, κι' αὐτοὶ τράβηξαν κατὰ τύχη ἓνα μεγάλο χρυσὸ τρίποδα, πού κατὰ τὴν πάδοση εἶχε ρίξει στὴν θάλασσα ἡ Ἑλένη τῆς Σπάρτης γιὰ νὰ ἐκπληρώσει κάποιον τάμα τῆς, καὶ ἐπειδὴ οἱ ξένοι ζητοῦσαν τὸν τρίποδα κατὰ τὴ συμφωνία πού εἶχαν καὶ οἱ ψαράδες δὲν τοὺς τὸν ἔδιναν καὶ κατάφυγαν στὸ Μαντεῖο σου νὰ λύσουν τὴ διαφορὰ τους, σὺ, λέγω, συμβούλεψες καὶ τοὺς ξένους καὶ τοὺς ψαράδες νὰ δώσουν ὡς δῶρο τὸν τρίποδα στὸν πιὸ μεγάλο σοφὸ.

Αὐτοὶ τότε τὸν πρόσφεραν στὸ Θαλῆ, αὐτὸς ὅμως τὸν ἔστειλε στὸ Βία τὸν Πριννέα πού τὸν θεωροῦσε ὡς μεγαλύτερο σοφὸ. Καὶ ὁ Βίας ὅμως δὲν τὸν κράτησε λέγοντας πὼς κανένας θνητὸς δὲν εἶναι πιὸ σοφὸς ἀπ' τοὺς θεοὺς καὶ τὸν ἀφιέρωσε σὲ σένα στέλνοντάς τον στὸ Μαντεῖο σου.

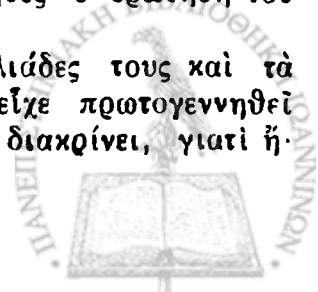
Στὴ Λακωνικὴ διακόσια περίπου χρόνια πρὶν ἀπ' τὸ Λεωτυχίδη ζοῦσε κάποιος Γλαῦκος φημιζόμενος γιὰ τὴν τιμιότητά του καὶ γιὰ τὴ δικαιοσύνη του. Σ' αὐτὸν ἦλθε κάποιος Μιλήσιος καὶ τοῦ ἐμπιστεύθηκε ἓνα ἀρκετὰ μεγάλο ποσὸν χρημάτων. Ὅταν πῆγαν τὰ παιδιὰ τοῦ Μιλήσιου καὶ τοῦ ζήτησαν τὰ χρήματα, ὁ Γλαῦκος τοὺς εἶπε νὰ γυρίσουν ὕστερ' ἀπὸ τέσσερις μῆνες, γιὰτὶ δὲν θυμόταν καλά, ἂν πραγματικὰ τοῦ εἶχε δώσει ὁ πατέρας τους χρήματα. Ἦλθε τότε ὁ ἴδιος στὸ Μαντεῖο σου καὶ σὲ ρώτησε, ἂν μπορούσε νὰ οἰκειοποιηθεῖ τὰ χρήματα μὲ ὄρκο καὶ τὸν ἀποστόμωσε.

«Ὁ ὄρκος, εἶπες, ἔχει γιὸ ἀνώνυμο (τὸ ψεύτικον ὄρκο), πού δὲν ἔχει οὔτε χέρια οὔτε ποδάρια, καταδιώκει ὅμως πολὺ γρήγορα τὸν ἄνθρωπο ὡς πού νὰ καταστρέφει ὅλο τὸ σπίτι του καὶ τὴ γενιά του».

Καὶ πραγματικὰ, ἂν καὶ ὁ Γλαῦκος ἔδωσε τὰ χρήματα, δὲν ἔμεινε κανένας ἀπ' τὴ γενιά του.

Καὶ στοὺς Δόλογους ἔδωσες χρησμό, ὅταν πολεμοῦσαν μὲ τοὺς Ἀψίνθιους, νὰ φέρουν στὸν τόπο τους οἰκιστὴ ἐκεῖνον πού μετὰ τὴν ἀναχώρησή τους ἀπ' τὸ ἱερό σου πρῶτος θὰ τοὺς καλοῦσε νὰ τοὺς φιλοξενήσει. Καὶ ὁ πρῶτος αὐτὸς ἔτυχε νὰ εἶναι ὁ Μιλτιάδης τοῦ Κύπελου, τὸν ὁποῖον καὶ παρεκίνησες σ' ἐρώτησή του νὰ σεβασθεῖ τὸν χρησμό σου.

Σὺ συμβούλεψες τοὺς Λακεδαιμόνιους νὰ κάνουν Βασιλιάδες τους καὶ τὰ δυὸ δίδυμα παιδιὰ τοῦ Ἀριστόδημου, πού δὲν ἤξεραν ποῖο εἶχε πρωτογεννηθεῖ κι' ἡ μητέρα τους ἰσχυριζόταν πὼς δὲν μπορούσε τάχα νὰ τὰ διακρίνει, γιὰτὶ ἡ

θελε να βασιλέψουν και τὰ δυὸ παιδιὰ της. Εἶχες χρησιμοδοτήσει: «θὰ κινήσω και τὴν Δῆλον πὺν δὲν κινήθηκε πρότερον», γιὰ νὰ δείξεις στοὺς Ἕλληνες τὰ κακὰ πὺν ἔμελλε νὰ συμβοῦν κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Δαρείου, τοῦ Ξέρξη και τοῦ Ἄρτα-ξέρξη. Καὶ ἡ Δῆλος σείσθηκε, ὅταν ὁ Δᾶτις, ὁ στρατηγὸς τοῦ Δαρείου, διευθύνθηκε κατὰ τῶν Ἑρετριέων.

Ὅταν οἱ Πελασγοὶ ἀνεχώρησαν ἀπ' τὴν Ἀθήνα, γιὰτὶ τοὺς ἔδιωξαν οἱ Ἀθηναῖοι γιὰ τὴν κακὴ διαγωγή τους, ἤλθαν και στὴ Λῆμνο και τὴν κατέλαβαν. Σὲ μιὰ πειρατικὴ ἐπιδρομὴ τους ἄρπαξαν σὲ μιὰ γιορτὴ τῆς Ἀρτέμιδας στὴ Βραυρῶνα τὶς γυναῖκες και τὰ κορίτσια τῶν Ἀθηναίων και τὶς εἶχαν γιὰ παλλακὲς.

Ἐπειδὴ ὅμως τὰ παιδιὰ πὺν γεννήθηκαν ἀπ' αὐτὲς στενοχωροῦσαν πολὺ τ' ἄλλα παιδιὰ τους, πὺν εἶχαν μὲ τὶς νόμιμες γυναῖκες τους, ἀποφάσισαν και σκότωσαν και τὰ παιδιὰ και τὶς μητέρες τους.

Μετὰ τὸν ἀνόσιον αὐτὸν φόνον ὅμως οὔτε ἡ γῆ τους βλάστησε καρπὸ, οὔτε οἱ γυναῖκες τους και τὰ ζῶα τους γεννοῦσαν· κι' ἔστειλαν νὰ σὲ ρωτήσουν γιὰ τὴν θεραπεία τοῦ κακοῦ και τοὺς διάταξες νὰ δώσουν στοὺς Ἀθηναίους ὅποιοδῆποτε τυχὸν ἱκανοποίηση πὺν θὰ ζητοῦσαν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ζητοῦσαν οὔτε λίγο οὔτε πολὺ ὅλη τὴ Λῆμνο, τοὺς εἶπαν:

«Ἄν σὲ μιὰ μέρα ὁ ἄνεμος φέρει ἓνα πλοῖο ἀπ' τὴν χώρα σας στὴ δικὴ μας, τότε σὰς τὴν παραδίνομε».

Ὑστερ' ἀπὸ πολλὰ χρόνια, ὅταν ἡ Χερσόνησος ὑποτάχθηκε στοὺς Ἀθηναίους, ὁ Μιλτιάδης τοῦ Κίμωνα τὸν καιρὸ πὺν ἔπνεαν οἱ «ἐτησίαι ἄνεμοι» σὲ μιὰ μέρα ἔφθασε ἀπ' τὴν Ἐλαιοῦντα στὴ Λῆμνο και εἶπε στοὺς Πελασγοὺς ν' ἀδειάσουν τὸ νησί σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόσχεσή τους πὺν δὲν περίμεναν ποτὲ νὰ πραγματοποιηθεῖ ἐκεῖνο πὺν ἔθεσαν ὡς ὄρο γιὰ τὴν παράδοσή του. Ἔτσι οἱ Ἀθηναῖοι και ὁ Μιλτιάδης πῆραν τὴ Λῆμνο.

Ὅταν ὁ Πηλέας, ὁ βασιλιάς τῆς Ἰωλκοῦ, πὺν πῆρε τὸν θρόνο παράνομα ἀπ' τὸν ἀδελφὸ του Αἴσωνα ἔστειλε και σὲ ρώτησε τί νὰ κάνει, τοῦ εἶπες «νὰ φοβᾶσαι τὸ μονοσάνταλο ἄνθρωπο πὺν θὰ κατέβει ἀπ' τὰ βουνά». Κι' ὅταν ὁ Αἴσωνας ὁ γιὸς τοῦ Αἴσωνα μεγάλωσε και κατέβηκε ἀπ' τὸ βουνὸ Πήλιο, πὺν εἶχε καταφύγει μὲ τὸν πατέρα του νὰ σωθοῦν ἀπ' τὸν Πηλέα, ἔπρεπε νὰ περάσει ἀπ' τὸν ποταμὸ Ἄναυρο γιὰ νὰ πάει στὴν Ἰωλκὸ.

Περωνώντας ὅμως τὸν ποταμὸ χάνει τὸ ἓνα πέδιλο κι' ἔτσι παρουσιάσθηκε στὸν Πηλέα μονοσάνταλος. Κι' αὐτὸς διαδέχθηκε τὸν Πηλέα στὸν θρόνο τῆς Ἰωλκοῦ.

Δὲν δύναμαι νὰ κατηγορήσω τοὺς χρησμοὺς ὡς ψευδεῖς, φωνάζει ὁ Ἡρόδοτος, οὔτε θέλω νὰ πολεμήσω αὐτοὺς ἐκφραζόμενους τόσο σαφῶς ὅπως ὁ χρησμός τοῦτος:

«Ὅταν τὰ πλοῖα γεφυρώσουν τὴν ἱερὴ ἀκτὴ τῆς μὲ χρυσοῦ ὄπλα ὀπλισμένης Ἀρτέμιδας και τὴν παραθαλάσσια Κυνόσουρα, ἀφοῦ πυρπολήσουν μὲ μανιασμένη ἐλπίδα τὴν πλοῦσια Ἀθήνα, τότε ἡ θεία Δίως θὰ σβῆσει τὸν κρατερὸ Κύρο, τὸ γιὸ τῆς Ὑβρης, πὺν εἶναι μανιωμένος φοβερὰ και θέλει νὰ ὑπακοῦνε σ' αὐτὸν τὰ πάντα. Ὁ χαλκὸς θὰ συγκρουσθεῖ μὲ τὸν χαλκὸ και ὁ Ἄρης θὰ κοκκινήσει μὲ αἷμα τὴν θάλασσα. Τότε ὁ Παντεπόπις Δίας και ἡ σεβάσμια Νίκη θὰ φέρουν μέρα λευθεριᾶς στὴν Ἑλλάδα».

Ὅταν ὁ Ξέρξης ἦταν ἀκόμη στὴν Θεσσαλία μετὰ τὴ νίλα πὺν ἔπαυε στὴ Σαλαμίνα ὁ στόλος του, τότε πὺν ἐτοιμαζόταν νὰ φύγει και ν' ἀφήσει τὸ Μαρδόνιο ἐδῶ, σὺ ἔστειλες στοὺς Λακεδαιμόνιους χρησμὸ νὰ ζητήσουν ἱκανοποίηση ἀπ' τὸν Ξέρξη γιὰ τὸν φόνον τοῦ βασιλιά της Λεωνίδα και νὰ δεχθοῦν ὅ,τι κι' ἂν ἦταν ἐκεῖνο πὺν θὰ τοὺς ἔδινε. Πῆγαν λοιπὸν στὸν Ξέρξη και ὁ Ξέρξης γέλασε και τοὺς ἔδειξε τὸ Μαρδόνιο. «Αὐτὸς ὁ Μαρδόνιος, εἶπε, θὰ δώσει τὴν ἱκανοποίηση

πὸν πρέπει τοὺς Λακεδαιμόνιους», Αὐτὴν τὴν ἱκνοποίηση τὴν πῆραν στὴ μάχη τῶν Πλαταιῶν, πὸν σκοτώθηκε ὁ Μαρδόnius.

Ὅταν ὁ Ξέρξης στρατεύσε κατὰ τῆς Ἑλλάδος, οἱ Ἕλληνες ζήτησαν καὶ τὴ βοήθεια τῶν Κρητῶν. Αὐτοὶ ἔστειλαν καὶ σὲ ρώτησαν ἂν τοὺς ἦταν συμφερότερο νὰ τοὺς βοηθήσουν ἢ νὰ μὴ τοὺς βοηθήσουν καὶ ἡ Πυθία σου τοὺς εἶπεν: «Ἀνόητοι ἄνθρωποι, σεῖς παραπονεῖσθε ἀκόμα γιὰ τὰ δάκρυα πὸν σᾶς ἔκανε ὁ Μίνωας νὰ χύσετε, ἐπειδὴ μνησικάκησε γιὰ τὴ βοήθεια πὸν δώσατε στὸ Μενέλαο. Οἱ Λακεδαιμόνιοι δὲ σᾶς βοήθησαν νὰ ἐκδικήσετε τὸν θάνατό του, γενόμενο στὴν Κομικὸ, καὶ σεῖς βοηθήσατε ἐκείνους γιὰ χάρη μιᾶς γυναίκας πὸν βάρβαρος ἄρπαξεν ἀπ' τὴ Σπάρτη».

Ἐπειτα ὅταν οἱ Ἕλληνες ἀποφάσισαν νὰ κρατήσουν ἄμυνα στὸ στενὸ τῶν Θερμοπυλῶν καὶ συγκέντρωσαν τὸ στόλο τους στὸ Ἄρτεμισιο, οἱ Δελφοί, φοβούμενοι καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ γιὰ τὴν Ἑλλάδα, σοῦ ζήτησαν χρησμὸ καὶ ἡ Πυθία σου τοὺς εἶπεν:

«Προσευχηθεῖτε τοὺς ἀνέμους, γιὰτὶ αὐτοὶ μέλλουν νὰ γίνουν μεγάλοι σύμμαχοι τῆς Ἑλλάδος».

Καὶ πραγματικὰ οἱ ἄνεμοι κατάστρεψαν τὸ στόλο τῶν Περσῶν.

Καὶ οἱ Σπαρτιῶτες πὸν εἶχαν ζητήσει χρησμὸ καὶ ἡ Πυθία τοὺς εἶπεν:

«Ἡ ἡ Λακεδαιμονία ἤθελε καταστραφεῖ ἀπ' τοὺς βάρβαρους ἢ ὁ βασιλιάς τους ἤθελεν ἀπωλεσθεῖ».

Κι' ἔτσι ἦταν πεπρωμένο νὰ σκοτωθεῖ ὁ Λεωνίδας μὲ τοὺς 299 ἀπ' τοὺς 300 συντρόφους του.

Οἱ Δελφοὶ πάλι, ὅταν οἱ Πέρσες μῆχαν στὴ Φωκίδα καὶ ὄδευαν γιὰ τὸ ἱερό σου ν' ἄρπάξουν τοὺς θησαυροὺς σου, σὲ ρώτησαν ἂν ἔπρεπε νὰ παραχώσουν τούτους στὴ γῆ ἢ νὰ τοὺς μετακομίσουν ἄλλοῦ καὶ σὺ δὲν τοὺς ἄφησες καὶ εἶπες, ὅτι εἶσαι μόνος σου ἱκανὸς νὰ φυλάξεις τὰ δικά σου. Καὶ δὲν μπόρεσαν οἱ βάρβαροι νὰ συλήσουν τὸ ναὸ σου.

Ὁ Ἀκαρνάνας μάντις Μεγιστίας προεῖπε τὸν θάνατον τῶν Λακεδαιμονίων στὸ στενὸ τῶν Θερμοπυλῶν καὶ μολονότι τὸ γνῶριζε σαφῶς τοῦτο καὶ παρὰ τὴν παρότρυνση τοῦ Λεωνίδα νὰ φύγει, δὲν θέλησε νὰ ἔγκαταλείπει τὸν ἡγεμόνα τῆς Σπάρτης καὶ τοὺς ἐπίλεκτους στρατιῶτες του κι' ἔμεινε νὰ σκοτωθεῖ μαζί τους. Δέχθηκε μόνον νὰ διώξει τὸ παιδί του.

Ὁ Τισοτεμενὸς τοῦ Ἀντίοχου, πολίτης Λακεδαιμόνιος ἀπ' τὴν Πύλο τῆς Ἠλείας πὸν ἀκολούθησε ὡς μάντις τοὺς Ἕλληνες σὲ διάφορες μάχες τους καὶ ἦλθε καὶ σοῦ ζήτησε χρησμὸ, ἂν θ' ἀποχτοῦσε τέκνα καὶ τοῦ εἶπες, ὅτι θὰ νικήσει πέντε μέγιστους πολεμικοὺς ἀγῶνες. Καὶ πραγματικὰ νίκησε στὴ μάχη τῶν Πλαταιῶν, στὴ μάχη κατὰ τῶν Τεγεατῶν καὶ Ἀργείων, κατὰ τῶν Ἀρχάδων (πλὴν τῶν Μοντινέων), κατὰ τῶν Μεσσηνίων καὶ κατὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ Ἀργείων.

Ὁ ὄνομαστὸς μάντις Εὐήνιος, Ἀπολλωνιάτης, εἶχεν ἐκλεχθεῖ νὰ φυλάει τὰ ἱερά πρόβατα τοῦ ἡλίου. Μιὰ νύχτα ὅμως ἀποκοιμήθηκε καὶ κατὰ σύμπτωση μῆχαν λύκοι στὸ ἄντρο πὸν τὰ κλείσανε καὶ σπάρραξαν καμμιὰ ἔξηνταριά πρόβατα. Οἱ Ἀπολλωνιάτες τότε τὸν καταδίκασαν νὰ στερηθεῖ τὴν ὄρασή του καὶ τὸν τύφλωσαν. Μετὰ τὴν τύφλωσή του ὅμως οὔτε τὰ πρόβατά τους γεννοῦσαν, οὔτε ἡ γῆ τους καρποφοροῦσε. Ἐστειλαν καὶ στὴ Δωδώνη καὶ στὸ ἱερό σου νὰ μάθουν τὴν αἰτία τῆς συμφορᾶς τους καὶ ἀπάντησαν οἱ ἱερεῖς σας, ὅτι ἄδικα τύφλωσαν τὸν φύλακα τῶν ἱερῶν προβάτων καὶ ὅτι δὲν θ' ἀπαλλαγῶν τῆς συμφορᾶς, ἂν δὲν δώσουν ἱκανοποίηση στὸν Εὐήνιο πὸν νὰ μείνει ὁ ἴδιος ὁ Εὐήνιος εὐχαριστημένος ἀπ' αὐτή. Ἄν γίνει αὐτό, εἶπαν, καὶ οἱ θεοὶ θὰ δώσουν στὸν Εὐήνιο δῶρο, γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ τὸν μακαρίσουν πολλοὶ ἄνθρωποι.

Καὶ οἱ Ἀπολλωνιῶτες τὸν ἱκανοποίησαν καὶ οἱ θεοὶ τοῦ χάρισαν μαντικὴ δύναμη τέτοια ποῦ ἔγινεν ὀνομαστός, αὐτὸς καὶ κατόπιν καὶ ὁ γιὸς του Δηϊφονος ποῦ ἦσαν μάντις τῶν Κορινθίων στὴ μάχη τῆς Μυκάλης.

Σὺ παρακίνησες τοὺς Ἕλληνες νὰ πᾶν νὰ συγκατοικήσουν μὲ τοὺς Κυρηναίους τῆ Λιβύα, τότε ποῦ οἱ Κυρηναῖοι εἶχαν βασιλιά τους τὸν τρίτο Βάττο τὸν Εὐδαίμονα.

Κι' ὅταν ὁ ἀπόγονός του Ἀρκεσίλαος σὲ ρώτησε γιὰ τὴν κάθοδό του ἀπ' τὴ Σάμο στὴν Κυρήνη ἢ Πυθία σου χρησιμοδότησε: «Ὁ Ἀπόλλωνας σᾶς συγχωρεῖ νὰ βασιλέψετε στὴν Κυρήνη ὅκτῳ γενιῆς. Ἄν βρεῖς καμὶνι γεμᾶτο ἀμφορεῖς νὰ μὴ τοὺς ψῆσεις, ἀλλὰ νὰ τοὺς βγάλεις στὸν ἄερα κι' ἂν ἀνάψεις τὸ καμὶνι νὰ μὴ μπῆς σὲ μέρος περίρρυτο, γιατί θὰ πεθάνεις καὶ σὺ καὶ ὁ ὠραιότατος ταῦρος».

Κι' ὅταν ἦλθε στὴν Κυρήνη, μερικοὺς κατοίκους της ποῦ κατέφυγαν σ' ἓναν πύργο, ἔβριλε φωτιὰ καὶ τοὺς ἔκαψε. Κι' αὐτοὶ ἦσαν οἱ ἀμφορεῖς ποῦ ὑπονοοῦσε ὁ χρητμός, τὸν ὁποῖον ἀψήφισεν ὁ Ἀρκεσίλαος. Καὶ ὁ ἴδιος νομίζοντας γιὰ περίρρυτο τόπο στὴν Κυρήνη στὴ Βάρκη, ὅπου τὸν σκότωσαν, αὐτὸν καὶ τὸν πενθερό του Ἀλαξίρ (τὸν ταῦρο τοῦ χρησμοῦ).

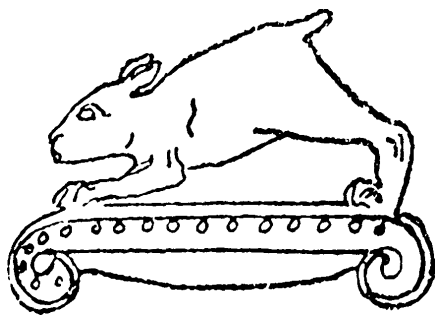
—Ὁ Αἰνεῖας φεύγοντας ἀπ' τὴν Τροία καὶ ἀναζητῶντας νέα κατοικία, νέα πατρίδα, ἔφθασε στὴ Δῆλο. Ἐκεῖ πῆρε χρησμό σου νὰ ζητήσῃ τὴν κοιτίδα τοῦ γένους του καὶ ἐκεῖ νὰ κατοικήσῃ. Περνῶντας ἀπ' τὶς νήσους Στροφάδες βρῖσκει τὶς Ἀρπυιές. Ἡ μιὰ ἀπ' αὐτές, ἡ Κελαινῶ, προφήτεψε πὼς θὰ φθάσῃ στὴν Ἰταλία μαζί μὲ τοὺς συντρόφους του, ἀλλὰ προτοῦ ἰδρῦσθαι τὴ νέα πόλη τους θ' ἀναγκασθοῦν ἀπ' τὴν πείνα νὰ φᾶν τὰ τραπέζια τους.

Πραγματικὰ ὅταν ἔφθασε στὶς ἐκβολές τοῦ Τίβερι, ἀποβιβάζεται στὸ Λωρεντό. Ἐκεῖ κάθῃσαν νὰ φᾶν καὶ στρωσαν φύλλα ἀπὸ σέλινα γιὰ νὰ τοποθετήσουν τὸ γεῦμα τους, ποῦ πρόχειρα εἶχαν ἐτοιμάσει. Κι' ἀφοῦ ἔφαγαν τὸ λιτό τους φαγητό, ἐπειδὴ πεινοῦσαν, ἔφαγαν καὶ τὰ σέλινα ποῦ χρησιμοποίησαν γιὰ τραπέζια τους (Διον. Ἀλικ. Α' 55).

Ἔτσι ἐπαλήθευσε καὶ ἡ προφητεία τῆς Κελαινῶς.

Σὺ, Πυθία μου, πρώτη προσαγόρευες τὸν ἥρωα Ἡρακλέα Ἡρακλῆ, ἐνῶ πρῶτα λεγόταν Ἀλκίδης, καὶ σὺ τὸ συμβούλεψες νὰ πάει στὴν Τίρυνθο καὶ νὰ δουλέψῃ τὸν Εὐρυσθένη 12 ἔτη. Καὶ σὺ πάλιν ἔδωσες χρησμὸ καὶ διδάξεις ὅταν πέθανε ὁ Ἡρακλῆς, νὰ τιμᾶται κι' αὐτὸς σὰν θεός.

(Συνεχίζεται)

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ο ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀθηναγόρας, κατὰ τὴν περιοδεία του στὴν Ἑλλάδα, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς Χιλιετηρίδος τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἦρθε καὶ στὴν ἰδιαιτέρη πατρίδα του, τὴν Ἠπειρο. Στὰ Γιάννινα, ποῦ στάθηκαν ὁ πρῶτος σταθμὸς, τότε ποῦ ξεκίνησε ἀπ' τὸ χωριὸ του (Βασιλικὸ Πωγωνίου) γιὰ τὴν μεγάλη πορεία, ξαναστάθηκε τώρα, Πατριάρχως, λευκασμένη βιβλικὴ φυσιογνωμία, γιὰ νὰ γευτεῖ τὴν γλυκύτητα τῶν δικαιωμένων ὀνείρων τῆς παιδικῆς ἡλικίας καὶ τὸ δυνατὸ νόστο ἐκείνων τῶν ἀναμνήσεων. Στὴν κεντρικὴ πλατεῖα τῆς πόλεως τούτης, ὁ λαὸς τὸν καλωσῶρισε ὡς δικό του Πατριάρχη καὶ ὡς Ποιμένα τῆς Ἐκκλησίας. Κι' ὁ Πατριάρχης, κατασυγκινημένος, ἀσπάστηκε κι' εὐλόγησε τὸ καλὸ Του ποιμνίου. Ἀκόμα, πῆγε στὸ γενέθλιο τόπο του, στὸ Βασιλικὸ Πωγωνίου, ὅπου προσκύνησε τοὺς τάφους τῶν γονιῶν του κι' ὅπου, ξανάξησε γιὰ λίγο στὸ πατρικό του σπίτι, πίνοντας νερὸ ἀπ' τὸν ζουβᾶ τοῦ πηγαδιοῦ, ὅπως ἔκανε ὅταν εἶταν ἐκεῖ παιδί. Αὐτὴ ἡ ἐπίσκεψη, πέρα ἀπ' τὴν γενικώτερη ἀκτινοβολία καὶ τὴν ἐν πλήρει σεμνότητι—ὁ Πατριάρχης ἦρθε μονάχα μὲ τὸ ρᾶσσο καὶ μὲ τὴν πατερίτσα ποῦ εἶχε κοκκάλινη (ὄχι χρυσή) λαβή—ἀναδυναμώση τῆς αἰγλης τῆς Ἐκκλησίας μας, ὑπῆρξε μιὰ σημαντικὴ διαπίστωση καὶ μιὰ τρανὴ ἐνθάρρυνση: ὁ λαὸς μας ζητάει οἱ ποιμένες του νὰ εἶναι ὅπως ὁ Πατριάρχης του καὶ ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἔχει ἕναν εὐσεβῆ κι' ὄρατο λαό. Τὸ δίδαγμα τοῦτο, πραγματικὰ πολυσήμαντο, μπορεῖ ν' ἀποτελέσει τὸ βᾶθρο καὶ τὴν προοπτικὴ γιὰ τὴν πορεία τῆς Ἐκκλησίας μας. Εἴμαστε, τώρα, σὲ καιροὺς ἀληθινὰ συγκλονιστικούς. Καί, γι' αὐτό, ὑπάρχει ἡ ἀνάγκη τέτοιων προτύπων. Σήμερα, ποῦ τίποτα δὲν μένει χωρὶς βάση καὶ χωρὶς λόγο, ἡ παρουσία τοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρα ἀνάμεσα στὸ λαό, καμωμένη μὲ τόση προσήνεια καὶ μὲ τόση ἀνθρώπινη ζεστασιά, ἀποτελεῖ ἀσφαλῶς καὶ μιὰ ὁροθεσία δύσκολη γιὰ τοὺς Ἀρχιερεῖς μας.

Δ. Κ.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΠΕΡΙ ΤΗΝ "ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ,,

Ἀγαπητὴ «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία»

Ὁ κ. Γ. Παγεωργίου, ἐκθέτοντας στὸ προηγούμενο τεύχος τὰ σχετικὰ μὲ τὴ μετάφραση τῆς «Ἀνδρομάχης» περιστατικὰ, μὲ υποχρεώνει νὰ πάρω θέση στὸ ζήτημα. Δὲν ἔχω ἀντίρρηση νὰ ἀπαντήσω πάνω σὲ ὅ,τι μὲ ἀφορᾶ, ὄχι γιὰ νὰ ἀποδείξω ὅτι δὲν λέω... ψέμματα, ὅπως γράφει ὁ κ. Παπαγεωργίου, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀποκαταστήσω τὴν ἀλήθεια.

Στὴν ἀπάντησή του στὸ ἐγγραφο τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας» τῆς 12—3—63, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν κ. Φρόντζος γράφει ἐπὶ λέξει: «Ἐκφρασις σχετικῆς εὐχῆς ἐκ μέρους τοῦ κ. Γ. Παπαγεωργίου διευτυπώθη τὸ ἔτος 1960—γνωρίζει τοῦτο ὁ ἐκ τῆς ὑμετέρας Ἐπιτροπῆς Γενικὸς τότε Γραμματεὺς τῆς Ἑταιρείας κ. Ι. Νικολαΐδης—ὁπως γνωρίζει ἐπίσης, ὅτι ὁ κ. Δ. Ροντήρης κατ' ἀρχὴν διευτύπωσεν ἐπιφυλάξεις ὡς πρὸς τὴν δυνατότητα ἀποδόσεως θεατρικῶς τῆς μεταφράσεως ταύτης, ἀνεξαρτήτως τῆς φιλολογικῆς τῆς ἀξίας».

Ὁ κ. Παπαγεωργίου ἐρμηνεύει τὴν περι-
ῶπὴ αὐτὴ ὡς ἐξῆς: «Καὶ εἶμαι ὑπο-

χρεωμένος ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ νὰ διαψεύσω τὸν κ. Φρόντζο (στὸ ἀπὸ τὸν περασμένο Ἀπρίλη σταλμένο στὴν «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία» ἐγγραφο τῆς Ε.Η.Μ.) ὅτι τάχα ὁ κ. Ροντήρης ἐκφράστηκε στὸ κ. Γιάννη Νικολαΐδη μὲ δυσμένεια γιὰ τὴ θεατρικὴ ἀξία τῆς «Ἀνδρομάχης» μου. Πῶς θὰ ἦταν δυνατόν ὁ κ. Ροντήρης νὰ ἐκφέρῃ κρίση γιὰ ἐργασία ποῦ δὲν τὴν εἶχε διαβάσει; Ἐπομένως ἢ ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Ε.Η.Μ. δὲν θυμᾶται τί τὸν εἶχε διαβεβαιώσει ὁ τότε Γενικὸς Γραμματεὺς του ἢ ὁ κ. Γιάννης Νικολαΐδης εἶπε ψέμματα».

Δὲν νομίζω ὅμως πῶς αὐτὸ εἶναι τὸ λογικὸ συμπέρασμα ἀπὸ τὰ γραφόμενα τοῦ κ. Φρόντζου. Οὔτε θὰ ἦταν ποτὲ δυνατό νὰ ἐξέθετε σὲ μένα ἀποκλειστικὰ ὁ κ. Ροντήρης τίς ἀπόψεις του γιὰ τὴ μετάφραση τῆς «Ἀνδρομάχης» γιατί, οὔτε ἀρμόδιος ἤμουν, οὔτε γνωστὸς στὸν σκηνοθέτη.

Τὴ γνώμη του—ποῦ παραθέτει ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας στὴν ἐπιστολή του—ὁ κ. Ροντήρης τὴν εἶπε, ἐπὶ παρουσίᾳ πολλῶν, σ' ἕνα γεῦμα ποῦ εἶχε παρατεθῆ πρὸς τιμὴν του μετὰ τὴ διάλεξη ποῦ ἔδωσε στὸ κινηματοθέατρο «Παλλάδιον» γιὰ τὴν ἀρχαία τραγωδία τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1960. Τὸ προηγούμενο βράδυ ὁ κ. Παπαγεωργίου εἶχε παραδώσει στὸν κ. Ροντήρη τὰ χειρόγραφα τῆς μεταφράσεως στὰ

Γραφεία τῆς Ἐταιρείας Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν, μὲ τὰ ὅποια ὁ κ. Ροντήρης ἐκείνη τὴν ὥρα ἀσχολήθηκε. Ἡ μετέπειτα τύχη τοῦς μού εἶναι ἄγνωστη.

Σέβομαι καὶ ἐκτιμῶ τὴν ἐργασία τοῦ κ. Παπαγεωργίου καὶ κατανοῶ τὴ συναισθηματικὴ θέση στὴν ὁποία βρέθηκε. Ὅμως αὐτὸ δὲν νομίζω πὼς δικαιολογεῖ τὶς προεκτάσεις ποὺ κάνει γιὰ τοὺς ἄλλους, ἐκθέτοντας τὶς ἀπόψεις του. Ὅπως δὲν δικαιολογοῦνται, νομίζω, καὶ τὰ σχόλια τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ περιοδικοῦ—στὴν ὁποία ἀνήκει καὶ ὁ ὑποφαινόμενος—ποὺ γράφτηκαν ἐν ἀπουσία του, πρὶν ἀκουσθῆ καὶ ἡ ALTERA PARS.

Μὲ ἀγάπη

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Ἰωάννινα 15 Σεπτεμβρίου 1963

✽✽✽

ΚΡΙΤΙΚΗ
ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Λέοντας Ἰ. Μελά: «Σελίδες τῆς Ἡλείρου»,
Ἀθήνα 1963. (σελ. 244)

Ἐνας ἀκόμα ὀγκώδης τόμος μὲ ἄκρως ἐπιμελημένη ἐμφάνιση καὶ ὕλη ἀποκλειστικὰ ἀναφερομένη στὴν Ἱστορία τῆς Ἡλείρου ἐρχεται νὰ προστεθῆ, ὑπὸ τὸν ἀρχὴ τίτλο, στοὺς ὀλίγους παρομοίους ὑπάρχοντες. Συγγραφέας τοῦ ὁ κ. Λ. Ἰ. Μελάς, γόνος τῆς παλαιᾶς καὶ πολυκλαδῆς γιαννιώτικης οἰκογένειας τῶν Μελάδων, νοσταλγὸς ἀθεράπευτος τῆς γεννέθλιας γῆς του καὶ θερμὸς ἐραστὴς τῆς Ἱστορίας της.

Τὴν ἐργασίαν, ποὺ προλογίζει ὁ ἐκλεχτὸς Ἡπειρωτῆς κ. Γ. Βαβαρόπουλος, χωρίζει ὁ σ. σὲ δύο μέρη. Στὸ πρῶτον ἐπιχειρεῖ σύντομη ἐπισκόπηση τῆς Ἡλείρου Ἱστορίας ἀπὸ τὶς παλαιότατες ρίζες της ὡς τὴν ἀπελευθέρωσή της ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀφιερώνοντας ξεχωριστὸ σὲ συνέχεια κεφάλαιο γιὰ τὴν Ἱστορία τῶν Γιαννίνων, γενεαλογίαν τοῦ πόλης. Στὸ δεύτερον μέρος ἀσχολεῖται δι' ὀλίγων μὲ τὶς πιδ ἐξέχοντες Ἡλείρου οἰκογένειες, τὶς πρὶν καὶ μετὰ ἰδιαίτερα τὴν κατάχτηση, καὶ τελειώνει ἀναφερόμενος σὲ Ἡπειρωτῆς ἀγωνιστῆς καὶ χρονικὰ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰεροῦ Ἀγώνα. Γιὰ τὴν περίοδο μάλιστα τῆς Τουρκοκρατίας παρατίθενται πλῆθος ἐγγράφα καὶ στοιχεῖα ἱστορικά, γνωστὰ καὶ ἄγνωστα, μερικὰ ἀπὸ τὰ τελευταῖα ἀξιόλογα, καρπὸς, αὐτὰ στὸ σύνολό τους, κοπιωδῶν ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο Σταύρου Ἰωάννου (Τσαπαλάμου) καὶ τὰ Γ.Α.Κ. ἀναδιφήσεων τοῦ σ. Τὰ ἀνεκδοτὰ αὐτὰ στοιχεῖα ἀποτελοῦν τὴ μόνη, ἀναμφισβήτητα οὐσιώδη, προσφορὰ τοῦ βιβλίου στὴν τοπικὴ ἱστορικὴ ἐρευνα.

Ἀπὸ τὴν ὅλη διάρθρωση καὶ διαπραγματεύσει τῆς ὕλης τοῦ βιβλίου φαίνεται πὼς ὁ σ. δὲν εἶναι ἐπιστήμων ἱστορικός, γι' αὐτὸ δὲν πρόκειται νὰ ἐκταθοῦμε σὲ ἐπὶ μέρους πάνω σ' αὐτὸ παρατηρήσεις. Ἡ βαθύτατη ἄλλωστε ἀγάπη του πρὸς τὸ ἀντικείμενο τῆς ἀναφορᾶς του, ποὺ

σ' ὅλο τὸ μᾶκρος του τὸ διαποτίζει, στομῶνει παρόμοια πρόθεσή μας.

Κρίμα μόνον, ποὺ ὁ σ., ἐλαυνόμενος ἀπ' αὐτὴ τὴν ὁμολογουμένως ἀγνή ἡπειρολατρεία του, ἀναλώθηκε τόσο πολὺ γιὰ νὰ μᾶς πῆ γνωστὰ στὸ μεγαλύτερό του μέρος πράγματα καὶ μάλιστα μὲ βιβλίον ἀπρόσιτο γιὰ τὴν τιμὴν τοῦ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς. Χρέος πρωταρχικόν, νομίζουμε, τῶν παροικούντων τὸ κλεινόν ἄστρ οὐ συμπατριωτῶν ἐρευνητῶν τῆς Ἡλείρου Ἱστορίας εἶναι, νὰ φέρουν, ὅταν τὸ ἀποφασίζουσι, σὲ φῶς, ὄχι κοινὸς πλέον τόπος, ἀλλὰ νέες καὶ ἄγνωστες μέχρη στιγμῆς εἰδήσεις, ποὺ θὰ χρησιμεύουσιν ὡς βῆθος καὶ πηγὴ γιὰ τὴν εὐρύτερη τοπικὴ ἱστορικὴ σύνθεση καὶ μελέτη.

Ἄξια, κατὰ κῆν ταπεινὴν μας γνώμη, μνήμη τῶν γονέων τοῦ σ., στοὺς ὁποίους ἀφιερώνεται ὁ τόμος, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἡλείρου καὶ τῆς πρωτεύουσάς της εἰδικώτερα μνήμη, θ' ἀποτελοῦσε ἢ μὲ βάση τὶς οἰκογενειακὰς του παραδόσεις, τὸ Ἀρχεῖο τῆς οἰκογένειας καὶ τὶς ὑπάρχουσες ἐκδομένους καὶ ἀνεκδοτὰς πηγὰς, συγγραφή τῆς Ἱστορίας αὐτῆς τῆς ἴδιας τῆς οἰκογένειας—ἂν καὶ στὸ παρὸν πόνημα εἶναι συχνὰ ὀλοφάνερη ἢ προσπάθεια προβοῆς της—ἐργὸν γιὰ τὸ ὁποῖον κρίνεται ὁ μόνος ἀρμοδιος.

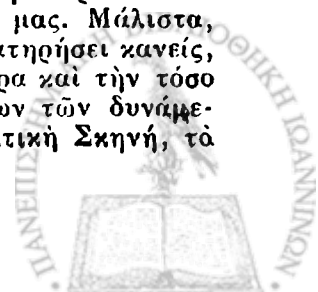
Παρὰ ταῦτα, ἡ φύση τοῦ θέματος, ἡ στρωτὴ Δημοτικὴ καὶ τὸ ἀπέριττο ὕφος, ἀρετὲς ἀναμφισβήτητες τοῦ βιβλίου, τὸ καθιστοῦν πολὺ εὐχάριστο καὶ ὀφέλιμο βεβαίως ἀνάγνωσμα.

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗΣ

✽✽✽

ΑΙ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ ΣΤΗ ΔΩΔΩΝΗ

Δὲν θὰ ἦταν ἔξω ἀπ' τὰ πλαίσια τῆς πρόθεσῆς μας ἐδῶ ἢ ἐπανάληψη τῆς γνώμης, ποὺ διατυπώσαμε καὶ ἄλλες φορές, πὼς ἡ ἀναβίωση τοῦ ἀρχαίου δράματος—ἰδιαίτερα τῆς τραγωδίας—εἶναι ἀμφίβολο ἂν μπορεῖ νὰ γίνῃ μὲ τὴν ἀντίληψη τοῦ συγχρόνου θεάτρου. Δυστυχῶς, τὰ πράγματα φαίνεται, πὼς, ὅσο πάει ὁ καιρὸς καὶ οἱ παραστάσεις καθιερώνονται ὀριστικά, ἐνισχύουν αὐτὲς τὶς ἐπιφυλάξεις. Γι' αὐτὸ πιστεύουμε, πὼς θὰ ἦταν προτιμώτερο νὰ ζυττάξουμε πιδ ψυχραῖμα τὸ πρόβλημα τοῦτο, ἀντὶ νὰ σπαταλῶμε τόσες δυνάμεις καὶ τόσες προσπάθειες γιὰ νὰ οἰκοδομήσουμε μιὰ θεωρητικὴ μονάχα βάση στὶς παραστάσεις ποὺ κάνομε τώρα. Πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε, ὅσο καὶ ἂν αὐτὸ εἶναι ὀδυνηρὸ, πὼς, μέχρι τώρα, ἡ προσπάθεια ποὺ γίνετα σ' ὅλα σχεδὸν τ' ἀρχαῖα θέατρα τῆς χώρας μας, δὲν ἔδωκε ἀπόλυτα θετικὰ ἀποτελέσματα. Ὁ ἀρχαῖος τραγικὸς λόγος, ἔστω καὶ στὴν τωρινὴν μας γλῶσσα, μένει ἀκόμα ἀπρόσιτος αἰσθητικὰ, παρὰ τὴν προσπάθεια νὰ τὸν κάνουμε ξανά δικό μας. Μάλιστα, ἐν προκειμένῳ, θὰ εἶχε νὰ παρατηρήσει κανεὶς, πὼς, ὕστερα ἀπ' τὴν τόση πείρα καὶ τὴν τόσο ἐξαντλητικὰ χρησιμοποίησιν ὅλων τῶν δυνάμεων ποὺ διαθέτει σήμερον ἡ Κρατικὴ Σκηνή, τὰ

περιθώρια ανέλιξης πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνση ὅλο καὶ στενεύουν. Τί καὶ πόσο περισσότερα ἔχομε νὰ περιμένουμε ἀκόμα; Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος, ὁ Νεοέλληνας, δὲν ἀγγίζει μὲ τὴν ψυχὴ του, ἀλλὰ μονάχα μὲ μιὰ συνειδητὴ αὐτοπειθάρχηση τὸ ἀρχαῖο δράμα. Τοῦλάχιστο στὸ μεγαλύτερο μέρος. Εἶναι δηλαδὴ συζητήσιμο ἂν, βγάζοντας ἀπ' τὶς παραστάσεις τὴν ὑποβολὴ τοῦ χώρου (ἀρχαῖο θέατρο), τὶς κινήσεις τοῦ χοροῦ, τὶς ἀμφιέσεις, δὲν θὰ ἦταν ἐξ ἴσου οὐδέτερο πού εἶναι καὶ ἡ ξηρὴ ἀνάγνωση μιᾶς μετάφρασης (ἀπ' αὐτὲς φυσικὰ πού ὑπάρχουν) τῆς ἀρχαίας τραγωδίας. Αὐτὰ, βέβαια, ἀποτελοῦν προσωπικὲς, ὑποκειμενικὲς ἀπόψεις πού, ἐν ὀνόματι τῆς Μεγάλης Κληρονομίας μας, θεωροῦμε καθήκον νὰ τὶς ἐκφράσουμε. Γιατί, κανεὸς πιά δὲν διαφεύγει, πὼς ἡ πιὸ ἀρνητικὴ ὑπηρεσία εἶναι ἡ ἀπόκρυψη ἐκείνης τῆς ἀλήθειας πού πιστεύει.

Ξεκινώντας λοιπὸν ἀπὸ τὶς διαπιστώσεις μας αὐτές, θὰ τολμήσουμε νὰ ποῦμε, ἐπ' εὐκαιρίᾳ, καὶ κάποιες σκέψεις, πού κάναμε σχετικὰ μὲ τὶς παραστάσεις ἀρχαίας τραγωδίας: Χωρὶς νὰ πιστεύομε πὼς ἀνακαλύψαμε ἐδῶ τὴ σωστὴ λύση, νομίζομε πὼς, ἀφοῦ οἱ παραστάσεις γίνονται στ' ἀρχαῖα θεάτρα—πὸλὺ σωστά, γιατί ἐκεῖ εἶναι καὶ τὸ φυσικὸ τους περιβάλλον—καὶ πὼς ἀφοῦ κάνομε ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερη ἀναπαράσταση τῶν πρότυπων (στὰ σκηникὰ καὶ στὴ μουσικὴ), θὰ ἦταν ἴσως καλύτερα νὰ κρατούσαμε καὶ τὸν ἀρχαῖο λόγο ἀμετάφραστο καὶ τοὺς ἠθοποιοὺς στὴν ἐμφάνιση τῶν ἀρχαίων ὑποκριτῶν (μὲ τοὺς κοθόρνους, μὲ τὴν σκευὴ καὶ μὲ τὶς μάσκες). Ἔτσι θὰ εἶχαμε, ὁποσδήποτε, ἀπ' τὴ μιὰ μεριά ἀπείραχτη τὴν λτινοβολία τοῦ λόγου—ἔστω κι ἂν δὲν εἶναι κατονητὸς—κι ἀπ' τὴν ἄλλη τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος σὲ διαστάσεις καὶ ὄψεις κάπως ὑπερφυσικὲς (ἔξω ἀπ' τὰ μέτρα τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου). Κι ἡ τραγωδία θὰ ἐπαιρνε ἄλλην ὑπόσταση στὰ μάτια τοῦ κοινοῦ καὶ τῶν ἰδίων τῶν ἠθοποιῶν. Ὅσο γιὰ τὴν δυσκολία τῆς γλώσσας, τὴν ἀκαταληψία, αὐτὸ θὰ εἶχε τὸ ἀντίβαρό του τόσο ἀπ' τὴν ἔλξη πού θὰ ἐξασκοῦσε πάνω στὸν σημερινὸ ἄνθρωπο ἡ ἀπαγγελία τοῦ ἀρχαίου λόγου, ὅσο κι ἀπ' τὴν ἐνότητα πού θὰ ἔδινε στὴν ὅλη σκηνικὴ δράση ἡ ἀρχαία γλώσσα μέσα στὸ φυσικὸ τῆς περιβάλλον. Γιατί, ἂν δὲν πέφτομε καὶ πολὺ ἔξω, οἱ περισσότεροι ἀπ' τοὺς θεατὲς πηγαίνουν ὄχι γιὰ νὰ ἀκούσουν μιὰ μετάφραση—πράγμα πού θὰ μπορούσαν νὰ τὸ κάμουν ἄριστα στὸ σπίτι τους διαβάζοντάς τὴν—ἀλλὰ γιὰ νὰ ἰδοῦν, καὶ ν' ἀκούσουν μαζί, γιὰ νὰ κοινωνήσουν μὲ τὴν ἀρχαία τραγωδία. Κάτι πού γίνεται καὶ στίς παραστάσεις ἀρχαίου δράματος πού δίνουν τὰ δικὰ μας θεάτρα στὸ ἐξωτερικὸ, παρ' ὅλο πού καὶ κεῖ δίνονται πάλι μὲ τὶς ἴδιες μεταφράσεις.

Καὶ στίς γιορτὲς τῆς Δωδώνης, ὅπου ἀνεβάστηκαν οἱ τραγωδίες τοῦ Εὐριπίδου «Ἀνδρομάχη»—γιὰ πρώτη φορὰ ἀπ' τὴν ἀρχαιότητα—καὶ «Ἐκάβη», δὲν θὰ εἶχαμε νὰ παρατηρήσουμε κάτι τὸ ξεχωριστό, πού νὰ μᾶς ὑποχρεώ-

νει νὰ ἰδοῦμε κάτω ἀπὸ διαφορετικὸ πρῖσμα τὶς παραστάσεις. Παρὰ τὴν φιλότιμη προσπάθεια καὶ τὴν ἐξαιρετικὴ ἀγάπη πού ἔδειξε τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο γιὰ τὶς παραστάσεις στὴ Δωδώνη—πράγμα πού πρέπει νὰ τοῦ τὸ ἀναγνωρίσουμε—καὶ παρὰ τὴν χρησιμοποίησιν ὅλου τοῦ κορυφαίου δυναμικοῦ (Παξινοῦ, Μινωτῆς, Κωτσόπουλος, Μουζενίδης, Κλώνης) δὲν φαίνεται πὼς ξεπέρασε αὐτὴν τὴν γραμμὴν τῆς συμβατικῆς ἐπιτυχίας. Οἱ τραγωδίαι ἀπέμειναν κι ἐδῶ νὰ εἶναι κάτι τὸ ἀπομεμακρυσμένο, μιὰ εὐγενικὴ πρόκληση ἀπὸναν κόσμου πού δὲν τὸν ἀγγίζαν εἰμὴ σ' ἐλάχιστες στιγμὲς. Μάλιστα, δὲν θὰ ἦταν ψέμματα ἂν λέγαμε κιόλας πὼς περιμέναμε νὰ ἰδοῦμε περισσότερα πράγματα. Γιατί, οἱ ἀπὸ καιρὸ ἐντατικὲς προετοιμασίες, ἡ ἀφθονία τῶν μέσων κι ἡ ἐπιστράτευση τῶν ἐπιλέκτων, πού διαθέτει τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο, εἶχαν προἰδεάσει γιὰ πολὺ μεγαλύτερες ἀξιώσεις. Εἶπαμε ἀπ' τὴν ἀρχή, πὼς ἡ ἀγάπη κι ἡ συναίσθηση τῆς εὐθύνης, ἐνώπιον ἐνὸς πρωτοφανοῦς σχεδὸν ὄγκου θεατῶν (35.000), ἦταν φανερὰ στὴν προσπάθεια πού κατέβαλε τὸ Ἐθν. Θέατρο γιὰ ν' ἀνταποκριθεῖ. Κι ἡ διαπίστωση αὐτὴ, νομίζομε, ἀποτελεῖ τὴν πιὸ θετικὴ ἀναγνώριση ἀπὸ μέρος μας, χωρὶς φυσικὰ, νὰ προσθέτει τίποτα παραπάνω καὶ στίς καθαρὰ καλλιτεχνικὲς του ἀποδόσεις. Δὲν θὰ κρατηθοῦμε σὲ λεπτομέρειες, πού, ἐξὸν ἀπὸ κάποιες παρατηρήσεις—καὶ κείνες ἐπὶ οὐδὲν γιὰ τὸ πρόβλημα πού ἀναπτύξαμε παραπάνω—θὰ ἦταν μόνο μιὰ φιλολογικὴ ἐκταση χωρὶς ἀπόλυτη ἀναγκαιότητα. Περιοριζόμαστε, λοιπόν, νὰ πικνώσουμε τὶς ἀπόψεις μας, πιστεύοντας πὼς αὐτὸ δὲν θὰ ἔχει τὴν «φιόνη» τῶν κριτικῶν πού, ἐπὶ χρόνια, προσπαθοῦν νὰ βροῦν στίς μεγάλες λέξεις καὶ στὰ μικρὰ καμώματα τῶν παραστάσεων τὴν διαφυγοῦσα ἐπιτυχία τῆς ἀρχαίας τραγωδίας. Τοῦλάχιστον θὰ προσφέρουμε μιὰ ταπεινὴ γνώμη.

Δὲν μᾶς ἔπεισε, στὴν «Ἀνδρομάχη», πὼς ἡ Κα Συνοδίου ἔχει προσόντα μεγάλης τραγωδοῦ. Σὰν Ἀνδρομάχη, ἀκόμα καὶ σ' ἓνα σύγχρονο θέατρο, θὰ πάσχιζε πάρα πολὺ γιὰ ν' ἀποβάλει ἐκείνη τὴν ὀλότεια ἀχρωμὴ πρωταγωνίστρια, πού δυσκολεύεται νὰ ἐξαρθῇ πάνω ἀπ' τὰ κοινὰ μέτρα. Δυστυχῶς, καὶ πέρυσι, στὸν ἴδιο ἀκριβῶς χώρῳ, δὲν εὐτύχησε περισσότερο στὴν «Ἀντιγόνη». Εἶναι, φαίνεται, ἔξω ἀπ' τὶς δυνατότητες ἐνὸς σύγχρονου θεάτρου ἡ πραγμάτωση ἐνὸς εἰδώλου τῆς ἀρχαίας τραγωδίας. Οὔτε καὶ στὴν «Ἐκάβη», ἡ ξεχωριστὴ αὐτὴ ἠθοποιὸς τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, ἐνοσάρκωσε μιὰ κατανοητὴ Πολυξένη, πού νὰ καλύπτει τοῦλάχιστο τὸ ὕψος τῆς ἐπίδοσής της στίς ἐπιτεῦξεις τῆς ἔξω ἀπ' τὸ ἀρχαῖο δράμα. Σπατάλη δυνάμεων, ἀνάλωση ἐνδόξων ἐπιτυχιῶν πού οἰκοδομοῦν στὴν νεώτερη Σκηνή μας ἓνα μεγάλο ὄνομα, ὑπῆρξε ἐδῶ ἡ πράγματι δραματικὴ προσπάθεια τῆς Κας Παξινοῦ, γιὰ νὰ στήσῃ στὴ Δωδώνη μιὰ Ἐκάβη ἀνταξία τῶν μεγάλων προσόντων τῆς πρωταγωνίστριας αὐτῆς. Μὲ ὅλο τὸ σεβασμὸ καὶ μὲ ὅλη τὴν εὐλάβεια πρὸς

την τρανή της προσφορά στο Νεοελληνικό Θέατρο, πρέπει να πούμε, πώς, η Κα Παξινού κρητήθηκε στους πλατωνικούς εκείνους κοπετούς που δεν είναι τραγωδία αρχαίας ιεροπρέπειας. Πάσχισε, όρατη από κάθε γωνία θεώρησης, να μην μείνει με κενές χείρας. Κατά την φτώχη μας γνώμη, μάταια. Η τραγική Έκάβη δεν βρίσκεται ανάμεσα στις ήρωίδες της σκηνης ή του κοινού της εποχής μας. Σ' αυτό, βέβαια, φταίει απαραίτητα και κάποια έλλειψη πρωτοτυπίας στην σκηνοθεσία που βαρύνει τον έξαιρετο και μεγάλο ήθοποιο σκηνοθέτη σύζυγό της κ. Μινωτή. Υποχρεώθηκε ανυπόφορα πολλή ώρα να είναι μπροστά στα τραγικά θύματα, ενώ στο μεταξύ η δράση των άλλων προσώπων ζητούσε κι αυτή «χώρο» παρουσίας. Και στην «Ανδρομάχη», ο κ. Μουζενίδης, εκτός από την παράσταση της έξωτερικής όψης των προσώπων, δεν δυνήθηκε να κατασκευάσει οντότητες, προφανώς από μιάν όχι καλή διανομή κι από μιιά επίσης όχι καλή άγωγή στην άρθρωση της απαγγελίας. Στην «Ανδρομάχη», είμαστε υποχρεωμένοι να ξεχωρίσουμε τιμητικά τον κ. Κωτσόπουλο ως Πηλέα, πράγμα που δυστυχώς δεν μπορούμε να κάμουμε, για τον ίδιο πάλι, στην «Έκάβη» ως Πολυμήστορα. Στο ρόλο τουτο, διατήρησε μονάχα το αρχαιοπρεπές παράστημα και την βροντώδη φωνη—έδω κάπως απειθαρχητη—που, φυσικά, δεν ήταν καθόλου άρκετά να καλύψουν τις απαιτήσεις της παραστάσεως. Κι ο κ. Βόκοβιτς, τουλάχιστο δεν άτύχησε, σχεδόν πουθενά. Κράτησε μιιά ξεχωριστή επιτυχία. Ένω τα υπόλοιπα πρόσωπα κινήθηκαν, περίπου, μέσα στις ίδιες αναλογίες. Η Κα Κάκια Παναγιώτου, ως Έρμιόνη στην «Ανδρομάχη», έδωσε όσα και η Κα Συνοδινοῦ ως Πολυξένη. Σε περιωπή, μπορούμε να πούμε, πώς κρατήθηκε ο Ταλθύβιος απ' τον κ. Μινωτή και κ. Γ. Αποστολίδη στην «Έκάβη» και, σε κάμποσες άρχαίες περιπτώσεις, ο κ. Βασ. Κανάκης ως Αγαμέμνων στην «Έκάβη». Γενικά, χωρίς αντίρρηση, το Έθνικό Θέατρο έχει αξιόλογους, σημαντικά αξιολόγους ήθοποιούς,—όπως μās έπεισαν αυτοί όλοι προχθές στη Δωδώνη—, αλλά, κάτω απ' την συντριπτική άντινομία που τονίσαμε στην αρχή ως προς τον τρόπο της άναβίωσης του αρχαίου δράματος, ύφίστανται κι αυτοί μιιά φθορά δυνάμεων. Το πνεῦμα της αρχαίας τραγωδίας μένει άπροσπέλαστο, όσο κι αν έντείνουν τις δυνάμεις τους αυτά τα ταλέντα, γιατί ο τρόπος της παράστασης και το πνεῦμα της διδασκαλίας τους άνήκουν στην δική μας εποχή. Έν τούτοις, μπορούμε να μιλήσουμε έδω για πραγματική επιτυχία, έξω απ' την κυρίως δράση, όπως η σκηνογραφία του κ. Κλώνη, οι ένδυμασίες του κ. Φωκά, ή μουσική του κ. Κουνάδη (σχετικά μόνο) και του κ. Παλλαντίου και, ακόμα, ή χορογραφία των κυριών Βαρουτση και Γεωργαλά. Όλα αυτά, βέβαια, αποτελούν κεφάλαιο για την Έθνική μας Σκηνή. Δυστυχώς, όμως, που δεν μπορούμε να πούμε το ίδιο και για τις μεταφράσεις. Η μετάφραση της «Ανδρομάχης», που άνήκει

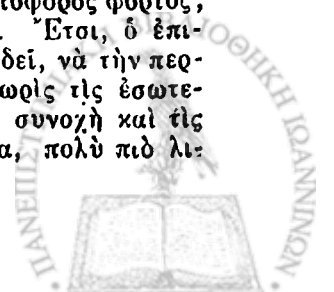
στον κ. Θορ. Σταύρου, κατά την γνώμη μας— που δεν είναι παρά γνώμη ενός λογοτέχνη— δεν έχει απόλυτα δόκιμη γλώσσα και, σε πάρα πολλά σημεία, είναι άντιποιητική (όπως λέξεις: υπέρμετρος, κατάσταση) για την θεατρική άπόδοση αρχαίας τραγωδίας και δεν ξεφεύγει απ' την καθιερωμένη μορφή που έγκαινιάστηκε απ' τις πρώτες, έδω και τόσα χρόνια, μεταφράσεις, όταν ή σύγχρονη ή τωρινή γλώσσα της λογοτεχνίας μας δεν είχε πάρει ακόμα την όριστική μορφολογία της. Χειρότερη—πάλι κατά τη γνώμη μας—ήταν ή μετάφραση του κ. Απ. Μελαχρινού στην «Έκάβη». Ήχοῦσε αισθητικά ασύμφωνη με το τωρινό μέσο αισθητήριο κι είναι φτιαγμένη, κατά το μεγαλύτερο μέρος, με πλασματικές λέξεις, που έγιναν και που απόμειναν πιο πολύ στα χαρτιά, απ' την μεταψυχαρακή σχολή ως τις προπολεμικές ήμέρες. Ακόμα, πιστεύουμε, πώς στις μεταφράσεις αυτές υπήρξε—έτσι τουλάχιστο που τις ακούσαμε στη Δωδώνη—ένas βαρῦς μόχθος για την συγγραφή τους, πράγμα, που, όπως και νάαι, δεν είναι τόσο ευχάριστο όσο φαίνεται σ' ένα έργο.

Αυτά, σε πολύ γενικές γραμμές, είχαμε να παρατηρήσουμε απ' την ελάχιστη, για τους «αφ' ύψηλου όρωντας», σκοπία της Έπαρχίας. Το θεωρήσαμε χρέος πού, παρά το όδυνηρό—πρώτα για μās—των διαπιστώσεών μας πάνω στην πορεία για την άνάσταση της αρχαίας σκηνης, δεν έπρεπε ν' άποσιωπήσουμε. Τώρα, αν το Έθνικό Θέατρο δεν το ένδιαφέρουν μονάχα οι κριτικές των Αθηναϊκών εφημερίδων και τα ήχηρά όνόματα, πιστεύουμε πώς θ' άναγνωρίσει κι αυτό την εκτίμησή μας για την προσπάθειά του, εκεί στα χαλασμένα μάρμαρα της Δωδώνης, να δώσει ό,τι καλύτερο μπορούσε.

Δ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Η ΕΚΘΕΣΗ ΗΠΕΙΡ. ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ Η ΛΑΪΚΗ ΜΑΣ ΤΕΧΝΗ

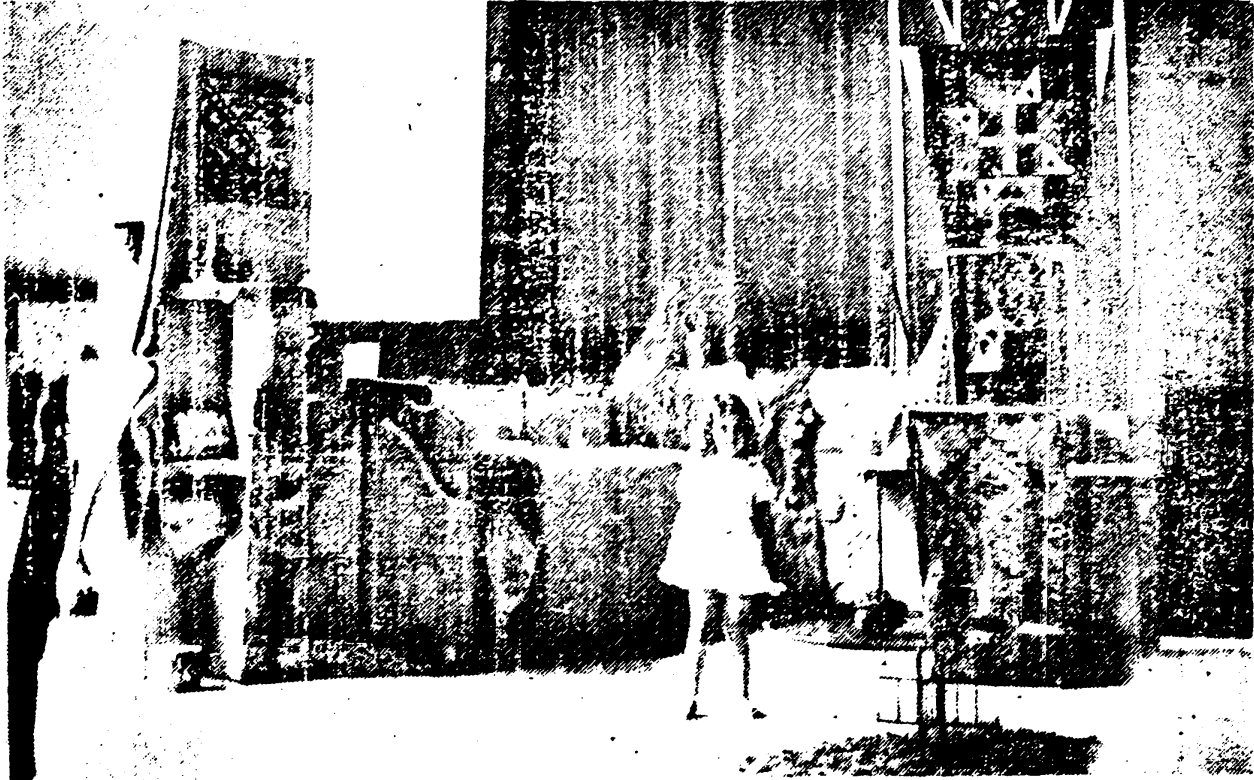
Η έφετεινή Έκθεση Λαϊκής Τέχνης, που ώργάνωσε το Χειροτεχνικό Κέντρο Ιωαννίνων—το όποιο, ως γνωστόν, υπάρχει μέσα στα πλαίσια και στην ευθύνη της Έπιχειρήσεως Περιφερειακής Αναπτύξεως Ηπείρου—, φανερώνει πώς, στον σημαντικώτατον αυτόν τομέα, έχομε άγγίζει κάπως την αρχή μιās όμολογίας. Κατά την γνώμη μας, ή έφετεινή Έκθεση είναι πολύ καλύτερη απ' τις προηγούμενες τόσο στην ταξινόμηση και την διευθέτηση των έκθεμάτων, όσο και στην ποιότητα και την έπιλογή των προϊόντων. Δεν υπάρχει εκείνη ή παράφωνα φαντασμαγορία, εκείνα τα κραυγαλέα χρωματιστά έφε κι' εκείνος ο ανυπόφορος φόρτος, που είχε στα προηγούμενα χρόνια. Έτσι, ό έπισκέπτης μπορεί άνώδυνα να την ιδεί, να την περπατήσει και να την σπουδάσει, χωρίς τις έσωτερικές άντινομίες που διασποῦν τη συνοχή και τις έντυπώσεις. Ύστερα, τα έκθέματα, πολύ πιο λι-

ότερα από άλλοιτε, δεν εξαφανίζονται, αντίχουν το χώρο, πράγμα που δίνει την δυνατότητα να τα ιτάξει κανείς σαν οντότητες, σαν κάτι που έχει κή του ύπαρξη εκεί μέσα. Κι' αυτό είναι ένα μα, μια καλή αρχή, γιατί, μέχρι τώρα, είμαστε ονητισμένοι στην πληθώρα, στο ύφος που έχουν πανηγύρεις, παρά στη μελέτη των αντικειμένων κλ των προβλημάτων που αυτά μάς βάζουν όταν, υσικά, έχουν κάποια προσωπικότητα. 'Ακόμα, πορεί να υποστηρίξει κανείς, πώς έτσι μονάχα

κής 'Ηπειρωτικής Τέχνης. 'Υλοθεώνει σ' έναν προβληματισμό, σε κάποιες σχέσεις ώριμες για το τι έγινε μέχρις εδώ, για το τι έχουμε τώρα και για το τι θα πρέπει να γίνει.

Στο σημείωμα τούτο, βέβαια, δε υπάρχει η δυνατότητα για μιαν ανάπτυξη της θεώρησης του προβλήματος, που, όπως αναφέρομε παραπάνω, έτεθη με την εφετεινή έκθεση. 'Ισως θα έπρεπε οι αρμόδιοι, που έχουν περισσότερο ένα τέτοιο καθήκον, να εκλαϊκεύσουν αυτήν την πραγματι-

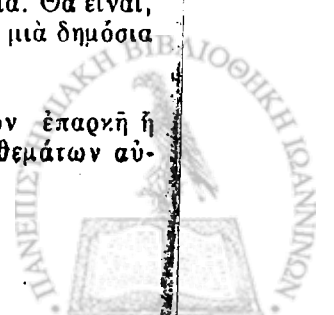

Ένα τμήμα της 'Εκθ. 'Ηπειρ. Λαϊκής Τέχνης

είναι δυνατόν να ελέγξουμε μια τέτοια έκθεση και να πάρουμε την Α. ή την Β. στάση απέναντι στην προσπάθεια που αντιπροσωπεύει αυτή. Γιατί, όπως ξέρομε, μια έκθεση Λαϊκής Τέχνης σ' έναν τόπο είναι κάτι το πολύ σημαντικό, αφού κρατάει αυτήν την ίδια την φυσιογνωμία και την εθνική του παράδοση. Για 'όλ' αυτά, λοιπόν, βρισκόμε πώς ή έκθεση τούτη αποτελεί ένα έλιτευγμα: μιαν αρχή πολύ επιτυχημένη, που όχι μονάχα δείχνει πώς ή παράδοση, που έφτασε μέχρις έμας—την εποχή μας, εξακολουθεί να υπάρχει «έν έργηγόρεσει», αλλά και πώς άρχισε κιόλας να προβληματίζεται για την επιβίωσή της. Αυτό, κυρίως, υπάρχει στην έκθεση τούτη και όχι τόσο ή παραδομένη αυστηρά μορφή της Λαϊκής Τέχνης. Γιατί, αν εξαιρέσουμε μονάχα ένα μικρό μέρος, που αποτελείται περισσότερο από συλλογές μοτίβων ή από αναπαραγωγή έργων καθαρής Λαϊκής Τέχνης αλλά χωρίς χρησιμότητα στη σημερινή μας ζωή, τα πιο πολλά απ' τα εκθέματα στέκονται ακριβώς σ' αυτό το σύνορο της μετάβασης απ' την παράδοση στο παρόν. Για το λόγο τούτο. πιστεύομε, πώς ή εφετεινή έκθεση πρόσφερε κάτι πιο πολύ και κάτι πιο σημαντικό απ' την συγκέντρωση έργων Λαϊ-

κότητα, για να γίνει μια ευρύτερη Συνείδηση. 'Ακόμα, 'Ισως οι διάφοροι άλλοι παράγοντες του τόπου, καθώς και αυτοί που ασχολούνται επαγγελματικά με την παραγωγή των ειδών Λαϊκής Τέχνης, θα πρέπει να φροντίσουν για έναν προγραμματισμό κάπως υπεύθυνο, ώστε να μην μείνουν πλέον τα πράγματα στην τύχη και στη προσωπική ευθύνη μονάχα των επαγγελματιών και στην άγωγή και το γούστο των αγοραστών. Γιατί, δυστυχώς, οι δύο αυτοί παράγοντες, όταν δεν υπάρχει μια κατεύθυνση έξω από τις σχέσεις τους, δεν οδηγούν ούτε στην κατοχύρωση της Παράδοσης ούτε στη δημιουργία νέων υγιών μορφών απ' την πηγή της Λαϊκής Τέχνης. Γι' αυτό, κρίνομε σκόπιμο να σταθούμε δώ περισσότερο, μια κι' ή έκθεση τούτη δίνει ένα πρόσφορο έδαφος για μια τέτοια συζήτηση. Και πιστεύομε, ακόμα, πώς ή αρχή τούτη, που κάνομε έτσι παρεμπιπτόντως εδώ, δεν θα πρέπει να μείνει χωρίς συνέχεια. Θα είναι, αλήθεια, πολύ ωφέλιμο ν' ανοίγονταν μια δημόσια συζήτηση γύρω απ' το θέμα αυτό.

'Η εφετεινή έκθεση, περ' απ' τον επαρκή ή μη αριθμό των αντιπροσωπευτικών εκθεμάτων αυ-

στης Λαϊκής Τέχνης, παρουσιάστηκε ειλικρινής, στα-μιασμένη ο' ένα στάδιο κρίσιμης πορείας, πράγμα που δίνει την αφορμή να την κυτάξουμε κάπως βαθύτερα.

Η έφετεινή Έκθεση Λαϊκής Ήπειρωτικής Τέχνης, όπως σημειώσαμε παραπάνω, παρουσίασεν ένα ξεχωριστό ενδιαφέρον όχι τόσο απ' την άποψη των αντιπροσωπευτικών έκθεμάτων της καθαρής Λαϊκής Τέχνης, όσο απ' την άποψη κάποιων «κρίσιμων» ένδειξεων πορείας της στην εποχή μας. Τώρα, που η έκμηχάνιση γενικώτερα στην παραγωγή κι' η έκβιομηχάνιση, κατά συνέπεια, των προϊόντων είναι κάτι σχεδόν το άφευκτο, για να επιζήσει η Λαϊκή Τέχνη, θα πρέπει να κατανικήσει όπωσδήποτε το χαμηλό κόστος της παραγωγής. Δηλαδή, όχι μονάχα θα πρέπει να μειωθούν κατά πολύ οι δαπάνες στην έπεξεργασία των ύλων και στην κατασκευή ακόμα των διαφόρων αντικειμένων, αλλά και να δημιουργηθούν νέες μορφές που να κρατούν τον βασικό χαρακτήρα (ύφος, ρυθμός, χρώμα) της Λαϊκής Τέχνης και που να μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την παραγωγή αντικειμένων. Μέχρι τώρα, οι προσπάθειες περιορίστηκαν στην αντιγραφή, χωρίς ουσιαστικές πρωτοβουλίες, των παραδομένων. Έτσι, από καιρό ήδη φτιάσαμε στο σημείο να έχουμε μια νόθο παραγωγή, φορτωμένη με την παράδοση και με την ιστορία αιώνων, η οποία όμως δεν είναι και καθαρή Λαϊκή Τέχνη. Έχει ύποστει ένα είδος εκφυλισμού, γιατί, ενώ κρατήθηκε στα μοτίβα και στα σχήματα σχεδόν στάσιμη, προσπάθησεν, εν τούτοις, ν' ανταποκριθεί—όσο γίνεται απ' αυτήν τη θέση—και στην αντίληψη των αγοραστών της εποχής μας. Έτσι, η πορεία της Λαϊκής μας Τέχνης γίνεται, εδώ και χρόνια, χωρίς καμιά οργανωμένη προσπάθεια. Αυτό, άκριβώς, διαπιστώνεται και στην παρούσα έκθεση.

Στην έκθεση, έλασαν μέρος, έκτος απ' τα τμήματα του Χειροτεχνικού Κέντρου Ίωαννίνων, και τα Ίδρύματα: Το Έθνικόν Όρφανοτροφείον Θηλέων, το Μέκειον Οικοτροφείον, η Λαμπριάδειος Σχολή, οι Άγροτικά Μεταβατικά Οικοκυρικά Σχολαί και το Χειροτεχνικόν Τμήμα του Τοσιτισείου Ίδρύματος του Μετσόβου. Άκόμα, μέσα στους εκθέτες αυτούς, υπάρχει και μια μικρή παρουσία από χειροτεχνήματα ενός Σωματείου της Λευκάδος. Σε όλα τα έκθέματα, που όμολογουμένως είναι αξιοθαύμαστα και, πολλές φορές, αξιόλογες έπιτυχιες, είναι φανερό η άτομική πρωτοβουλία, η φιλότιμη προσπάθεια, που φτάνει σ' ένα καλό αποτέλεσμα. Όστόσο, όμως, παντού, υπάρχει ένα πνεύμα—ίσως τόσο άδιόρατο που να μην φαίνεται απ' το πολύ κοινό—στροφής και προς την χρησιμότητα των αντικειμένων. Δηλαδή, μια καθαρή ένδειξη πώς, θέλοντας και μή, δεν μπορούμε ν' άγνοούμε πώς, αυτά τα προϊόντα, δεν πρέπει να προσρίζονται μονάχα για στόλισμα ή για μία μουσειακή ανάμνηση. Κι' αυτό, άκριβώς, είναι που δίνει, στην προκειμένη περίπτωση, την καλύτερη αφορμή για μια πιο γόνιμη εξέταση της έκθεσης, κάτω απόνα πρίσμα ευρύτερης θεώρησης. Πιο συγκεκριμένα, θα είχε να παρατηρήσει κανείς, πώς πρώτα, στην Ξυλογλυ-

πτική, έχουμε μια προσπάθεια, που προηγείται παρά πολύ από την ύφαντική, η οποία, παρ' όλον τον άργον ρυθμό στην αναζήτησή, παρουσιάζει καθαρές έπιτεύξεις τεχνικής και οργανωμένη παραγωγή. Οι τομείς αυτοί θεωρούμε πως αντιπροσωπεύουν η, πιο σωστά, πως φανερώνουν την ιωρινή πραγματικότητα στη Λαϊκή μας Τέχνη.

Τα κεντήματα, που παρουσιάζουν ένα ξεχωριστό ενδιαφέρον στην έκθεση, είναι προιόντα κυρίως των Ίδρυμάτων, που, ως επί το πλείστον, άπασχολούν γυναίκες. Έτσι, εδώ έχουμε περισσότερο μίαν άκρως επιμελημένη εργασία, ένα έπιτευγμα ύπομονής και ξεχωριστής αγάπης προς αυτήν την ίδια την εργασία, πράγμα που, κατ' ανάγκην, κρατάει με πραγματική ευλάβεια την ύγιή συντήρηση. Αυτό, κατά την γνώμη μας, έδωκε και την δυνατότητα να γίνει μια «κάθαρη»—έστω και χωρίς την ειδικά προγραμματισμένη μελέτη—στά σχέδια, στα χρώματα και, προ παντός, να ξεχωρίσει η, πιο σωστά, να βγάλει απ' την σύγχυση ως προς την προέλευση και, πολλές φορές, ως προς την έθνικότητα των έτοιμων μοντέλων (ύποδειγμάτων). Ευτυχώς που, στα τελευταία χρόνια, προς αυτήν την κατεύθυνση έγιναν κάποιες αξιόλογες εργασίες άτομικής πρωτοβουλίας (όπως της Άγγ. Χατζημιχάλη, της Άθ. Ταρσούλη, της Βασιλικής Πρόνοιας). Συγκεντρώθηκαν, ταξινομήθηκαν και, όπωσδήποτε, αξιολογήθηκαν κάμποσες συλλογές κεντημάτων και ύφαντών κεντητών, όλων έλληνικών. Και σχηματίστηκε, μπορούμε να πούμε, ένας πρώτος πυρήνας όχι χωρίς αξιόλογη έπιτυχία, που κυκλοφόρησε και που κυκλοφορεί πανελληνία. Άπ' αυτούς ξεκινούν, τώρα, τα πιο «έλληνικά» κεντήματα, που, με την εισφορά και των υπευθύνων στα Ίδρύματα, έχουν δώσει ήδη μια πολύ καλή παραγωγή χειροτεχνημάτων. Και, στη δική μας έκθεση, η πρόοδος αυτή είναι πολύ πιο φανερό από άλλου. Σ' αυτό, συνέβαλαν η έντονη ιδιομορφία της Ήπειρωτικής Λαϊκής Τέχνης απ' την μια και το ιδιαίτερο, το γνωστό, ενδιαφέρον των Ίδρυμάτων απ' την άλλη. Χαρακτηριστικά, θα δύνονταν κανείς εδώ, ν' αναφέρει την προσφορά, στο σημείο τούτο, της Διευθυντριάς του Όρφανοτροφείου Θηλέων δίδος Σφήκα, καθώς και τα έπιτεύγματα που παρουσιάζουν και τ' άλλα Ίδρύματα, όπως τα ύφαντά του Μεκείου Οικοτροφείου, τα κεντήματα των Άγγ. Μεταβατικών Οικοκυρικών Σχολών, τα κεντήματα που έχει η Λαμπριάδειος και άλλα. Πρέπει να υπογραμμίσουμε, για να αξιολογηθεί καλύτερα η προσφορά τους, πως τα σχέδια για αυτήν την εργασία είναι τόσο ευαίσθητες μορφές που, για να κρατήσουν το ύφος η, τέλος πάντων, την ανάμνηση της καταγωγής τους, άπαιτούν όχι μονάχα δεξιοτεχνία και μελέτη, αλλά και πλήρη κατανόηση. Γιατί, όπως εί-
 ναι γνωστόν, μεταφέρονται, επί αιώνες, επί γενεές, μέσα σε μια συνταρακτικά επαναστατική εποχή άπότομης εξέλιξης και ξενικής έ-
 πήρειας.

Τὰ ὑφαντὰ πάλι, πού παρουσιάζονται μέ αξιώσεις στὴν παρούσα ἐκθεση, στέκονται ἀκόμα πὺ ἀναπαλλοτρίωτα ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ καιροῦ μας. Ἴσως γιατί, ἐπειδὴ ἡ χρησιμότητά τους παραμένει σχεδὸν ἡ ἴδια καὶ στὶς μέρες μας, δὲν ἐπιβλήθηζεν ἐκεῖ ἀκόμα ἡ νόθευση. Κάποιες ἀκίνητες μόνον τοιμηρότητες—εὐτυχῶς ἀρκετὰ ἐπιτυχημένες—ὑπάρχουν στὴν μεταφορὰ τῶν σχεδίων καὶ τῶν χρωμάτων ἀπὸ παλιὰ εἶδη (ὅπως ἡ ἀμφίεση, διάφορες διακοσμῆσεις, παραπετάσματα κ.λ.π.) σὲ νεώτερα.

κιτὰ, πού ὑπάρχουν στὴν ἐφετεινὴ ἐκθεση, θὰ σταθοῦμε μονάχα στὰ ξυλόγλυπτα. Γιατί, ἀπὸ ἀσημικά, παρὰ τὴν μεγάλη παράδοση πού ἔχουν στὸν τόπο μας ἐδῶ, ἡ ἐκθεση δὲν ἔχει τίποτα τὸ ξεχωριστὸ ἢ, ὁποσδήποτε, κἀτι πού δὲν τὸ εἶχαν ὅλες οἱ προηγούμενες ἐκθέσεις. Ἀντίθετα, ἡ παρουσία τους εἶναι τόσο ἀναιμιζή ἐφέτος, πού διερωτᾶται κανεὶς ἂν δὲν ἀνικώπηζε ἡ παραγωγή τους αὐτὴ, ἔστω ἡ παραγωγή πού ἔφευγε καὶ πού βλέπομε μέχρι τώρα στα καταστήματα τῆς πόλης μας. Γι'

Ξυλόγλυπτος ἀγιογραφία
(ἔργο τοῦ κ. Μόσχου)

προωρισμένα νὰ χρησιμοποιηθοῦν στὴν καθημερινὴ ζωὴ τῶν τωρινῶν ἀνθρώπων. Ἡ πρακτικότητα, ἐδῶ, ὠδηγημένη ἀπὸ τὸν φόβο ἢ ἀπ' τὴν πειθαρχημένη στατικότητα, ἔδωσε ἴσως τὰ καλύτερα ἀποτελέσματα.

Ὅσο, ὅμως, ἡ στασιμότητα τούτη δὲν εἶναι καθόλου ὑπόχρηση. Καὶ αὐτό, ἀκριβῶς, πρέπει νὰ ἐπισημανθῆῖ ἰδιαίτερα. Ἡ ζωὴ δὲν σταματᾶει ποτέ. Ὅ,τι δὲν τὴν προφταίνει, μένει ὀριστικὰ πίσω, γιὰ νὰ ἀτροφῆσει κάποτε. Τὴν διαπίστωση μας τούτη τὴν θέτομε ἀπ' ὄψη τοῦ Χειροτεχνικοῦ Κέντρου καὶ τοῦ Μετορβείου Ἰδρυματος, πού καλύπτουν τὸ κύριο μέρος τῶν ὑφαντῶν στὴν ἐκθεση. Εἶναι περίφημα, γνήσια μάλιστα, τὰ ἐκθέματά τους αὐτά. Ἀλλά, κατὰ τὴν γνώμη μας, πρέπει νὰ βρεθῆῖ τρόπος νὰ σωθοῦν ἀπ' τὸ χρόνο. Κι αὐτό δὲν σημαίνει, φυσικά, πὺς πρέπει νὰ μποῦν στὰ μουσεῖα, ὕστερα ἀπὸ 10—20 χρόνια. Τὸ ἀντίθετο θὰ τὰ παραδώσῃ στὴ διάρκεια.

Ἀπ' τὰ σκαλιστὰ, τὰ γλυπτὰ καὶ τὰ χαρα-

αὐτό, νομίζομε πὺς ἐπιβάλλεται νὰ προσέξουν, οἱ ἀρμόδιοι, τὴν πορεία τῆς ἀργεροχοίας στὴν Ἡπειρο. Εἶναι ἓνα κεφάλαιο, πραγματικὰ σημαντικό, πού μένει χωρὶς τὴν ἀναγκαῖα παρακολούθηση καὶ προστασία.

Ἐκεῖνο τὸ τμήμα, πού παρουσιάζει θαυράλεα βήματα καὶ ὑποχρεώνει περισσότερο σὲ σχετικὸς προβληματισμούς, εἶναι ἡ ξυλόγλυπτική καὶ, γενικώτερα, τὰ ἐκθέματα ἐκεῖνα πού εἶναι κατασκευασμένα ἀπὸ ξύλο. Ὁ κ. Μόσχος, ὁ καθηγητὴς καὶ καλλιτέχνης, πού ἔχει τὴν Διεύθυνση τῆς Τεχνικῆς Σχολῆς τοῦ Χειροτεχνικοῦ Κέντρου πού λειτουργεῖ μέσα στὰ πλαίσια τῆς Ὑπηρεσίας Προγράμματος Ἀναπτύξεως Ἡπείρου, προσέθηκε κατὰ πολὺ τὴν Σχολὴ τούτη. Δὲν ἔχομε, φυσικά, τὴν ἀσθητὴ ἢ, ἔστω, τὴν συνηθισμένη μορφή Λαϊκῆς Τέχνης. Ἐδῶ, μποροῦμε νὰ ποῦμε πὺς, ξεκινώντας ἀπ' τὴν παράδοση στὸ εἶδος αὐτό, ὁ κ. Μόσχος προχώρησε, κατὰ τὴν ἐκπαίδευση τῶν σπουδαστῶν, στὴν παραγωγή ἀντικειμένων γιὰ τὴν καθημερινὴ χρῆση καὶ, ἀκόμα,

στην δημιουργία καλλιτεχνμάτων. Κι αυτό, κατά την γνώμη μας, είναι που ενδιαφέρει. 'Απ' τα κυριώτερα εκθέματα αυτής της κατηγορίας, είναι το συγκρότημα ενός γραφείου, που ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις ενός σύγχρονου ανθρώπου. 'Η λαϊκή διακόσμηση, τα θέματα απ' την καθημερινότητα της ζωής στο χωριό, συνδυασμένα με τις μεταβυζαντινές συναντήσεις της Λαϊκής Τέχνης μας, έδωκαν στον κ. Μόσχο την ύλη για να αποτυπώσει, πάνω σ' ένα γραφείο που είναι κατάλληλο για το σημερινό άτομο, την παρουσία μιας Λαϊκής προσωπικότητας. Και το πείραμα, όσο και ν' αποτελεί μια «κρατημένη» τολμηρότητα, επέτυχε. 'Ετσι, λοιπόν, έχουμε εδώ μια δημιουργία, που όχι μονάχα συντηρεί την Λαϊκή 'Ηπειρωτική ανάμνηση, αλλά και που ανοίγει δρόμο στο άδιέξοδο της παραπέρα πορείας των μοτίβων που έφτασαν ως εμάς. Και, μάλιστα, ανοίγει έναν δρόμο με απεριόριστη προοπτική, που, αν την εκμεταλλευθούμε φρόνιμα και προγραμματισμένα, θα δώσει ακόμα και πολύ μεγάλα περιθώρια για την οικονομική ανάπτυξη του τόπου. Γιατί, ως μην ξεχνάμε, η Λαϊκή μας Τέχνη αποτελεί έν' απ' τα πιο παραγωγικά κεφάλαια, εν' όψει της βιομηχανοποίησης των πάντων στον σύγχρονο υπερεθνικό κόσμο.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

«ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝ. ΕΡΕΥΝΑ» Τ. 72—80, 'Αθήναι. «ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΕΣΤΙΑ» Τ. 155—157, Θεσ)νίκη. «ΔΑΣΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» Τ. 51—58 'Αθήναι. «Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ» Τ. 125—128 Θεσ)σαλονίκη. «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ» Τ. 29—36, Λευκωσία. «ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» Τ. 25—27, Λευκωσία. «ΔΩΔΕΚΑΤΗ ΩΡΑ» Τ. 34 'Αθήναι. «ΔΕΛΤΙΟΝ Α. Τ.Ε.» Τ. 130—133, 'Αθήναι. «ΑΚΤΙΝΕΣ» Τ. 238—241 'Αθήναι. «ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ» (μετά του Μεγ. Βιογρ. Λεξικού) Τ. 339—347, 'Αθήναι. «ΘΕΟ-

ΛΟΓΙΑ» Τόμ. ΛΓ', Τ.Δ. 'Αθήναι. «ΚΟΝΙΤΣΑ» Τ. 8—14, 'Αθήναι. «ΚΡΙΚΟΣ», Τ. 145—153 Λονδίνον. «ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ» Τ. 26—31 'Αθήναι. «ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» Τ. 125—134, Χανιά. «ΝΕΑ ΠΟΡΕΙΑ» Τ. 91—101 Θεσ)νίκη. «ΘΡΑΚΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» Τ. 10—11, Ξάνθη. «ΙΚΑΡΙΑΚΑ» Τ. 27, 28 'Αθήναι. «ΤΟ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ» Τ. 17, 'Αθήναι. «ΛΕΥΚΑΔΙΤΙΚΑ» Τ. 52—60, 'Αθήναι. «ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΕΧΝΗΣ» Τ. 97—103, 'Αθήναι. «Ο ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΟΣ» Τ. 3—8 'Αθήναι. «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ» Τ. 84—90, 'Αθήναι. «ΔΩΔΕΚΑΤΗ ΩΡΑ» Τ. 5—7 'Ιωάννινα. «ΕΝΔΟΧΩΡΑ» Τ. 20—24 'Ιωάννινα. «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ» Τ. 40, 41 'Αθήναι. «ΣΙΚΟΥΦΑΣ» Τ. 23—24 'Αρτα. «ΜΕΤΕΩΡΑ» Τ. 120 Τρίκαλα. «ΘΕΡΜΟΠΥΛΕΣ» Τ. 5—8 'Αθήναι. «Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ» Τ. 95—101, 'Αθήναι. «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» 16)1963 'Αθήναι. «Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» Τ. 14)1963 'Αθήναι. «ΠΑΝΤΑΙΝΟΣ» Τ. 5—8 'Αλεξάνδρεια (έκδοσις Πατριαρχείου 'Αλεξανδρείας). «ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΝ ΒΗΜΑ» Τ. 505—523, 'Αθήναι. «ΟΙ ΖΩΣΙΜΑΔΑΙ» Τ. 11 'Ιωάννινα (έκδοσις Προτύπων Δημ. Σχολ. Ζωσιμαίας Παιδ. 'Ακαδημίας 'Ιωαννίνων). «ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ» Τ. 23—26 Πάτραι. «ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΕΛΛΗΝΩΝ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ» Τ. 66—68, Θεσ)νίκη. «ΝΕΑ ΖΩΗ» Τ. 1—5 'Αθήναι. «The Illustrated London New», «Life», «Commonwealte». «ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ» Τ. 637 (έκδοσις Οίκου). Πατριαρχείου Κων)πόλεως), Κων)πολις. «ΔΙΑΠΛΑΣΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ» Τ. 14, 'Αθήναι.

Η ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΑΙ Η ΙΔΕΑ ΤΗΣ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΕΩΣ

Στις 7 'Ιουλίου έλαβε χώρα, στην αίθουσα της Στρατιωτικής Λέσχης 'Ιωαννίνων, η τελετή της πανελληνίως καθιερωθείσης υπό της 'Εθνικής Τραπέζης 'Εορτής της 'Αποταμιεύσεως. 'Ο πανηγυρικός χαρακτήρας και καθολική αναγνώριση της συμβολής του μέτρου αυτού της 'Εθνικής Τραπέζης στην προσπάθεια για την δημιουργία ενός πνεύματος οικονομίας ατομικής πρωτοβουλίας, δίνουν άσφαλώς ξεχωριστή βαρύτητα και σημασία στον τόσο έπιτυχή αυτόν θεσμό, που καθιέρωσε το μεγάλο τουτο Πιστωτικό 'Ιδρυμα της χώρας μας.

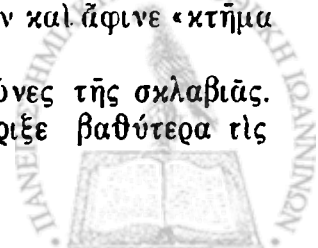
Στόν έφετεινό έορτασμό, που έγινε στα Γιάννινα, στην πατρίδα του 'Ιδρυτού της 'Εθν. Τραπέζης Γεωργίου Σταύρου—που συμπίπτει να είναι και πατρίδα του τωρινού Διοικητού του 'Ιδρύματος κ. Δημ. Χέλμη—, δόθηκε ιδιαίτερη λαμπρότητα και συμμετέσχον όλες οι αρχές. Οι βραβευθέντες, που πήραν και τα χρηματικά έπαθλα του έφετεινού διαγωνισμού, είναι: αιδεσιμώτατος πατήρ 'Αντώνιος Χασαπής, έφημέριος Μεθώνης, κ. Στυλιανός Μαλακόπουλος, δημοσιδάσκαλος Λουτρού της Α' 'Εκπ. Περιφέρειας Βερροίας, αιδεσιμώτατος πρωτοπρεσβύτερος 'Ιωάννης Πουλης, έφημέριος του 'Ιερού Ναού Χαλκειού Χίου και κ. Εύθ. Παπανικολάου, δημοσιδάσκαλος του μονοθεσίου σχολείου Νεοχωρίου Φιλιατών. 'Ακόμη, προς έκφρασιν συμβολικής αναγνώρισεως προς την 'Εκκλησία και την 'Εκπαίδευση—γιατί η προσπάθειά της για την άγωγή της 'Αποταμιεύσεως μέσω της 'Εκκλησίας και της Παιδείας επιδιώκεται—άπένειμε αναμνηστικά μετάλλια και στους: Μητροπολίτη 'Ιωαννίνων κ. Σεραφείμ, τόν Δήμαρχο 'Ιωαννιτών κ. Γρ. Σακκά, τόν Διοικητή της ΥΠΗΣ Μεραρχίας στρατηγό κ. Τσολάκα, τόν Γεν. 'Επιθεωρητή Μ. 'Εκπαίδευσεως κ. Π. Σκουφάκη, τόν Γεν. 'Επιθεωρητή Στοιχ. 'Εκπαίδευσεως κ. Νικ. Παντελιό.

Κατά την τελετή, ό Διοικ. της 'Εθν. Τραπέζης κ. Δημ. Χέλμης—στον όποιον ό ό Δήμαρχος 'Ιωαννιτών άπένειμεν τό χρυσοϋν μετάλλιον της πόλεως—έξεφώνησεν έναν ώραίο και πυκνό λόγο, που, έκτός της αναφοράς του στο ιστορικό και την δραστηριότητα της 'Εθν. Τραπέζης, άποτελεί και ύμνον για την 'Ηπειρο. Κατωτέρω δημοσιεύομε τό πλείστον και ούσιαστικώτερον μέρος της όμιλίας αυτής.

...Ξαναγυρίζω στην 'Ηπειρο, άπ' όπου ξεκίνησα για μιá ζωή άφιερωμένη στα κοινά· πολλούς άγώνες γνώρισε αυτή ή ζωή και πολλές τιμές άπό την 'Ελληνική Πολιτεία και άπό ξένα κράτη. 'Η τιμή όμως που μου έκανε χθές ή πόλη των 'Ιωαννίνων, με την άπονομή του Χρυσού Μεταλλίου της, είναι για μένα ή πολυτιμώτερη άπ' όλες, γιατί προέρχεται άπό τόν τόπο που είμαι δικός του. Και που κρατάει στα άυστηρά βουνά και στους καρπερούς κάμπους του την έλληνική ιδέα, την έλληνική ψυχή σέ ό,τι έχει πιδ καθαρό πιδ δημιουργικό και πιδ στέρεο.

'Από τόν καιρό που ό πολυπλάνηςτος 'Οδυσσεάς πήγε στην ιερή Δωδώνη μας, για να άκούση άπό την ύψικομη βελανιδιά τη βουλή του Διός, την ίδια άπάντηση δίνει πάντα τό πανάρχαιο μαντείο στις δύσκολες στιγμές του 'Εθνους—την πίστη, στην 'Ελλάδα· αυτή την πίστη, που στάθηκε άσπίδα και φυλαχτό του 'Ελληνισμού σέ στιγμές θριάμβου και σέ στιγμές άπελπισίας—όταν ό Πύρρος έκανε την 'Ηπειρο μεγάλη δύναμη της έποχής του· όταν ή νικημένη 'Ελλάδα νικούσε πνευματικά τόν τραχύ Ρωμαίο κυρίαρχο· όταν τό Δεσποτάτο της 'Ηπείρου κρατούσε τόν βυζαντικό έλληνισμό όρθιο μέσα στα άλλεπάλληλα κύματα των κατακτητών και άφινε «κτῆμα έσαι» τις λαμπρές έκκλησίες της 'Αρτας.

'Υστερα ήρθε τό πιδ πυκνό σκοτάδι, οι πέντε σχεδόν αιώνες της σκλαβιάς. Και τότε ό έπίμονος και άδάμαστος βουνίσσιος αυτός λαός έρριξε βαθύτερα τις

ρίδες του, συγκέντρωσε πιδὸ πολὺ τὶς δυνάμεις του:

«καὶ μάζεψε τῆς προκοπῆς τοὺς θησαυροὺς, τὰ ὠραία,
τῆς Ἐπιστήμης τοὺς καρπούς, τ' ἄνθια τῆς ἀρετῆς,
τὴ θέληση τὴν πάντολμη, τὴν ἐθνοσώστρα ἰδέα...».

κατὰ τὸ λόγο τοῦ Παλαμᾶ.

Ἡ ἐθνοσώστρα ἰδέα ποὺ θέριευε μέσα του γέννησε τοὺς Σουλιῶτες, τοὺς Κλέφτες, τὴν Ἐπανάσταση τοῦ Διονυσίου Σκυλόσοφου. Τῆς προκοπῆς τοὺς θησαυροὺς τοὺς γύρεψε ὁ Ἡπειρώτης, ἀκούραστος ἐργάτης στὰ ξένα, καὶ τοὺς ἔφερε πίσω στὴν πατρίδα του, γιὰ τὴν ὁμορφιὰ καὶ γιὰ τὴ δόξα της. Τῆς ἐπιστήμης τοὺς καρπούς τοὺς ἔδρεψε στὰ σχολεῖα ποὺ ἀπὸ τὸν δέκατο πέμπτο κιόλας αἰῶνα ἔγιναν στὴν Ἡπειρο, στὰ Γιάννενα ἰδίως, φάροι τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἐλευθερίας. Καὶ τ' ἄνθια τῆς ἀρετῆς, τὰ βρῆκε στὸ πρόσωπο μιᾶς μοναδικῆς φυσιογνωμίας τοῦ νεώτερου Ἑλληνισμοῦ, ποὺ ξεσήκωσε τὶς ψυχὲς ἐδῶ στὴν Ἡπειρο: τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ.

Ἡ εὐλογημένη ὥρα τοῦ λυτρωμοῦ ἦρθε κάποτε. Σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα πολέμησαν οἱ Ἡπειρώτες, ἀπὸ παντοῦ ἔστειλαν οἱ ξενητεμένοι ὅ,τι μπορούσαν γιὰ τὸν ἀγῶνα. Μὰ ἡ ἐλευθερία ἄργησε νάρθη στὴν Ἡπειρο. Χρειάστηκε ἓνας αἰώνας σχεδὸν ἀκόμα, γεμᾶτος κρυφὲς ἐλπίδες, γεμᾶτος δάκρυα καὶ ὑπομονή, ὥσπου νὰ φθάσῃ ἔξω ἀπὸ τὰ Γιάννενα, ἀρχάγγελος ἐλευθερωτῆς, ὁ Στρατηλάτης Διάδοχος τότε Κωνσταντῖνος. Τὸ Μπιζάνι μὲ τὰ φοβερά του ὄχυρά δὲν μπόρεσε νὰ σταματήσει τὴν ὁρμὴ τῶν Ἑλλήνων. «Ἐπήραμε τὰ Γιάννενα!» διαλάλησαν ὅλες οἱ καμπάνες τῆς Ἑλλάδος στὶς 21 Φεβρουαρίου 1913. «Ἐπήραμε τὰ Γιάννενα!» ἔλεγαν οἱ ἄνθρωποι στοὺς δρομοὺς κι' ἔκλαιγαν, γιὰτὶ ἡ πολυβασανισμένη, ἡ πολυθρόλητη πολιτεία ξαναγύρισε ἐκεῖ ὅπου ἀνῆκε ἡ ψυχὴ της...

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ὁ χαρακτήρας τοῦ Ἡπειρώτη διακρίνεται γιὰ τὶς θετικές του ἀξίες. Εἶναι ἐργατικός, ἀκούραστος, εἶναι δημιουργικός· πρᾶσαρμόζεται παντοῦ κι' ὅμως μένει βαθύτατα Ἡπειρώτης· δὲν ξανοίγεται εὐκόλα στοὺς ἀνθρώπους, ἀφοσιώνεται ὅμως βαθιὰ στὶς ἰδέες. Οἱ φιλοδοξίες του δὲν περιορίζονται στὸ ἄτομό του, κι' ἔχει τὴ δύναμη καὶ τὴ θέληση νὰ τὶς κάνῃ πράξη. Εἶναι ἔμπορος, ἀλλὰ θαυμάζει τὴ μόρφωση. Μαζεύει ὅλη του τὴ ζωὴ χρήματα, σὰν τὸ μυρμήγκι, καὶ στὸ τέλος τ' ἀφιερώνει ὅλα σὲ μιὰ μεγάλη ἰδέα.

Αὐτὴ ἡ φυλὴ τῶν θεληματικῶν ἀνθρώπων ἔβγαλε μερικοὺς ἀπὸ τοὺς πλουσιώτεροους Ἑλληνας καὶ τοὺς περισσότεροους ἐθνικοὺς εὐεργέτες: Σίνας, Ἀβέρωφ, Ζωσιμάδες, Ζώης Καπλάνης, Ἀπόστολος Ἀρσάκης, Ἀδελφοὶ Ζάππα, Χατζηκώστας—δὲν ἔχει τέλος ἡ ἀπαρρίθμηση· ἀλλὰ πὼς νὰ μὴ θυμίσῃ κανεὶς ὅτι ὀλόκληρο τὸ Πολυτεχνεῖο Ἀθηνῶν ὀνομάζεται Μετσόβιο πρὸς τιμὴν τῶν Μετσοβιτῶν ποὺ τὸ ἔχτισαν;

Αὐτοὶ οἱ ἔμποροι, οἱ ἀφωσιωμένοι φαινομενικὰ στὸ κέρδος, στάθηκαν οἱ πρῶτοι καὶ οἱ πρόθυμοι ἀπὸ τοὺς μυημένους στὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία πατριῶτες (Ἡπειρώτες ἦταν κι' ὁ Τσακάλωφ κι' ὁ Σκουφᾶς), χωρὶς νὰ λογαριάσουν ἄλλο στὸν κόσμο ἀπὸ τὸ πάθος τῆς ἐλευθερίας ποὺ τοὺς φλόγιζε.

Δὲν εἶναι λοιπὸν τυχαῖο ὅτι ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τὸ ὑπεραιωνόβιο Ἰδρυμα ποὺ ὠργάνωσε τὴ σημερινὴ μας συγκέντρωση, εἶναι ἔργο ἑνὸς Ἡπειρώτη, ποὺ καταγόταν μάλιστα ἀπὸ τὰ Γιάννενα. Στὸ πρόσωπο τοῦ Γεωργίου Σταύρου εἶχαν συγκεντρωθῆ ἀκριβῶς οἱ χαρακτηριστικὲς ιδιότητες τοῦ καλοῦ Ἡπειρώτη.

Γιὸς εὐκατάστατου ἐμπόρου, μεγαλωμένος στὸ ἐξωτερικὸ, εἶχε ἀποκτήσει καὶ γλωσσομάθεια καὶ μόρφωση. Πολὺ νέος, κρατοῦσε κιόλας στὴ Βιέννη τὴν ἐπιχεί-

ρηση του πατέρα του, που είχε εμπιστευτική θέση κοντά στον 'Αλή πασά στα Γιαννενα, όπως 'Ηπειρώτες της εποχής του.

Κι' ο ίδιος ο Γεώργιος Σταύρος έτυχε ν' αναλάβει πολλές φορές εμπιστευτικές αποστολές. Έτσι, το 1812 τον έστειλε ο γιός του 'Αλή Πασά, ο Βελής, Διοικητής τότε της Πελοποννήσου, να εισπράξει 16.500 γρόσια—ποσό για το οποίο ο Βελής πουλούσε σε ξένους αρχαιοκάπηλους τη θαυμαστή ζωοφόρο από το ναό του 'Επικουρείου 'Απόλλωνος στη Φιγάλεια. 'Όχι πιά σαν μορφωμένος, αλλά σαν 'Έλληνας (μήπως ο αγράμματος Μακρυγιάννης δέν είχε: «είμεις γι, αυτά τα μάρμαρα πολεμούμε») ο Γεώργιος Σταύρος ένοιωσε βαθειά μέσα του τον πόνο για την ιεροσυλία που γινόταν στον τόπο. 'Αν και μόνος, προσπάθησε να εμποδίσει την άρπαγή, και τραυματίστηκε από τον 'Αυστριακό πρόξενο, που ήταν συνεργός του αρχαιοκάπηλου.

Αυτό το έπεισόδιο προδικάζει τη μελλοντική δράση του Γεωργίου Σταύρου. 'Αδίστακτα, μόλις ξέσπασε η 'Επανάσταση του '21, παράτησε την ήσυχη ζωή και την εύμθεια του έπιτυχημένου εμπόρου, άδιαφόρησε έντελώς για την περιουσία του, κατάπνιξε τις άνησυχίες του για τη μητέρα και τ' αδέρφια του, που τους υπεραγαπούσε ώστόσο και που τους είχε αφήσει στα Γιάννενα, κι' άφιερώθηκε στην πατρίδα.

'Ανθρωπος με γνωριμίες και με κῆρος, στενά συνδεδεμένος, από πολύ νέος, με τον Καποδίστρια και με άλλα σημαντικά πρόσωπα του καιρού του, έκανε πρώτα περιοδεία σε ευρωπαϊκές χώρες όπου υπήρχαν ισχυρές έλληνικές παροικίες: άρχε τον καιρό έμεινε στην Πίζα στην 'Ιταλία, όπου ο άλλοτε Μητροπολίτης 'Αρτας 'Ιγνάτιος συνέχιζε έξοριστος τη δράση του για τα έλληνικά δίκαια. Και το 1824 κατεβαίνει στην 'Ελλάδα

Συνδέεται με το Γεώργιο Κουντουριώτη και προσφέρει την πείρα του, τις γνωριμίες του, την καλή του θέληση, οργανώνοντας, μεσολαβώντας και προσπαθώντας πάντα να συμβιβάζει τις αδιάκοπες διχόνοιες ανάμεσα στους άρχηγούς. «'Εγώ κηρύσσω καθαρά όμόνοιαν» έλεγε. Στην έκστρατεία κατά του 'Ιμπραήμ ορίζεται Γενικός Ταμίας, και γράφει με ίκανοποίηση στον αδελφό του: «'Επιστρέψας έδω παρέδωκα παστρικότατον λογαριασμόν του Γενικού Ταμείου μου, υπερηπενέθην και έλαβον λαμπρά άποδεικτικά... χωρίς να ζητήσω μισθόν». Αυτό ήταν αλήθεια. Το βλέπουμε στα γράμματα που ανταλλάσσει με την οικογένειά του, και που δείχνουν την οικονομική του κατάσταση. Γράφει στον αδελφό του: «'Εγώ με όλον όπου ζω με άπραδειγμάτιστον οικονομίαν... δέν έχω όβολόν». 'Αργότερα ο αδελφός του, που κατώρθωσε να κατέβη κι' αυτός στην 'Ελλάδα, αφήνει ένα σημείωμα όπου ζωγραφίζει με συγκινητική απλότητα την απόλυτη σχεδόν πενία του: «Σημείωσις των όσων άφησα του αδελφού μου εις Αϊγιναν: 1 σρωτά καναβάτζα, 2 μαξιάρια, 1 χυλιάρι της τραπέζης όσημέριο, 1 σίδηρον για σιδέρωμα και 1 μαστούρι του πατρός μας...». Γιατί τα άλλα του πράγματα τα έχει ξεπουλήσει, ο πλούσιος έμπορος της Βιέννης, για να ζήσει. Και που να τολμήσει να παραπονεθῆ; ο Γεώργιος, ο αδελφός του, είναι κατηγορηματικός: «'Όταν ο Κυβερνήτης ο ίδιος υποφέρει και πάσχη—γράφει αργότερα—ήμεις άς τον μιμηθώμεν και άς υποφέρωμεν με φρόνησιν και ήσυχίαν».

'Εχουμε φτάσει πιά στα 1827. 'Ο Γεώργιος Σταύρος, που λίγον καιρό πριν είχε γίνει και βουλευτής της Τρίτης 'Εθνικής Συνελεύσεως, άφοσιώνεται πιά όλόψυχα στο νέο Κυβερνήτη που τον εκτιμά και τον θαυμάζει.

'Ο Καποδίστριας έχει μπροστά του ένα τερόστιο έργο: να οργανώσει το χάος διοικητικά και οικονομικά. 'Η οικονομία του τόπου είχε καταδοκίμασθῆ από την 'Επανάσταση. Είναι λάθος όμως να νομίζουμε ότι είχε και έντελώς σβήσει. Μόλις άφησαν τα όπλα οι 'Έλληνες, έπιασαν τα άροτρα. 'Η ζωή ξανάπαιρνε τα δικαιώ-

ματά της. Τὸ ἐμπόριο ζωντάνευε στὸ ἐσωτερικὸ καὶ στὸ ἐξωτερικὸ, δπου ὑπῆρχαν ἀνθηρότατες ἑλληνικὲς παροικίαι.

Αὐτὴ ἡ ἀναδημιουργία ὁμως ἐμποδιζόνταν ἀπὸ τὴν ἔλλειψη ρευστοῦ χρήματος. Ἡ τοκογλυφία μάλιστα τὴ χώρα. Νοικοκυραῖοι δανείζονταν μὲ ὑποθήκη τὰ κτήματά τους καὶ μὲ ὑπέρογκο τόκο. Τὸ 25% τὸ θεωροῦσαν ἐλάχιστο ὄριο. Γιὰ νὰ πληρώσουν, ἀναγκάζονταν νὰ δανειστοῦν ξανά καὶ ξανά καὶ σὲ ἐλάχιστο χρονικὸ διάστημα ἔχαναν καὶ τὰ κτήματα. Γι' αὐτὸ, καμμιά δουλειὰ δὲν μπορούσε νὰ προχωρήσῃ, καὶ μιὰ ἀπὸ τὶς σοβαρότερες ἐπιδιώξεις τοῦ Καποδίστρια ἦταν ἡ δημιουργία μιᾶς Τραπεζῆς ποὺ θὰ ἔκανε τὸ ἀδρανὲς κεφάλαιο παραγωγικὸ, ἠθικοποιῶντας τὶς ἀρχὲς τοῦ τοκισμοῦ.

Εἶναι μακριὰ ἡ ἱστορία τῶν προσπαθειῶν ποὺ ἔκαμε ὁ Κυβερνήτης καὶ τῶν λιγότερο ἢ περισσότερο ἀσύμφωνων προτάσεων διαφόρων ξένων κεφαλαιούχων. Ἡ πιὸ σοβαρὴ προσπάθεια ἦταν ἐκείνη ποὺ ἐνίσχυσε ὁ ἀληθινὸς φίλος τῆς Ἑλλάδος καὶ ὑποστηρικτῆς κάθε δημιουργικῆς πρωτοβουλίας, ὁ Ἰωάννης - Γαβριὴλ Ἐυνάρδος: ἡ ἴδρυση τῆς Ἐθνικῆς Χρηματιστικῆς Τραπεζῆς, στὰ 1828. Ὁ Ἐυνάρδος πρῶτος, ὁ φιλέλληνας Βασιλέας τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος, εὐποροὶ Ἕλληνες τοῦ Ἐξωτερικοῦ, ὁ ἴδιος ὁ Καποδίστριας, ἐνίσχυσαν ὅσο μπορούσαν τὸν καινούργιο ὄργανισμό. Ἴσως ὁμως ἡ ἀνώνυμη ἀκόμα οἰκονομία, ἴσως ἡ σαθρὴ διάρθρωση τῆς καινούριας Τραπεζῆς καὶ ἡ πολιτικὴ ἀστάθεια ποὺ κατέληξε στὴ δολοφονία τοῦ Κυβερνήτη, δὲν τὴν ἄφησαν νὰ προκόψῃ. Ἐξ χρόνια μετὰ τὴν ἴδρυσή της ἔπαψε νὰ ὑπάρχῃ.

Ἡ βασιλεία τοῦ Ὀθωνος, ποὺ διαδέχθηκε τὸν Καποδίστρια, ἔδειξε κι' αὐτὴ ζωηρὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἴδρυση τοῦ ἀπαραίτητου πιστωτικοῦ Ἰδρύματος, ποὺ τὴν ἀπαιτοῦσαν πὰ οἱ ὀλοένα αὐξανόμενες ἀνάγκες τῆς γεωργίας ἰδίως καὶ τῆς ναυτιλίας.

Πάλι ἄρχισαν οἱ ἀσύμφωνες προτάσεις τῶν ξένων ἀλλὰ ὁ Ἐυνάρδος, ἀθόρυβα μὲ τὸν ἐκπρόσωπό του τὸν Ρέγκμυ, εἶχε ἀναθέσει κιόλας στὸ Γεώργιο Σταῦρο, ποὺ τὸν θεωροῦσε κατάλληλο γι' αὐτὴ τὴ δουλειὰ, τὴ διαχείριση ἀτομικοῦ του κεφαλαίου γιὰ τὴν προεξόφληση ἐμπορικῶν γραμματίων. Εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς ἐποχῆς ἡ περιγραφή τῆς πρώτης αὐτῆς ἐπιχειρήσεως ποὺ ὁ Ἐυνάρδος τὴν ὠνόμαζε: «ἡ μικρὴ μου Τράπεζα». «Ἐν τινι γωνίᾳ ἐμπορικοῦ καταστήματος κειμένου ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Δημοπρατηρίου, μικρὰ ἐτέθετο τράπεζα ἐξ ἁπλοῦ ξύλου μὲ δύο ἐρμάρια, παρ' αὐτῇ δὲ ἀνὴρ εὐτραφῆς ἐκάθητο ἐπὶ ἔδρας τριζούσης ἀπὸ τὸ βᾶρος τοῦ σώματός του εἰς τὴν ἐλαχίστην αὐτοῦ κίνησιν... Ἡ πενιχρὰ αὐτὴ τράπεζα ἐγένετο ὁ σπόρος ἐξ οὗ ἐφύη καὶ εἰς ὑψίκορμον ἀνεπτύχθη δρῦν ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ἧς τὸ μεγαλοπρεπὲς μέγαρον ὑψοῦται σήμερον ἐν τῇ πλατείᾳ Λουδοβίκου, ὁ δὲ παρ' αὐτὴν καθήμενος προεξοφλητῆς ἦτο ὁ δραστήριος καὶ ρέκτης Γεώργιος Σταῦρος, ὁ πρῶτος τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς Διοικητῆς».

Ἡ «μικρὴ Τράπεζα τοῦ Ἐυνάρδου δάνειζε μὲ τόσο 8% κι' αὐτὸ ἀμέσως ἔρριξε τοὺς τοκογλύφους ἀπὸ τὰ 25 καὶ 30% στὰ 15 καὶ 12%.

Ὅσο ὁ Ἐυνάρδος συνεχίζει τὶς προσπάθειές του γιὰ τὴν ἴδρυση ἑνὸς ἀληθινοῦ τραπεζικοῦ ἰδρύματος. Ὑστερα ἀπὸ ἀτελεύτητες διαπραγματεύσεις, ὑπαναχωρήσεις, εὐνοϊκὲς καὶ δυσμενεῖς κρίσεις τοῦ τύπου, δημοσιεύεται ἐπιτέλους, στὶς 30 Μαρτίου 1841, τὸ διάταγμα γιὰ τὴν ἴδρυση τῆς Ἑλληνικῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς». Οἱ ἐργασίες της ὀρίζονται σὲ δάνεια ἐπὶ ὑποθήκη καὶ ἐνεχύρω καὶ σὲ προεξοφλήσεις. Τῆς παρέχεται ἀκόμα τὸ δικαίωμα τῆς ἐκδόσεως τραπεζογραμματίων καὶ διορίζεται ἐπιτροπὴ «ἐπιφορτισμένη τὰς προετοιμαστικὰς ἐργασίας τῆς Ἐθνικῆς Ἑλληνικῆς Τραπεζῆς».

Στὶς 22 Ἀπριλίου 1841 παρουσιάστηκε ὁ πρῶτος μέτοχος, ὁ γέροντας Κων. Βράνης καὶ ζήτησε 150 μετοχές. Ἄλλοι τὸν ἀκολούθησαν: ὁ Βασιλιὰς τῆς Βαυα-

ρίας Λουδοβίκος με 200 μετοχές, όμογενείς από τη Μασσαλία, το Λιβόρνο, την Αλεξάνδρεια, τη Σμόρνη ο Ζωσιμάς, Ήπειρώτης όμογενής από τη Ρωσία με 250 μετοχές ο Έυνάρδος, με 300 μετοχές και επί πλέον δάνεισε στην Κυβέρνηση 250.000 δραχμές για να μπόρέση να πληρώση το τεταρτημόριο των χιλίων δικών της μετοχών.

Στις 29 Οκτωβρίου 1841, όταν έγινε η πρώτη Γενική Συνέλευση των Μετόχων, το ποσόν των μετοχών που χρειαζόταν για να θεωρηθή συστημένη ή Έλληνική Έθνική Τράπεζα είχε συμπληρωθή και ξεπεραστή. Η Συνέλευση αυτή έγινε στο Δημοτικό Σχολείο της Πλάκας και ανέδειξε Διευθυντή, όπως τον είπαν τότε, το Γεώργιο Σταύρο (Διοικητής ώνομάσθηκε ο Σταύρος μόνον το 1849).

...Λίγα ένδεικτικά γεγονότα μόνον θα σάς αναφέρω: Η Τράπεζα συμμετέχει στην Έταιρεία της Διώρυγος Κορίνθου, στην αποξήρανση της Κωπαίδος, στη σύσταση του Αυτόνομου Σταφιδικού Όργανισμού, στην ανάληψη του ηλεκτροφωτισμού από την Πάουερ, στα έργα της Ούλεν. Κατά τους πολέμους του 1912-13 θέτει στη διάθεση του Κράτους όλα τα αποθέματα που είχε στο έξωτερικό. Αναλαμβάνει την έκδοση των έσωτερικών δανείων, τη διαχείριση των μουσουλμανικών κτημάτων. Ένισχύει τον Έρυθρό Σταυρό, τους πρόσφυγες, τους σεισμοπαθείς: το 1908 μάλιστα βοηθεί και τους σεισμοπλήκτους της Σικελίας και της Νοτίου Ιταλίας, που είχαν πάθει φοβερή καταστροφή. Διατηρεί δεσμούς με τους Έλληνες της Αμερικής και ίδρύει πρακτορείο στη Νέα Υόρκη και γραφείο στο Σικάγο. Αργότερα το Πρακτορείο της Νέας Υόρκης το αντικατέστησε ολόκληρη Τράπεζα ή ΑΤΛΑΝΤΙΚ ΒΑΝΚ ΟΦ ΝΙΟΥ ΥΟΡΚ.

Από τον τεράστιο όργανισμό που είχε συγκεντρώσει όλη την οικονομική δραστηριότητα της Χώρας βγήκαν τραπεζικά ιδρύματα που έξειδίκευσαν την πίστη: ή Κτηματική Τράπεζα, ή Έκδοτική Τράπεζα της Ελλάδος, ή Αγροτική Τράπεζα. Θα έλεγε κανείς ότι ή «ύψιζορμος δρύς» του Γεωργίου Σταύρου κινδύνευε να μαραθίη. Τα δένδρα όμως τα γερά και αιώνόβια δένδρα της γης μας, όσο κλαδεύονται τόσο θεωριούνται. Με ηύξημένη ζωτικότητα και δύναμη, ή Έθνική Τράπεζα άπλώνει τα παρακλάδια της σε καινούριους παραγωγικούς τομείς και άνοίγει νέους δρόμους στην οικονομική του τόπου. Η δημιουργία της βιομηχανίας, που άποτελεί το κριτήριο για να χαρακτηρισθή μιá οικονομία άνεπτυγμένη ή ύπανάπτυκτη, είναι άποκλειστικό έργο της Έθνικής Τραπέζης. Από τότε μάλιστα που ή Χώρα συνδέθηκε με την Κοινή Άγορά, ή δραστηριότητά μας για την άνάπτυξη της βιομηχανίας έγινε άκόμα πιο έντονη: επιχειρηματικοί συνδυασμοί μελετώνται άδιάκοπα, και με δική μας πρωτοβουλία γίνεται ή προσέγγιση του ξένου κεφαλαίου και επιχειρηματικότητας με έλληνικούς οικονομικούς κύκλους για να ένισχυθούν και να έκσυγχρονισθούν παλαιές ζωτικές βιομηχανίες και να ίδρυθούν καινούριες. Συστηματοποιώντας όλην αυτήν την επενδυτική προσπάθεια, ή Έθνική Τράπεζα συνεργάστηκε με μερικούς από τους ισχυρότερους τραπεζικούς οργανισμούς του κόσμου, για την ίδρυση της Έθνικής Τραπέζης Έπενδύσεων Βιομηχανικής Αναπτύξεως, που την περασμένη έβδομάδα μονογράφησα το Καταστατικό της στο Παρίσι.

Μέσα σ' αυτόν τον έκτεταμένο κύκλο εργασιών, ή Τράπεζα δίνει βαρύνουσα θέση στις καταθέσεις. Γιατί ή άνάπτυξη της άποταμιεύσεως είναι κυρίως έργο κοινωνικό και στον καταθέτει παρέχει οικονομική και ψυχολογική ασφάλεια και στο γενικό καλό συντελεί, γιατί μ' αυτά τα κεφάλαια θα κινηθούν όλοι οι τομείς της παραγωγής.

Η άνάπτυξη αυτή της άποταμιεύσεως φαίνεται καθαρά από τους άριθμούς. Το 1954 άνπιστοιχοῦσαν σε κάθε κάτοικο μόλις 38 δραχμές, κατατεθειμένες στα Ταμειτήρια των Τραπεζών και του Ταχυδρομείου μέσα σ' έννά χρόνια, το

Μάιο του 1963, αυτές οι 38 δραχμές είχαν γίνει 2.054. Κι' αν ακόμα λάβουμε υπ' όψιν μας ότι από το 1954 ύψώθηκαν οι τιμές, πάλι στον κάθε Έλληνα αντιστοιχούν σήμερα 44 φορές περισσότερα σε καταθέσεις Ταμειυτηρίου.

Κοντά σ' αυτές τις καταθέσεις, θα πρέπει να βάλουμε και τις καταθέσεις προθεσμίας, γιατί κι' αυτές αποτελούν πραγματική αποταμίευση. Καταθέτοντας τα χρήματά μας για έξι μήνες, ένα χρόνο ή και περισσότερο, δεχόμαστε βέβαια να τα στερηθούμε για ένα χρονικό διάστημα, ώστε κάποια μέρα να τα πάρουμε πίσω με μεγαλύτερο τόκο. Έτσι όμως προσφέρουμε και στον τόπο μεγαλύτερη ύπηρεσία, γιατί αυτά τα κεφάλαια βοηθούν τη βιομηχανία και τη βιοτεχνία μας να κινηθούν πιο άνετα. Οι καταθέσεις προθεσμίας λοιπόν ανέβηκαν με ρυθμό πολύ ταχύτερο από τις καταθέσεις Ταμειυτηρίου τα τελευταία δύο χρόνια. Ένω άλλοτε ήταν σχεδόν άγνωστες στον πολύ κόσμο, και το 1954 μόλις 5 δραχμές προθεσμιακές καταθέσεις αντιστοιχούσαν σε κάθε Έλληνα, σήμερα το ποσό αυτό είναι περίπου 500.

Όλοι οι άλλοι λαοί της Δύσεως και της Κεντρικής Ευρώπης έχουν να επιδείξουν συγκριτικά πολύ μεγαλύτερες αποταμιεύσεις κατά κάτοικο. Βέβαια, η αποταμίευση δεν είναι άσχετη με το εισόδημα, αλλά και εκεί, αν εξαιρέσουμε την Τουρκία και τη Γαλλία—όπου υπάρχει σε μεγάλο βαθμό αποθησαύριση—είμαστε πάλι τελευταίοι. Και πιο συγκεκριμένα, ενώ κατά μέσον όρο το 15% από το έτησιο εισόδημα κάθε Έλληνα είναι κατατεθειμένο στα ταμειυτήρια, το αντίστοιχο ποσοστό στη Σουηδία είναι 61%, στο Λουξεμβούργο 47%, στη Μεγάλη Βρετανία 46%, στη Δανία 14% και στη Νορβηγία 39%. Από τους αριθμούς αυτούς βλέπουμε πόση προσπάθεια θα πρέπει να κάνουμε ακόμα όσπου να φτάσουμε τους πιο εξελιγμένους λαούς της Ευρώπης.

Η προσπάθεια αυτή, ειδικότερα για την Έθνική Τράπεζα, έχει σε αριθμούς ως εξής:

Στο τέλος του 1962, όλοι μαζί οι καταθέτες Ταμειυτηρίου στην Έθνική Τράπεζα ήταν 430.500, δηλαδή δυο φορές περίπου απ' όσους σ' όλες τις άλλες Τράπεζες μαζί. Ένα μέρος από τις καταθέσεις αυτές προέρχεται από τους ναυτιλλομένους: από τον Απρίλιο του 1962 έως τον Απρίλιο του 1963 κατέθεσαν πάνω από 300 εκατομμύρια δραχμές, κι' ο αριθμός τους αύξηθηκε κατά 5.390.

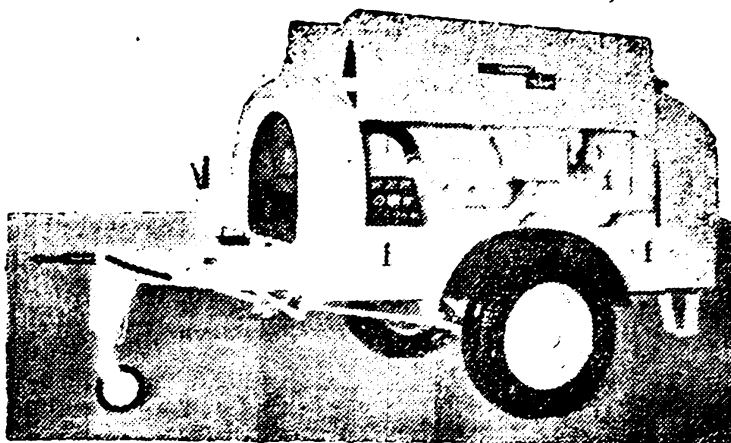
Μια άλλη ομάδα καταθετών, στους οποίους ιδιαίτερα έχει στρέψει την προσοχή της η Έθνική Τράπεζα, είναι οι νέοι, που ολοένα πυκνώνουν στα Ταμειυτήριά της.

Η αποταμίευση για το νέο δεν είναι μόνο μια εξασφάλιση για το μέλλον είναι κι' ένα μάθημα αυτοπειθαρχίας και αυτοκυριαρχίας, πολυτιμότεο ήθικο κεφάλαιο. Γι' αυτούς τους νεαρούς καταθέτες η Τράπεζα έχει ιδρύσει το Ταμειυτήριο Νεότης, που προσφέρει ειδικούς όρους.

Έτσι, το 1961 36.500 νέοι εμπιστεύθηκαν στα Ταμειυτήριά μας καταθέσεις 74 εκατομμυρίων. Το 1962 οι καταθέτες έγιναν 43.600 και οι καταθέσεις έφτασαν τα 101 εκατομμύρια.

Αυτή ακριβώς η μέριμνα για τη νεότητα έστρεψε το ενδιαφέρον της Τραπεζής προς τους δύο κυριώτερους παιδευτικούς παράγοντες του χωριού ιδίως και της μικρής επαρχιακής πόλεως: τον παπᾶ και το δάσκαλο. Από το 1959 το Γνωμοδοτικό Συμβούλιο Καταθέσεων της Έθνικής Τραπεζής άθροθέτησε 4 μετάλλια, δύο χρυσᾶ και δύο αργυρᾶ, για να απονέμονται σε δύο ιερείς και σε δύο δημοδιδασκάλους που συνέβαλαν στην ανάπτυξη του αποταμιευτικού πνεύματος στην περιφέρειά τους.

- ΑΕΡΟΣΥΜΠΙΕΣΤΑΙ **FMA/ROKORNY**
- **SMITH** ΕΚΣΚΑΦΕΙΣ - ΓΕΡΑΝΟΙ
- ΑΣΦΑΛΤΙΚΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ - ΜΠΕΤΟΝΝΙΕΡΑΙ **MILLARS**
- **GARDNER** ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΜΗΧΑΝΑΙ

ΣΟΛΟΜΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ: Δραγατσανίου 6 — Έντεθς στοδθ
Πλ. Κλαυθμῶνος — Τηλ. 234.656

ΘΕΣ/ΝΙΚΗ: Άριστοτέλους 6 — Τηλ. 77.699

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΕΥΡΙΠΙΔΗ

— Α Ν Τ Ρ Ο Μ Α Χ Η —

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ: ΓΕΩΡΓ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
β. ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΣ

ΓΙΑΝΝΙΝΑ, 1963

ΗΓΓΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1963

